

אין מלחמה-צייטען

אין
מלחמה־צייטען

(בלעטער פון א טאגעבוך)

פון

דר. שמריה לעווין

אמעריקאנער ציוניסטישע פעדעראציאן
ניו יארק
1915

PINSKI-MASSEL PRESS
84 BOWERY, N. Y.

מיין ליעבער טאָכטער אסתר.

אינהאַלט־פערצייכנים

פון דעם אַרויסגעבער קאָמיטע

די אַרטיקלען פון שמריה לעווין, וועלכע מיר גיבען דאָ ארויס אין אַ בוך, ווערען אַרויסגעראַטעוועט פון די שפּאַלטען פון היינט געלעזענע און מאָרגען פערגעסענע טעגליכע צייטונגען, ווייל זיי האָבען ג ע מ ו ז ט אַרויסגעראַטעוועט ווערען — צוליעב דעם בעלעהרענדען, דעם שעהנעם און דעם אַגיטאַטאָרישען, וואָס ליעגט אין זיי.

געשריבען אויף טאָג־טעמען, אונטער דעם איינדרוק פון דעם מאָמענט, האָבען דאָך די אַרטיקלען פיעל בלייבענדעס, שטענדיגעס, וואָס וועט נאָך לאַנג דאַרפען געזאָגט ווערען אונזערע גלות־אידען.

אָנגעוועהט פון דער מלחמה, אַרויסגערופען פון שטימונגען פון אַ שווערער און טרויעריגער צייט אין דעם לעבען פון דער ציוויליזירטער מענשהייט, וועלען זיי נאָך לאַנג ניט פערלירען זייער וויכטיגקייט און דרינגליכקייט, אַפילו ווען דער קאַנאָנען־דונער וועט גאַנץ פערהילכען, דער בלוט־גערוך וועט זיך אויסוועבען, און די וועלט וועט ווידער אַוועקגעהן איהר וועג פון שלום און רוהי־גער ענטוויקלונג.

ווייל די געדאַנקען, וועלכע דר. לעווין זאָגט ארויס אין די פאָרליעגענדע אַרטיקלען, זיינען אין עיקר ג ע ד אַ נ ק ע ן אַ ו י ף נ אָ ך ד ע ר מ ל ח מ ה. וואָס קאָנען מיר טהאָן אין דעם יעצטיגען מאָמענט? ער איז ניט אין אונזער רשות, און איידער מיר וועלען זיך אַ קעהר טהאָן צו טהאָן עפּעס פאַר איהם, וועט ער שוין זיין פערגאַנגענהייט. אָבער שמריה לעווין וויל, אַז פון דעם יעצטיגען מאָמענט זאָל מען אָבלערנען אויף ווייטער. אויב איהר פערגעסט צו פערזיכערען אייער הויז, ווערט איהר דערמאהנט, ווען אייער הויז ברענט אָב, ווי נאַכלעסיג איהר

זייט געווען. און מיר האָבען אונגעהייער פיעל פערנאַכלעסיגט אין דעם לעבען פון אונזער פאָלק, זאָלען מיר דאָס לפּחות יעצט איינזעהן און עס האַלטען פאַר די אויגען.

שמריה לעווין פערגיסט ניט קיין טרעהרען אויף די בעגאַנגענע טעותים, ער מוסר'ט ניט: ער בויט, ער צייגט אָן די אַרט פון דער פערזיכערונג. ער ווייס גענוי דעם וועג, וועלכען מיר דאַרפען געהן. אין יעדען אַרטיקעל כמעט, טייטעלט ער אויף איהם, צייגט ער איהם אָן — דעם וועג פון דעם קאָנסעקווענטען נאַציאָנאַליזם.

און ווי טוט ער עס! קורץ, שאַרף, גייסטרייך, מיט פיעל טרעפענדען וויץ, מיט קונציג אַריינגעפלאָכטענע מעשה'לעך און מדרשים, מיט גרויסער האַרציגקייט און וואַרימקייט, מיט דעם פולסשלאַג פון אַ פייערדיגען טעמפּעראַמענט.

דאָ איז ניט דער פּלאַץ פאַר אַ גענויע אָבשעצונג פון דעם פאָרליעגענדען ווערק. מיר וואָלטען אָבער ניט געטאָן אונזער שולדיגקייט צום לעזער, ווען מיר מאַכען איהם ניט אויפמערקזאַם אויף די סעריע אַרטיקלען „אונזער אייגענע מלחמה“, וועלכע איז אַ געשלאָסענעם מייסטערווערק פאַר־זיך. אונזער פּראָפעסער, איינער פון די הויפּט בעטהייליגטע אין דעם בעריהמט געוואָרענעם שפּראַכען־קאַמפּף אין ארץ ישראל, בעלייכטעט אין דיזער סעריע אויף אַ מייסטערהאַפטען אופן די פּסיכאָלאָגישע מאָמענטען און די אינערע בעדייטונג פון דעם גרויסען קאַמפּף.

די פאָרליעגענדע זאַמלונג מוז דערפאַר ווערען אַ טיש־בוך ביי יעדעם ציוניסט און ביי יעדעם נאַציאָנאַל־געזינטען איד, צו בעלעהרונג און צום גייסטיגען גענוס.

דאָס אַרויסגעבער קאָמיטע.

דאָס זיינען איינצעלנע בלעטער פון א טאָגע־בוך. ווייט פון מיין ווירקונגס־קרייז, ניט אין אן אינטימער סביבה, כמעט אין נע־פאנגענשאפט, האָב איך זיי געשריבען. דער „אני במערב ולבי במזרח" האָט געדריקט אויף מיר, און א שטילע בענקעניש האָט בעהערשט מיין טראכטען און דענקען. איך האָב געזוכט דעם נאָהענטען מזרח אין ווייטען מערב. אין רעדען און שרייבען האָב איך זיך בעמיהט צו דערטרינקען דעם צער פון היים־וועה.

די מלחמה האָט זיך צופלאקערט איבער גאנץ אייראָפּא און האָט אָנגעריהרט אויך ד ע ם חלק פון נאָהענטען מזרח, וועל־כער איז אונז נאָך נעהנטער געוואָרען אין די לעצטע יאָהרצעהנטען. די אידישע וועלט איז דערציטערט געוואָרען. ווי א שטורם זיי־נען דורכגעגאנגען די קעמפּפער־מחנות דורך דעם אידישען תחום און האָבען געלאָזען הינטער זיך צושטערונג און פערוויסטונג. א מורא'דיגער חורבן אין דער געגענווארט, און אין דער צוקונפט — א געמיש פון שרעק און האָפנונג, ספקות און אמונה, יאוש און בטחון. עס האָט זיך א טרייסעל געטהאָן די אידישע נשמה, א הארבע שאלה האָט אָנגעהויבען צו עגבערען דעם אידישען מח: גרויס איז די צאָהל פון אונזערע קרבנות. וועלען זיי פערשריבען ווערען אין דער געשיכטע נאָר ווי פּ א ס י װ ע ק ד ו ש י ם, אָדער ווי א ק ט י װ ע ג ב ו ר י ם, וועלכע קויפען מיט זייער אייגענעם בלוט א בעסערע צוקונפט פאר די קומענדיגע דורות?

דאָס איז געװען די הויפּט שטימונג, וועלכע האָט בעהערשט די אידישע וועלט דאָ אין אמעריקא. אין דער שטימונג האָט זיך געהערט א צווייענדיגער בת־קול, פון דער גרויסער וועלט מלחמה און פון דעם פּאראלעל לויפענדען אידישען אינערען קאמפּף פאר

אונזער נאציאָנאַלען קיום. אין אזא שטימונג האָב איך געשרי־
בען איינצעלנע ארטיקלען. אינטענסיווער, הייסער, ליידענשאפט־
ליכער האָט זיך דערוועקט אין מיר דער בעגעהר נאָך דער פער־
ווירקליכונג פון אונזער מזרח־אידעאל, וועלכער איז פאר מיר נאָך
קלאָרער געוואָרען אין דער מלחמה צייט, און איהם האָב איך גע־
ווידמעט פיעלע פון מיינע ארטיקלען און אויך א בעזונדערען טהייל
— „אונזער אייגענע מלחמה".

א טיעפען דאנק מיינע חברים פון דער היעגער ציוניסטישער
פעדעראציאָן, וועלכע האָבען מיר אויפ'ן פאָרנעהמסטען אופן גע־
האָלפען אין מיין ווירקזאמקייט. א דאָפּעלטען דאנק דעם ספּע־
ציעלען קאָמיטע, וועלכער האָט גענומען אויף זיך די ארבייט
אַרויסצוגעבען דיעזעס ווערק און בעזאָנדערס מיין פריינד שניאור
אבעל, וועלכער האָט מיר פיעל געהאָלפען אי ביי דער אויסוואהל
פון די ארטיקלען, אי ביי דער קאָרעקטור.

די ארטיקלען, וועלכע ווערען דאָ איבערגעגעבען דעם לעזער
אין א בוך־פאָרם, זיינען געווען געדרוקט אין דער היעגער אידישער
פרעסע, הויפּטזעכליך אין דער „ווארהייט".

שמריה לעווין.

סיון תרע"ח, ניו יאָרק.

צוקונפט.

עס איז טאקע אפשר אפטמאָל גוט אָבצורייסען זיך פון דער וועלט מיט איהר גאנצען טומעל, יאָגעניש, איילעניש. עס לוינט אפשר טאקע צו דערווייטערען זיך אויף א ווײלע פון דעם אייבינגען האסטען, פערקאָכט און פערהאַוועט זיין און אומקעהרען זיך אָט טאקע צו זיך אליין, אָט צו דער קליין וועלטעלע, וואָס מיר רופען זי אָן „מענש", וואו יעדער איז צו גלייכער צייט אי בעל־הבית אי שכן, אי אויבער־האר אי אונטער־קנעכט — מעהר שכן אלס בעל־הבית, מעהר קנעכט אלס האר, און מאכען א מאָל דעם חשבון הנפש, פעררופען צו זיך די אייגענע נשמה, אויפנעהמען זי מיט אָפענע אָרעמס און מיט ריינע, לויטערע מחשבות, אָדער אָבשטאַטען איהר א בעזוך, מיט דער זעלבער עהרפורכט, ווי דער כהן־גדול פלעגט אריינגעהן איין מאָל אין יאָהר אין קדש־הקדשים. עס ווענדט זיך ווי מיר האלטען: האָט מען אונז די נשמה געגעבען, כדי זי זאָל אונז מדריך זיין אָדער כדי זי זאָל זיך ביי אונז אויסלייטערען. ווי דאָס איז, איז גאנץ גוט צו האָבען מיט איהר אָפטמאָל א שמועס אָט מכח דעם נעכטיגען טאָג, דעם דורכגעגאנגענעם וועג, וואָס נאָר ער אליין בילדעט אונזער גאנצעס פערמעגען, און ארומקוקען זיך, ווי ווייט מיר קאָנען זיין איינע מיט די אנדערע צופריעדען, ווי ווייט מיר האָבען ניט גענארט איינע די אנדערע, ווי ווייט מיר האָבען געלעבט הארמאָניש.

מען וועט זאָגען: אזוי שטעהט דאָך געשריעבען אין די אלטמאָדישע מוסר־ספרים. דאָס איז אן אלטער פערשימעלטער געדאנק, נאָר א ביסעל אָבגעשייערט און נייַ בעשטריכען מיט דעם לאק פון דער מאָדערנער שפראך. נו מילא, און אז דער געדאנק איז אויסגעדריקט אין אלטע מוסר־ספרים, דעריבער איז ער שוין פסול? נו מילא, און אז דער געדאנק איז אלט, טאָרען מיר זיך

דעריבער צו איהם ניט צוריקקעהרען? וואו זיינען דען די שפּאַנגעל נייע געדאנקען, וואָס זאָלען קאָנען אויספילען אונזער גאנצען אינ־האַלט, וואו זיינען די נייע שטערען אויף אונזער הימעל, וואו זיינען אונזערע נייע וועגען אויף דער ערד?

מיר לעבען אין דער גענענוואַרט און מיר זיינען ג ע צ ו ו א י נ־ג ע ן זי ליעב צו האָבען, וואָרים ווען מיר זאָלען פיהלען צו איהר א שנאה, זיינען מיר אין גאַנצען פערלאָרען. אין אמת'ען געהט אויך אונזער פערגאַנגענהייט נאָך אונז נאָך, מיר טראָגען זי הינטער זיך און אין זיך. זי איז אונזער שאָטען, און ווי יעדער שאָטען איז זי אַן עדות פון אַ בעשטימטען אינהאַלט, נאָר די ניט־ממשות־דיגקייט, די אינהאַלטלאָזיגקייט האָט ניט קיין שאָטען, יעדער פרעמדער שטראַהל געהט דורך איהר דורך און זי אַליין בעלייכט ער ניט. אָבער עס זיינען דאָ ב ר ו א י ם, וועלכע גלויבען, אַז מען קען זיך אָבטרייסלען פון דער פערגאַנגענהייט, פּשוט אָב'גט'ען זיך מיט איהר. זיי זיינען מודה נ אָ ר אין דער גענענוואַרט; צו איהר זיינען זיי אַלע צוגעבונדען, וואָרים דאָס פערשטעהען אפילו זיי מיט זייערע פרימיטיווע השגות, אַז אָבזאָגען זיך פון דער גענענוואַרט הייסט אָבזאָגען זיך פון זיך אַליין. פון איהר אנטלויפען הייסט אנטלויפען פון דעם אייגענעם איך. איי וואָס איז, שפּרינגט דאָך ארויס אַ קשיא: די גענענוואַרט איז דאָך מעהר ניט ווי דער לעצטער צוגעקומענער חלק פון אונזער פער־גאַנגענהייט. קוים קאָנען מיר דענקען איבער דער גענענוואַרט, פערקריכט זי דאָך אין אונזער זכרון, און זכרון איז דאָך מעהר ניט ווי געלעבטע פערגאַנגענהייט, וואָס האָט געמאַכט אויף אונז אַ רושם, היינט וואו וועלען מיר זיך אָבשטעלען אין אונזער צוריק־דענקען, אין אונזער ג ע ד ע נ ק ע ן, וואו איז די גרענעץ צווישען דעם ערלעבטען, וואָס בלייבט ביי אונז און האָט צו אונז אַ שטענ־דיגע שייכות?

קינדהייט, יוגענד, לעהר־יאָהרען, — דאָס זיינען די סמנים פון אונזער לעבענס־וואַנדעל, דאָס זיינען די עטאַפּען פון אונזער איך. צוגעגעבען, מיר זיינען זעלבסטשטענדיג, מיר געפינען זיך און בעוועגען זיך אין אונזער אייגענעם רשות און מיר צווימען

ארום אונזער „איך“ מיט אלערליי מיטלען און לאזען קיין פרעמדען ניט אריין. מיר געהען צוריק ביז צו אונזער אייגענער קינדהייט, ביז צו דער ערשטער שעה, וועלכע האט זיך איינגעקריצט אין אונזער זכרון, און מיר איבערבליקען, ווי א פעלדהער זיין חיל, אלע געשעהעניסען און פאסירונגען, וועלכע בילדען דעם אינהאלט פון אונזער א י י ג ע נ ע ם דאזיין, און פיהלען זיך קליין ווי קליינע סואווערענע הערשער.

דאס איז דאך אבער מעהר ניט ווי די איינבילדונג, דאס איז דאך מעהר ניט ווי א קינסטליכע מחיצה צווישען אונז און צווישען די, וועלכע זיינען געווען פאר אונז און לעבען אין אונז. קאנען דען מיר זיך אבשטעלען ביי אונזער אייגענעם „איך“. וואו בלייבט דער טאטע, די מאמע, דער זיידע, די באבע און די גאנצע סביבה, וועלכע מיר האבען שוין אנגעטראפען א פ א ר ט י ג ע ביי אונזער ערשטען בליק אויף גאט'ס וועלט? זיי אלע האבען דאך אונז איבערגעגעבען די סמנים פון ז י י ע ר וועלט, א חלק פון ז י י ע ר נשמה. און אזוי געהט עס ווייטער און ווייטער, א רינג אין א רינג, א דור אין א דור און א תקופה אין א תקופה, און אזוי ענטשטעהט די לאנגע שורה פון איינצעלנע רינגען, דורות און תקופות — דאס וואס מיר רופען אן „געשיכטע“, און אין דיעזער לאנגער, פערפלאכטענער און פערפלאנטערטער געשיכטע געהט א פאדעם, א ו נ ז ע ר פאדעם. הייסט וואו זאלען מיר זיך אבשטעלען? ביים טאטען, ביים זיידען, ביים עלטער־זיידען, אדער נאר אפשר ביי די אבות?

פון דער פערגאנגענהייט נעהען מיר איבער צו דער צוקונפט, און די זעלבע פראגע ענגבערט אונזער מח. וואו זאלען מיר זיך אבשטעלען, ווי ווייט קאנען מיר בליקען אויף די קומענדע דורות? ווי ווייט זיינען מיר מ ח ו י ב צו זארגען און ווי ווייט קאנען מיר פ ע ר ז א ר ג ע ן. זיינען מיר די טרעגער פון א היסטא־רישען „געכטען“, זיינען מיר דאך אויך צו גלייכער צייט די טרע־גער פון א היסטארישען „מארגען“. מיר אליין זיינען דאך אויך אמאל געווען צוקונפט און מיר זיינען געלעגען אין דער פערגאנ־גענהייט, ליעגט דאך די נאך ניט־געבארענע צוקונפט א י ן אונז.

אונזער גאנצעם דאזיין איז דאך מעהר ניט ווי אן אייביגעס אריבערפעקלען פון דער צוקונפט אין דער פערגאנגענהייט. מיר שלעפען דעם מארגען צום נעכטען, דעם שפעטער צום פריהער, און ווי אונגעדולדיג מיר טהוען דאס, אזוי ווי איינער וואלט שטעהן הינטער אונז און אונז אנטרייבען. מיר פערגינען זיך אליין ניט די רוה, מיר ציטערען שטענדיג עטוואס דורכצולאזען, עטוואס צו פערשפעטיגען, און מיר ווייסען אליין ניט וואס.

מען טהיילט געוועהנליך איין די מענשען אין עולם־הזה'ניקעס און עולם־הבא'ניקעס. ווי פאלש דיעזע איינטהיילונג איז! ווער עס יאגט זיך כל ימיו נאך רייכטהום און וויל פערזארגען זיינע ק י נ ד ס ־ ק י נ ד ע ר מיט פאלאצען און שאמפאניער — וואס פאר אן עולם־הזה'ניק איז אפילו ער? אלעס, וואס קומט נאך אונז, איז דאך ווייט פון אונז ווי דער הימעל, ווען עס זאל אפילו ליגען אויף דער ערד. און ווער עס ארבייט פאר א צוקונפט איז דאך א בן־עולם הבא. מעהר ניט עולם הבא צו עולם הבא איז ניט גלייך, איז דאך אבער עולם הזה צו עולם הזה אויך ניט גלייך. וואס פאר א פערגאנגענהייט מען טראגט א י ן זיך, אזא צוקונפט בויט מען פ א ר זיך, מעהר ניט די צוקונפט דארף מתקן זיין די חסרונות פון דער פערגאנגענהייט, וואס עס פעהלט אין עולם הזה מוז משלים זיין דער עולם הבא. ווען מיליאנען פון ארבייטער ברענגען קרבנות, נעהמען אויף זיך פערפאלגונגען צוליעב א צו־קונפטס־שטאאט, בויען זיי זייער עולם הבא, פאר זיי איז דער לויתן און דער שור הבר ניט מעהר אויף דער וועלט, נאר אויף יענער וועלט, וועלכע וועט קומען נאך זיי. ווען טויזענדע און טויזענדע פון אונזערע פיאנערען לאזען זיך אין א לאנד, וואס איז וויסט און חרוב, זעען, פלאנצען און בויען אויף צו להכעיס דער לאניק, אויף צו להכעיס די בעדינגונגען און נראבען און גראבען, ביז א שטיק פון דער פערגאנגענהייט שטעהט אויף תחית המתים — ארבייטען זיי פאר עולם הבא. זיי פיהלען א טעם גן־עדן, ווען זיי שטעלען זיך אין די נעדאנקען פאר, ווי גליקליך עס וועלען דארט קאנען לעבען זייערע אייניקלעך און אוראייניקלעך.

מען קאן זיך ניט אויסדרעהען פון דער פערגאנגענהייט,

וואָרים נאָר אין איהר, דאָס הייסט אין אונזער בעציהונג צו איהר, ליעגט אויף אונזער צוקונפט, און ווער עס איז זי מבטל, לעדיגט זיך אוים פון זיין איינענעם אינהאַלט. דאָס זיינען אָרעמזעליגע מענשען, אויף דער וועלט מוזען זיי באָרגען אַן אינהאַלט און אויף יענער וועלט מוזען זיי צאָהלען צינזען.

דערין ליעגט דער מאַסשטאַב פון אַלע האַנדלונגען, אין דער צוזאַמענשמעלצונג פון פערגאַנגענהייט און צוקונפט. פון דער צוזאַמענשמעלצונג ענטשטעהט די וואונדערבאַרע לעבענס-האַר-מאָניע. אפילו דער איינציגער הויבט אָן צו פיהלען זיין „איך" ווי אַ חלק פון דער אונענדליכקייט. ער דרינגט אריין אין דעם סוד פון דער אייביגקייט, ער בעוועגט זיך אין איהר און קאָן ניט בטל ווערען.

און ווער עס האָט געפונען זיך אַליין אין דיעזער האַרמאָניע, געהט ניט פערלאָרען.

אַ נסיעה מיט מניעות.

מען מאָג זיין אויפגעקלערט ווי מען וויל, מען מאָג זיך בע־מיהען אַלעס אונטערצואָרדנען דעם קאַלטען שכל, מאכען איהם פאַר אונזער וועג־ווייזער אין אונזער טראַכטען און דענקען, און לאָ־זען זיך פון איהם פיהרען אין אונזערע טהאַטען און האנד־לונגען — עס זיינען דאָ מאָמענטען אין פערזענליכען לעבען פון יעדען איינצעלנעם פון אונז, ווען מיר ווערען מיט אַ מאָל נעפּאַקט פון דונקעלע, מיט אַ נעבעל פערצויגענע אהנונגען און מיר פיהלען מיט אַ מאָל איבער אונז די שליטה פון אַן אונבעקאַנטער מאַכט. און די אונבעקאַנטע מאַכט שפּאַלט אונזער דאָ־זיין אין צווייען. מיט איין העלפט בלייבען מיר שטעקען אין אונזער וועלט, אין דער ממשות׳דינער, וועלכע מיר קענען, אָדער גלויבען אז מיר קענען און מיט דער אנדער העלפט טראָגען מיר זיך אריבער אין אַן אונבעקאַנטע וועלט. עפּעס קענען מיר זי ניט אָנטאַפּען, עפּעס קענען מיר זי ניט תופס זיין, אָבער מיר פיהלען איהר השפּעה אויף אונז, מיר זעהען איהרע פער׳חלומ׳טע בילדער און פערנעהמען איהר בת־קול, וועלכער דערגרייכט צו אונז און דרינגט אריין אין אונזערע אויערען, מיר ווייסען ניט פון וואנען, מיר ווייסען ניט אויף וועלכען וועג. אָפּטמאָל קלינגט אונז אַ פרעהליכע, אויפמונ־טערענדע שטימע, און די שטימע רופט צו אונז: קום ועשה! שטעה אויף, מענש, און פיהר אויס ד י י ן טהאַט, וואָרים ד י י ן שטונדע איז נעקומען. אין דער גרויסער פאָרשטעלונג, אָנגערופען לעבען, טרעטען אויף נאָר וועניגע ווי אקטיווע שפּיעלער, די מייסטע זיינען סטאַטיסטען. און ווען עס פערווילט זיך דעם פערוואַלטער, דעם אויבער־הערר, און ער ניט אַ בענעפיט־פאָרשטעלונג לכבוד איינעם פון זיינע ליעבלינגע — דאַן הייסט עס פאַר דעם איינ־צעלנעם: אויפפאַסען, מכוון זיין די שעה, ניט דורכלאָזען דעם

ריכטיגען מאָמענט, וואָרים אַלעס איז אָבגעמאָסטען, אַלעס איז אָבגעוואויגען, אַלעס העננגט אָב פון דער רגע. הינטער דעם איי־נעם שטעהט שוין דער צווייטער אין שורה, און עס מוז צוגעהן מיט א שטרענגען סדר. און ווען די שטונדע קומט פאַר אונז, הערען מיר די שטימע, די וועקענדע, די רופענדע, די הייסענדע, די בעפעהלענדע, די אויפמונטערענדע, די פערשפּרעכענדע, און מיר פיהלען זיך ווי אָנגעפילט מיט נייע כחות, מיט ענערגיע, מוטה און חשק, אינערליך געוואקסען און בעפליגעלט, פול האָפנונג און בטחון, און מיר געהען צו מיט שמחה צו אונזער ווערק, מיט א געפיהל פון הייליגקייט: מיר ווערען טרעגער פון א מיסיאָן. גאָר אָפטמאָל אָבער פערנעהמען מיר א גאנץ אנדער שטימע, א צוריק־געהאַלטענע, א וואַרנענדע און די שטימע רופט אויס: שב ואל תעשה! זייַ שטיל, פערהאַלט זיך רוהיג, מענש, זעה, איך בין דיך מתרה. און זי דערצעהלט אונז פון שרעקען און געפאהרען, וועלכע ערוואַרטען אונז, און זי זאָגט אונז אָן, מיר זאָלען זיך היטען, מיר זאָלען זיך נעהמען אין אכט. מיר פיהלען עפּעס א מין בעקלעמונגג, און מיר פערשטעהען ניט די סבה, עפּעס א מין ציטערען געהט דורך אונזער נשמה, און עס איז אונז ניט קלאָר וואָרום. זאָל דאָס אפשר זיין די געהיימע פערבינדונג צווי־שען אונז און אונזער אייגענער צוקונפט? אפשר איז דאָס אונזער צוקונפט אליין, וועלכע מיר טראָגען אין זיך און מיר ווייסען ניט, אַז מיר טראָגען זי; אפשר איז דאָס טאַקע זי אַליין אין דעם מאָמענט, ווען זי צאַפּעלט זיך א רגע פאַר איהר געבורט? איז דאָס אפשר אונזער שטערען, אונזער מזל, וועלכער וואכט איבער אונז, ווי א טרייער שומר חנם פון א פערבאָרגענעם ווינקעל?

מיט אַן אייגענטימליכען אונווילען האָב איך זיך ענטשלאָסען — מיט א גאנצען יאָהר כמעט צוריק — צו אונטערנעהמען א רייזע נאָך אמעריקא. א ים־נסיעה מאַכט מיר אימער פערגעניגען, איך האָב ליעב די רייזע, אפילו ווען דער ים איז שטירמיש. צו אַמעריקא, אָדער ריכטיגער, צו די אידען אין אמעריקא, האָב איך בעהאַלטען זעהר גוטע פריינדליכע בעציהונגען, זייט איך האָב

בעזוכט אַמעריקאַ צום ערשטען מאָל מיט אַכט יאָהר צוריק. אויך פון דיעזען געזיכטספונקט האָט מיר אַ נייער בעזוך אין אַמעריקאַ געקאָנט פערשאַפען נאָר פרייד. מיינע חברים האָבען מיך שטאַרק צוגערעדט צו דער רייזע. איך אַליין האָב אויך מסכים געווען, אַז די רייזע איז נויטיג גראַד איצט און דאַרף ניט אָבגעלעגט ווערען — און דאָך האָב איך נאָך קיין מאָל ניט פערלאָזען אַזוי טרויעריג אייראָפּאַ ווי דיעזעס מאָל, ווען איך האָב זיך איינגעשיפט אין ברעמען אויף דעם „קייזער ווילהעלם דער צווייטער". עפּעס האָב איך געפיהלט, ווי יעמאַנד זיצט אין מיר און פּראָטעסטירט געגען מיין רייזע, עפּעס האָב איך ניט געגלויבט מיינע אייגענע געדאַנקען, און אַז איך האָב פערענדיגט מיינע בריעף צו אייגענע און פריינד מיט דער געוועהנליכע פראַזע „אויף באַלדיגעם וויעדערזעהען אין אייניגע וואָכען", האָב איך אַזוי געשריעבען נאָר מחמת רגילות, די האַנד האָט געפיהרט די פעדער, און די פעדער האָט מעכאַניש אויסגעפיהרט די נויטיגע אותיות. איך האָב אָבער געפיהלט, אַז איך שרייב ניט דאָס, וואָס איך דענק, אַז איך דריק אויס הבטחות, וועלכע איך וועל ניט קענען דערפילען, כאָטש מיין פּלאַן איז געווען בעשטימט, בלייבען אין אַמעריקאַ פון דריי ביז פיער וואָכען און אין אַ מזל'דיגער שעה צוריק.

מיר זיינען געווען אַן ערך דרייסיג מייל פון סויטהעמפּטאָן אין ענגלאַנד, שוין אויפ'ן וועג פון סויטהעמפּטאָן נאָך ניו יאָרק. דער ים איז געווען רוהיג, שטיל, מען האָט ניט געמערקט, ווי דאָס ריעזען־שיף בעוועגט זיך. ניט נאָר האָט מען ניט געמערקט, מען האָט אפילו ניט געקענט זעהן די בעוועגונג פון שיף, וואָרים ארום און ארום האָט געהערשט אַ געדיכטער נעבעל. הימעל און ים האָבען זיך פערשמאָלצען אין איין געדיכטער גרויער מאַסע, און עס האָט אויסגעזעהן, אַז דאָס שיף מוז זיך אָנשטרענגען אין צווייען, מיט דער אונטערשטער העלפט נובר זיין דאָס וואַסער און מיט דער אויבערשטער העלפט — דעם נעבעל. עס איז געווען אַרום צוויי אוהר נאָכמיטאָג. אויפ'ן דעק איז געווען אונז אַנגענעהם צו בלייבען: פייכט און נרוי, און דערצו נאָך די אונ־ערטרעגליכע מוזיק פון דעם דאַמפּף־פייפעל — אַ ווארנונג פאַר

די אנדערע שיפען, זיי זאָלען ניט נכשל ווערען. די מייסטע פּאַסאַזשירען זיינען זיך צוגאַנגען אין די קאַיוטען. ווי פון שלאָף, — איך געדענק ניט קלאָר, — האָב איך זיך אויפגעכאַפּט עפּעס אַ דערשראָקענער. איך האָב דערשפּירט אַ לייכטען שטויס. אין דעם זעלבען אויגענבליק לויפט אריין אַ מאַטראָז צו מיר אין קאַיוטע, הייסט מיר נעהמען צדה לדרך: אַ וואַרימען בגד און... דעם רעטונגס־גאַרטעל. איך האָב איהם ניט פערשטאַנען און אָנ־געהויבען פרעגען שאלות. האָט ער מיר גאַנץ בייז געענטפערט: וואָס שלאָפט איהר? הערט איהר דען ניט דעם רעטונגס־פייף? איך האָב זיך דערמאָנט אָן דעם „מה לך נרדם“ און דעם „עברי אָנכי“ פון יונה הנביא, שנעל גענומען אַ פּאָר ספרים, מיט וועלכע איך שייד זיך קיין מאָל ניט, אַ וואַרימען מאַנטעל און דעם רע־טונגס־גאַרטעל.

אויבען אויף׳ן דעק האָב איך אָנגעטראָפען אַ גרויסע מחנה פון מתפּללים. איבער אכט הונדערט פּאַסאַזשירען פון צווישען־דעק, כמעט אַלע סלאַווען, זיינען געשטאַנען ארום די רעטונגס־שיפלעך, די אויגען פעררריסען צום הימעל, וועלכען מען האָט ניט געזעהן, און געבעטען רחמים. זיי האָבען מורא געהאַט, אז די ערשטע שיפלעך זאָלען פערנעהמען נאָר די „יחסנים“. דער קאַ־פּיטאַן און די אָפיצערען האָבען פערזוכט צו בערוהיגען די מאַסע, אָבער עס האָט ניט געהאָלפען. ערשטענס, ווייל די מאַסע האָט ניט פערשטאַנען זייער לשון, און צווייטענס, ווייל דעם קאַפּיטאַן׳ס אויגען אַליין האָבען אויך אויסגעדריקט אונרוה. מען האָט גע־פיהלט, אז ער בערוהיגט, ווייל ער איז מ ח ו י ב צו בערוהיגען, ווייל דער „שולחן ערוך“ פון ים־פאָהרער הייסט אזוי. פיעלע פון די „סלאַווען“ האָבען אָנגעהויבען צו קלעטערען אויף די שטריק־לייטער, אַלץ העכער און העכער. אפּנים דער דאָרפישער שכל האָט זיי אונטערגעזאָגט, אז וואָס העכער, איז מען אַלץ זיכערער פון דעם נאַסען עלעמענט... איינער האָט דעם אנדערען געשטופּט, געמאַכט זיך אַ וועג מיט דעם עלענבויגען. פרויען, אַלטע לייט און קינדער האָבען זיך געמישט ווי אין אַ קנויל, אַלע האָבען גע־זאָגט תפלות, אַלע האָבען געשריען, פערלאַנגט, געפּאָדערט, גע־

דראָהט. די יחסנים פון ערשטער און צווייטער קלאַסע האָבען זיך פערהאַלטען זעהר רוהיג. קיינער האָט ניט געשריען, אויף די פנים'ער איז געלעגען אַ ערנסט און מען האָט געוואַרט אויף דעם קאַפּיטאַן'ס בעפעהלען. מען האָט געזוכט צו בערוהיגען די דערשראָקענע פרויען און די האַלב דערשראָקענע קינדער. די קינדער האָבען לחלוטין ניט געקענט בעגרייפען די סכנה: דאָס שיף איז דאָך גרויס און דער ים איז אזוי רוהיג...

אַ גאַנצע שעה — אַ אייביגקייט — איז אַריבער אין שרעקען און ספקות. דערנאָך איז געקומען די בערוהיגונג. מיר שווימען צוריק נאָך סויטהעמפּטאָן. אונזער שיף האָט געהאַט אַ צוזאַמענ־שטויס מיט אַ גאַנץ קליינעם שיף. דאָס קליינע שיף איז אריין מיט'ן שאַרפען שפּיץ, מיט דער נאָז, אין „קייזער ווילהעלם דעם צווייטען". אַ צוזאַמענשטויס צווישען אַ דוד און אַ גלית הפּלשתי, איז דוד אָבגעקומען מיט אַ פלאַטשיגער נאָז און איז זיך ווייטער רוהיג געשוואומען און גלית האָט בעקומען אַ לאָך אין רעכטען מיטען קערפּער. די רייזע פון סויטהעמפּטאָן ביז צום אָרט פון צוזאַמענשטויס האָט געדויערט אַן ערך אַנדערטהאַלבען שעה, די זעלבע רייזע צוריק — מעהר אַלס פינף שעה. ערשטענס האָט דאָס שיף קיין כח ניט געהאַט שנעלער צו לויפען. צווייטענס, איז דער קאַפּיטאַן געוואָרען פאַרזיכטיגער. ערשט אין סויטהעמפּ־טאָן האָבען מיר זיך דערוואוסט פון די טויכער, וועלכע האָבען אונטערזוכט דאָס פערוואונדעטע שיף, אַז דאָס לאָך איז געווען גאַנצע זעכצעהן מעטער לאַנג און פיער מעטער הויך, צוויי מעטער איבער און צוויי מעטער אונטער דער וואַסער־ליניע. מיר האָבען גשפּיעלט מיט גליק, דער מאַשינען־טהייל פון שיף איז ניט גע־טראָפען געוואָרען.

די סלאַוועז האָבען זיך בערוהיגט ערשט אַז מיר זיינען שוין אָנגעקומען אין אַ זיכערען האַפען, דאָך האָבען זיי נאָך גע'טענה'ט. גע'טענה'ט צו נאָט, גע'טענה'ט צום קאַפּיטאַן, זיי זיינען געווען ברוגז, אָנגעשטויסען. איך האָב זיי בעגריפען. מילא מיר יחסנים מאַכען ים־רייזען אָדער צוליעב פּרנסה, ווייל מיר ווילען נאָך רייכער ווערען, אָדער צוליעב פערגעניגען, ווייל מיר ווילען הנאה

האָבען פון לעבען, אָבער זיי? רייכקייט זוכען זיי ניט, זיי זוכען ברויט, נאָך הנאה יאָגען זיי זיך ניט — די נויט, די ביטערע נויט האָט זיי פערטריעבען פון זייערע דערפער, פעלדער און וועלדער און זי פערוואָרפט זיי אין א פרעמדער מדינה, וואו זיי מוזען אָנהויבען א ניי לעבען, א לעבען פון עלענד, פון טרערען, שוויים און בלוט. דער פריץ איז געווען א שלעכטער, האָט ער זיי אויסגעזויגען, און זיי איז ניט געבליבען קיין אנדער ברירה, ווי נעהמען זיך צום וואַנדערשטאב. זייערע טאַטעס, זיידעס און עלטער־זיידעס האָבען דורות־לאַנג געלעבט אין דאָרף. דאָרט, וואו עס הויבען זיך אָן די פעלדער פון דאָרף, איז פאַר זיי אויפגעגאַנגען די זון, און דאָרט, וואו די פעלדער ענדיגען זיך פון דער אנדער זייט, איז פאַר זיי אונטערגעגאַנגען די זון. האָבען זיך זון, לבנה און שטערען געדרעהט אַרום דעם דאָרף. זיי אַליין, די אור־אייניקלעך, האָבען אויך ניט געוואוסט פון אַן אנדער וועלט. זיי האָבען געהאַט אייגענע פעלדער און אַן אייגענעם הימעל. א גוטער הימעל, א פריינד א הימעל, ער איז געווען מיט זיי גנאָדיג און אינטים און פלעגט זיי אָפטמאָל גאָר אויסזאָגען א סוד פון חדר און ווינקען צו זיי מיט סמנים אויף רעגען, שנעע, האָגעל און שטורם. איז געקומען דער בייזער פריץ און האָט מיט זיי געלע־רענט די פרשה, ווי מען פערטרייבט אָדם'ען פון זיין אייגענעם גן־עדן און געלערענט ביז ער איז מיט זיי געקומען צו דער סדרה „לך לך". האָבען זיי א טענה צום רבונו של עולם, זיי, די נאַאיווע דאָרף־מענשען: דער פריץ איז א בייזער, ער זינדיגט ווי אַלע פריצים — אָבער דו, גאָט, גאָט פון אונזער הימעל, האָסט דו דען געמאכט יד אחת מיט דעם פריץ! די אַלטע קברים האָבען מיר געלאָזען אין דער היים, די ווייבער און די קינדער האָבען מיר גענומען מיט זיך. איז דען ניט געווען גענוג פלאַץ פאַר אונז אַלעמען אויף אונזער בית־עלמין?

די נאַכט האָבען מיר צוגעבראַכט אויף דעם „קייזער וויל־העלם דער צווייטער". צום פריהשטיק אויף מאָרגען האָבען שוין אַלע גערעדט מכח די ווייטערע נסיעה. אַן אַמעריקאַנער, מסתם א ליץ, איז נאָך אַלץ אַרומגעגאַנגען אין רעטונגס־גאַרטעל.

אַלע קאַיוטען־פּאַסאַזשירען האָט פערנומען דער „אימפּעראַ־טאָר“. ווען „קייזער ווילהעלם דער צווייטער“ איז „גלית הפּלשתי“, איז דער „אימפּעראַטאָר“ „עוג מלך הבשן“. ער מאַכט דעם איינדרוק פון אַן אַמעריקאַנער וואָלקען־קראַצער, וואָס האָט זיך אויסגעצויגען אין דער לענג אָנשטאָט אויסצושטרעקען זיך אין דער הויך. עס ווענדט זיך אָן דער נאַטור. דער טהורם פון בבל און די וואָלקען־קראַצער האָבען די נאַטור צו ציהען זיך אין דער הויך; די ווינטער־נעכט, דער אידישער גלות און די מאָדערנע שיפען האָבען פערקעהרט די טבע צו ציהען זיך אין דער לענג, און די גבירישע חוצפּה ציהט זיך אַלעמען אויף צו להכעים דוקא אין דער ברייט. מיט דעם „אימפּעראַטאָר“ זיינען טאַקע געפאָהרען זעהר פיעלע אַמעריקאַנישע, ענגלישע און דייטשע גבירים, און זייער ברייטע חוצפּה האָט פערנומען די גאַנצע לענג פון שיף. עס איז ז י י ע ר וועלט, זיי גיבען דאָס צו פיהלען. די יבשה איז זייערע, כדי זיי זאָלען קאָנען בויען פּאַלאַצען און וואָלקען־קראַצער, דער ים געהערט זיי, כדי זיי זאָלען קאָנען מאַכען לוסט־רייזען, און די זון און די לבנה און די שטערען זיינען דאָ, כדי זיי זאָלען האָבען, ווען עס פערגלוסט זיך זיי, אויף וואָס אַ קוק צו טהאָן. פון דעם שיף איז דאָך אָבגערעדט, עס געהערט דאָך געוויס זיי. די מענשהייט איז דאָך איינגעטהיילט אין צוויי חלקים: ז י י און די אַ נ ד ע ר ע. צוליעב די אַ נ ד ע ר ע וואָלט קיינעם ניט איינגעפאַלען צו בויען אַן „אימפּעראַטאָר“. פערנעהמען ז י י טאַקע די האַלבע וועלט. אויף דעם ענטשפּרעכענדען שטח פון אַ קאַיוטע, וואָס עס פערנעהמט איינער פון ז י י ע ר ע, ליעגען אין צווישען־דעק איינגעפּאַקט לכל הפּחות צעהן פּאַסאַזשירען, און אפשר אַ גאַנצער מנין נאָך מיט אַ צוגאָב. דער מקח פון דער קאַיוטע איז, למשל, צוויי הונדערט דאָלאַר, דער מקח פון דעם זעלבען שטח אין צווישען־דעק איז לכל הפּחות צוויי מאָל אַזוי פיעל. און ווען מען זאָל נאָך צורעכענען די רויך־זאַאַלען, צווייענ־דיגע שפּיעל־זאַאַלען, פאַר קאָרטען און מוזיק, די פערשיעדענע שפּייזע־זאַאַלען, די לעזע־זאַאַלען, — זיי זיינען כמעט תמיד לעדיג, — די גימנאַסטישע זאַאַלען, די איינפאַכע איינצעל־בעדער

און די שווים־בעדער, די עזרת נשים און די קינדער־זאַאַלען, וואוהין די צווישען־דעק פּאַסאַזשירען טאָרען אַפילו ניט אַריינקוקען, וועט אויסקומען, אַז זיי בעצאָהלען פאַר זייער פּלאַץ אַן ערך אַ צעהנטעל פון דעם, וואָס די א נ ד ע ר ע בעצאָהלען, און דאָך, די א נ ד ע ר ע טהוט מען אַ טובה, וואָס מען נעהמט זיי; ז י י אָבער טהוען אַ טובה, וואָס זיי לאָזען זיך נעהמען.

שטימט דער חשבון מעהר ניט ווי פאַר דעם „אימפּעראַ־טאָר"? איז דאָס דען ניט אַ חשבון צדק פאַר די גאַנצע צ י ו ו י ־ ל י ז י ר ט ע מענשליכע געזעלשאַפט? מעהר ניט, אַז מען לעבט אין טומעל, טומעלט מען זיך און מען פערטומעלט דעם חשבון. אויפ'ן ים אָבער, ווען מען פיהלט זיך ווייט פון דער גרויסער, טומעלדיגער וועלט, זעצען זיך אָב די מחשבות, זיי קלאָרען זיך אויס, און דער חשבון ווערט בולט'דיגער. איך האָב טאַקע דערי־בער זעהר ליעב אַ ים־רייזע. נאָך שענער מוז עס זיין צו פאָהרען מיט אַ פּשוט'ען שיף, געטראָגען ווערען פון דעם ווינד און די וועלען און ניט זעהן פאַר זיך ניט די אונצעהליגע רעדער פון די מאַשינען און ניט די רייכע אינטערנאַציאָנאַלע געזעלשאַפט. און נאָך שענער מוז עס זיין אין דעם מדבר. אָט אַזוי, וואַנדערען פאַר זיך און פיהלען זיך פאַר זיך און אַריינקוקען אין זיך אַליין. ניט אומזיסט איז דער גרעסטער, קרעפטיגסטער און עלעמענטאַרסטער בעגריף פון פרייהייט געבאָרען געוואָרען אין מדבר. ניט אומ־זיסט איז די תורה געגעבען געוואָרען אין מדבר, און ניט אומזיסט האָט משה צוערשט פערלאַנגט אַרויסצופיהרען די אידען נאָר אויף עטליכע טעג אין מדבר. אין מצרים איז געווען צו טומעלדיג, און די אידען האָבען געוויס ניט פערשטאַנען דעם חשבון, וואָס ער האָט זיי געמאַכט. ער האָט דעריבער גערעכענט, אַז אין מדבר וועט ער זיי בעסער קאָנען מסביר זיין דעם אונטערשיעד צווישען קנעכטשאַפט און פרייהייט.

דער ים און דער מדבר — נאָך אַ דאַנק דעם בורא, וואָס עס איז נאָך עטוואָס דאָ אויף דער וועלט פריי און הפקר, וואו עס קאָן נאָך אויפבליהען אַ פרייער געדאַנק, אַן אונאַבהענגיגע מחשבה.

מיט דער יבשה האָט זיך דער בורא כביכול אָבגענאַרט. ער האָט זי געשענקט פאַר אַ מתנה דעם מענשען, אַלס דרשה־געשאַנק דעם ערשטען פּאָרעל, און עס האָבען זי איינגענומען די מענשען, ניט אַלע מענשען, נאָר איינציגע, עראָבערער, תקיפים, מענשען, וועלכע קאָנען קיין מאָל ניט זאַט ווערען, יחידים, וואָס וואָלטען וועלען איינשלינגען די גאַנצע וועלט און איינער דעם אַנדערען, כדי צו קריגען נאָך אַ שטיקעל, נאָך אַ שטיקעל.

און מערקווירדיג. דער בורא האָט בעשאַפען צוערשט די לופט, נאַכהער דאָס וואַסער און צולעצט ערשט די יבשה. זיינען געקומען די עראָבערער און האָבען אָנגעהויבען איינגעהמען די וועלט אין פּונקט אַ פּערקעהרטען סדר. צוערשט האָבען זיי פּער־כאַפּט די יבשה, דערנאָך האָבען זיי זיך אָנגעהויבען שלאָגען פאַר די ימים און איצט האָבען זיי שוין דערגרייכט צו דער לופט. לעת עתה שלאָגען זיי זיך אין דער לופט — ווער וויים, אפשר וועט נאָך קומען אַ צייט, און זיי וועלען זיך שלאָגען פאַר דער לופט. און דאָרט, וואו דער עראָבערער לעגט אַרויף זיין שווערע האַנד, וואַקסט ניט די פרייהייט, וואָרים די פרייהייט איז אַן עדעלע פלאַנצע, זי ליעבט ניט די דריקענדע האַנד פון דעם עראָבערער.

און אפשר האָט טאַקע דער בורא געשאַפען מיט אַ כונה נאָר איין חלק יבשה און פיעל חלקים ימים, און לופט האָט ער אונז נעגעבען לרוב, און אויף דער יבשה גופא האָט ער נאָך געשאַפען מדבריות, כדי דער עראָבערער זאָל ניט קאָנען אַלעס איינגעהמען, כדי עס זאָל נאָך בלייבען גענוג פרייער פּלאַץ און רוים, וואו דער מענשליכער גייסט זאָל קאָנען אָברוהען, וואוהין ער זאָל קאָנען פליהען בשעת הדחק, ווען עס ווערט דאָ אַ ביסעל צו ענג פון דער שטענדיגער מלחמה, פון דעם שטענדיגען געדרענג, פון דער איי־ביגער יאָגעניש. געבענשט זאָל זיין זיין נאָמען פאַר די שעהנע לופט, פאַר דעם וואונדערבאַרען ים און פאַר דעם סודות׳דיגען מדבר!

בעריהמענדיג זיך מיט זיין גאַנצער לענג, ברייט אין דער ־עה, איז דער „אימפּעראַטאָר“ אריין, ניט מאַיעסטעטיש, נאָר ווי אַן אויפגעקומענער עושר, אין דעם זיכערען האַפען פון ניו יאָרק.

אַ מלחמה אויפ׳ן ים

דאָס זיינען געווען די שרעקליכע פינף טעג און פינף נעכט אין ר׳עכטען מיטען ים, ווייט פון דער מדינה, וועלכע דאָס שיף האָט ערשט מיט איניגע טעג צוריק פערלאָזען אין פריעדען, אויך ווייט פון דעם האפען, וואוהין דאָס שיף האָט זיך געריכט אָנצוקומען אין אַ פּאָר טעג אַרום בשלום. איך רעכען, אַז קיינער וועט זיי ניט פערגעסען, די פינף טעג און די פינף נעכט, קיינער פון די, וועל עס האָט זיי דורכגעלעבט, וואָרום צו טיעף איז דער רושם, וועלכען זיי האָבען איינגעקריצט אין זכרון פון די טויזענדע פריעדליכע מענשען, וועלכע האָבען מיט אַמאָל, ווי דורך די ווירקונג פון אַן עלעקטרישען פונק, פערלאָרען זייער גלייכגעוויכט, איינגעטיילט זיך אין פיינדליכע גרופּען און אָנגעהויבען צו קוקען איינע אויף די אַנ־דערע מיט אויגען פול רציחה און שנאה — שרעקליכע שנאה, אויף לעבען און טויט.

גלייך ווי מאַנכע פליסיגקייטען, וועלכע זיינען צוזאַמענגעזעצט פון פערשיעדענע עלעמענטען. די עלעמענטען לעבען מיט איינאַנדער בשלום, זיי זיינען כעמיש פערבונדען, יעדער פון זיי האָט געמאַכט אַ פּשרה, האָט מוחל געווען אויף אַ חלק פון זיין זעלבסטשטענדיג־קייט, האָט זיך פערשמאָלצען מיט זיינע חברים. מיט אַמאָל דער־שמעקט די פליסיגקייט אַן עלעקטרישען שטראָם — אויס מיט דער פריינדשאַפט, אויס מיט דער שכנות, אויס מיט דער מחותנ׳שאַפט. אויס מיט דער פערבינדונג. עס האָט זיך דערוועקט די פערגראָ־בענע שנאה פון עלעמענט צו עלעמענט, די אָבשטויסונגס־קראַפט האָט איבערגעוואויגען די אַנציהונגס־קראַפט, און דער צוזאַמענ־געזעצטער קערפּער האָט זיך אויפגעלעזט אין זיינע בעשטאַנד־טהיילען, אין זיינע עלעמענטען — אַזוי דריקט זיך אויס דער נאַ־טור־פאָרשער.

איז די סאָציאַלע פערבינדונג פון די פערשיעדענע נאַציאָנען שטאַרקער ווי די כעמישע פערבינדונג פון פערשיעדענע עלעמענטען? טראָגט ניט אין זיך דער מענש קיין פּולווער און ווייס אַליין ניט, אַז ער איז אָנגעלאָדען? קאָן ניט זיין פּולווער יעדע מינוט עקס־

פלאָדירען, אויסברעכען אין אַ פלאַם, אויפרייסען אלעס, וואָס ליגט אויפ'ן וועג און מאַכען אַן איבערקעהרעניש אַרום זיך? וואו איז חבר'שאַפט, וואו איז פריינדשאַפט, וווא איז אינטערנאַציאָנאַליזם, ווען עס קומט דער פונק און צינדט אָן דעם פּולווער אין דעם מענ־שען, אין דער געזעלשאַפט, אין דער נאַציאָן? דער מענש וואַרפט אַראָב פון זיך דעם „צלם אלהים", דער קעניג פון דער גאַנצער נאַטור, דער פּאר, דער תכשיט, דער גרויסער נבוכדנצר שטייגט אַרונטער פון זיין כסא מלוכה און פערוואַנדעלט זיך אין אַ ווילדע חיה, אַ נאַקעטע חיה, מיט אַלע אינסטינקטען פון אַ חיה.

איך האָב דאָס געזעהן מיט מיינע אייגענע אויגען. איך האָב דאָס געזעהן אין אַ קליינעם מאַסשטאַב, ווען דער דראָטלאָזער טעל־עגראַף האָט אונז געבראַכט אין מיטען ים, אויף דער פּראַכטשיף „קראָנפּרינצעסין צעציליע", די ידיעה וועגען דעם אויסברוך פון דעם וועלט־וואולקאַן, וועלכער האָט געבראַכט מיט זיך די מורא'דיגע קאַטאַסטראָפע.

עס איז כדאי צו פערצייכענען, אַז נאָכדעם ווי עס איז שוין געוועזען נעווייס, אַז עסטרייך נעהט ערקלעהרען סערביען מלחמה, האָט נאָך קיינער ניט געגלויבט, אַז גאַנץ אייראָפּאַ כמעט איז „ערב מלחמה". אדרבא, די פּרעסע און די עפענטליכע מיינונג האָבען בע־טראַכט די עסטרייכישע דראָהונג מעהר ניט ווי אַ דיפּלאָמאַטישען שאַך־צוג, כדי אָנצושרעקען די קליינע באַלקאַן־מדינה, און אלע, כמעט אָהן אַן אויסנאַהם, האָבען געגלויבט, ניין, זיינען געוועזען זיכער, אַז דער סכסוך וועט דערשטיקט ווערען אין רעכטען אָנהויב, און אַז די גרויסע מלוכות וועלען העלפען איינלעשען דאָס פייער. יעדער בעזונדער ווייס, אַז די דיפּלאָמאַטיע איז דערצו געשאַפען, כדי צו בעהאַלטען דעם אמת, אָבער די מענשהייט אין אַלגעמיין איז תמיד נאַאיוו, און וויפיעל מאָל מען זאָל זי ניט אָבנאַרען, גלויבט זי דאָך אין די האָניג טריפענדע רעדען פון די גרויסע דיפּלאָמאַטען.

און וועגען שלום האָט דאָך גערעדט די ג א נ צ ע וועלט. די גרעסטע מלוכות האָבען קאָנקורירט אין פערזיכערען דעם עולם, אַז אַלץ וואָס זיי טהוען איז נאָר צוליעב די ערהאַלטונג פון דעם שלום. בויט מען נייע קריעגס־שיפען, איז דאָס צוליעב שלום, בויט

מען נייע פעסטונגען, איז דאָס צוליעב שלום, פערגרעסערט מען די אַרמעען, איז דאָס צוליעב שלום. מען וויל נאָר אָבהיטען און שיצען דאָס „אייראָפּעאישע גלייכגעוויכט", אָדער די האַרמאָניע פון דעם „אייראָפּעאישען קאָנצערט" — דאָס זיינען געווען די צוויי שלאַגווערטער, מיט וועלכע די דיפּלאָמאַטען האָבען אָפּערירט און וועלכע זיי האָבען אַריינגעשטעלט אין יעדער איינציגער רעדע אָדער אָפיציעלער ערקלעהרונג.

דער 22טער יולי. אַן ערך פיער וואָכען האָב איך צוגעבראַכט אין אַמעריקאַ. איך האָב זיך געזעהן מיט אַלע חברים און געזי־נונגס־געגנאָסען, וועלכע איך קען פון פריהער, דורכגעשמועסט זיך מיט זיי וועגען אַלע אונזערע שותפות'דיגע פּאַרטיי־ענינים, געהאַט געלעגענהייט אויפצוטרעטען עפענטליך אין אייניגע גרויסע פּאָלקס־פערזאַמלונגען, צוצוהערען זיך צו די הערשענדע שטימונגען און שטרעמונגען אין דער אַמעריקאַניש־אידישער וועלט — און איך פיהל זיך בעפריעדיגט און צופריעדען. בעפריעדיגט — ווייל איך זעה קלאָר, אַז דאָס אַמעריקאַניש־אידישע בעוואוסטזיין ענטוויקעלט זיך אין דער געווינשטער ריכטונג, דער נאַציאָנאַלער געדאַנק געווינט אַלץ מעהר באָדען און דרינגט אַריין אין דאָס בעוואוסטזיין פון ברייטערע פאָלקס־מאַסען: צופריעדען — ווייל איך פיהל, אַז איך האָב זיך צונויפגערעדט מיט מיינע חברים. איך פערשטעה זיי בעסער און אויך זיי פערשטעהען מיך בעסער, ד. ה. מיך אַלס שליח, אַלס פערטרעטער פון אַ בעשטימטען פּראָגראַם און פון אַ בעשטימ־טער שיטה, ווי מען זאָל דאָס פּראָגראַם דורכפיהרען. איך בין נאָך מעהר צופריעדען, וואָס איך האָב אויסגעפיהרט מיינע שליחות צום בעשטימטען טערמין, אָט פּונקט נאָך דעם פּלאַן, וועלכען מיינע חברים און איך האָבען אויסגעאַרבייט דאָרט, אויף יענער זייט ים.

וואָס זיינען אַהנונגען? אַהנונגען זיינען אַ חלום. איך האָב זיך אומזיסט געשראָקען, אומזיסט געהאַט אַ ווידערווילען געגען מיין נסיעה מיט אייניגע וואָכען צוריק. אי, וואָס איז, דער צוויי־שען־פאַל אויף דער רייזע נאָך אַמעריקאַ, דער צוזאַמענשטויס מיט נאָך אַ שיף אין דונקעלען נעבעל, דער שרעק און דער רעטונגס־גאַרטעל — דאָס איז אַ צופאַל, עס טרעפט זיך אמאָל. צוויי מאָל

נאָך אַנאַנדער קאָן אַזאַ זאַך ניט פּאַסירען. עס איז דאָ אַ צווייג אין דער מאַטהעמאַטיק, „די טהעאָריע פון וואהרשיינליכקייטען“. דיעזע טהעאָריע ווייזט אויף מיט אותות ומופתים, אַז עס איז דאָ אַ געוויסע געזעצמעסיגקייט אפילו אין צופעליגקייטען. למשל, אַזוי פיעל און אַזוי פיעל בריעף ווערען אַריינגעוואָרפען אין אַ מדינה אַ יאָהר נאָך אַ יאָהר אָהן בריעף־מאַרקען אין פּאָסט־קאַסטען, אַזוי פיעל און אַזוי פיעל בריעף ווערען אַריינגעוואָרפען דוקא מיט מאַרקען נאָר אָהן אַן אַדרעס, אַזוי פיעל און אַזוי פיעל אייזענבאַהן־צוגען געהען אַרונטער אין אַ משך פון אַ בעשטימטער צייט פון די רעלסען, אַזוי פיעל און אַזוי פיעל שיפען האָבען אין אַ משך פון אַ בעשטימטער צייט אַ צוזאַמענשטויס מיט אַ שיף אָדער אַן אייזבערג, און אַזוי ווייטער. איך האָב אַמאָל זיך אינטערעסירט מיט דער טהעאָריע פון וואהרשיינליכקייטען און איך האָב גע־וואוסט, אַז אַ צופאַל נאָך אַ צופאַל קומט פאָר זעהר זעלטען, אָט טאַקע גאָר זעלטען.

איך האָב מיין שיפסקאַרטע, מיין געפּעק איז שוין לאַנג אויף דער „קראָנפּרינצעסין צעציליע“, איך האָב נאָך צו האַלטען, איידער דאָס שיף געהט אָב, אַן אבשיעדס־פּאָרטראַג. איך בין ווידער צופריעדען. איך האָב ניט ליעב קיין באַנקעטען, איך האָב ניט ליעב קיין אָפיציעלען „זייט געזונד“, בעסער אַן אסיפה. עס דוכט זיך מיר, איך האָב נאָך ניט אַלעס געזאָגט, נאָך ניט אַלעס ער־קלעהרט. דער זאַל איז געפּאַקט, און די צוהערער בעגייסטערען מיך. וואָלטען נאָר די צוהערער געוואוסט, אַז זעהר אָפט גיבען זיי דעם רעדנער מעהר מיט זייער צוהערען ווי דער רעדנער גיט זיי מיט זיין רעדע. נאָר דאָס מוז בלייבען בסוד, כדי די צוהערער זאָלען זיך ניט אָנהויבען איבערצונעהמען.

רעד איך מכח מלחמות און מכח די ראַליע, וועלכע דער שר של מעלה, דער שר האומה, שפּיעלט. אַ מלחמה איז ניט אַזוי פּשוט. וואָרום ווען דער נצחון וואָלט זיך ווענדען נאָר פון דער פיזיישער קראַפט פון די צדדים, וואָלט מען דאָך פריהער געקאָנט וויסען, ווער וועמען וועט איינגעהמען. די פיזישע קראַפט אַליין ערקלעהרט אונז צו ווייניג די גרויסע געשעהעניסען פון דער וועלט־

געשיכטע. אויסער פיזישע קראפט, אויסער ענטוויקעלטע טעכניק און אנווענדונג פון דער טעכניק אין לעבען האט יעדעס פאלק זיין אייגענעם געניוס. דער געניוס, אדער ווי די אלטע בעצייכענען איהם — דער שר האומה, פערטרעט די אינטערעסען פון זיין פאלק אויבען, און איידער די פעלקער פיהרען מלחמה דא אונטען, ראנגלען זיך צוערשט די שרים אויבען. — אזוי בעהויפטעט אן אלטע זאגע — און דאס פאלק, וועמעס שר האט מנצח געווען אויבען, איז אויך מנצח דא אונטען. איך דענק אבער גאר ניט פון די איירא־פעאישע פעלקער און פון זייערע סכסוכים, איך דענק נאר פון אונזער אייביגען קאמפף פאר אונזער נאציאנאלעם דאזיין און פון דעם, וואס מיר האבען אויסצושטעהן פון אונזערע נעגנער.

מיר שווימען. די געוועהנליכע ארומשווימענדע אינטערנא־ציאנאלע גזעלשאפט. דאס וועטער איז הערליך. די לופט איז מילד און דורכזיכטיג און די „קראנפרינצעסין צעציליע" בעוועגט זיך גראציעז אויף דער גלאטער אויבערפלעכע פון דעם ווייטען און ברייטען אקעאן. די פאסאזשירען זיינען פערגניגט, שפּיעלען פערשיעדענע שפּיעלען, שליסען אב די געוועהנליכע וועטען, וויפיעל מיילען דאס שיף וועט מאכען אין קומענדען מעת־לעת; ניטא קיין סימן פון אונרוהה, קיין זכר פון דונקעלע אהנונגען. יעדען טאג, פינקטליך ווי א ריכטיג־געהענדער זייגער, ערשיינט די טעגליכע שיפס־צייטונג, האלב דייטש, האלב ענגליש. אין דער צייטונג ווערען געדרוקט דראטלאזע טעלעגראמען און אלטע קורצע מעשה־לעך פאר קינדער און פאר ערוואקסענע, וואס ווילען צוברענגען זייער צייט ווי זארגלאזע קינדער.

עס איז אנגעקומען די ערשטע ערנסטע דראטלאזע ידיעה. עסטרייך האט דעפיניטיוו ערקלעהרט מלחמה סערביען. נאר די ידיעה מאכט ניט קיין רושם. דאס פובליקום איז ווייטער לוסטיג, די שטימונג בלייבט די זעלבע. אין גרויסען פראכטזאל פון שיף האלט א יונגער געלעהרטער א פארטראג מיט דעמאנסטראציאנען איבער דראטלאזע טעלעגראפיע. אלע זיינען זעהר פעראינטערע־סירט. דער לעקטאר ערקלעהרט דעם גרויסען נוצען פון דער דראט־

לאַזער טעלעגראַפיע אין פריעדענס צייטען, בעזאָנדערס אָבער אין מלחמה צייטען. עס זיצען דייטשען, אמעריקאנער, פראנצוייזען, איטאליענער, רוסען, בירגער פון די בעפריינדעטע גרויס־מעכטען, און הערען זיך רוהיג צו. די מלחמה־צייטען זיינען אזוי ווייט.

פרייטאָג אָוועגד איז א באַלל. די יוגענד וויל טאַנצען. דער ים איז אפילו עטוואָס בעוועגט, נו מילא, ווען זיך די טאנצענדע פּאָרלעך פעסטער האַלטען אָן איינאנדער אויבען אויפ'ן דעק פון שיף. דערפאר איז אָבער דער הימעל אַזוי שעהן און די לבנה אזוי העל און קיילעכדיג פול.

מיט א מאָל בעמערקט איינער פון דער געזעלשאפט: אוי, מיינע דאמען און הערען, קוקט, וואָס איז דאָס געשעהן, די לבנה האָט אפּנים א טעות געהאַט. זי איז דאָך ביי אונז געווען די גאנצע צייט פון דער רעכטער זייט, איצט איז זי פון דער לינקער זייט! דער דזשענטעלמען איז מסתמא געווען אן אסטראָנאָם. אָבער קיינער האָט זיך ניט געוואונדערט. וואָס קימערט זיך א טאַנ־צענדעס פּובליקום פאר א רעכטע אָדער א לינקע לבנה, און ווי קאָן מען מערקען, ווען מען דרעהט זיך אין טאַנץ, וואו איז רעכטס און וואו איז לינקס.

דער טאַנץ איז נאָך ניט צו ענדע. מאַטראָזען רופען אויס: מען בעט דעם עולם אין זאַל. דער קאַפּיטאַן פון שיף האָט עטוואָס וויכטיגעס מיטצוטהיילען.

אַלע שטעהען אין זאַל, געדרעגנגט א קאָפּ אויף א קאָפּ. דער קאַפּיטאַן שטעהט אין מיטען. ער ערקלעהרט קורץ און שאַרף: מיר זיינען אין מלחמה, דייטשלאנד, פראנקרייך, ענגלאנד און רוס־לאנד. זייט רוהיג, מיר שווימען צוריק. איך ווייס נאָך ניט וואוהין. איך וועל טהאָן מיין חוב. איך וועל זיך בעמיהען צו ברענגען אייך אין א זיכערען האַפען. רעגט זיך ניט אויף, פערהאַלט זיך ערנסט פון דעם מאָמענט. אַלע ווייטערע ידיעות וועט איהר ערהאַלטען פון מיר.

דער אַסטראָנאָם האָט קיין טעות ניט געהאַט, אויך די לבנה האָט ניט געהאַט קיין טעות און האָט זיך ניט אזוי אומגעדרעהט

פון רעכט נאָך לינקס. דאָס האָט זיך די גרויסע וועלט אַ קעהר געטהאָן. דאָס שיף מוז זיך ריכטען ניט נאָך דער לבנה, נאָר נאָך די וועלט עראייגניסען...

אויס פּריווילעגיע פּאסאזשירען, אויס בעלי־בתים! מיר זיינען אַלע אריבער אין רשות פון קאַפּיטאַן. אונזער גורל איז אין זיינע הענד. אויס אינטערנאציאָנאַלע געזעלשאַפט. עס זיינען דאָ נאָר בעזונדערע גרופּען: ענגלענדער, פראנצויזען, דייטשען און אזוי ווייטער. עס זיינען דאָ ניט־נייטראַלע און נייטראַלע גרופּען. דער קאַפּיטאַן פון שיף האָט געמוזט אָנווענדען זעהר פיעל טאַקט, זעהר פיעל קראַפט, צו האַלטען דעם שלום אויף זיין שיף.

דאָס שיף האָט געפיהרט מיט זיך אַ גרויסען יחסן: צוועלף מיליאָן דאָלאר אין גאָלד. די מאַטראָסען האָבען דערצעהלט יעדען איינציגען פּאסאזשיר בסוד, אז זיי וועלען דאָס גאָלד בשום אופן ניט אָבגעבען דעם שונא, זיי וועלען זיך ראַנגלען ביז צום לעצטען אָטהעמצוג. די פּאסאזשירען האָבען כמעט אויפגעהערט צו רעדען אויפ׳ן קול, מען האָט געהאַלטען אין איין סוד׳ען זיך. דאָס שיף איז געגאַנגען מיט זיין גאַנצען דאַמפּף־כח, 25 זעע־מייל׳ען אַ שעה, ניט געקוקט אויף נעבעל און דונקעלהייט. זיינע אויגען האָט ער ארומגעבונדען. אויבען האָט ניט געטאָרט שימערען איין ליכטעלע ניט. די פענסטער זיינען געווען פערהאנגען מיט שווערע פאָר־האנגען, וואָס לאָזען קיין ליכט־שטראהלען ניט דורך. מיר האָבען נאָך אַלץ ניט געוואוסט, וואוהין מיר שווימען. מיר האָבען ניט מעהר קיין אייגענעם רצון, דאָס הייסט, מיר האָבען איהם, אָבער מיר ווייסען, אז מיר זיינען „געפאַנגענע" און הענגען אָב פון אַ פרעמדען רצון. מיר האָבען אָבער אַלע געפיהלט, אז אונז פיהרט אַ בר־סמכא, שטרענג און האַרט ווי שטאָל, אָבער עהרליך און צופערלעסיג. ער וועט שוין רעטען זיין שיף, די פּאסאזשירען און דאָס גאָלד.

דעם לעצטען טאָג האָבען מיר שוין געוואוסט, וואו מיר זיינען אין דער וועלט, דאָס הייסט, וואו מיר זיינען אויפ׳ן ים. מיר שווימען אין דער צפון־ריכטונג. מיר זיינען ביי קאַנאַדאַ. פון ווייטען זעהט מען פישער־שיפלעך. אָט זיינען זיי פערשוואונדען.

זיי געהען דאָס אָנזאָגען די ענגלישע קריעגס־שיפען, און באַלד מסתמא וועט מען אונז געבען א וואָרימען קבלת פנים. עס רוקט זיך אָן די נאַכט. עס איז פינסטער. א געדיכטער נעבעל פערשטעלט די לבנה און די שטערען. די שיף מאַכט עפּעס קאָמישע בעוועגונגען. עס געהען ארום שטומע מאַטראָזען. דער קאַפּיטאַן שטעהט אויף זיין קאָמאַנדאַ־בריק און שטרענגט זיך אָן דורכצושטעכען מיט זיין שאַרפען בליק די דונקעלהייט פון דער נאַכט און דעם נעבעל.

עס איז א „ליל שמורים“. פון אַלע קאַיוטען־פענסטער שטעקען ארוים פּאַסאַזשירען־קעפּ. מען פיהלט, עס קומט א וויכטיגער מאָמענט. דאָס שיף בעוועגט זיך קוים, קוים. עס הערט זיך דער קלאַנג פון שווערע קייטען, ווען זיי לאָזען זיך אַראָב. דאָס זיינען די קייטען פון אַנקער. דער אַנקער איז א סימבאָל פון האָפנונג. עס הויבט אָן צו טאָגען. די ערשטע זון־שטראַהלען צושלאָגען דעם נעבעל. עס הויבען אָן ארויסצושווימען גרינע בערגלעך. עס גלויבט זיך ניט די אייגענע אויגען. עס מוז זיין א כשוף. און די גרינע בערגלעך ווערען אַלץ מעהר און מעהר, ביז די גאַנצע אומגעבונג ווערט גרין — אָט שטעקען ארוים פון ווייטען הייזער, גאַסען זעהען זיך, א גאַנצע שטאָדט!

מיר זיינען אין באַר האַרבאָר, אין די פעראייניגטע שטאַאַטען.

קיין שונא האָבען מיר ניט בעגעגענט, און דאָך האָט זיך עפּעס געפיהלט ווי נאָך א מלחמה אויפ'ן ים.

אָנהויב אוגוסט, 1914.

די מלחמה.

די מלחמה איז געקומען ווי א בליץ פון קלאָרען הימעל. קיינער האָט זי ניט ערוואַרטעט, קיינער האָט ניט געגלויבט, אַז זי וועט אַזוי גיך אויסברעכען. ערשט נאָך דעם, ווי די מחנות סאָלדאַטען האָבען אָנגעהויבען מאַרשירען צו די גרעניצען, ערשט נאָך דעם ווי די האַרמאַטען האָבען אויפגעעפענט זייערע מיילער און אָנגעהויבען שפּייען פייער, ערשט נאָך דעם ווי די קריעגס־שיפען פון די פיינדליכע מדינות האָבען אָנגעהויבען בעגריסען איינע די אַנדערע אויף אַן איש להבה'דיגען אופן — ערשט נאָך אַלעם דעם האָבען זיך געמעלדעט די חכמים און אָנגעהויבען זאָגען נביאות פון דעם שטורם נאָך דעם שטורם. אָט די נביאים ווייסען גאַנץ גוט, אַז דער גע־וועהנליכער לעזער, דער דורכשניטס־לעזער איז אפילו אין פריעד־ליכע צייטען פערטהאָן אין זיינע עסקים און זיין זכרון איז מטופל מיט טויזענד ענינים, און ער קען ניט געדענקען, וואָס דער איינצעל־נער שרייבער האָט געזאָגט מיט א וואָך אָדער גאָר מיט חדשים צוריק. בפרט נאָך, ווען עס ברעכט אויס אַזאַ וועלט־מלחמה, ווען עס צופלאַקערען זיך די גרעסטע מדינות, ווען די גאַנצע וועלט ווערט צוטהיילט אויף צוויי גרויסע מחנות פון ביטערע שונאים — דאַן שטעהט דער גרויסער עולם ווי מטושטש, ער פערליערט דעם שליסעל פון די פערפּלאָנטערטע געשעהעניסען. און ווילענדיג אָדער ניט ווילענדיג גיט ער זיך איבער צו די זשורנאַליסטען אין די הענד, וועלכע ציהען אויף זיך ארויף א נביאות־פּנים און הויבען אָן צו בעווייזען, אַז אַלץ איז אייגענטליך פשוט, אַז דאָס וואָס איז געשעהן איז גאָר ניט פאַרגעקומען פלוצלונג, עס איז אדרבא מחויב געוועזען צו קומען, וואָרום והאָ ראיה זיי אַליין האָבען דאָס פאָראויסגעזעהן נאָך מיט אַזויפיעל און אַזויפיעל חדשים אָדער גאָר יאָהרען צוריק. היינט געה און קאָנטראָליר זיי!

דער אמת איז אָבער, אַז קיין מלחמה אין דער וועלט איז ניט געקומען אַזוי אומגערוואַרטעט, אַזוי פּלוצלונג ווי די לעצטע מלחמה. מיט איין האַנד האָט מען געשריבען אולטימאַטומס, דאָס הייסט לעצטע אזהרות, און מיט דער אַנדער האַנד האָט מען שוין געזאַמעלט דעם חיל. כדי צו יוצא זיין פאַר דער וועלט, האָט מען נאָך אַריינ־געבראַקט א פּאַר ווערטער וועגען ערהאַלטען דעם שלום, און בשעת די ווערטער זיינען געזאָגט געוואָרען פון די קיסרים־טהראָנען, האָט מען שוין געגרייט פאַר די מחנות צידה לדרך: בגדים, ברויט און גוט אָבגעשליפטע שווערדען און שפּיזען. מען האָט זיך געאיילט, גלייך ווי הינטער די טהראָנען איז געשטאַנען דער מלאך המות אליין און האָט מיט זיין האַרטער ביינערנער האַנד געשטופּט און גע־צוואונגען און ניט געגעבען קיין צייט פאַר איבערלעגעניש, פאַר ישוב הדעת. דער קעסעל, וואו עס האָט זיך געקאָכט צעהנדליגער יאָהרען די פעלקער־שנאה, האָט מיט איין מאָל דערגרייכט דעם זיד־פּונקט און איז אַריבערגעלאָפען איבער'ן ברעג. ניין, דער קע־סעל האָט געפּלאַצט און דאָס זידענדע גיפט האָט זיך צושפּרייט אין אַלע ווינד־ריכטונגען. די וועלט האָט זיך פער'סמ'ט, די וועלט איז אַראָב פון זינען. עס האָט זיך דערוועקט אין דעם מענשען די גרויסע חיה, די ווילדע בריאה מיט פיעלע הערנער, וואָס קען ניט זעטיגען דעם הונגער אָהן מענשען־פלייש און קען ניט שטילען דעם דורשט אָהן מענשען־בלוט.

אַריינלאָזען זיך אין חקירות: ווער איז גערעכט, ווער איז אומ־גערעכט? נאַרישקייטען. וואו האַרמאַטען רעדען, הערען אויף דין תורה־טענות; וואו עס קלינגען די שווערדען, פערשטומט דער יושר. א שפּריכוואָרט זאָגט: מען משפּט ניט דעם, וואָס האָט דעם נצחון. כל זמן די מענשהייט וועט ניט ווערען איידעלער, כל זמן די מענש־הייט וועט צוגעבען, אַז מלחמות קענען געפיהרט ווערען, כל זמן די עקזיסטענץ פון די שוואַכערע נאַציאָנען וועט ניט זיין געזיכערט דורך די אינטערנאַציאָנאַלע געזעצען, אַזוי ווי עס איז געזיכערט די עקזיסטענץ פון די שוואַכע פערזאָנען אין די פערשיעדענע מדינות — ביז דאַן איז דאָס מעהר ניט ווי צביעות און חוצפּה צו רעדען פון יושר און גערעכטיגקייט. און כל זמן אַלע גרויסע מלוכות וועלען

ארויסנעהמען דאָס בעסטע פונ׳ם פאָלק, די יוגענד, און מען וועט זי לערנען מלחמה האַלטען און איין מלוכה וועט וועלען איבער־שטייגען די אַנדערע אין בעסער שיסען און אין בעסער טרעפען; כל זמן די יוגענד וועט מוזען מקריב זיין די בעסטע יאָהרען ניט צו שלייפען דעם מח, נאָר צו שלייפען דעם שווערד; כל זמן די מלוכות וועלען האָדעווען אויפ׳ן חשבון פון ארבייטענדען פאָלק הונ־דערט־טויזענדער פון יחסנים־אָפיצירען — איז דאָס מעהר ניט ווי אַ נעלעכטער, ווען מען רעדט בשעת מלחמה וועגען יושר און רחמנות. דער וואולקאַן הויבט אָן צו שפּייען פייער אויף איין מאָל. אָבער די בעהאַלטענע כחות, וואָס צווינגען דעם בארג ארויסצושפּייען דאָס פייער, ארבייטען אין איהם גופא אונטער־ערדיש צעהנדליגע, הונדערטע פון יאָהרען. די מלחמה איז אויך מעהר ניט ווי אַ סך־הכל פון דעם מיליטערישען גייסט, וועלכער בעהערשט די פעלקער, וועלכער נעהט אריין ווי איינער פון די וויכטיגסטע ערציהונגס־פונקטען אין דעם פּראָגראַם פון לעבען.

מען נעהמט די יוגענד, דעם זאַפט פון דער נאַציאָן און מען פיהרט זי ארויס אויפ׳ן שלאַכטפעלד אונטער די קלאַנגען פון גוט־איינגעשטודירטער מוזיק און מען דערצעהלט דערנאָך מעשיות פון בעגייסטערונג און התלהבות. די יוגענד איז געגאַנגען טאַנצענדיג, מיט חשק און התפעלות און ליעדער אויפ׳ן צונג. צבוע׳קעס! וואָס זאָל די יוגענד אַנדערש טהאָן, ווען זי האָט נאָר איין ברירה, אָדער הרג׳ענען אָדער גע׳הרג׳עט צו ווערען. דער הערכט האָט ליעב — אַזוי רעדט מען — געקאָכט צו ווערען אין פעפער און זאַלץ־וואַסער, און די פלאָנדער האָט ליעב דוקא געבראָטען צו ווערען אין פוטער. צבוע׳קעס! אי דער הערכט אי די פלאָנדער האָבען נאָר ליעב ארומצושווימען פריי אין טייך. אָט זעהט איהר, די האר־מאָטען קענען באמת ניט שמעהן אייביג אָהן אַ שטאָך נוצען. אָט זעהט איהר, די אָפיצירען מוזען באמת לכל הפּחות איין מאָל אין לעבען צייגען, וואָס זיי קאָנען.

די נביאים האָבען דאָס פּראָבלעם פון מלחמה טיעפער פער־שטאַנען, און ווען זיי האָבען גע׳חלומ׳ט פון דער גאָלדענער צייט, האָבען זיי געזאָגט: „זיי וועלען צוברעכען זייערע שווערדען אויף

גראַב־אייזענס און זייערע שפּיזען אויף תבואה שניידמעסער. איין פאָלק וועט ניט אויפהויבן געגען ס׳אַנדערע פאָלק אַ שווערד און זיי וועלען מעהר ניט לערנען מלחמה". כדי ניט מלחמה צו האַל־טען, דאַרף מען אויפהערען צו ל ע ר נ ע ן מ ל ח מ ה. מען מוז אומבייטען דאָס גאַנצע סיסטעם. כל זמן מען איז זיך מכין דורות־לאַנג און מען ל ע ר ע נ ט מלחמה, איז די מלחמה אונפערמיידליך, ניט היינט, איז מאָרגען, ניט מאָרגען, איז איבערמאָרגען.

די יבשה און די ימים זיינען צו קנאַפּ פאַר די מאָדערנע ציוויליזירטע נאַציאָנען. אויף דער יבשה און אויפ׳ן ים קאָן מען ארומנעהמען דעם שונא נאָר פון פיער זייטען, זיי פעהלט נאָך דער „הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב". עס ווילט זיך טרעפען דעם שונא אָט טאקע פון אויבען אין רעכטען מיטען קאָפּ און אויך פון אונטען אין רעכטען מיטען פוס־זאָלע. האָט גאָט אריינגעגעבען דעם מענשען אַ שכל, און דער שכל׳דיגער מענש האָט געשאַפען אַן אונטערוואַסער־שיף און אַ לופט־שיף. געהט קינדערלעך, איצט קאָנט איהר טרעפען איינער דעם אַנדערען פון אַלע פיער זייטען און פון אויבען און פון אונטען אויך.

מיט יאָהרען צוריק איז איינגעפאַלען איינעם פון די הערשער, וועלכער לעבט נאָר פון דעם, וואָס ער אונטערדריקט אַלעמען און אַלץ ביי זיך אין דער גרויסער מדינה, איבערצוקייען דעם אַלטען געדאַנקען פון שלום. מען האָט איהם כמעט געוואָלט אָנטהאָן אַ קרוין פון אַ מלאך, און אין איינע פון די פריעדליכסטע שטעדט פון דער גרינער פריעדליכער מדינה האָלאַנד זיינען טאַקע באַלד צונויפגעקומען אויף דעם יום־טוב פון שלום די מלאָכים פון שלום פון אַלע מדינות און מען האָט דאָרט גוט אַרומגעשמועסט דעם ענין פון אַלע זעקס זייטען. מיט דער צייט האָט זיך געפונען אַ רייכער אַמעריקאַנער און האָט אויפ׳ן אייגענעם חשבון אויסגעבויט אַ טעמ־פעל פאַר דער קעניגין פון שלום. עס פאַסט זיך דאָך ניט פאַר אַזאַ איידעלער מלכה צו וואַלגערען זיך אין שכנות. די חנוכת הבית האָט מען אָבגעהאַלטען מיט פּאָמפּ און מיט גלענצענדע רעדען און מיט אַרבע כוסות...

די גרינע פריעדליכע מדינה האָלאַנד ציטערט נעבעך איצט

אליין ווי א בלאט; זי האָט נעבעך מורא, מען זאָל זי ניט מאכען אויס נייטראל, זי זאָל ניט האָבען דעם פסק וואָס האָבען געהאט איהרע שוועסטער לוקסעמבורג און בעלגיען. די פריעדענס-מלכה, זאָגט מען, האָט זיך אויך דערשראָקען און איז פערקראָכען אין קעלער.

א רחמנות אויף איהר! אפשר וועט קארנעגיע זיך אויף איהר מרחם זיין און נעהמען זי צוריק אהיים. איצט ווען מען שיקט שיפען מיט גאָלד צו ברענגען צוריק אהיים אלע אמעריקאנער, וואָלט געווען א מורא'דיגע עולה איבערצולאָזען די פריעדענס-געטין אין רעכטען אייראָפעאישען טומעל.

סאי ווי סאי זיינען די שיפען פול געפאקט און מיליאָנערען ריכטען אָב גלות אין צווישען-דעק. וועט זיין מיט איין פאסאזשיר מעהר!

20 אוגוסט, 1915.

דער אידישער חורבן.

נאך יעדער מלחמה קומען די בעלי חשבון און רעכענען אויס, וויפיעל די מלחמה האט ביידע צדדים געקאסט. קיין מאל אבער שטימט ניט די רעכנונג, ווייל מען נעהמט אריין אין חשבון נאר די הוצאות, וועלכע האבען צו טהאן מיט דער מלחמה אונמיטעל־באר, ד. ה. מען רעכענט אויס די אויסגאבען, אום צו מאביליזירען דעם חיל, וויפיעל די ארמעע האט אויפגעגעסען אין דעם משך פון דער מלחמה און וויפיעל מאטעריעלען שאדען האט דער שונא אנ־געטהאן: אין צושטערען פעסטונגען, אייזענבאהנען, אין חרוב מאכען שטעדט, אין זינקען שיפען, פערכאפען כלי זיין און עהנלי־כעס. מען פערגעסט אבער דערביי, אז דאס אלץ איז מעהר ניט ווי דער נדן, עס פעהלט נאך אבער, כדי דער חשבון זאל זיין א ריכטיגער, דער רח"ש וכל"ז, דאס הייסט, וואס די רבנים, חזנים, שמשים און די כלי־זמר קאסטען אב ביי א חתונה. און אזוי ווי עס טרעפט זיך גאנץ אפט אז דער רח"ש וכל"ז ביי א שידוך קאסט אב מעהר ווי דער נדן, אזוי קומט פאר, אז די זייטינע הוצאות פון א מלחמה שטייגען אריבער די קאסטען פון דער מלחמה גופא. אויף פשוט אידיש הייסט דאס, מען בערעכענט די סחורה און מען פערגעסט דאס שניידער־געלד.

מיר רעדען דא ניט פון דעם גרעסטען היזק, וועלכען א מלחמה פערארורזאכט און וועלכער בעשטעהט דארין, וואס די נאציאן פער־ליערט א גרעסערען אדער קלענערען חלק פון איהרע בעסטע יונגענד־ליכע קרעפטען, וואס זעהר אפט מוז די נאציאןווארטען א היבש ביסעל יאהרען, ביז זי קאן ווידער כאפען אטהעם און קומען צו זיך. דעם חשבון האט נאך קיינער ניט געמאכט, און מען קאן איהם אויך ניט מאכען. עס איז שווער צו איבערזעצען יונגע לע־בענס אין די שפראך פון געלד, יונגע לעבענס קאן מען ניט אב־

שאצען. איך רעכען, אז אין דעם פונקט געהט עס צו ווי ביים קאָרטען־שפּיעל. עס קומט איינעם פּאָר, אז ער געווינט. אין סך הכל אָבער ווייס מען, אז פון קאָרטען געווינט קיינער ניט — אלע פערלירען. אָט טאַקע דאָס שניידער־געלד פרעסט אויף סוף כל סוף אלעם. דערין שטעקט דאָס טראַגישע פון יעדער מלחמה, וואָס אפילו דער געווין איז אויך ניט קיין אבסאָלוטער. ער ווערט בעטראַכט ווי א געווין אין פערגלייך צו דעם אנדערן צד, וואָס האָט נאָך מעהר פערלאָרען.

נאָר פון דעם פונקט, וועלכער איז זעהר וויכטיג, פיעלייכט דער וויכטיגסטער, רעדען מיר דאָ ניט, ווען מיר זאָגען, אז געוועהנליך שטימט ניט די רעכנונג, ווען מען חשבון'ט אויס מלחמה־הוצאות. מיר ווילען זיך אָבשטעלען אויף אן אנדער פונקט, אויף א ריין מאַטעריעלען פונקט, וועלכען מען לאָזט געוועהנליך אויס ביי דעם חשבון, ווייל ער איז פערמאַסקירט, איז ניט בולט גענוג.

דער פונקט איז: די מניעת הריוח. דאָס איז זיין אלטער נאָמען אין דער העברעאישער שפּראַך, א פיינער טעכנישער אויסדרוק, וועלכער האָט בעקומען בירגער־רעכט אין דער סוחר'ישער שפּראַך און קאָן אָבער ניט איבערזעצט ווערען קורץ אין די אנדערע שפּראַכען. מען מוז איהם סיידען ערקלעהרען. „מניעת הריוח“ איז ניט דער היזק, וואָס ענטשטעהט פון פערקויפען א בעשטימטע סחורה מיט פערלוסט, נאָר דער היזק, וואָס ווערט פעראורזאַכט דורך דעם וואָס מען בעטרייבט ניט דאָס געשעפט מיט דער נויטי־גער ענערגיע, אָדער דורך א שטילשטאַנד וואָס טרעט איין אין געשעפט. די סחורה איז דאָ, מען האָט אָן איהר ניט פערלאָרען, מען האָט אָבער פערזוימט די צייט אין וועלכע די סחורה מוז אומ־געזעצט ווערען. דערין ליעגט די טיעפע כונה פון דעם ענגלישען אויסדרוק: צייט איז געלד. צייט איז צייט, און ניט געלד, אָבער פערלאָרענע צייט איז פערלאָרען געלד.

דעריבער קומט טאַקע די מלוכה, וועלכע געווינט די מלחמה, און צווינגט דעם צד, וואָס האָט זי פערלאָרען, אויב זי האָט נאָר כח דערצו, און פאָדערט מען זאָל איהר אומקעהרען ניט נאָר די דירעקטע הוצאות פון דער מלחמה נאָר אויך פאַר „מניעת הריוח“. דייטש־

לאַנד האָט, צום ביישפּיעל, בעקומען אין יאָהר 1870 פון פראַנקרייך 5 מיליאַרדען. די עצם מלחמה האָט דייטשלאַנד אפילו די העלפט פון דער סומע ניט געקאָסט. אָט אזוי איז מען זיך נוהג, זינט מלחמות עקזיסטירען, און אזוי וועט מען זיך נוהג זיין, כל זמן זיי וועלען נאָך עקזיסטירען.

די מלוכה, וועלכע בעקומט די קאָנטריבוציע, ווען זי איז נאָר עהרליך און זוכט ניט דעם נוצען נאָר פון א בעשטימטער, מיוחס'דיגער קלאַסע, וועלכער מען מוז נאָכגעבען אויף דעם חשבון פון אנדערע קלאַסען, איז מחויב זיך צו בעמיהען, אז די וואָס האָבען פערלאָרען זייער פערמעגען צוליעב דער מלחמה, זאָלען בעקומען צוריק פון זייער פערלוסט א קליינעם חלק לכל הפחות. די מלוכה זוכט ארייגצושפּרינגען דאָרט, וואו דער שאדען איז געווען אם גרעסטען, דורך הלואות, פערשיעדענע ערלייכטערונגען אין מלוכה־אָבגאַבען און זעהר אָפט דורך דירעקטע אונטערשטיצונגען פון פער־שיעדענע אינדוסטריע־צווייגען.

איז דאָס גערעדט, ווען די מלוכה, וואָס פיהרט דעם קריעג, בעשטעהט פון איין בעשטימטער נאַציאָן. ווען זי בעשטעהט אָבער פון אייניגע נאַציאָנען, מוזען די אונטערגעאָרדנעטע נאַציאָנען ליידען אפילו אין דעם פאַל, ווען די מלוכה, פאַר וועלכע זיי האָבען גע־קעמפּפט, איז מנצח. די הערשענדע נאַציאָן איז שטענדיג בילכער. ניט נאָר דעם גרעסטען חלק נעהמט זי צו פאַר זיך, זי נעהמט צו דאָס גאַנצע. דער פריעדען ווערט דאָך געשלאָסען נאָר מיט דער פרעמדער מלוכה, מיט די אייגענע נאַציאָנען ווערט שטענ־דיג מלחמה געפיהרט, און בפרט נאָך מיט די אונטערדריקטע נאַ־ציאָנען.

און דאָ קומען מיר צום פּונקט, וועלכער אינטערעסירט אונז הויפּטזעכליך אין דער שרעקליכער מלחמה, וואָס האָט ארומגעכאַפּט גאַנץ אייראָפּאַ כמעט.

מיר לאָזען דערוויילע ארויס פון אונזער חשבון די עסטרייכיש־גאַליצישע אידען און אויך די דייטשע אידען, און מיר שטעלען זיך אָב אויף די רוסישע אידען, און ווילען מאַכען א חשבון וועגען דעם

מ א ט ע ר י ע ל ע ן שאָדען, וואָס די מלחמה האָט שוין און וועט זיי נאָך פערורזאַכען.

די רוסישע אידען אליין שטעלען אויס אין מלחמה־צייט אן ערך פון א פיערטעל מיליאן סאָלדאטען. דאס איז שוין אן ארמעע, וועלכע קען ניט בעטראכט ווערען נאָר ווי א קליינער צוגאָב. דאָס איז א זעלבסטשטענדיגע ארמעע, וואס מוז האָבען אן אייגענעם קאָנטאָ. עס מאכט ניט אויס, וואָס די 250.000 סאָלדאטען האָבען נישט כמעט קיין איינציגען אייגענעם אונטער־אָפיציר אפילו, עס מאכט ניט אויס, וואָס זיי זיינען פערטהיילט אונטער די פערשיעדענע רוסישע קאָרפּוסען. 250,000 סאָלדאטען, וואָס געהערען צ ו א י י ן ש ט א ם, מוזען בעטראכט ווערען ווי א נאַציאָנאלע ארמעע. ווייטער מוזען מיר אין בעטראכט נעהמען, אז די אידען אין רוסלאנד נעהמען איין אי בירגערליך, אי פּאָליטיש, אי סאָציאל א בעזונדערע שטעלונג, א שטעלונג פון אן אונטער־דריקטער און אן אונטעריאָכטער נ א צ י אָ ן. די רעגיערונג אליין פיהרט וועגען זיי בעזונדערע ביכער. עס געהט אזוי ווייט, אז די רעגיערונג בעלאסטעט די אידען מיט בעזונדערע אָבגאבען, פון וועלכע עס ווערען בעצאָהלט די טויזענדע בעאמטע, וואָס גיבען אכט, אז די גזרות אויף די אידען זאלען שטרענג דורכגעפיהרט ווערען. אין קיעוו, למשל, ווערען בעצאָהלט די בעאמטע, וואס מאכען די „נאכט־אָבלאווע" אויף די אידען, פון דער אידישער „פלייש־קאראָבקע". דאָס גיט אונז דאָס רעכט, אז מיר זאלען די רוסישע אידען אין דער איצטיגער מלחמה בעטראכטען ווי א בעזונדערע איינהייט און פיהרען אן אייגענעם חשבון.

די מלחמה צווישען דייטשלאנד, עסטרייך און רוסלאנד ווערט געפיהרט הויפּטזעכליך אויף דעם פּויליש־אידישען באָדען. די שטעדט און די שטעדטלאך, וועלכע ווערען איצט צושטערט, זיינען שטעדט און שטעדטלעך פון דער „טשערטא". די אידען ליידען אממייסטען.

דאָס איז איינס. איצט קומט אבער די „מניעת הריוח", און איך גלויב, אז דאָס איז דער וויכטיגסטער פּונקט, וועלכער פערורזאכט פּשוט א חורבן אונטער די רוסישע אידען.

מעהר פון אלעם לײדעט אין א מלחמה דער אױסלענדישער האנדעל, און נראד אין דעם אױסלענדישען האנדעל זײנען פער־אינטערעסירט די רוסישע אידען אפשר אין אכט צעהנטעל. נאך דא ניט לאנג, נאך אפילו אין דער רעגיערונג פון אלכסנדר דעם דריטען, האבען די אידען געשפיעלט א זעהר בעדײטענדע ראליע אױך אין אינערען האנדעל. דערהױפּט זײנען זײ געװען די פער־מיטלער צװישען די צענטראלע פּראװינצען און די מערב־פּראװינ־צען. דורך זײ זײנען געשאפען געװארען נײע צענטרען אין פּױלען, דערהױפּט נאך דעם שרעקליכען גירוש מאסקװא אין 1892. די רוסישע רעגיערונג האט זיך דערשראקען פאר דעם „כן ירבה“ און האט אנגעהױבען דורכצופיהרען א סיסטעם פון „הבה נתחכמה“. מען האט געקענט בעאבאכטען װי די רעגיערונג בעמיהט זיך ארױסצושטופּען די אידען פון אינערן האנדעל און איבערלאזען זײ נאר די קלײן־קרעמערײ. אין אױסלענדישען האנדעל האט די רו־סישע רעגיערונג די אידען דערװײל נאך ניט געקענט בײקומען. די רוסישע סוחרים זײנען צו װעניג בעװעגליך, צו קאנסערװאטיװ, צו ב ע ר י ש און אױך צו אונגעבילדעט, אום צו פערשטעהן אינטער־נאציאנאלע בעציהונגען.

איך נעהם, צום בײשפּיעל, אײן שטאדט, און דוקא ניט קײן רוסישע, זי האט אבער א שײכות צו אונזער טהעמא.

לײפּציג האט אין די לעצטע יאהרען אױפגעבליהט כמעט רײן־אמעריקאניש. אים רױכװארען־האנדעל האט זי אײנגענומען דעם ערשטען פּלאץ. די פּערמיטלער פון דיעזען האנדעל זײנען געװען אױסשליסליך רוסישע אידען. אזױ איז אױך געװען אין האלץ־האנדעל, אין געטרײדע־האנדעל, אין שפּיריטוס־האנדעל און אין נאך מעהר האנדעלס־צװײגען.

אט דיעזער גאנצער האנדעל איז איצט אבגעבראכען. עס גע־העט ארום טױזענדער און טױזענדער מענשען אין די געשעפטס־נאסען, װאס זײנען געװען פערבונדען מיט דעם אױסלאנד און זא־גען קינות, זײ לײענען מיט טרעהרען „איכה ישבה בדד“.

מיר גלױבען ניט, אז מיר זאלען בעקומען ריכטיגע ציפערען אט װעגען די מניעת הריוח, פון װעלכע די רוסישע אידען װעלען

ליידען מעהר ווי אלע, אפילו נאָך דער מלחמה, נאָר מיט זיכער־הייט קאָנען מיר זאָגען, אז דאָ האנדעלט זיך וועגען 9 גלידרינגע און אפשר וועגען 10 גלידריגע ציפערן, געדעכענט אין פראנקען.

אָט אזוי צאָהלט א פאָלק אין גלות. עס צאָהלט אין נפשות, עס צאָהלט אין פערמעגען, און דאָס טרויעריגסטע דערביי איז, אז די נרויסע וועלט פיהרט א קאָנטאָ נאָר מיט מלוכות און קימערט זיך נאָר ניט אום די אונטערדריקטע נאציאָנען, וועלכע ווערען דערשלונגען פון דער גרעסערער הערשענדער נאציאָן, וואָס האָט אין איהרע הענד די גאנצע מלוכה־מאשינע, און וואָס זי אליין שפיעלט א ראָליע אין דער וועלט־פאליטיק. דאָס אידישע פער־מעגען ווערט ניט בעטראכט ווי א נאציאָנאלעס פערמעגען, קיינער קימערט זיך ניט אום זיין סך־הכל. דאס אידישע געלד איז מעהר ניט ווי געלד פון איינצעלנע אונטערטהאנען. דאָס איז א רעזולטאט פון דער אוננאטירליכער לאגע, וואס די רוסישע אידען נעהמען איין. זיי זיינען א נאציאָן נאָר ווען עס האנדעלט זיך וועגען נייע גזרות און רדיפות, און דענסטמאל הייסט עס אויך אן אינערע רו־סישע אנגעלעגענהייט, אין וועלכער קיין פרעמדע מאכט טאָר זיך ניט אריינמישען, ווארום אזוי פסק'ענט דער אינטערנאציאָנאלער דין.

די קאטאסטראָפע איז דאָ, דער חורבן איז געקומען, און קיי־נער קאָן איהם ניט ווידער גוט מאכען. די אידישע וועלט איז ניט אָרגאניזירט ווי א נאציאָנאלע קערפערשאפט, אים בעסטען פאל אָרגאניזירט זי זיך פון פאל צו פאל ווי א פילאנטראָפישע גרופע. די פילאנטראָפיע איז אָבער שטענדיג אן אָנזעצערין, זי צאָהלט העכסטענס נאָר איינינע פראָצענט פון היזק, ווייל איהר גאנצער פונדאמענט איז מעהר ניט ווי א חיי שעה.

5טער סעפטעמבער, 1914.

פרייע און געצוואונגענע סימפאַטיע.

אין פריעדליכע צייטען הערט מען כמעט קיין מאָל ניט, אַז די גרויסע וועלט זאָל זיך עפּעס קימערען וועגען די מיינונג פון דער אידישער גאַס. און אפילו ווען עס ברעכט אויס אַ קאַטאַ־סטראָפע אין דער אידישער גאַס, שפּיעלט דער אידישער פּראָטעסט, די אידישע ענטריסטונג גאָר אַ קנאַפּע ראָלע. מען האַלט די אידישע קאַטאַסטראָפע, ווייל זי קומט דאָך פאַר אין אַ בעשטימ־טער מדינה, פאַר אַן אינערע אַנגעלעגענהייט פון דער מדינה, וואו זי האָט פּאַסירט, און דער פרעמדער דאַרף זיך ניט מישען. מעהר ניט, ווען די קאַטאַסטראָפע איז „הימעל־שרייענד", ווען זי איז שוין בולט אונמענשליך, ווען עס פליסט אונשולדיג בלוט און דאָס גלייכען — דענסטמאָל רופט זיך אָב אַ גרויסע וועלט און זאָגט וועגען דעם אַ פּאָר מעהר אָדער ווענינער שאַרפע ווערטער.

דאָס בילד בייט זיך אָבער, ווען די קאַטאַסטראָפע ברעכט אויס איבער די הערשענדע פעלקער, איבער די אמת'ע בעלי־בתים פון דער געשיכטע, אָדער איבער די, וואָס האַלטען זיך פאַר די איינציגע בעלי־בתים, גלייך ווי די גאַנצע וועלט וואָלט בעשאַפען געוואָרען מיט דעם איינציגען צוועק, זיי צו בעדיענען. אין אַזאַ מאָמענט שטייגערט זיך מיט אַמאָל דאָס אינטערעס מיט דער עפענטליכער מיינונג, מען הויבט זי אָן צו זאַמלען, צו קאָנצענ־טרירען, מען זוכט זי צו געווינען מיט אַלע מיטלען, און דענסטמאָל דערמאָנט מען זיך אויך, אַז עס עקזיסטירען דאָ אויף דער וועלט פיעל, פיעל מיליאָנען אידען. די אידען זיינען, אמת, כמעט אומעדום די אונטערגעאָרדענטע אין דער געזעלשאַפט; מען האַלט זיי אָבער פאַר גרויסע בריות צו שאַפען שטימונגען. ערשטענס איז „והקול קול יעקב", זיי קענען מסביר זיין אַן ענין, און, צוויי־טענס, פערשטעהען זיי אָפטמאָל אַ זאַך צו בעשרייבען. צוויי

גרויסע מעלות, וואָס קענען זעהר גוט נוצען בשעת עס שפּרינגען ארויס גרויסע וועלט־סכסוכים. א מלחמה איז טאַקע א מלחמה, און די הויפּט־ראָלע אין א מלחמה שפּיעלען די „הידים ידי עשו“, דאָך איז עס גאַנץ גוט, ווען מען קאָן נאָך צולעגען צו עשו׳ס ברכה די ברכה פון יעקב׳ען. אין צווייען איז שטאַרקער.

און מ׳זוכט אריבערצושלעפּען אויף דער אייגענער זייט די עפענטליכע מיינונג, ניט נאָר ווייל מען יאָגט זיך צו שפּיעלען די ראָליע פון דעם פיינעם מאַן. עס ליעגט דערינען א סך א טיעפערע כונה. די סאָלדאַטען אויף דעם שלאַכט־פעלד פיהרען נאָר אויס די מלחמה; געפיהרט ווערט די מלחמה פון די נאַציאָנען. כדי צו קאָנען ווענדען זיך צום אייגענעם פאָלק, כדי צו פאָדערען פון איהם אונמענשליכע קרבנות, מוז די רעגיערונג שאַפען א שטימונג פון אָפּפערווילינקייט צווישען דער בעפעלקערונג. עס איז א גליק פאַר דעם, וואָס פיהרט די מלחמה, ווען די בעפעלקערונג ווערט אויפגעמונטערט צו די קרבנות דורך די סימפּאַטיען פון דער גרוי־סער וועלטליכער עפענטליכער מיינונג. די רעגיערונג בעקומט אויף אַזאַ אופן א גרויסע שטיצע פון דער זייט, און די בעפעל־קערונג בעקומט א רציחה־געפיהל נעגען דעם שונא. די רציחה איז נאָר ניט אָבצושאַצען, זי שאַפט אין מלחמה וואונדער. דאָס רציחה־געפיהל צום שונא פערוואַנדעלט זיך אין בעגייסטערונג פאַר דער ארמעע, און די ארמעע אליין, ווי א חלק פון פאָלק, איז אין אַזאַ צושטאַנד מסוגל צו העלדישע אַקטען.

זעהר אינטערעסאַנט איז געווען בשעת דער יאַפּאַניש־רוסי־שער מלחמה. די רוסישע רעגיערונג האָט זיך געמאַטערט מיט אַלע כחות אריינצוגעבען רציחה אין איהר אייגענער בעפעלקערונג, און עס האָט איהר ניט געהאָלפען. דאָס רוסישע פאָלק האָט זיך אונטערגעגעבען דער רעגיערונג, עס האָט זיך געמוזט אונטערגעבען, אָבער די ארמעען זיינען טאַקע געגאַנגען אין מלחמה ווי אונטער־געגעבענע, און איידער די סאָלדאַטען האָבען געטהאָן דעם ערשטען שאָס, האָבען זיך די מעהר אויפגעקלעהרטע צווישען זיי געפיהלט ווי געצוואונגענע, ווי אנוסים. איידער טויזענדע און צעהן־טויזענדע פון זיי זיינען אריינגעפאַלען אלס געפאַנגענע צו די יאַפּאַ־

נער, האָבען זיי זיך געפיהלט געפאנגענע ביי זייער אייגענער רע־ניערונג. דערין ליעגט צום טהייל די ערקלעהרונג פון די גרויסע מפּלות, וואָס זיינען אָנגעקומען אויף רוסלאנד'ס חלק אין יענער מלחמה. די רוסען האָבען געהאט נאָר ביקסען און מוסקעל־קראפט, די יאפּאנער האָבען אָבער דערצו נאָך געהאט רציחה. צו די יאפּאנער איז געגאנגען אַ שטראָם פון סימפּאטיע פון דער גאנצער וועלט, אפילו פון רוסלאנד. איך רייד פון די עכטע שטאָק־רוסען.

און וואָס זעהען מיר איצט. דייטשלאנד, די מדינה, וואָס האָט אזוי הויך אין די לעצטע יאָהרען פעררייסען דעם קאָפּ און אָפען ערקלעהרט דער גאנצער וועלט, אז „דייטשלאנד האָט מורא נאָר פאר גאָט און ווייטער פאר קיינעם ניט", — אָט די מדינה שפּרינגט איצט פּשוט פון הויט, כדי צו געווינען כאָטש אַ חלק פון דער עפענטליכער מיינונג פאר זיך. ניט נאָר מלחמה אויף די שלאכט־פעלדער פיהרט איצט דייטשלאנד נעגען אלע איהרע קאָנקורענטען אין מערב און אין מזרח, עס מוז נאָך מלחמה האלטען אויך מיט דער איבעריגער וועלט, אַ מלחמה דורך ערקלעהרונגען אין די צייטונגען, אַ מלחמה נעגען אַ גרויסע מחנה פון שריפט־שטעלער, פּאָליטיקער, אַ מלחמה נעגען פּאָלקס־שטימונגען. און אזוי ווי דייטשלאנד האָט ליעב צו טהאָן אלעס סאָליד און גרינדליך, זיינען צו דער צווייטער מלחמה מאָביליזירט געוואָרען די בעסטע געלעהרטע, שריפטשטעלערישע און שטאאטסמענערישע דייטשע קרעפטען. דער גרויסער טהעאָלאָג הארנאַק, דער געוועזענער באנקמאַן און קאָלאָניאלער מיניסטער דערנבורג, דער פיינער שריפטשטעלער ראטענוי און דער געניאלער געשעפטסמאַן באלין און נאָך אונצעהליגע האָבען זיך פעראייניגט און גיבען ארויס אַ חבור, כדי דייטשלאנד זאָל אין דער מלחמה אריבערשלעפּען אַ ביסעל סימפּאטיע פאר זיך. דרויסען, ווייט, ווייט שטעהען די ארמעען, צעהנדליג טויזענדע פּאָלען לינקס און רעכטס, און דאָ זיצען די געלעהרטע, די שטאאטסמענער און די גרויסע געשעפטס־לייט און מאכען חבורים. דייטשלאנד פערשטעהט, אז כדי דער נצחון זאָל זיין אַ גאנצער, אָהן פּגימות, מוז מען זיעגען איןביידע מלחמות, מען מוז איינגעהמען ניט נאָר פּאריז, ווארשא, לאָדז,

מען מוז אויך איינגעהמען די עפּענטליכע מיינונג. די עפּענט־ליכע מיינונג איז אָבער די שטאַרקסטע פעסטונג און מיט קרופּ׳ס האַרמאַטען קאָן מען זי ניט דורכלעכערען.

מיר נעהען דאָ ניט אריין אין תוך, ווער איז גערעכט און ווער איז אונגערעכט אין דער איצטינער מלחמה. מיר ווילען אויך ניט זאָגען, אַז די שטימונג פון דער עפּענטליכער מיינונג איז תמיד גערעכט. דאָס איז אַ בעזונדער פראגע, וועלכע מוז בעזונדער אונטערזוכט ווערען. מיר האָבען נאָר געוואָלט אָנווייזען, ווי ווייט פעלקער זיינען געצוואונגען, ווען זיי אליין געפינען זיך אין אַ סכנה, צו רעכענען זיך מיט דער עפּענטליכער מיינונג. מען קאָן טהאָן צו להכעיס אין פריעדענס־צייטען. קומט אַ קאַטאַסטראָפע, ווערט מען ווייכער, וואָרים מען ווערט נע׳משפּט און די געשיכטע קומט און מאָנט אַלטע חובות.

מהאי טעמא איז אויך די רוסישע רעגיערונג מיט אַמאָל ווייכער געוואָרען. די אונשולדיגע רעגיערונג. זי האָט זיך געביך ערשט ארומגעזעהן, אַז די אידישע סאָלדאַטען זיינען מפקיר זייער לעבען אין מלחמה־צייט. עס האָט געדאַרפט קומען די גרויסע קאַטאַסטראָפע, כדי איהר זאָלען זיך עפענען די אויגען, צו זעהן, אַז די זיעבען מיליאָנען אידען זיינען אויך מענשען... דערוייל מאַכט די רוסישע רעגיערונג נאָר הבטחות, און אויך די הבטחות שיקט זי אויף אַ רעק־אַדרעסע: זי לאָזט זיי פערקינדיגען דורך אַנאָנימע גרויסע מענער אין קאָפּענהאַגען... אָבער פאַר מלחמה־צייט איז דאָס כאַראַקטעריסטיש. אויך דער בער האָט זיך אַ קעהר געטהאָן, אויך ער הויבט זיך אָן צוצוהערען צו דער עפּענט־ליכער מיינונג.

אָבער אַזוי ווי די אידען זיינען צוזייט און צושפּרייט און זיי מוזען קעמפּפען ברודער געגען ברודער, איז עס זעהר שווער איינצו־טיילען זייערע סימפּאַטיען. עס איז נאָך שעהן און ערעל, וואָס דייטשלאַנד איז ניט אין כעס אויף די רוסיש־אידישע סאָלדאַטען און רוסלאַנד אויף די דייטשע און עסטרייכישע אידישע סאָלדאַטען. ענגלאַנד אָבער האָט טאַקע געוואָלט, אַז אַלע אידען, וואָס נעהמען ניט קיין אונמיטעלבאַרען חלק אין דער מלחמה, זאָלען סימפּאַטי־

זירען דוקא מיט ענגלאַנד, און נאָר מיט ענגלאַנד. די גרעסטע ענג־לישע צייטונג, די „טיימס“, פאַלט אָן אויף די אמעריקאַנער אידען, און זאָגאַר אויף די טערקישע אידען און אפילו אויף די גע׳שמד׳טע אוראייניקלעך פון שבתי־צבי, וועלכע רייצען די טירקיי — אזוי בעהויפּטעט די „טיימס“ — אָנצושליסען זיך אָן דייטש־לאַנד. איז עס גוט, ווען ענגלאַנד האָט זיך פערבונדען מיט רוסלאַנד. וואָס וואָלט גע׳טענה׳ט די „טיימס“, ווען ענגלאַנד וואָלט געגאַנגען מיט דייטשלאַנד? אזא היכי תמצא איז דאָך ניט אויסגעשלאָסען.

קאָמיש איז נאָך דערביי, אז עס עקזיסטירט גאָר ניט קיין געשלאָסענע אידישע עפענטליכע מיינונג אין דער איצטיגער מלחמה. די אידישע מיינונג האָט זיך צוברעקעלט, ווייל די אידישע נאַציאָן איז צוברעקעלט. איהר האָט רוסישע אידען, וואָס שטעהען דוקא פאַר דייטשלאַנד און דייטשע אידען — איך מיין אויסערהאַלב פון רוסלאַנד און דייטשלאַנד, — וואָס שטעהען פאַר ענגלאַנד, און דאָס הייסט דאָך פאַר רוסלאַנד. עס איז ווייניג פאַר די „טיימס“, וואָס לכל הפחות א פערטעל מיליאָן רוסישע אידען, אָן ארמעע גרעסער ווי די ענגלישע ארמעע אין פראַנקרייך, לעגט אוועק דאָס לעבען פאַר די פערבונדענע דריי מלוכות. די „טיימס“ וויל האָבען, אז אלע אידען אין דער גאַנצער וועלט זאָלען שפּרינגען, ווען אסקוויט מאַכט אין ענגלישען פּאַרלאַמענט א הויכע קדושה.

זיינען מיר אזוי געזונקען אין די אויגען פון די הערשענדע נאַציאָנען, אז מיר טאָרען גאָר ניט נאָכגעהן נאָך אונזער אייגענעם געפיהל, נאָך אונזערע אייגענע סימפּאַטיען? זיינען מיר דען הפקר, און אונזערע סימפּאַטיען פערקויפטע? און צו וועמען האָבען מיר זיי פערקויפט, ווי קענען מיר זיי איינטהיילען, אז קיינער זאָל אויף אונז חלילה ניט ברוגז ווערען? דייטשלאַנד און עסטרייך וועלען דאָך אויך קומען מיט טענות. דאָ אין אמעריקא האָבען זיי דאָך אונטער די אידען א פיעל גרעסערען חלק ווי ענגלאַנד.

די ארטיקלען אין „טיימס“ און אלע די טענות, וואָס מען ציהט אָן אויף אונז אין דער איצטיגער מלחמה, דאַרפען קודם כל אונז אליין עפענען די אויגען. און אויב מען האָט געדאַרפט האָבען נאָך א בעווייז ווי פערפלאָנטערט דער גלות איז, ווי א גלות־פאָלק

קען קיין מאָל ניט יוצא זיין, האָבען מיר דעם שארפסטען בעווייז בעקומען אין דער האַלטונג פון דער לאָנדאָנער „טיימס“.

און מיר זאָלען ניט מבטל זיין די בעדייטונג פון אזוינע אר־טיקלען. זיי טראָגען אריין גיפט אין דאָס פערהעלטנים פון די הערשענדע פעלקער צו דער גלות־נאציאָן. מיר דארפען ניט פער־געסען, אז מיט אונז געהט מען ניט צו דין־תורות, מען לאָזט אונז אפילו ניט אויס'טענה'ן זיך, ווארים מען האלט אונז פאר הפקר און אונזערע סימפאטיען פאר פערקויפטע. ווען מען וויל ביי אנדערע געווינען סימפאטיע, בעט מען. אונז אָבער זאָגט מען, אז מיר זיינען מחויב צו סימפאטיזירען אזוי און אזוי. צו די אנדערע קומט מען ווי גלייכע צו גלייכע, מען בעט זאָגאר אָפטמאָל א הלואה אין סימפאטיען, אויף אונז שטעלט מען אויס א וועקסעל. מיר האָבען פון קיינעם גאָר ניט געבאָרגט און אלע האלטען, אז מיר זיינען זיי שולדיג.

11 סעפטעמבער, 1914.

הבטחות אין קריטישען מאָמענט.

מיר גיבען צו, אז די איצטיגע מלחמה מוז מאכען אן איבער־קעהרעניש ניט בלויז אין דער לאנדקארטע פון איירא̇פּא, און אפשר אויך פון אזיע, נאָר אויך אין דער אינוועניגסטער פּאָליטיק פון די רעגיערונגען. אזא מלחמה האָט נאָך די וועלט־געשיכטע ניט גע־זעהן און די רעזולטאטען פון איהר וועלען געווים זיין גרעסערע, ווי פון די ביזהעריגע מלחמות. עס האָט זיך שוין אָנגעזאמעלט צו פיעל אלטווארג אי אין די ארסענאלען אי אין די מחות, פערשיע־דענע רעגיערונגס־סיסטעמען זיינען שוין בעדעקט מיט שימעל און אפילו די איבערליפערטע אינטערנאציאָנאלע בעציהונגען זיינען פול מיט קנייטשען. דורך דער מלחמה מוז קומען אן אלגעמיינע רע־וויזיאָן, און עס קאָן זעהר זיין, אז אויך די עקשנ׳דיגע רעגיערונגען וועלען מוזען געהן אויף פשרות. די נייע אומשטענדען וועלען זיי דערצו צווינגען.

אָבער מיר אידען טאָרען דוקא ניט נתפעל ווערען צו פיעל און שכור ווערען, איידער מיר האָבען נאָך פערזוכט איין טראָפּען פון דעם יין המשומר, פון דעם וויין, וואָס מען זאָגט אונז לעת עתה נאָך צו. אונזערע איבעריגע התפעלות קאָן אונז נאָר שאדען, זי קאָן אונז מאכען לייכטגלויביג און לייכטזיניג אין אזא ערנסטער שטונדע, וואָס מיר מאכען איצט דורך.

ערשטענס מוזען מיר געדענקען, אז די פאָרמעל „חוץ אידען“ האָט בעקומען בירגער־רעכט א סך פריהער איידער די אידען אליין, אפילו אין די לענדער, וואו זיי זיינען שוין עמאנציפּירט. מיר טאָרען אויך ניט פערגעסען, אז די עפענטליכע מיינונג איז נאָך גאָר ניט געוווינט אויפגעקלעהרט איבער אונזער לאגע, זי האָט קיין קלאָרען בעגריף ניט פון אונזער רעכטלאָזיגקייט אין רוסלאנד און אין רומעניען און לאָזט זיך זעהר אָפט נארען פון די אגענטען פון

דיעזע ביידע מלוכות. דריטענס אָבער טאָרען מיר ניט האָבען אזא קורצען זכרון און פערגעסען, וואָס עס האָט מיט אונז דאָ גאָר ניט לאַנג פּאַסירט.

עס איז געווען בשעת דער רוסיש־יאַפּאַנישער מלחמה און גלייך נאָך דער מלחמה. מען ווייס ניט די צאָהל פון די אידישע סאָל־דאַטען, וואָס האָבען געקעמפּפט אויף די מאַנדזשוריער פעלדער, מען ווייס נאָר, אז עס איז ניט געבליבען א שטאָדט און א שטעדטעל, פון וועלכע מען האָט ניט ארויסגעשלעפּט די קרוין פון דער אידישער יונגענד. מען ווייס נאָר אז אַלע אידישע שטעדטלעך און שטעדט זיינען געבליבען אָהן אידישע דאָקטוירים. אייניגע טויזענד אידישע דאָקטוירים, וועלכע טאָרען אין שלום־צייטען קיין שטעלע ניט האָבען אין דער רוסישער ארמעע, האָבען מיט אמאָל בעקומען עפּאָלעטען און אָפיצירישע קליידער און זיינען אַוועק דיענען. אייניגע קאָמאַנ־דירען האָבען אָנגעהויבען זעהר שטארק צו לויבען זייערע אידישע סאָלדאַטען, און אויך דאַמאָלס האָט די „נאָוואָיע וואָרעמיא“ פער־עפענטליכט אייניגע ארטיקלען, אין וועלכע זי האָט זיך נאָר ניט נעקאָנט אָבלויבען פון די אידישע סאָלדאַטען. די רוסישע רעגיע־רונג איז אויך דאַמאָלס ארוים מיט הבטחות, לכל הפּחות פאַר די סאָלדאַטען, וועלכע זיינען געווען אַקטיוו אין דער מלחמה.

מיט וואָס אָבער דאָס האָט זיך אַלעס אויסגעלאָזען, ווייס יעדער פון אונז. די „נאָוואָיע ווערעמיא“ האָט זיך אין עטליכע וואָכען ארום אַרומגעקוקט און חרטה געקראָגען אויף די שבחים, וואָס זי האָט אויסגעטהיילט די אידישע סאָלדאַטען, און די גובער־נאַטאָרען און איספּראַווניקעס האָבען אָנגעהויבען באַלד בעהאַנדלען די טאַפּפערע אידישע סאָלדאַטען ווי די אידען פון א גאַנץ יאָהר.

די זעלבע סצענע האָט זיך דאָ ניט לאַנג אָבגעשפּיעלט אין רומעניען. בשעת דעם באַלקאַן־קריעג האָט רומעניען זיך אויך גע־גרייט צו מלחמה און האָט מאָביליזירט. די רומענישע אידען האָבען זיך אָבגערופען די ערשטע. אפילו די שונאים זיינען נתפּעל גע־וואָרען פון דער אידישער אָפּפערווילינקייט, און מען האָט אָנגע־הויבען צו שמועסען וועגען ערלייכטערונגען פאַר אידען.

מיט וואָס אָבער דאָס האָט זיך אויסגעלאָזען, ווייס יעדער

איינער פון אונז. די אַלטע מעשה פון חומש מיט פּרעה׳ן עליו השלום. קומט די מכה ווערט ער ווייך און שיקט נאָך משה און אהרן. גענעהט אַוועק די מכה, ווערט ער ווידער האַרט ווי אַ שטיין און אַן אכזר ווי פאַר דער מכה.

זעלבסטפערשטענדליך קאָן מען ניט פערגלייכען די מלחמה מיט יאַפּאַן מיט דער איצטיגער מלחמה. די מלחמה מיט יאַפּאַן איז דאָך געפיהרט געוואָרען עפּעס אין אַן עק וועלט, זי איז ניט געשטאַנען אונטער דער קאָנטראָלע פון דער עפענטליכער מיינונג, די בעטהייליגונג פון די אידען האָט מען געקאָנט פערלייקענען. ביי דער איצטיגער מלחמה גענעהט דאָס אָבער ניט. ערשטענס האָבען די אידען אין רוסלאַנד אַליין געשטעלט צו דער מלחמה אַזוי פיעל סאָלדאַטען כמעט, וויפיעל דאָס גרויסע און מעכטיגע ענגלאַנד, צווייטענס ווערט דאָך די איצטיגע מלחמה געפיהרט אין רעכטען מיטען אייראָפּאַ. מען קאָן ניט מעהר בעהאַלטען ניט די צאָהל פון די אידישע סאָלדאַטען, ניט זייער אויפפיהרונג אין דער מלחמה. דורך דעם איז דאָס שרעקליכע אונרעכט פון דער רוסישער רעגיערונג בולט׳ער געוואָרען, עס שטעכט שוין פשוט די אויגען: מען נעהמט הונדערטע טויזענדע אידישע סאָלדאַטען און מען פיהרט זיי אויפ׳ן שלאַכט־פעלד צו פערטהיידיגען אַ לאַנד, וואָס בעהאַנדעלט זיי ערגער ווי שקלאַפען. אגב דאַרף מען אויך ניט פערגעסען, אַז די איצטיגע מלחמה פיהרט ניט רוסלאַנד אַליין, רוסלאַנד האָט געטהאָן אַ יחוס־שידוך מיט ענגלאַנד און מיט פראַנקרייך און די מחותנים האָבען זיך אָנגעהויבען אַ ביסעל צו שעהמען פאַר די עולות, וואָס זייער מחותנת׳טע טהוט ביי זיך אין לאַנד גופא.

אין אַזאַ לאַגע האָט רוסלאַנד געמוזט אָנהויבען מאַכען הבטחות, און די מחותנים האָבען געמוזט אונטער׳חתמ׳ענען זיך, כדי צו פערגלעטען אַ ביסעל די ניט־גלייכהייט פון דעם שידוך.

מיר וועלען זיין צופריעדען, ווען עס וועט זיך אַרויסשטעלען, אַז אונזערע בעפירכטונגען זיינען געווען גאָר אומזיסט, אַז די רוסישע רעגיערונג האָט באמת חוזר בתשובה געווען און פערזוכט גוט צו מאַכען איהר פערברעכען פון פיעלע יאָהרהונדערטען אַנטקעגען

איהרע אידישע אונטערטהאנען. דאך בעטען מיר מחילה און מיר זאגען אפען, אז מיר שרעקען זיך.

מיר שרעקען זיך, וואָרים שוין צופיעל בעטאַגט די רוסישע רעגיערונג, אַז נאָר צוליעב די טאַפּפערקייט פון די אידישע סאָל־דאַטען און צוליעב זייערע אויסערגעוועהנליכע גבורות, וואָס זיי ווייזען אַרויס אין דער מלחמה, איז זי גרייט ארומצוקלערען נאך דער מלחמה די אידישע לאגע און זעהן צו פערבעסערען זי. מיר האבען מורא, עס זאָל זיך ניט אויסלאָזען מיט אייניגע הנחות פאר די פערוואונדעטע אידישע סאָלדאַטען אָדער פאר די אלמנות און די יתומים פון די געפאלענע.

מענשען־רעכט, בירגער־רעכט טאָרען ניט בעטראַכט ווערען ווי אַן אויסצייכנונג פאַר בעזונדערע גבורות און פערדיענסטען. אומ־געקעהרט. פאר א פערברעכען קאָן מען בירגער ענטרעכטען. און כל זמן די רוסישע רעגיערונג וועט פערלאנגען פון די אידען א בעזונדער עקזאמען אין טרייהייט און אין גבורה, כדי צו בעהאנדלען זיי ווי אַן אנשטענדיגע ציוויליזירטע רעגיערונג מוז בעהאנדלען איהרע בירגער, קאָנען אַלע הבטחות פון אזא רעגיערונג קיין שום ממשות ניט האבען.

און ווען מענער, וועלכע שפּיעלען א געוויסע ראָלע אין דער אידישער עפענטליכקייט, צו וועמעס ווערטער די אידישע וועלט הערט זיך צו, קומען איצט, אין דעם קריטישען מאָמענט וואָס די אידען מאכען דורך, און בעקרעפטיגען די רוסישע הבטחות מיט זייער אייגענער חתימה, האָבען זיי געדאַרפט זיין פאָרזיכטיגער. זיי מוזען פיהלען די גרויסע אחריות, וואָס זיי נעהמען אויף זיך. גליי־כער וואָלט געווען, אַז אַנשטאָט צו ווענדען זיך צו די אידען, און געבען זיי עצות מיט וועמען זיי זאָלען סימפּאַטיזירען אין דער מלחמה, וואָלטען זיי זיך געווענדעט מיט זייער וואָרט צו דער גרוי־סער עפענטליכקייט, כדי איהר קלאָר צו מאכען די גאנצע טיעפקייט פון דער אידישער טראגעדיע.

די אידען זיינען צוריסען, ברודער הויבט דאָס שווערד געגען ברודער. אין אזא לאגע איז ניטאָ וואָס צו רעדען פון סימפּאַטיען פון די גליקליכערע, וועלכע זיינען ניט בעטהייליגט אין דער מלחמה.

זיי מוזען זיין נייטראל, זיי זיינען געצוואונגען צו זיין נייטראל. ניט דיעזע פראגע דארף אונז איצט אלס אידען אינטערעסירען; מיר האבען איצט גרעסערע און הייליגערע אויפגאבען. מיר מוזען אויפפאסען, אז דער כלל „חוץ אידען" זאל פערשווינדען אין א ל ע ה י נ ז י כ ט ע ן, ווען עס וועט קומען צו דער גרויסער רעוויזיא אינ'ם לעבען פון די פעלקער.

12 סעפטעמבער, 1914.

די נייע אידישע האָפנונגען פון דער ערוואַכטער טערקיי.

ווען עס זאָל אָבגילטען דער טערקישער רעגיערונג און זי זאָל קאָנען דורכפיהרען איהר קאַטעגאָרישען בעשלוס, וואָס זי האָט איצט אין דער מהומה־צייט געפאַסט: אראָבצואוואַרפען פון זיך דעם יאָך פון גאַנצע זעקס מלוכות אויף איין מאָל — ווען איהר זאָל געלינגען דורכצופיהרען דעם בעשלוס אין לעבען, וועט מען מוזען מאַכען אַ הפסקה און אָנהויבען רעדען פון אַ נ י י ע ר טערקיי. די טערקיי אַליין וועט מאַכען הבדלה, צום אונטערשיעד צווישען איהר פריהער־דיגער קנעכטשאַפט און איצטיגער פרייהייט. צום ערשטען מאָל וועט זי, נאָך לאַנגע, לאַנגע יאָהרען, פריי אויפאָטהעמען און פיהלען זיך ווי אַן אמת'ער בעל־הבית ביי זיך אין דער היים.

מיט זעקס שטריק, וואָס אַ שמשון הגבור וואָלט אויך ניט געקאָנט צורייסען, איז די טערקיי געוועזען ביז איצט געבונדען, און די זעקס גרעסטע מלוכות פון אייראָפּאַ האָבען זי געוואָרגען פון אַלע זייטען. יעדע פון די זעקס האָט געצויגען פעסט פאַר איהר שטריקעל, און די טערקיי האָט זיך ניט געקאָנט פריי בעוועגען. האָט זי געוואָלט עפּעס אונטערנעהמען, האָט זי געוואָלט איינפיהרען ביי זיך בעסערע פערוואַלטונגס־מעטהאָדען, האָט מען גלייך אָנגעצויגען די שטריק און איהר דערמאָנט, אַז זי איז אַ געבונדענע.

מעהר ניט ווי אויפ'ן פּאַפּיער האָט מען זי גערעכענט צו די זעלבסטשטענדיגע מלוכות, אָבער אין דער ווירקליכקייט איז זי געוועזען עפּעס אַ מין טומטום־ אָדער אַנדרוגינוס־מלוכה. דער סולטאַן האָט געקעניגט ווי אַמאָל אחשורוש פון הודו ביז כוש, פון באָספאָר ביז בגדד, איבער אונצעהליגע פּראָווינצען, די אמת'ע הערשער אין לאַנד זיינען אָבער געוועזען די שטריק־ציהער. איטליכער פון זיי האָט געהאַט אין אַ סך פּרטים אין טערקיי מעהר דעה ווי די טערקיי אַליין.

דיעזע גאַנצע סיסטעם איז בעקאַנט אונטער דעם נאָמען „קאַ־פּיטולאַציאָנען". הויפּטזעכליך בעריהרען די קאַפּיטולאַציאָנען די רעכטע פון די אויסלענדער אין דער טערקיי, זיי זיינען אָבער נוגע אויף צו די פינאַנסען פון לאַנד. מיט איין וואָרט, זיי נעהמען אָב ביי דער מלוכה איהר גאַנצע זעלבסטשטענדיגקייט. ווער עס וויל זיך בעקאָנען מיט די קאַפּיטולאַציאָנען נעהנטער, מוז זיי שטודירען. דאָס איז אַ גאַנץ דיקער חבור, אַ קאָנטראַקט צווישען דער טערקיי פון איין זייט און די זעקס גרויסע מלוכות פון אייראָפּאַ פון דער אנדערער זייט. מיר נעהמען ארויס נאָר אייניגע פּונקטען, וואָס יעדער האָט זיי געקאָנט בעמערקען, ווען ער האָט געמאַכט אַ רייזע דורך טערקיי. אין גאַנץ אייראָפּאַ, . . און זעלבסטפערשטענדליך אויף אין גאַנץ אַמעריקאַ, — האָבען נאָר די באָטשאַפטער און די געזאַנדטע עקסטראַ רעכטע ; זיי זיינען „עקס טערריטאָריאַל", דאָס הייסט זיי זיינען ניט אונטערגעוואָרפען אונטער די געזעצען פון לאַנד, וואו זיי זיינען די געזאַנדטע, נאָר זיי שטעלען פאָר אַ שטי־קעל פון דער מדינה, וואָס האָט זיי געשיקט, זיי זאָלען זי רעפּרע־זענטירען. נאָך די „קאַפּיטולאַציאָנען" האָבען אין גאַנץ טירקיי אפילו די קאָנסולען און אפילו די קאָמערציעלע קאָנסולען פון די זעקס מלוכות, וואָס זיינען גע'חתמ'עט אונטער דעם קאָנטראַקט, די זעלבע רעכטע, ווי די באָטשאַפטער אין דער איבעריגער ציוויל־ליזירטער וועלט. זיי זיינען דאָרט הייליגע פּערזאָנען, זיי קאָנען טהאָן ממש וואָס זיי ווילען. די טערקישע רעגיערונג האָט קיין רעכט ניט אריינצומישען זיך אין די אנגעלעגענהייטען פון די קאָנ־סולען. יעדער קאָנסול איז אין דער טערקיי אויף אַ ריכטער, ער האָט אויך אייגענע פּאָליציי, וועלכע פיהרט אויס זיין פּסק דין, און די טערקישע פּאָליציי איז מחויב צו העלפען דערביי. ניט נאָר אייגענע פּאָליציי, נאָר אויך אַן אייגענע תפיסה האָט יעדער קאָנסול אין דער טערקיי, וואוהין ער זעצט אריין ז י י נ ע אונטערטהאַנען, ווען ער געפינט דאָס פאַר נויטיג. און גראָד אומגעקעהרט, בעגעהט אַן אונטערטהאַן פון אַ פרעמדער רעגיערונג אַ פערברעכען אין מיטען העלען טאָג, טאָר די טערקישע פּאָליציי איהם ניט אָנריהרען אָהן די הסכמה פון זיין קאָנסול. אויף דעם אופן זיינען ניט נאָר די

קאָנסולען „עקס טעריטאָריאל“, נאָר אין א געוויסען זין אַלע פרעמדע אונטערטהאַנען איבערהויפּט.

אין קאָנסטאַנטינאָפּאָל, צום ביישפּיעל, לעבען אַן ערך דריי הונדערט טויזענד גריכען, וואָס איטליכער פון זיי האָט צוויי פּאַס־פּאָרטען, א טערקישען און א גריכישען. אין שלום־צייטען בעהאַלט ער דעם גריכישען פּאַספּאָרט און געניסט אַלע רעכטע פון א טער־קישען אונטערטהאַן. מאַכט זיך אָבער עפּעס א סכסוך, בעהאַלט ער דעם טערקישען פּאַספּאָרט און נעהמט ארויס דעם גריכישען און זוכט שוץ ביי דעם גריכישען קאָנסול. און ניט נאָר די גריכען אליין זיינען זיך אזוי נוהג. מיליאָנען פון בירגער, וואָס האָבען זייער גאַנץ לעבען צוגעבראַכט אין דער טערקיי, האָבען געפיהרט א דאָ־פּעלטע בוכפיהרונג פון זייער אונטערטהאַנשאַפט. דאָס גאַנצע סיסטעם איז געווען טערקיש.

די זעקס דערמאָנטע מלוכות האָבען אויך גערעגעלט האָבען איי־גענע פּאָסטען, סיי פאַר דער טערקיי אליין, סיי פאַר די פערבינדונגען מיט דעם אויסלאַנד.

און דאָס ערגסטע, די טערקישע רעגיערונג האָט נאָך די „קאַ־פּיטולאַציאָנען“ קיין רעכט ניט צו שיצען איהר אייגענע אינדוסטריע, ווייל ארויפלעגען צאָל אויף אויסלענדישע סחורה קאָן זי נאָר מיט דעם הסכם פון די זעקס מלוכות. ביז דאָ ניט לאַנג האָט מען ערלויבט צו נעהמען אין גאַנצען נאָר אַכט פּראָצענט צאָל פון אַלע אויסלענדישע סחורות, זאָל עס זיין שפּיעלצייג אָדער מאַשינעס, פּאַפּיער אָדער זייד. ערשט מיט אייניגע יאָהר צוריק האָט מען מיט איהר געטהאָן א חסד און ערלויבט צו נעהמען אָנשטאָט אַכט פּראָצענט גאַנצע עלף פּראָצענט. מען קאָן פערשטעהן ווי א לאַנד, וואָס מוז ערשט געוועקט ווערען צו א נייעם לעבען, וואָס הינקט נאָך אין אַלע פּונקטען, קאָן קאָנקורירען מיט דעם אויסלאַנד ביי 8 אָדער 11 פּראָצענט צאָל. רוסלאַנד האָט אויף מאַנכע סחורות און מאַשינעס ביז 300 פּראָצענט צאָל. אפילו דייטשלאַנד האָט אויך א שוץ־צאָל, און אפילו אַמעריקא האָט ערשט אין דער לעצטער צייט אָנגעהויבען ניעדריגער צו מאַכען דעם שוץ־צאָל. אָבער אזא שוואַכע מדינה ווי די טערקיי, ווי קאָן זי קאָנקורירען מיט דעם

אויסלאנד ביי אזא סיסטעם? דעריבער איז טאקע די טערקיי געבליבען ביז היינטיגען טאג א לאנד אהן אינדוסטריע, און די רע־גירונג מוז ציהען איהר חיונה אין גאנצען פון דער לאנד־ווירטשאפט. דעריבער האבען די אויסלענדער געמאכט געשעפטען אין טערקיי און די פלח'ען האבען געזיפצט און געקרעכצט אונטער דעם דרוק פון דעם „עשור" סיסטעם. „עשור" איז דער אלטער העברעאישער „מעשר". די געשעפטסלייט זיינען געוועזן פריי פון אבגאבען, דער ארימער אקערבויער אבער און דער פלאנצער האט געמוזט אבגעבען מעשר, 10 פראצענט פון זיין תבואה. און אזוי ווי די רעגירונג אליין פלעגט זיך ניט עוסק זיין מיט דעם איינמאנען פון דעם מעשר, פלעגט זי דאס איבערגעבען אונטערנעהמער. דער אונטערנעהמער האט דאך אבער געמוזט מאכען דערביי א געשעפט, האט ער גע־שונדען א הויט פון דעם בויער, און דער מעשר איז אין אמת'ען געוועזן ניט א צעהנטעל, נאר אן אכטעל און אפטמאל א זעקסטעל פון דער גאנצער תבואה.

היינט הויבט זיך אן די סדרה פון קאנצעסיאנען. גיט די רעגירונג א קאנצעסיאן איינער פון די זעקס מלוכות, האט זי גלייך געמוזט מפצה זיין די אנדערע פינף, ווארים ווען ניט, ווערען זיי אין כעס, און אז זיי זיינען אין כעס, הויבען זיי אן צו נעהמען די שטריק און ווערגען.

מיר איבערטרייבען ניט ווען מיר זאגען, אז די „קאפיטולא־ציאנען" האבען א היבשען חלק אין דער איצטיגער וועלט־מלחמה. פראנקרייך, דייטשלאנד און ענגלאנד האבען זיך ניט גע־קאנט צוטהיילען מיט די קאנצעסיאנען. דייטשלאנד האט געבויט די בגדד־באהן, ענגלאנד האט זיך בעפעסטיגט אין פערזישען גאלף און פראנקרייך האט בעקומען א רעכט צו ווירקען אין נארד־סיריען, בויען אייזענבאהנען און האפען אין חיפה און יפו, אלכסנדרעטע און טראבולוס. דאס האט צוגעגעבען פייער צו דער בעהאלטענער קנאה צווישען די דריי רעגירונגען און רוסלאנד האט דאך לאנג געווארפען אן אויג אויף דעם באספאר און דעם גאלדענעם הארן. האט איטאליען דערוויל ארייגעכאפט טריפאלים, עסטרייך — באסניען און הערצעגאווינא. בקיצור, מען האט געצופט פון אלע

זייטען. ווען עס וועלען אריבערגעהן נאך יאהרען, און די וועלט וועט בעקאנט ווערען מיט די דאקומענטען פון דעם בגדד און קאוויט סכסוך צווישען ענגלאנד און דייטשלאנד, וועט מען אפשר פערשטעהן די פלוצלונגדיגע פריינדשאפט פון ענגלאנד צו רוסלאנד. דער שידוך איז ניט געקומען פון ליעבע, דא האט מען פשוט איינגעלעגט נדן און טאקע במזומנים.

מען האט העזה געהאט און אזוי געבונדען די טערקיי, וויל זי איז באמת געשטאנען אויף א ניעדריגער מדרגה. וועגען דעם איז זעהר פיעל צו רעדען. אבער נאך דער איבערקעהרעניש, וואס איז אזוי קונציג אויסגעפיהרט געווארען פאר עטליכע יאהר, האט די נייע טערקיי געזוכט צו בעפרייען זיך אין גאנצען. מען איז פערטיג געווארען מיט עבדול־חמיד'ען, מען האט איהם איבערגעלאזען אכט ווייבער אלס א זכר לחורבן פון זיין אמאליגער גרויסקייט. אבער דערמיט אליין קאן מען נאך ניט יוצא זיין, ווען מען וויל ווירקליך געהן אויפ'ן וועג פון ענטוויקלונג.

און איצט, ווען עס איז אויסגעבראכען די גרויסע מהומה, ווען די קריעג־פיהרענדע מלוכות האבען אנגעהויבען חנפה'נען די טערקיי, האט זיך די טערקישע רעגיערונג מישב געווען און געמאכט דעם בעדייטענדסטען שריט, וואס זי האט נאר געקאנט מאכען. דאס איז א רעוואלוציאן אהן בלוט, אזוי א רעוואלוציאן פון טרוקענע קלעפ. וועט זיך דאס איינגעבען, און די טערקישע רעגיערונג וועט בעהאלטען אויך ווייטער די זעלבסטהערשונג און אריינפלאנטערען זיך צווישען די גרויסע בערג, וועט מען קאנען זאגען, אז פון די אלע, וואס פיהרען איצט מלחמה, האט מנצח געווען די טערקיי.

פון דער אנדער זייט געהמט אבער אויף זיך די טערקישע רעגיערונג מיט דעם שריט גאנץ נייע התחייבות'ען. וועט זי אבשאפען די קאפיטולאציאנען, דאס הייסט וועט זי ארויסגעהן פון קעסט און ווערען זעלבסטשטענדיג, מוז זי אויך אבשאפען דאס סיסטעם, וואס האט געפיהרט צו די קאפיטולאציאנען, זי מוז פערברענען איהר אייגענעם חמץ, מיט איין ווארט, זי מוז ציוויליזירט ווערען אז דעם פרעמדען אונטערטהאן זאל אנגעהמען א חשק צו ווערען אן אטאמאנישער בירגער.

נו, קומט נאָך די שאלה, ווי וועט דאָס ווירקען אויף דעם ישוב, אויף אונזער ישוב? דאַרויף קאָן מען נאָר קורץ ענטפערען. עס קאָן זיין, אז אין דער איבערגאנגס־צייט וועלען אפשר זיין פער־שיעדענע אונאנגענעהמליכקייטען, ביז וואנען די נויטיגע רעפאָרמען וועלען דורכגעפיהרט ווערען. דער נייער ישוב האָט אָבער שטענדיג געהאָפט אויף א שטארקע טערקיי, און סוף כל סוף וועט ער דורך די אָבשאפונג פון די קאפּיטולאציאָנען אליין אויך שטארקער ווערען.

15 סעפטעמבער, 1914.

אונזער געפאַהר און האָפנונג דורך דער איצטיגער מלחמה.

צוערשט ווערען געשאפען די אידעאלען און ערשט נאָך זיי קומען די אידעען. די אידעאלען שפּראָצען ארויס פון דער געזעל־שאפט, זיי ווערען פאבריצירט פון לעבען גופא אלס א סך־הכל פון פערבאָרגענע וואונשען און האָפנונגען, וועלכע מאכען דורך פער־שיעדענע גלגולים, ביז זיי דריגגען דורך אין בעוואוסטזיין פון דער געזעלשאפט. ווען די אידעאלען זיינען שוין שטארק און טיעף איינגעוואָרצעלט, קומען די געלעהרטע און זוכען א טהעאָרעטישע בעגרינדונג פאר זיי, זיי זוכען צו ערקלעהרען דאָס וואָס עקזיסטירט שוין, זיי מאכען מעהר ניט ווי א פירוש אויף א חבור, וועלכער איז שוין געדרוקט. נאָר גרויסע גאונים און העלדען, וועלכע שפּרינגען אריבער מיט זייער דורכלויכטענדער ראיה און שארפען פיהלען גאנצע דורות, זיינען אים שטאנד אָנצוצייכנען נייע וועגען, וואָס זיינען נאָך ניט דורכגעטראָטען און גיבען דער מענשהייט נאָך ניט־געבאָרענע אידעאלען. געוועהנליך אָבער ענטוויקעלט זיך דער פּראָ־צעס אין דער וועלט־געשיכטע, ווי מיר האָבען איהם אויבען געשיל־דערט. דעריבער זעהען מיר טאקע, אז די אידעאָלאָגען, דאָס הייסט די, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט דער פאָרמולירונג און בעגרינדונג פון די מענשליכע אידעאלען, הינקען שטענדיג א ביסעל צו, ווייל זיי נעהמען דעם שטאָף פון דער פערגאנגענהייט. דעריבער טרעפט זעהר אָפט, אז ווען די אידעאָלאָגען בעשעפטיגען זיך מיט דער בעגרינדונג פון אידעאלען, וואָס האָבען נאָך נעכטען געהערשט אין דער געזעלשאפט, ארבייט שוין דאָס לעבען גאַנץ נייע אידעאלען אויס. דער היינט בויט א נייעם בנין אויף די חורבות פון נעכטען. די געזעלשאפט אָבער זעהט דאָס נאָך ניט און דיענט נאָך דערווייל

די אַלטע געטער, ווען זייער טעמפּעל איז שוין לאַנג צושטערט און דער מזבח לאַנג חרוב.

דאָס האָט אויך פּאַסירט מיט דעם קאַפּיטאַליסטישן אידעאַל. נאָך דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן האָט ער ווירקליך פערנומען אַן אויבענאַן־פּלאַץ אין די מוחות פון די בעסטע און פיינסטע דענקער, שריפטשטעלער, קינסטלער און געלעהרטע. פראַנקרייך איז אַרויס מיט אַ נייער תורה פון ברידערליכקייט, גלייכהייט און פרייהייט, און די בעסטע מענשען פון יענער תקופה האָבען גע׳חלומ׳ט פון אַ נייער אָרדנונג אין דער גאַנצער וועלט. די צווייטע העלפט פון אַכטצעהנטען יאָהרהונדערט און די ערשטע העלפט פון נײַנצעהנטען זיינען געווען גאַנץ בעהערשט פון דער קאַפּיטאַליסטישער אידעע. די אידעאַלאָגען פון דעם קאַפּיטאַ־ליטיזם האָבען געשפּיעלט די ערשטע ראָליע און אַרויפגעדריקט זייער שטעמפּעל אויף אַלעס, וואָס דיעזע עפּאָכע האָט געשאַפען. און, מערקווירדיג, גראָד ווען די קאַפּיטאַליסטישע אידעאָלאָגיע האָט געהאַלטען אין איין וואַקסען, האָט דער קאַפּיטאַליסטישער אידעאַל אָנגעהויבען צו זינקען, און ווען מיר קוקען זיך איצט אַרום, מערקען מיר, אַז גראָד אין דער ערשטער העלפט פון נײַנצעהנטען יאָהר־הונדערט האָבען די נאַציאָנען זיך זעהר געשטאַרקט אין זייער נאַ־ציאָנאַלען בעוואוסטזיין. פּיכטע אין דייטשלאַנד און קאַטקאָוו אין רוסלאַנד זיינען ניט געווען קיין נביאים, זיי האָבען ניט געשאַפען קיין נייע אידעאַלען, זיי האָבען נאָר פאָרמולירט וואונשען און האָפ־נונגען, וועלכע האָבען שוין לאַנגע יאָהרען געלעבט אין דער געזעל־שאַפט. די פעראייניגונג פון דייטשלאַנד און די פּאַן־סלאַוויסטישע אידעע זיינען געשאַפען געוואָרען ניט פון איינצעלנע מענשען, זיי זיינען אַ פּראָדוקט פון אַן אמת׳ען פאָלקס־ווילען. די אידעאָלאָגען האָבען דעם פאָלקס־ווילען מעהר ניט ווי איבערטריבען, וואָרים ביידע זיינען גרויסע פאַנאַטיקער.

מערקווירדיג איז אויך, אַז גראָד די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, וועלכע האָט ביז דאָ ניט לאַנג בעקעמפּפט דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק, האָט דוקא איינגעפיהרט דעם אויסדרוק „אינטערנאַציאָנאַל“ אָנ־שטאָט „קאַפּיטאַליסטיש“, ניט קוקענדיג דערויף וואָס צו יענער

צייט ווען דער אויסדרוק איז איינגעפיהרט געוואָרען, האָט יעדער סאָציאַל־דעמאָקראט געהאַלטען פאַר זיך פאַר אַ הייליגען חוב צו זיין אַ קאָסמאָפּאָליט אין זיין וועלט־אַנשויאונג. מערקווירדיג איז, וואָס ווען טויזענדע און הונדערט טויזענדע פון די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע תלמידים פלעגען פערגלייכען דעם נאַציאָנאַליזם מיט דעם עגאָאיזם פון דער איינצעלנער פערזאָן, האָט איינער פון די גרעסטע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע לעהרער נאָך מיט צוואַנציג יאָהר צוריק פערגליכען דעם נאַציאָנאַליזם מיט דעם אינדיווידואַליזם פון דער איינצעלנער פערזאָן. דאָס איז געווען בעבעל, ווען ער האָט גע־מוזט פּסק'ענען אַ הארבע שאלה וועגען די פּוילישע סאָציאַל־דעמאָקראַטען אין דער פּראָווינץ פּאָזען, צו מעג מען זיי צולאָזען צו דער אַלגעמיינער אָרגאַניזאַציאָן מחמת זייער אויסגעשפּראָכענעם פּוי־לישען נאַציאָנאַליזם. שפּעטער האָבען זיך שוין געפונען פיעלע וואָס האָבען אויסגעשטעלט אַ הכשר אויף נאַציאָנאַליזם, דער ערש־טער אָבער איז געווען בעבעל, וועלכער האָט מיט זיין געזונדען מענשען־פערשטאַנד אַרויסגעפונען די בעסטע פאָרמולירונג פאַר דעם וויסענשאַפטליכען נאַציאָנאַליזם. וואָרים יעדער מוז דאָך צוגעבען, אַז צווישען עגאָאיזם און אינדיווידואַליזם ליעגט אַ טיעפער אָב־גרונד, אַז די ביידע בעגריפען זיינען וויט איינער פון דעם אַנדערען ווי מזרח פון מערב.

דער וויסענשאַפטליך בעגרינדעטער נאַציאָנאַליזם איז אַ גאַנץ נייער פּראָדוקט. אין די לעצטע יאָהרען אָבער האָט ער געמאַכט ריעזיגע פּאָרטשריטע, און מיר טרעפען כמעט איין געלעהרטען ניט, וועלכער בעשעפטיגט זיך מיט דער וויסענשאַפט פון דער געזעל־שאַפט, אַז ער זאָל ניט אָבגעבען אַ קאַפּיטעל אָדער מעהר דעם נאַ־ציאָנאַלען פּראָבלעם. מען האָט אויפגעהערט צו רעדען, צו שרייבען און צו פילאָזאָפירען מכח אַן אַלגעמיינעם מענשענטהום, אין וועלכען עס זאָלען זיין לחלוטין פערשמאָלצען אַלע איינצעלנע נאַציאָנען און פעלקערשאַפטען. מען זאָגט ניט מעהר, אַז די גרעניצען צווי־שען איין מדינה און דער אַנדער מדינה זאָלען אין גאַנצען אָבגעווישט ווערען, אַז פון איין זייט זאָל עקזיסטירען דער גרויסער כלל: די מענשהייט, און פון דער אַנדער זייט דער קליינער פּרט: דער מענש,

און אלעס וואס ליעגט צווישען דיעזע צוויי פונקטען: שטאט, פאלק, נאציאן, זאל פערשווינדען.

דערין ליעגט דער גרויסער פארטשריט פון אונזער צייט. די ריכטיגע איינשעצונג פון דער נאציאנאלער אידעע קאן און מוז ברענגען גוטעס די קליינע אונטערדריקטע פעלקער און נאציאנען. די איינציגע האפנונג פון די אונטערדריקטע נאציאנען, איז, אז די געזעלשאפט זאל זיין דורכגעדרונגען מיט א ריכטיגען פערשטענדניס פאר די נאציאנאלע גרופע, פונקט ווי זי איז דורכגעדרונגען מיט א ריכטיגען זינן פאר דעם אינדיווידואליזם פון דער איינצעלנער פערזאן.

מיר אידען, אלס די אונטערדריקטעסטע נאציאן צווישען די אונטערדריקטע, זיינען מעהר ווי אנדערע פעראינטערעסירט, אז דער נאציאנאלער פרינציפ זאל זיעגען, ער זאל ווערען א געזעלשאפטליכער אמת, וועגען וועלכען מען איז זיך מעהר ניט מפלפל, ווייל מעהר ווי אלע האבען מיר דערפון געליטען, וואס די געזעלשאפט האט זיך געפונען א לאנגע צייט אויפ׳ן פאלשען וועג. מען האט נאך געהאט זינן פאר אונזערע פערפאלגונגען ווי מענשען, אבער אונזערע פאלקס־ליידען, אונזערע נאציאנאלע שמערצען האבען זעלטען וועמען עס איז פון אונזערע פריינד געריהרט. מען האט געטרייסט, אז מיר פערלירען דאס, וואס אלע נאציאנען וועלען מיט דער צייט מוזען פערלירען, ווען זיי וועלען זיך צומישען אין דער מענשהייט. דער אמת איז אבער געווען, אז וועגען א פערשמעלצונג און א צומישונג האבען גערעדט די, וועלכע האבען געהאט דערוויילע די מעגליכקייט זיך נאציאנאל צו ענטוויקלען; מיר אבער זיינען טאקע געגאנגען צוריק און זעהר פיעל פערלארען פון דעם, וואס גיט צו יעדער נאציאן שטארקייט און לעבענס־קראפט.

דאס ערגסטע איז געווען, וואס מיר אליין, דער רוב פון אונזער יוגענד, האט נאכגעטאנצט און נאכגערעדט דער הערשענדער פאלשער אידעאלאגיע און האט זיך דערמיט אונטערגעגראבען אונטער איהר אייגענער עקזיסטענץ.

די מענשהייט קאן האבען א גליקליכע צוקונפט, נאר ווען דאס נאציאנאלע פראבלעם זאל ריכטיג פערענטפערט ווערען. ערשט

רענסטמאָל וועט מען קאָנען אָנהויבען רעדען וועגען דעם אייביגען פריעדען צווישען די נאַציאָנען. דער אַלטער כלל איז ריכטיג: לאו עכברא גנב אלא חורא גנב — ניט די מויז גנב'עט, נאָר דאָס לאָך איז דער גנב. פערשטאָפּט די לעכער, וועלען די מייז ניט קריכען. כל זמן עס זיינען דאָ שוואכע נאַציאָנען, וועלכע ווערען ניט געשיצט פון דער אַלגעמיינהייט, פּונקט ווי די שוואכע פּערזאָן ווערט געשיצט פון דער מלוכה און דער געזעלשאפט, וועלען זיי שטענדיג וועקען דעם אַפּעטיט פון די שטארקערע נאַציאָנען און מלחמות וועלען ניט אויפהערען.

מיר האָבען נאָר מורא פאר איין זאַך. די געשיכטע זאָל מיט אונז ווידער ניט מאַכען א שפּאָס און שאפען פאר אונז אַן אויס־נאַהמע, ווי זי האָט עס זיך שוין פיעל מאָל מיט אונז ערלויבט. מיר זעהען דאָס איצט קלאָרער ווי ווען עס איז, אז די פעלקער וועלען מוזען איינזעהן, אז מען מוז לעבען און לעבען לאָזען, און ענדערען די אינטערנאציאָנאַלע תנאים פון לעבען. עס וואָלט געוועזען דאָס גרעסטע אונגליק פאר אונז, ווען מען וואָלט אונז איבערגעהופּט, ווייל פיעלע פון אונז גופא האָבען זיך בעמיהט איינצושמועסען די וועלט, אז אונזער וואונש געהט גאָר ניט אזוי ווייט, אז מיר אַליין בעטען גאָר ניט קיין נאַציאָנאַלע רעכט, אפילו דאָרט, וואו די מלוכה איז צוזאַמענגעזעצט פון פיעלע פערשיעדענע נאַציאָנאַלע עלע־מענטען.

עס העננט פיעל דערפון אָב, ווי מיר וועלען פאָרמולירען אונ־זערע טענות. ביז איצט זעהען מיר, אז אונזערע געבעטענע און ניט־געבעטענע פערטרעטער האָבען דאָס ניט פערשטאנען. דאָס זעהען מיר קלאָר ביי דער עמאַנסיפּאַציאָן פון די אידען אין די פערשיעדענע לענדער. מיר ווילען אָבער גלויבען, אז דער ערוואַכ־טער און זעלבסט־בעוואוסטער חלק פון אידישען פאָלק וועט איצט ניט דערלאָזען צו נייע גראָבע פעהלער.

3 אָקטאָבער, 1914.

אונזערע אונגליקליכע ברידער אין גאַליציען.

אפילו אין אונגליק מוז מען אויך האָבען אַ ביסעלע מזל, ווען ניט — איז מען אין גאַנצען פערלאָרען. דאָס קען מען איצט זאָגען פון אונזערע ברידער אין גאַליציען. לאָמיר אונז פאָרשטעלען, אַז עס וואָלט אויסגעבראָכען אַ מלחמה ניט אין דער גאַנצער וועלט, נאָר צווישען רוסלאַנד און עסטרייך, און די ערשטע ענדערונג, וואָס וואָלט פאָרגעקומען אַלס רעזולטאַט פון דער מלחמה וואָלט ניט געווען גרעסער ווי די, וואָס איז איצט פאָרגעקומען אין מזרח פון גאַליציען. מען קאָן מיט זיכערהייט זאָגען, אַז דער רושם פון דיעזער ענדערונג וואָלט געווען זעהר גרויס. די וועלט־פּרעסע וואָלט גע־קאָנט ציהען פון איהר חדשים לאַנג נענוג חיונה, און גאַליציען וואָלט אויף זיך געצויגען די אויפמערקזאמקייט און דאָס אינטערעסע פון דער גאַנצער וועלט. ממילא וואָלטען אונזערע גאַליציאַנישע ברידער געשטאַנען אין מיטעלפּונקט פון אונזערע אידישע אינטע־רעסען. היינט אָבער, ווען דער שטח פון דער מלחמה איז אַזוי אויסגעברייט, ווען דער איינפאַכער לעזער איז נעביך געצוואונגען צו לערנען געאָגראַפּיע און שפּרינגען יעדעס מאָל, ווען ער עפענט די צייטונג, פון פראַנקרייך אין דייטשלאַנד, פון דייטשלאַנד אין רוסלאַנד, פון רוסלאַנד אין עסטרייך און גאָר מיט אַמאָל אין יאַפּאַן און כינא, פערליערען די קליינע מדינות און די איינצעלנע חלקים פון די מדינות זייער ווערטה. פּשוט מען הופּט זיי איבער ווי די שטיקער מחזור, וועלכע זיינען געדרוקט אין רש"י־כתב. ווער וועט זיך אינטערעסירען פאַר אַ צוויי פּסוק'דיגען „שיר המעלות", ווען מען האָט פאַר זיך דעם גרויסען „אשרי תמימי דרך" ; ווער קאָן זיך אָבשטעלען אויף גאַליציען, בשעת מען שמועסט וועגען מאַכען אַ וועג נאָך פּאַריז, פון אַנטווערפּען נאָך לאָנדאָן, אָדער פון וואַרשאַ נאָך וויען און בערלין ?

גאַליציען האָט אפילו אין אונגליק אויך קיין גליק ניט. די גרעסטע קויל האָט זי געטראָפפען, זי איז די ערשטע מדינה, וועלכע איז לעת־עתה איבערגעגאנגען פון איין רשות אין דעם אַנדערן רשות, זי האָט צוערשט דערפיהלט דעם טעם, וואָס הייסט אויס־בייטען איין אָדלער אויף דעם אַנדערן אָדלער, ווען אפילוביידע זיינען מיט צוויי קעפּ. און דאָך איז דערטרונקען געוואָרען דאָס אינטערעס פאַר דיעזע וויכטיגע ענדערונג אין דער אייראָפּעאישער קאַרטע אין דעם גרויסען ים פון די מלחמה־נייעס, וואָס פערפלייצען יעדען טאָג די גאַנצע וועלט.

היינט ווער רעדט פון די גאַליצישע אידען, אָן זיי האָט מען זיך פּשוט פערגעסען, מען האָט זיי דערמאָנט אייניגע מאָל עפּעס אַזוי, כלאחר יד, כדי יוצא צו זיין. מען האָט אָבער ניט אָבגעשעצט זייער חורבן, מען האָט ניט אָבגעוואויגען זייער טיעפען עלענד. און זיי די גאַליצישע אידען, זיינען דאָך דער ערשטער קרבן פון דער מלחמה, זיי זיינען אַם הארטעסטען פון איהר געטראָפען געוואָרען.

מיט אַ פּאָר יאָהר צוריק האָב איך געהאַט די געלעגענהייט צו בעזוכען כמעט אַלע אידישע צענטרען פון גאַליציען, צו בעאָבאַכטען און צו שטודירען דאָס לעבען פון אונזערע גאַליצישע ברידער. און ביז אויף היינטיגען טאָג בין איך דאַנקבאַר די אומשטענדען, וואָס האָבען מיך געפיהרט אין דיעזע קליינע און אָרימע מדינה, וואָרים דאָס, וואָס איך האָב דאָרט געזעהן, האָט מיך געצוואונגען, אַז איך זאָל איבערבייטען מיין מיינונג וועגען די גאַליצישע אידישע בעפעל־קערונג. איך האָב בעקומען וועגען איהר גאָר אַן אַנדער מיינונג, אַ פיעל העכערע און בעסערע ווי די, וואָס איז פערברייטעט וועגען איהר אין דער גאַנצער וועלט.

גאַליציען האָט קיין מזל ניט, און די גאַליצישע אידען זיינען בעטראַכט געוואָרען ווי די אָרימסטע שלים־מזל'ניקעס אויף דער וועלט. מען האָט גערעדט וועגען דעם גאַליצישען שמוץ, וועגען מיאוס'ע זיטען, וועגען נאַציאָנאַלע פעהלער און פערברעכען. מען האָט געאורטהיילט אויבערפלעכליך, ווייל מען איז אין דער גאַנצער וועלט געקומען אין בעריהרונג מיט די אָרימסטע עלעמענטען, וועלכע זיינען אַרויסגעדרענגט געוואָרען פון זייער היימאַטה און האָבען

ניט געהאַט די מעגליכקייט צו געשטאַלטען זייער לעבען עטוואָס שעהנער. ווייל אַט די עלעמענטען זיינען געווען געטריעבען פון הונגער, בוכשטעבליך פון הונגער אָהן שום מליצה, און האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף דאָס שטיקעל ברויט און אין דער ערשטער מינוט ניט געקוקט אויף די שעהנקייט פון דער פּרנסה. אין בערלין און אין וויען זיינען זיי געשטאַנען, האַלב איינגעבויגען און מיט אַ ציטערען אין די גליעדער, אויף אַלע עקען פון די גאַסען און הכנעה־דיג געבעטען, מען זאָל זיי פערקויפען אַלטע קליידער... מיט דער צייט האָט מען אויף זיי אַליין אָנגעהויבען צו קוקען ווי אויף אָב־געטראָגענע ברואים, ווי אויף מענשען מיט לאַטעס, וועלכע האָבען שוין אָבגעדיענט זייער צייט, און די אידישע אַלטע־קליידער־הענד־לער פון גאַליציען זיינען געוואָרען דער סימבאָל פון דעם גאַליצישען יודענטהום. עס האָט זיך איינגעוואָרצעלט אַ פאָראורטהייל געגען זיי, און מען האָט זיי אוועקגעשטעלט אויף אַ ניעדריגער מדרגה.

אַ פּאָר חדשים האָב איך צוגעבראַכט אין גאַליציען. איך האָב בעאָבאַכטעט אונזערע דאָרטיגע ברידער אין גרויסע אַספּות, גע־מערקט, ווי זיי רעאַגירען אויף די גרויסע וועלט־פּראָבלעמען. איך האָב זיי געזעהן אין געזעלשאַפט, צוגעקוקט זיך צו זייער אינערען לעבען. איך האָב זיי געזעהן אויפ׳ן גאַס, אויפ׳ן מארק, אין בית־מדרש, אין חדר און אין קלוב, איך האָב זיך גוט צוגעהערט צו זייערע געשפּרעכען, זיי אויסגעפרעגט וועגען זייערע חלומות אין דער צוקונפט. און שטילערהייט, אין געדאַנקען, האָב איך געבעטען מחילה ביי ניין הונדערט טויזענד ברידער. איך האָב געבעטען, זיי זאָלען מיר פערצייהען מיין זינד אַנטקעגען זיי, וואָרים איך האָב זיך נאָכגעשלעפּט נאָך איינגעוואָרצעלטע פאָראורטהיילען. איך האָב זיי פערשטאַנען און איך האָב זיי פון גאַנצען הארצען ליעב בעקומען. איך האָב בעגריפען דעם משונה׳דיגען מצב, אין וועלכען זיי געפינען זיך, און איך האָב בעקומען מיטלייד מיט זיי, ניט ווי איינער, וואָס שטעהט פון דער זייט, נאָר ווי אַ שותף, ווי אַ חבר.

איך האָב דענסטמאָל פערשטאַנען די קראַפט פון אַ פאָראור־טהייל, דעם כח פון אַ לעגענדע, ווען זי ווערט פערברייטעט. איך האָב ערפאַסט די גאַנצע טראַגעדיע פון אונזערע גאַליצישע ברידער.

גאַליציען איז געווען כמעט אַ זעלבסטשטענדיגע פּוילישע מדינה. דער פּוילישער שטאַטהאַלטער פון גאַליציען האָט געהאַט אַ גרעסערע דעה און מעהר צו זאָגען אין מלוכה־זאַכען ווי דער עסטרייכישער מיניסטער. די גאַליצישע בעפעלקערונג בעשטעהט פון אַן ערך 4 מיליאָן פּוילען און אַן ערך 4 מיליאָן רוטענען. צווישען דיעזע צוויי גרופּען, וואָס האָבען זיך געפונען אין שטענדיגען קריעג, שטעהען ביי אַן ערך ניין הונדערט טויזענד אידען, און זיי קאָנען מכריע זיין די וואָגשאָל אין איין זייט אָדער אין דער אַנדער זייט. דאָס הייסט שטענדיג זיין צווישען האַמער און קלאָץ, שטענדיג קעהרען זיך נאָך אַ בעשטימטער זייט און שטענדיג זיין אויסגעזעצט דעם כעס פון דער אַנדערער זייט. עס איז גרינג צו געבען עצות, עס איז אָבער קיין לעבען ניט, ווען מען איז תמיד געצוואונגען צו שאָקלען זיך, און שאָקעלט מען זיך ניט, האָט מען אויף זיך דעם כעס פוןביידע זייטען.

און דאָך האָבען די אידען אין גאַליציען געשפּיעלט אַ בעדייטענדע ראָלע אין דער פּאָליטיק פון זייער לאַנד, פיעל אַ גרעסערע ראָלע, ווי מען האָט גערעכענט אין דער וועלט. דאָס אידישע זעלבסט־בעוואוסטזיין איז אין גאַליציען געשטאַנען ניט ניעדריגער ווי אין אַנדערע מדינות מיט אַ שטאַרקער אידישער בעפעלקערונג, און די עסטרייכישע רעגיערונג האָט בעטראַכט די גאַליצישע אידען ווי אַ וויכטיגען פאַקטאָר.

אויך איז דאָס געווען מעהר ניט ווי אַ בייזער וויץ צו רעדען פון גאַליציש־אידישען שמוץ און אונוויסענהייט. ווער עס האָט זיך נאָר גוט צוגעקוקט צום לעבען פון די גאַליצישע אידען, האָט געמוזט מודה זיין, אַז אויך אין דעם פּרט פון ריינקייט און בילדונג שטעהען זיי בשום אופן ניט אָב פון זייערע ברידער אין אייראָפּאַ. מיר פערגעסען דערביי איין וויכטיגען פּונקט. ווען מען מאַכט אַ פערגלייך, מוז מען נעהמען די זעלבע געזעלשאַפטליכע קלאַסען, און עס איז ניט די שולד פון די גאַליצישע אידען, וואָס די פּוילען פון איין זייט און די רוטהענען פון דער אַנדער זייט האָבען אָנגעשטרענגט אַלע כחות ניט צוצולאָזען די אידען צו די בעסערע שטעלונגען אין עקאָנאָמישער הינזיכט. עס איז אויך ניט די שולד פון

די גאַליציאַנער אידען, וואָס זיי געפינען זיך שטענדיג צווישען צוויי פייערען.

גראַד אין גאַליציען האָב איך געמערקט, אפשר מעהר ווי ערגעץ וואו אנדערש, דעם אָבגלאַנץ פון דער אַלטער השכלה און א מורא׳דיג שטאַרקען דראַנג ביי דער יוגענד נאָך בילדונג און וויסען, אפילו אין די חסידישע קרייזען. אויף דעם גאַליציאַנער יודענטהום ליגט נאָך דער אַלטער יחוס, מען מערקט נאָך דאָרט די שפּורען פון דער אַלטער טראַדיציאָן. אָבער, ווי געזאָגט, מען מוז זיי בעאָבאַכטען ביי זיי אין דער היים, וואו זיי פיהרען נאָך א זעלבסטשטענדיג לעבען, ווי ווייט מען קאָן רעדען פון זעלבסטשטענדיגקייט אין א פּויליש־רוטהעניאַנער גלות.

אלס ביישפּיעל, וואָס בעלייכט די גאַליציאַנער אידען גאָר פון אַן אנדער זייט, וויל איך איין פאַקט ברענגען, איין פאַקט פון פיעלע, וואָס איך האָב געקאָנט ברענגען.

דאָס ערשטע אידישע גימנאַזיום געפינט זיך אין יפו, אין תל אָביב, אין א שעהנעם, אייגענעם געביידע. דאָס ירושלים׳ער גימ־נאַזיום געפינט זיך לעת עתה אין א געדונגענער דירה. דאָס ירושלים׳ער גימנאַזיום איז געגרינדעט געוואָרען פון א גאַליציאַנער ציוניסט. גאַליציען האָט זיך מתקנא געווען. זי איז שטאָלץ אויף איהר גימנאַזיום און וויל ניט אָבשטעהן פון יפו. איין מאָן האָט זיך גענומען פאַר דער אַרבייט, דר. ציפּער. ער האָט בערייזט גאַנץ גאַליציען און האָט אויפגעפאָדערט זיינע ברידער צו אונטערשטיצען זיין ווערק. אין איין יאָהר צייט האָט ער געזאַמעלט אין גאַלי־ציען א סומע פון הונדערט און צוואַנציג טויזענד קראָנען במזומנים פאַר דעם בוי פון גימנאַזיום אין ירושלים. עס האָבען זיך געוואָלט דערביי בעטהייליגען אייניגע עסטרייכער פון וויען, פון בעהמען, פון מעהרען, מען האָט זיי אָבער אויסגעשלאָסען, מען האָט געוואָלט, אז גאַליציען זאָל זיך צייגען. און דאָס איז געשעהן אָהן קולות, מען האָט ניט מרעיש עולמות געווען. גאַליציען בעזיצט נאָך עטוואָס פון דער אַלטער אידישער צניעות...

איצט איז גאַליציען, דער גרעסטער חלק פון גאַליציען, אריבער אין אַן אנדער רשות. דער פירסט באָברינסקי האָט אין לעמבערג

שוין געהאַלטען זיין ערשטע רעדע. קיין חידושים זיינען אין איהר ניטאָ, די אַלט בעקאַנטע רוסישע דרשה: דערמאָנט די פוילען, דער־מאָנט די רוטהענען און פערשוויגען די אידען. פירשט באָברינסקי האָט צוגעזאָגט איינצופיהרען די רוסישע שפּראַך און די ר ו ס י ש ע ז י ט ע ן אין דער נייער מדינה. דאָס איז דער אָנהויב פון דער פערשפּראָכענער פוילישער אויטאָנאָמיע, דאָס איז דער ערשטער גרוס פאַר די „ליעבע אידען“.

א טעלעגראַמע האָבען מיר אַלע געלייענט, אַז זעקס טויזענד אנטלאָפענע אידען פון מזרח גאַליציען זיינען אָנגעקומען אין ניקאָלסבורג. עס איז ניט געווען וואו אַריינצולאָזען זיי, האָט מען פאַר זיי אויף ניך אויפגעשלאָגען געצעלטען אויסער'ן שטאָדט. די זעקס טויזענד אנטלאָפענע, הייסט דאָס, זיינען איצט מקיים דעם דין פון ס ו כ ה מיט אַלע תגין. די, וואָס האָבען ניט געקאָנט אנטלויפען, ריכטען אָב סוכה ביי זיך אין דער היים.

א שוידער געהט איבער'ן לייב, ווען מען שטעלט זיך איצט פאַר די נייע לאַגע פון אונזערע גאַליצישע ברידער, וועלכע האָבען אויך אין אונגליק קיין מזל ניט.

10 אָקטאָבער, 1914.

די אחריות פון אַ אידישער פערטרעטונג.

זייט עס איז אַרויס דער מאַניפעסט פון רוסישען צאַר, אָדער ריכטיגער, זייט עס איז אַרויס דער קלאַנג וועגען דעם מאַניפעסט פון רוסישען צאַר צו זיינע „ליעבע אידען“, זיינען אַריבערגעגאַנגען פולע צוויי חדשים. זייט עס איז אַרויס דער בעפעהל, אָדער ריכטיגער דער קלאַנג וועגען אַ בעפעהל, אַז מהיום והלאה קאָנען אויך אידישע סאָלדאַטען — ווען זיי בעזיצען דעם נויטיגען בילדונגס־גראַד, — וועלכע וועלען זיך אויסצייכנען דורך גבורה און העלדענמוטה אין דער מלחמה, ווערען אָפיציערען אין דער רוסישער אַרמעע און אַפילו אויך אין דער פלאָטע — זייט עס איז אַרויס דער קלאַנג מכח אַזאַ מין בעפעהל זיינען אויך אַריבערגעגאַנגען אָן ערך צוויי חדשים. אין די ערשטע טעג האָט מען געפּויקט און געקלונגען וועגען די נייע ישועות אויף די רוסישע אידען. דאָס פּויקען און דאָס קלינגען איז געוואָרען אַלץ שוואַכער און שוואַכער, און אין די לעצטע טעג הערט מען פון די הילכיגע ידיעות נאָר אַ גאַנץ מאַטען בת קול, ווי דאָס עכאָ פון דער יום־כפור'דיגער תקיעה גדולה, נאָך דעם ווי דער בעל־תפלה האָט שוין אַ קלאַפּ געטהאָן מיט זיין טרויעריגער שטימע דעם וואָכעדיגען „והוא רחום“.

גרויסע מאַמינים זיינען מיר פון אָנהויב אָן ניט געווען. ערשטענס האָבען מיר ניט פערשטאַנען, ווי אַזוי מען זאָל זיך קענען פערלאָזען אין אַזאַ וויכטיגער פראַגע אויף ידיעות, וואָס קומען אָן עפּעס אַזוי מן הצד, ווי דער העברעער זאָגט: קלוטות מן האויר, דאָס הייסט, זיי קומען פון דער לופט, אַ ווינד האָט זיי געבראַכט. היינט בלאָזט דער ווינד פון ענגלאַנד, מאָרגען פון קאָפּענהאַגען און איבערמאָרגען גאָר פון רוים. פון ענגלאַנד קומען זיי אָן איינגעשלייערט אין נעבעל, פון קאָפּענהאַגען בעדעקט מיט אַ פּרעסטעלע און פון רוים עטוואָס פערשטויבט. ווען עס האַנדעלט זיך וועגען

א קלייניגקייט, וועגן ניט צולאָזען, צוםביישפּיעל, אידישע קינדער אין א גימנאזיום אָדער א האנדעלס־שולע, פּוילט זיך ניט דער רוסי־שער צאר צו געבען זיין אייגענע חתימה. דארף מען ארויסטרייבען עטליכע אידען פון א דאָרף, וואו זייערע טאַטעס און זייערע זיידעס האָבען געלעבט, פּוילט זיך ניט דער מיניסטער אליין, ער איז זיך מטריח און גיט ארויס אַן אייגענהענדיגען „אוקאז". און דאָ, ביי אזא וויכטיגען אקט, וואָס איז נוגע זיעבען מיליאָנען רעכטלאָזע און פערפאָלגטע מענשען־קינדער, לאָזט מען ארויס ד ר אַ ט ל אָ ז ע ידיעות און מען צובלאָזט זיי אויפ'ן ווינד נאָך אלע וועלט־ריכטונגען.

צווייטענס איז געווען איין פּונקט אין די ידיעות גופא, וועל־כער האָט נאָך מעהר פערשטארקט אונזערע ספקות. עס האָט גע־הייסען, אז פון היינט אָן מאָגען אידען ווערען אָפיציערען ניט נאָר אין דער ארמעע, נאָר אויך אין דער פלאָטע. איז עס דאָך אָבער ידוע, אז די רוסישע פלאָטע איז אידען־ריין, אז אין דער פלאָטע איז ניטאָ אפילו קיין איינציגער אידישער מאַטראָז. מוז מען דאָך אָנהויבען, ווען מען טהוט שוין תשובה, פון די מאַטראָזען און ניט פון די אָפיציערען, אויב ניט, איז עס דאָך נאָר א בייזער וויץ.

ליידער האָבען זיך אונזערע ספקות דערווייל ארויסגעשטעלט ריכטיג. און עס איז נאָך טרויעריגער און האָפנונגסלאָזער ווי מיר האָבען גערעכענט. מיר קענען צו גוט די רוסישע רעגיערונגס־טאַק־טיק און איהרע שמד־שטיק און ווייסען וואָס זיי בעדייטען. ווען מען ווערט געדרענגט פון דער עפענטליכער מיינונג און מען מוז יוצא זיין אנטקעגען דער וועלט פון איין זייט, און פון דער אנדער זייט וויל מען דאָך ניט אָבזאָגען זיך פון דער אלטער שיטה פון אונטער־דריקונגען און פערפאָלגונגען, זוכט מען אויס איינעם אָדער אייניגע פון די העכערע רעגיערונגס־בעאמטע, און מען וואַרפט ארויף אויף זיי די שולד. דער הערשער אליין, הייסט עס, האָט אין זיין גרויס גנאָד און בארמהערציגקייט געוואָלט לייכטער מאכען די לאגע פון די אונטערדריקטע, אָבער אייניגע מיניסטאָרען האָבען זיך געשטעלט אנטקעגען דעם נייעם פּלאַן פעסט ווי א מויער און האָבען ניט צו־געלאָזען, אז ער זאָל אָנגענומען ווערען. די ידיעה ווערט פאנאנדער־

שיקט אין די גאנצע וועלט, און דאס ציעל ווערט עררייכט. עס געפינען זיך נאך ווייכהערציגע, בעלי רחמים, וואס האבען מיטלייד מיט דעם אָרימען הערשער, וועלכער האט נעביך ניט קיין שליטה איבער זיינע אייגענע מיניסטארען. די נאאיווע הויבען אן ווירקליך צו גלויבען, אז נאר די פאר מיניסטארען האבען מעכב געווען די גאולה, אז נאר צוליעב זיי איז אבגעלעגט געווארען די אידישע ישועה, און אנשטאט דערשטיקט צו ווערען פון אינווענינגען צארן איבער די טרפה'נע רוסישע פאליטיק, ווערען זיי אין כעס אויף דעם אידישען שלעכטען מזל: א פאלק א שלים־מזל! אזוי נאהענט געווען פון גליק, דארף זיך מאכען, אז גראד אין דעם מאמענט איז טשעגלאָוויטאָוו יוסטיץ־מיניסטער; וואלטען מיר אנשטאט טשעג־לאָוויטאָוו'ען געהאט צוויי קריוואשעאינס, וואלטען שוין אפשר אנגעשטאנען משיח'ס צייטען פאר די רוסישע אידען.

און דערין ליעגט דאס טרויעריגסטע. מען שיט די אידען און דער עפענטליכער מיינונג זאמד אין די אויגען, כדי זיי זאלען ניט דערוויסען זיך פון דעם אמת. מען וויל פערגלעטען די מורא־דיגע עולה פאר די צייט פון דער מלחמה. דערנאך, ווען די מלחמה וועט פאראיבערגעהן, וועט מען שוין פארטיג ווערען אי מיט דער עפענטליכער מיינונג, אי מיט די אידען. אין דער טאקטיק פון דער אינווענינער אונטערדריקונגס־פאליטיק איז רוסלאנד תמיד געווען גרויס, און די רעגיערונג האט איצט אנגעווענדעט איינע פון איהרע אלטע מעטהאדען.

מיט איינינע טעג צוריק האב איך ערהאלטען ידיעות פון רוס־לאנד פון איינעם, וואס ווערט בעטראכט אין רוסלאנד פאר א גרויסען קענער פון דער אינווענינער רוסישער פאליטיק. ער איז אויך בעקאנט ווי איינער פון די עדעלסטע אידישע פאטריאטען. ער שרייבט מיר, אז מיר זאלען זיך ניט לאזען בלענדען פון פאלשע, אויפגעבלאזענע נאכריכטען, פון גרונדלאזע הבטחות, ווארים, אזוי שרייבט ער, ווען די רוסישע רעגיערונג וואלט באמת געפאסט אן ערנסטען בעשלוס צו מאכען א סוף צו די אידישע צרות, וואלטען זיך שוין געצייגט איינינע סמנים אין דעם ווי זי בעהאנדעלט די אידען איצט, און די אידען ווערען איצט, אין דער צייט פון דער

מלחמה, בעהאנדעלט ניט בעסער ווי א גאנץ יאָהר. מען פערפאָלגט די גרויסע, מען היט אָב אַלע חומרות, מען טרייבט זיי, וואו מען קאָן זיי נאָר טרייבען, און די קליינע אידישע קינדער שמאכטען נאָך פון בילדונגס־דורשט און געפינען אומעטום נאָר פערשלאָסענע טהירען. ניט נאָר דאָס אַלטע ווערט ניט אָבגעשאפט, עס קומען נאָך צו נייע גזרות׳לעך, וואָס פערפאָלגען נאָר איין ציעל, צו פער־גיפטען די אידען דאָס לעבען. בכן, שרייבט מיר מיין פריינד, זיינען מיר, וואָס געפינען זיך אין גליקליכערע פערהעלטניסע, מחויב ניט צוצולאָזען אז דער שקר זאָל זיעגען. מיר זיינען מחויב צו אונטערנעהמען שריט, אז ווען די נאציאָנען וועלען זיך פערזאמלען צו בעשליעסען דעם גורל פון מדינות און פעלקער, זאָלען מיר חלילה ווייטער ניט בלייבען די אָבגענארטע, ווי עס האָט שוין ניט איין מאָל פאסירט מיט אונז.

דערווייל האָט מען אונז שוין געגעבען אָנצוהערעניש, און דוקא פון אַן אָפיציעלער זייט, אז קיינער וועט ניט וועלען זיך אריינמישען אין „די אינערע אנגעלעגענהייטען" פון רוסלאנד. די פראגע פון די זיעבען מיליאָנען אידען איז אַן אינוועניגע אנגע־לעגענהייט, וואָס איז ניט נוגע די אנדערע מדינות. דאָס הייסט, די רוסישע רעגיערונג בעפעסטיגט זיך שוין איצט הינטער א דיקער וואנד, אויף דעם פאל, ווען מען וועט וועלען מאכען אויף איהר אַן אטאקע. דאָס הייסט, רוסלאנד האָט אויסגעפונען א פאראגראף פון אינטערנאציאָנאלען שולחן־ערוך, און פערציהט דערביי א פרום פנים. פון ערפאהרונג וויים די רוסישע רעגיערונג, אז דיעזער מיטעל איז איהר ניט איין מאָל בייגעשטאנען אין דער נויטה. אזוי איז געווען אין די אכטציגער און אין די ניינציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט, אזוי איז געווען אין אָנפאנג פון איצטיגען יאָהרהונדערט, ווען די ערשטע עמודים פון דער נייעסטער אידישער געשיכטע אין רוסלאנד זיינען בעשריעבען געוואָרען מיט פייער און בלוט. פראָטעסטען פון איין זייט און תחנות און בקשות פון דער אנדער זייט האָבען גאָר נישט געהאָלפען. די רוסישע רעגיערונג איז געבליבען שטייף אין דער דעה, ווייל זי האָט זיך געשטיצט אויף דעם אינטערנאציאָנאלען שולחן ערוך. און וויפיעל צביעות

שטעקט דערין. מיר זעהען, ווי פעלקער שאפען אָב אַלטע דינים און מנהגים, ווען די דינים און די מנהגים פּאַסען זיי ניט מעהר. מיר זעהען, ווי זיי טרעטען מיט די פיס אפילו אַזוינע דינים, וואָס פון זיי האָט מען געזאָגט, אַז זיי שטאַמען גלייך פון גאָט, ווען די דינים שטערען זיי אין זייער פּרנסה. נאָר ווי עס קומט צו די אידען, עפּענט מען אויף דעם אַלטען אינטערנאַציאָנאַלען שולחן־ערוך און מען ווערט מיט איין מאָל פרום און שטיל, מען וויל כלומר׳שט ניט אָנריהרען דאָס, וואָס איז הייליג געוואָרען.

די פראגע פון די זיעבען מיליאָנען רוסישע אידען, ווען מיר זאָלען קענען האָפען, אַז זי זאָל פערענטפערט ווערען, מוז ארויס־געשלעפּט ווערען פון דער מחיצה, וואָס די רוסישע רעגיערונג האָט ארומגעבויט ארום איהר. זי מוז בעהאנדעלט ווערען מיט דעם זעלבען ערנסט, ווי עס וועט בעהאנדעלט ווערען די פּוילישע פראגע, צום ביישפּיעל. גענוג זיינען די אידען שוין געשטראָפט געוואָרען דערמיט, וואָס זיי האָבען ערגעץ ניט קיין מאַיאָריטעט פון דער בעפעלקערונג, און וויפיעל רעכט דאָס געזעץ זאָל ניט שאפען פאַר זיי, וועלען זיי נאָך שטענדיג בלייבען די שוואכערע, די רעכטלאָזע, זיי וועלען שטענדיג בלייבען אין עקאָנאָמישער און גייסטיגער אָב־הענגיגקייט פון דער פרעמדער סביבה. אָבער צוליעב דעם וואָס זיי זיינען אין א שלעכטערער לאגע ווי די אנדערע פעלקער, זאָל מען זיי נאָך ווייטער בעשרענקען און בעטראכטען נאָר ווי א נעבען־זאך, ווי „אן אינוועניגע אנגעלעגענהייט“. וואָס האָט ניט קיין זעלבסטשטענדיגע בעדייטונג פאר דער וועלט — וואו בלייבט דער אינטערנאציאָנאלער יושר? אלא וואָס דען, אייער שולחן ערוך פּסק׳ענט אזוי — טאָ זייט ניט צביעות׳דיג און מאכט איבער אייניגע פּאראגראפען אין אייער שולחן ערוך, און ברענגט עגלה ערופה פאר דאָס אידישע בלוט, וואָס איז ביז איצט פערגאָסען געוואָרען צוליעב אייער קאָנסערוואטיזם, צוליעב אייערע צביעות...

דאָס איז די טענה, מיט וועלכער די אידישע פערטרעטונג מוז דיעזעס מאָל ערשיינען פאר דער ציוויליזירטער עפענטליכקייט. זאָגט מען זיך אָב פון דיעזער פאָרמולירונג און מען שטעהט ווייטער, ווי מען איז ביז איצט געשטאנען, און מען בעט רחמים פאר זיעבען

מיליאָנען א י י נ צ ע ל נ ע פּערזאָנען, וועט מען אויספיהרען ניט מעהר, ווי מען האָט ביז איצט אויסגעפיהרט.

וועה אונז, ווען אונזערע פּערטרעטער וועלען וויעדער אויס־בייטען דאָס גרויסע אידישע פּראָבלעם אויף קליין־געלד, אָפּערירען מיט אלטע בעגריפען און אָנווענדען די אלטע מעטהאָדען. זעהען מיר דען ניט, אז די געשיכטע רעכענט זיך איצט ניט מיט דעם פּרט, אז זי האָט צו טהאָן מיט דעם כלל? פערשטעהען מיר דען ניט, אז אפילו זיעבען מיליאָנען קאָנען בלייבען מעהר ניט ווי א פּרט, ווי זיעבען מיליאָנען י ח י ד י ם, ווען מען פּאַסט זיי ניט אויף ווי א געשלאָסענע איינהייט, ווען מען ערקענט ניט אָן זייער רעכט, ווי די רעכט פון אן איינהייט?

גרויס איז די אחריות. וואָס די אידישע פּערטרעטער וועלען איצט נעהמען אויף זיך, זיי מוזען גוט מהרהר בתשובה זיין, איידער זיי וועלען מאכען דעם ערשטען פעראנטוואָרטליכען שריט.

13 אָקטאָבער, 1914.

די אידיש־פוילישע בעציהונגען.

I.

די טראַגישע ראָלע פון די אידען אין פוילען.

שוין נאָך די ערשטע פּאָגראָמען, וואָס זיינען געקומען אויף די רוסישע אידען ווי אַ קאַטאַסטראָפע מיט עלעמענטארער קראַפט אין די אַכציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט, האָט זיך אָנגעהויבען גלייך מיט דער מאַסען־אויסוואַנדערונג נאָך די פערשיעדענע וועלט־טיילען אויך אַן אונבעדייטענדע אינוועניגסטע אידישע אויסוואַנדערונג אין רוסלאַנד גופא. צום בעדויערען האָבען מיר אפילו קיין סימן ניט פון אַ סיסטעמאַטישער גרונדלאַגע וועגען דיעזער אינוועניגסטער אויסוואַנדערונג, און מיר מוזען יוצא זיין, ווען מיר רעדען פון איהר, מיט השערות, און דעריבער איז אויך שווער אָבצושעצען איהר בעדייטונג און איהר איינפלוס אויף די ווייטערע ענטוויקלונג און געשטאַלטונג פון דעם רוסיש־אידישען לעבען. גלייך נאָך די ערשטע פּאָגראָמען האָבען זיך אנגעהויבען שטאַרקערע רדיפות אויף די אידען, וואָס האָבען געלעבט אויסער דער „טשערטא“ אָהן זכיות, אויף די צעהנדליגע טויזענדע פאַמיליען פון די אידישע ישוב׳ניקעס, אויף די, וואָס האָבען ארענדירט „אימעניעס“, וועלדער, מיהלען, מילך־ווירטשאַפטען און אַזוי ווייטער. דיעזע אַלע עלעמענטען, — מיר ווייסען אפילו ניט די בערך׳דיגע צאָהל פון די משפחות, — זיינען געוועזען געצוואונגען אויסצואוואַנדערען פון זייערע אַלטע ערטער און זוכען פאַר זיך אַ נייע היים. און מערקווירדיג, גראָד דיעזע עלעמענטען זיינען ניט געגאַנגען נאָך אמעריקא, וואוהין עס האָט געפלייצט דער הויפּט־שטראָם פון דער אידישער אויסוואַנדערונג. אמעריקא איז צו יענער צייט נאָך ניט געווען אַזוי פּאָפּולער, און אַ נסיעה איבער׳ן „ים אוקינוס“ האָט נאָך געשראָקען דעם געוועזענעם ישוב׳ניק און

דעם אידישען האנדווערקער, וואס האט ביז אהער געלעבט אין א פרעמדער ניט אידישער סביבה. די אויסוואנדערונג אין אמעריקא האט אין די ערשטע יאהרען פערכאפט צום גרעסטען טייל די גרע־סערע שטעדט און די שטעדטלעך ארום גרענעץ, וואו דער עולם איז געווען „וועלטליכער“, וואו ער איז געקומען אין בעריהרונג מיט דער גרויסער וועלט.

א גרויסער חלק פון דיזע עלעמענטען הויבט אן צו דער־זעלבער צייט אויסצואוואנדערען פון די „רוסישע“ געגענדען נאך רוסיש־פוילען; הויפטזעכליך נאך די גרויסע שטעדט, ווארשא, לאדז, פיעטריקאוו א. א. וו. ערשטענס, איז פוילען שוין צו יענער צייט געווען ענטוויקעלטער אין אינדוסטריע און האנדעל, און צווייטענס האבען זיך די אידען דארט געקאנט פיהלען אין מאנכע הינזיכטען פיעל פרייער, ווייל די רוסישע רעגיערונג האט זיי דארט פיעל ווענינער אונטערדריקט און האט זיי געגעבען פיעל מעהר בעוועגונגס־פרייהייט. די רוסישע רעגיערונג האט זיך ארומגעזעהן, אז זי קאן אויסנוצען די נייע אידישע עלעמענטען צו איהרע צוועקען. דער הויפט־צוועק פון דער רעגיערונג איז בע־שטאנען אין דער רוסיפיצירונגס ארבייט פון פוילען, זי האט זיך בעמיהט מיט אלע מיטלען צו שאפען אין פוילען א „רוסישע אטמא־ספערע“. זי האט רוסיפיצירט די פערוואלטונג, די אייזענבאהנען, די קרעדיט אנשטאלטען, און מעהר פון אלעם די שולען. א מחנה פון רוסישע בעאמטע, גרויסע און קליינע, און דוקא ניט די בעסטע, האבען פערנומען אלע פלעצער, וואו די רעגיערונג האט נאר געקאנט זאגען א דעה. די בעאמטע האבען בעקומען העכערע שכירות ווי אומעטום, ווייל די רעגיערונג האט זיי געוואלט מפצה זיין פאר זייער עקסטרא ארבייט צו רוסיפיצירען דאס לאנד. די ארבייט איז אבער אנגעגאנגען זעהר לאנגזאם און אהן גרויסען ערפאלג, ווייל מעהר ווי די רוסישע בעאמטע האבען געווירקט אויף דער סביבה, האט אומגעקעהרט די פוילישע סביבה געווירקט אויף זיי. זי האט זיי שטארק בעאיינפלוסט און מיט דער צייט האט זי זיי פערוואנדעלט אין אנדרוגינוס׳ען: האלב רוסיש האלב פויליש. א ריינע, הארבע און קרעפטיגע רוסישע שפראך מיט אלע תנין האט

מען געקאָנט הערען נאָר אין „אוטשאַסטאָק“, ווייטער איז אַלץ געווען פערדאָרבען, געמישט, ניט עכט.

נאָך שווערער, פיעל שווערער איז עס צוגעגאַנגען מיט דער רוסיפיצירונג פון דעם האַנדעל, פון דער געזעלשאַפט און פון דער גאַס. אין האַנדעל איז דאָך יעדער פריי, מען קאָן דאָך ניט צווינגען דעם סוחר, אַז ער מוז רעדען מיט דעם קונה דוקא אין אַ בעשטימ־טער שפּראַך, און ווען מען זאָל איהם שוין יאָ צווינגען דורך אַ געזעץ, קאָן מען דאָך איהם ניט קאָנטראָלירען. אין די געזעלשאַפט קאָן מען אויך קיין בעאַמטע ניט שיקען, און די גאַס הענגט אָב פון דעם האַנדעל און פון דער געזעלשאַפט, וואָס פאַר אַ גייסט עס הערשט דאָרט, הערשט אויך אין גאַס.

די רוסישע רעגיערונג האָט גערעכענט, אַז עס וועט זיך איהר איינגעבען אַריינצוטראָגען די רוסישע אַטמאָספערע אין די געזעל־שאַפט דורך די טויזענדע אָפיצירען, וועלכע פערנעהמען געוועהנליך אַ העכערע געזעלשאַפטליכע שטעלונג. די אָפיצירען האָבען דאָך ליעב אַ לעב צו טהאָן, און די „געזעלשאַפט“ וועט געוויס ניט קאָנען ביישטעהן אַנטקעגען דעם רוסישען אָפיציר. בפרט נאָך אין צייטען פון שלום, ווען דער רוסישער אָפיציר האָט זיך תמיד אַרויס־געוויזען ווי אַ העלד. מען האָט נאָך פּוילען דוקא געשיקט די שעהנ־סטע און רייכסטע אָפיצירען, כדי זיי זאָלען קאָנען אָנגעבען דעם טאָן. אָבער אויך דאָ האָט די רעגיערונג אַ טעות געהאַט. זי האָט געמאַכט דעם חשבון אָהן דעם בעל־הבית, אָדער ריכטיגער — אָהן די בעל־הבית׳טע. אין די פיינערע, העכערע געזעלשאַפט האָבען די רוסישע אָפיצירען אין פּוילען קיין צוטריט ניט געהאַט, זיי האָבען דאָרט שטענדיג געפונען פאַר זיך פערשלאָסענע טהירען. זיי האָבען געמוזט פערקעהרען אין די מיטעל־קלאַס קרייזען, צווישען געפאַלענע „פּריצים“ און עהנליכע קרייזען. און אויך אין דיעזע קרייזען האָבען זיי געהאַט גליק אין פערשיעדענע הינזיכטען, אָבער ניט אין דער הויפּט־הינזיכט, אין וועלכער די רעגיערונג איז געווען פעראינטע־רעסירט. אַנשטאָט צו נעהמען אויף זיך די ציוויליזאַטאָרישע אַרבייט פון אַ לעהרער און זעהן, אַז די פּוילישע „פּאַניענקעס“ זאָלען זיך אויסלערנען רוסיש, האָבען די אָפיצירען זיך אויסגעלע־

רענט פּויליש. דער רבי האָט זיך פערוואַנדעלט אין אַ תּלמיד און האָט פלייסיג שטודירט.

בקיצור, די רוסישע רעגיערונג האָט אָנגעשטרענגט אַלע איהרע כחות צו מאַכען פון פּוילען אַ רוסישע פּראָווינץ, אָבער די מיטלען, וועלכע זי האָט אָנגעווענדעט, האָבען זיך ארויסגעשטעלט אַלס צו שוואַך. היינט שטעלט זיך פאָר, אַז מיט אַמאָל פאַלט אַראָב פאַר דער רוסישער רעגיערונג אַ מציאה פשוט פון הימעל. עס וואַנדע־רען אויס נאָך פּוילען עלעמענטען, וועלכע האָבען זייער גאַנצעס לעבען צוגעבראַכט אין אַ רוסישער אָדער אין אַ האַלב רוסישער סביבה. די מייסטע פון זיי דרינגען אריין אין רעכטען צענטער פון פּוילען, אין וואַרשאָ, עפענען דאָרט געשעפטען און טראָגען אהין אריין ניט ווילענדיג דעם גייסט, די מנהגים און די אופנים פון לעבען, צו וועלכע זיי זיינען צוגעוועהנט פון פריהער. אמת, אין רוסלאַנד גופא האָט מען דיעזע עלעמענטען פעראַכטעט, מען האָט זיי גערעכענט פאַר „פרעמדע“, אָבער דאָ אין פּוילען און פאַר פּוילען זיינען זיי געגנוג „רוסיש“ דרעסירט און מען קאָן מען מיט זיי דערווייל יוצא זיין. דערצו נאָך ברויכט מען זיי קיין שכירות ניט צאָהלען, זיי זיינען פשוט אַ ריינער געווין.

דיעזע ערקלערונג און דיעזע אויפפאַסונג פון דער ראָליע פון די נייע איינגעוואַנדערטע אידישע עלעמענטען אין רוסיש־פּוילען קאָן מען געפינען אין די אָפיציעלע בעריכטען, וואָס דער וואַרשויער גענעראַל־גובערנאַטאָר פלעגט צושטעלען דער צענטראַלער רעגיע־רונג אין פּעטערבורג, און דעם אָבקלאַנג פון דיעזער אויפפאַסונג האָט מען נאָך געהערט אין די דעבאַטען פון דער רוסישער דומע, ווען מען האָט גערעדט מכח נייע געזעצען אין דער פּוילישער פער־וואַלטונג. מפורסמ׳דיגע אַנטיסעמיטען זיינען דערויף בעשטאַנען, אַז מען זאָל דוקא אין פּוילען צולאָזען די אידען צו דער שטאָדט־פערוואַלטונג, ווייל זיי זיינען דאָרט זעהר ניצליך. מען קאָן בעגרייפען, וויפיעל פּראָוואָקאַ־ציאָן עס שטעקט אין אַזאַ מין בעגרינדונג פון אידישער גלייכ־בערעכטיגונג אין פּוילען.

מיר האָבען זיך אָבגעשטעלט עטוואָס אויספיהרליכער אויף

דער כאראקטעריסטיק פון דער ראַליע, וועלכע עס האָבען געשפּיעלט די איינגעוואנדערטע רוסישע אידען אין רוסיש־פּוילען, ווייל דאָ ליעגט דער שליסעל, וועלכער עפענט אונז דעם וועג צו די בעציהונ־גען, וואָס האָבען זיך אין דער לעצטער צייט געבילדעט צווישען דער פּוילישער און דער נייער אידישער בעפעלקערונג, אז מיר זאָלען זיי ריכטיג תופס זיין און מיט פערשטענדעניס אורטיילען איבער זיי.

אין דעם אומשטאנד, וואָס די איינגעוואנדערטע רוסישע אידען אין פּוילען זיינען געוועזען נ י ט ו ו י ל ע נ ד י ג א ווערקצייג אין די הענד פון דער רוסישער רעגיערונג, א ווערקצייג, וואָס איז געווען געריכטעט געגען די גייסטיגע פּוילישע אינטערעסען, ליעגט די גאנצע טראגעדיע פון די נייע אידישע עלעמענטען אין פּוילען. די נויט האָט זיי געצוואונגען, די רוסישע רדיפות האָבען זיי געטרי־בען צו דיענען אגב אורחא אנדערע אינטערעסען. אין דער איבער־גאנגס־צייט האָבען די איינגעוואנדערטע רוסישע אידען געמוזט בעדינען זיך, אין פערקעהר מיט ניט אידישע עלעמענטען, מיט דער רוסישער שפּראך, ניט אוים ליעבע צו איהר, נאָר ווייל זיי האָבען די פּוילישע שפּראך ניט פערשטאנען. און ווען זיי האָבען זיך אפילו בעמיהט וואָס שנעלער צו לערנען פּויליש, איז עס ערשטענס ניט לייכט פאַר ערוואקסענע אויסצולערנען שנעל א נייע שפּראך, צווייטענס האָבען די פּוילען דאָס ניט געמערקט. די פּוילישע אויערען האָט נאָר געקראצט די רוסישע שפּראך פון די ניי איינגע־וואנדערטע, די פּוילען האָבען ניט געוואָלט אריינגעהן אין תוך פון דיעזער ווירקליך משונה'דיגער ערשיינונג, פאַר זיי איז געווען גענוג די טהאט־זאך, און די שנאה איז געוואקסען פון טאָג צו טאָג צו די „פרעמדע", צו די „פערדערבער", צו די וואָס שטערען זיי אין זייערע נאציאָנאלע אויפגאבען.

מיר ווילען דערמיט ניט זאָגען, אז ווען דער אומשטאנד וואָלט ניט געווען, וואָלטען די פּוילען זיך פערוואנדעלט אין אידען־פריינד, די פּוילען בעזיצען דעם געוועהנליכען אנטיסעמיטיזם ניט וועניגער ווי די אומות העולם פון א גאנץ יאָהר. איינס איז אָבער זיכער, די שנאה צו די אידען וואָלט אין פּוילען ניט אָנגענומען אזעלכע שרעקליכע פאָרמען, ווען די פּוילישע בעפעלקערונג וואָלט ניט געווען

אזוי געקרענקט דורך די אידיש־רוסישע איינוואנדערונג אין איהרע בעסטע נאציאנאלע געפיהלען.

אין אנהויב פון די ניינציגער יאהרען פון פאריגען יאהר־הונדערט קומט די צווייטע קאטאסטראפע אויף די רוסישע אידען, עס קומט דער גירוש־מאסקווע. דא הויבט זיך אן א נייער קאפי־טעל אין דער אידישער אינערער אויסוואנדערונג. זי ווערט אינ־טענסיווער, און פוילען, הויפטזעכליך ווארשוי און לאדז, ווערט פון איהר נאך שטארקער בעאיינפלוסט און צוליעב דעם הויבט זיך אויך אן א נייער דף אין די פויליש־אידישע בעציהונגען.

II.

געשמיסען דעם פאלאק מיט דעם איד.

אין פאריגען קאפיטעל האבען מיר געזוכט אויפצודעקען די טיעפע סבות, וואס האבען געפיהרט צו געשטייגערטע אנטיסעמיטי־שע בעציהונגען פון דער פוילישער געזעלשאפט אין רוסיש־פוילען צו די נייע איינגעוואנדערטע אידישע עלעמענטען. נאר דאך האט זיך נאך דער אנטיסעמיטיזם געהאלטען אין בעשטימטע גרעניצען און האט ביז די ניינציגער יאהרען פון פאריגען יאהרהונדערט נאך ניט אנגענומען די שרעקליכע פארמען, וועלכע ער האט אנגעהויבען אנצונעהמען פון די ניינציגער יאהרען און ווייטער. די פוילישע געזעלשאפט איז געווען אויפגעבראכט געגען די נייע, פרעמדע, ניט־געבעטענע אידישע עלעמענטען, און ווען עס וואלט געווען פון איהר אבהענגיג, וואלט זי זיי געוויס ניט אריינגעלאזען אין פוילען. די פוילישע געזעלשאפט וואלט אין דעם פאל געהאנדעלט ווי עס האט געהאנדעלט פרייסען צום ביישפיעל. זי וואלט געשלאסען די גרעניץ פאר די פרעמדע. די רוסישע רעגיערונג איז אבער דוקא געווען צופריעדען דערמיט, וואס זי האט געקענט דורך די אידישע איינוואנדערער פערזעצען א קלאפ אזוי זיך, ווי גאר אהן א שום כונה, דער פוילישער בעפעלקערונג, מיט וועלכער זי פיהרט א שטענדיגע מלחמה, זינט פוילען איז צוטיילט געווארען צום דריטען מאל.

נאָך אַלעמען אָבער זיינען די אידישע אימיגראַנטען אין רוסיש־פוילען בעשטאַנען פון עלעמענטען, וועלכע האָבען געהערט צו די שוואַכע עקאָנאָמישע קלאַסען. דאָס זיינען געווען מייסטענס קליינע קרעמער, האַנדווערקער און קאָמיסיאָנערען. מען האָט זיי געהאַסט, מען האָט זיי בעטראַכט ווי איבערפליסיג, שעדליך, אָבער פון נאַציאָנאַלער קנאה האָט נאָך ניט געקאָנט זיין די רעדע, ווייל זיי האָבען נאָך ניט דערגרייכט צו דער געזעלשאַפטליכער מדרגה, וואו עס הויבט זיך אָן די אמת'ע קנאה, האָס פערבונדען מיט נייד, מיט ניט פערגינען. אויך מוז מען פערשטעהן, אַז גראָד די שוואַכערע געזעלשאַפטליכע קלאַסען זיינען ניט געווען אַזוי געפעהרליך פאַר די נאַציאָנאַלע קולטור, ריכטיגער, מען האָט זיי ניט בעטראַכט פאַר זעהר געפעהרליך. די פוילישע געזעלשאַפט האָט צו יענער צייט נאָך גאָר קיין פאָרשטעלונג ניט געהאַט, אַז גראָד די נייע אידישע מאַסען טראָגען אריין אין לעבען אויסער די אָ ב ע ר פ ל ע כ־ל י כ ע רוסישע קולטור, וואָס בעדעקט זיי מעהר ניט ווי אַ דינע הייטעל, אַן אַנדער קולטור, אַן אייגענע, וועלכע געהט פיעל טיעפער, וועלכע האָט וואָרצלען אין דער אידישער נשמה. די פוילישע געזעל־שאַפט האָט צו יענער צייט נאָך ניט בעגריפען, אַז אויב עס וועט מיט דער צייט יאָ קומען צו אַ צוזאַמענשטויס, וועט דאָס ניט זיין צווישען די איינגעוואַנדערטע עלעמענטען אַלס טרעגער און פער־מיטלער פון דעם רוסענטום און פוילענטום, נאָר צווישען אַ שטאַרק אויסגעשפּראָכענעם אידישען גייסט, וועלכער אָפענבאַרט זיך אין דער ליטעראַטור, אין דער קונסט און אַזוי ווייטער, און צווישען דעם פוילישען גייסט, וועלכער וויל זיין דער אַליין־הערשער און וויל ניט דולדען, אַז נעבען איהם זאָל זיך ענטוויקלען עטוואָס אַנדערעס, וואָס האָט צום פוילענטום גאָר קיין שייכות ניט.

און דאָ הויבט זיך אָן אין אָנפאַנג פון די נײַנציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט גאָר אַ נייער קאַפּיטעל אין די פויליש־אידישע בעציהונגען. אין יאָהר 1891 הויבט מען אָן צו רייניגען די שטאָדט מאָסקווע פון די אידישע עלעמענטען. די רעגיערונג געהט פאָר מיט שרעקליכער גרויזאַמקייט. אין מאָסקווע רעגירט דעם קיסר'ס אַ ברודער, ער ווערט דאָרט ניט בעטראַכט ווי אַ גענעראַל־

גובערנאַטאָר, גענען וועמען מען קאָן נאָך אָפּטמאָל אויפטרעטען — ניין, ער איז דאָרט דער קיסר אַליין, זיין וואונש איז אַ געזעץ, ער איז אַזוי שטאַרק ווי פּעטערבורג, ער ווייס, אַז קיין מיניסטער וועט ניט האָבען די העזה צו אונטערזוכען, אויב ער האָט ריכטיג געהאַנדעלט אָדער ניט.

און דער גירוש מאָסקווא איז אין אמת געווען איינער פון די שרעקליכסטע אפילו אין דער געשיכטע פון די אידישע רדיפות אין רוסלאַנד. די פּאָליציי האָט געהאַנדעלט אָהן ערבארמען. פאַמי־ליעס, וועלכע האָבען געלעבט אין מאָסקווא מקדמת דנא, זיינען אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אין 24 שעה. מען האָט זיי אויסגעזוכט אין אַלע פערבאָרגענע ווינקלען מיט אַ שטרענגקייט, ווי דער פּרו־מער איד זוכט אויף די ברעקלעך ערב פסח ביי בדיקת חמץ.

דער ביישפּיעל פון מאָסקווא האָט געווירקט ווי אַן אנשטעק־קענדע קראַנקהייט אויף די אנדערע געגענדען. עס האָבען זיך געפונען אנדערע גענעראַל־גובערנאַטאָרען און גובערנאַטאָרען, וואָס האָבען זיך געוואָלט „אויסדיענען“ און האָבען נאָכגעטאַנצט זייער „חבר“, דעם גרויס־פירסטליכען הערשער פון מאָסקווא. די אידישע אויסוואַנדערונג האָט אָנגענומען גרויסע דימענזיאָנען, און ווי גע־וועהנליך, זיינען די אָרימערע קלאַסען געגאַנגען מיט זייער הוילער הויט און מיט דעם וואַנדער־שטעקען אין דער האַנד נאָך אמעריקא, און די בעמיטעלטערע און די רייכע האָבען געזוכט פאַר זיך נייע מעגליכקייטען אין רוסלאַנד גופא.

אין מאָסקווא האָבען געלעבט עטליכע צעהנדליג טויזענד אי־דען, וועלכע זיינען געווען פערבונדען מיט דער גרויסער סוחרישער וועלט, הויפּטזעכליך אין דער געוועב־אינדוסטריע. די מאָסק־ווער סוחרים, די עכט רוסישע, האָבען זיך צו זייערע אידען גאַנץ גוט פערהאַלטען, ווייל זיי האָבען אָהן די אידען פשוט ניט געקאָנט אויסקומען. זיי האָבען זיך פערוועגדעט פאַר די נרדפים, אָבער אויך זייערע שתדלנות האָט ניט געהאָלפען, און דער רוב פון די אידישע סוחרים האָט געמוזט אויסוואַנדערען און איז געגאַנגען נאָך פּוילען, אם מייסטען נאָך וואַרשא און לאָדז.

דאָס זיינען שוין געווען גאַנץ אַנדערע עלעמענטען, און קולטור־

רעל פיעל שטאַרקערע און איינפלוסרייכערע, ווי די פריהערדיגע. די פריהערדיגע עלעמענטען האָבען גערעדט רוסיש נאָר אין נויט, על פּי הדחק, די נייע אידען פון מאָסקווא און די אנדערע אינ־ווענינסטע גובערניעס האָבען טאַקע גערעדט עכט רוסיש אין גע־שעפטליכען און געזעלשאַפטליכען פערקעהר, זיי האָבען טאַקע גע־רעדט רוסיש מיט דער „הברה הספרדית“, געקוועטשט דעם פּתח און אויפגעפּאַסט אויף דעם רוסישען דקדוק. די פריהערדיגע עמי־גראַנטען האָבען זיך פעררוקט נאָך די נאַלעווקעס, זיי האָבען אין וואַרשא געבילדעט די וואַרשויער „איסט־זייט“, די נייע זיינען פערקראָכען אויף „מאַרשאַלקאָווסקי“, „נאָווי־סוועט“, און אזוי ווייטער, אין די שעהנסטע און אַריסטאָקראַטישסטע שטראַסען פון דער פּוילישער רעזידענץ.

אמת, פּוילען האָט אָנגעהויבען ריזיג צו וואַקסען צוליעב דעם אונטערנעהמונגס גייסט פון די נייע אידישע עלעמענטען. וואַרשא און לאָדז זיינען ניט נאָר געוואָרען שטאַרקע אינדוסטריעלע צענט־רען, נאָר זיי האָבען אָנגעהויבען צו קלאַפּען מאָסקווא און פּעטערס־בורג אין פיעלע הינזיכטען. די אידען פערשטעהען בעסער דעם אינטערנאַציאָנאַלען פערקעהר, זיי האָבען אויך פערשטאַנען בעסער צו בעהאַנדלען די גרויסע געגענדען פון סיביר, קאַווקאַז און מיטעל־אַזיען, און האָבען מיט דער צייט אריבערגעצויגען צו זיך די גרעס־טע קונדשאַפט. די פאַבריקאַנטען פון מאָסקווא זיינען געוועזען גע־צוואונגען צו גרינדען פיליאַלען פאַר זייערע סחורות אין וואַרשא. די פערוואַלטער זיינען געווען די אידען, זייערע אַלטע בעקאַנטע פאַר דעם גירוש.

אָבער אין איינעם מיט דעם עקאָנאָמישען וואוקס פון פּוילען, פאַר וועלכען די פּוילען האָבען געדאַרפט זיין טיעף דאַנקבאַר גראָד די נייע איינגעוואַנדערטע אידישע עלעמענטען, איז אויך געוואַק־סען דער געזעלשאַפטליכער אַנטיסעמיטיזם. דער אַלטער פּוילישער האַס האָט געפונען נייעם ברענמאַטעריאַל, און עס האָט אויפגע־פלאַקערט די נאַציאָנאַלע קנאה.

און וויפיעל די אידען האָבען זיך ניט בעמיהט צו ערקלערען, אז זיי זיינען ווייט פון יעדער כונה צו שאַדען דער פּוילישער קול־

טור, וויפיעל זיי האָבען זיך ניט בעמיהט צו צייגען אדרבא, אז זיי זיינען גרייט אָנצופּאַסען זיך דער נייער סביבה — אַלעס האָט ניט געהאָלפען. דער יונגער דור, די קינדער, האָבען פלייסיג שטודירט פּויליש, בעזוכט פּוילישע שולען, זיך בעמיהט צו פערדרענגען די רוסישע שפּראַך — דאָס האָט אויך ניט געהאָלפען. די פּוילישע געזעלשאַפט איז געבליבען האַרטנעקיג, זי האָט ניט געוואָלט אָננעהמען קיין שום תירוץ. זי האָט געקוקט אויף די נייע אידען ווי אויף דעם שונא, וואָס האָט מחלל געווען די הייליגקייט פון וואַרשאַ.

פון דעם ביישפּיעל פון די פּויליש־אידישע בעציהונגען קען מען בעשיינפּערליך זעהען, אז דער נאַציאָנאַלער האַס געהט ניט תמיד ארוים פון עקאָנאָמישע גרינדען. עס טרעפט זיך זאָגאַר פּערקעהרט, אז מען איז מקריב דעם עקאָנאָמישען נוטצען צוליעב גאַנץ אַנדערע גרינדען.

לאַנגזאַם אָבער זיכער האָט די רוסישע פּאַרבונג פון דער נייער אידישער געזעלשאַפט אין פּוילען אָנגעהויבען בלאַסער צו ווערען, דער צווייטער דור האָט זיך שוין גוט אָנגעפּאַסט דעם פּוילישען כאַראַקטער פון לאַנד. אָבער דאָ איז אויסגעוואַקסען אַ נייע קולטור, ניט רוסיש און ניט פּויליש. וואַרשאַ האָט אָנגעהויבען צו ווערע אַ צענטער פון אידישער בילדונג און אידישער קולטור, אין וואַרשאַ ענטוויקעלט זיך אַם שטאַרקסטען די העברעאישע און די אידישע ליטעראַטור, אין וואַרשאַ הויבט אָן צו פּולסירען דער אידישער דופק.

דאַכט זיך, אויף די פּוילען האָבען געדאַרפט זיין צופריעדען מיט דער ענדערונג. וואָרום ווען די פּוילען האָבען מורא געהאַט איינגעשלונגען צו ווערען פון רוסלאַנד, האָבען זיי זיך דאָך ניט געדאַרפט שרעקען פאַר דעם נאַציאָנאַלען אידישען גייסט. אָבער עס איז ניט אַזוי געשעהן. דער געשטייגערטער אידישער גייסט האָט נאָך מעהר אויפגערייצט די פּוילישע געזעלשאַפט. דאָס איז געווען אַ היסטאָרישע ערשיינונג. די פּוילען זיינען געווען געוואָהנט צו „מה־יפית" אידען און האָבען גאָר ניט געקאָנט צולאָזען, אַז די אידען האָבען אויך אַן אייגענעם גייסט, אַן אייגענע קולטור, אַז

אייגענעם לעבענס־אינהאלט. דאָ זיינען מיר אָנגעלאַנגט צום אינטערעסאַנטסטען פונקט פון די פוילישׁ־אידישע בעציהונגען.

III.

דאָס נייע אידישע צענטרום אין ווארשא.

אין פוילישען לעבען האָט ווארשא שטענדיג פערנומען דעם ערשטען פּלאַץ. ניט קוקענדיג דערויף, וואָס גאַליציען איז געווען כמעט ווי זעלבסטשטענדיג, וואָס קראָקוי און לעמבערג האָבען געהאט די פוילישע אוניווערזיטעטען און האָכשולען און רוסיש־פוילען איז סיסטעמאטיש אונטערדריקט געוואָרען פון דער רוסישער הערשאַפט, איז דאָך ווארשא געבליבען דאָס גייסטיגע צענטרום פאר גאַנץ פוילען. פון ווארשא זיינען ארויס אַלע גייסטיגע שטרעמונגען ווי אויך אַלע פּאָליטישע לאָזונגען. ווארשא איז געווען מאַסגעבענד פאר מאָדע, געשמאַק, קונסט, ליטעראַטור און וויסענשאַפט. ווי דער פרומער איד ווענדט זיך מיט זיין פּנים אין דער ריכטונג נאָך ירושלים אין אַלע זיינע וויכטיגע תּפלות, אַזוי האָט זיך געווענדט דער נאַציאָנאַל געזאָנענער פּויל אין אַלע זיינע בענקענישען, האָפנונגען און ערוואַרטונגען אנקעגען ווארשא. דאָרט האָט ער געפיהלט דעם ברענפּונקט פון זיין נאַציאָן, דעם גלאַנץ אין דער פערגאַנגענהייט און דעם רוהם אין דער צוקונפט, ווען פוילען וועט בעפרייט ווערען פון דעם גלות־יאָך. מיט איין וואָרט — ווארשא איז מיט טויזענד פיינע פעדים פערבונדען מיט דעם פוילישען משיח.

דעריבער איז עס אויך בעגרייפליך, אַז אַלע נאַציאָנאַלע רייבונגען און צוזאַמענשטויסען זיינען געווען אין ווארשא עמפּפינדליכער ווי אומעדום, ווייל זיי האָבען אָנגעריהרט דעם פוילישען נערוו. דעריבער איז אויך דער אַנטיסעמיטיזם אין ווארשא געשטיגען אין די לעצטע צעהנדליגע יאָהר אונגעהייער און האָט אָנגענומען שרעקליכע פאָרמען. ער האָט זיך אויסגעברייט איבער אַלע געביעטען פון מענשליכען לעבען, ער האָט פער'סם'ט דאָס דאזיין, די אידישע עקזיסטענץ, ער האָט אַרומגענומען מיט איי־

זערנע קייטען אלע געזעלשאפטליכע קרייזען, אָהן אַן אויסנאהמע און זיך פאַרגענומען צו פערניכטען די אידען, סיי עקאָנאָמיש, סיי מאָראליש.

מיר געהען דאָ ניט אריין אין תוך פון דער פראגע, צו אנאלי־זירען, ווי ווייט די פוילען האָבען געזינדיגט אנקעגען דין און יושר, ווי ווייט זייער שאָוויניזם איז ניט בערעכטיגט. מיר קאָנסטאטירען נאָר די טאטזאכען, כדי מיר זאָלען פערשטעהן, וואָס די אידישע בעפעלקערונג האָט צו ערווארטען, ווען אין רוסיש־פוילען זאָלען פאָרקומען ענדערונגען, ווען די פוילישע געזעלשאפט זאָל אין גאנ־צען ווערען זעלבסטשטענדיג, אָדער בעקומען מעהר רעכט צו קאָנט־ראָלירען דאָס לעבען פון די אנדערע נאציאָנאלע גרופען אין פוילען.

די אידישע בעפעלקערונג אין ווארשא האָט אין די לעצטע דרייסיג יאָהר דורכגעמאכט א שנעלע ענטוויקלונג, וועלכע קען איינגעטיילט ווערען אין צוויי עפאָכען. די ערסטע עפאָכע איז די העברעאישע, און די צווייטע איז די אידישע.

נאָך אין דער צייט פון דער ערשטער אידיש־נאציאָנאלער בע־וועגונג, וועלכע איז בעקאנט אלס די „חבת־ציון“ תקופה, האָט ווארשא שוין געשפּיעלט א בעדייטענדע ראָלע. ביסלעכווייז האָ־בען זיך אָנגעהויבען צו קלייבען אין ווארשא די אידישע משכילים און זיי האָבען דאָרט מיט דער צייט געשאפען א העברעאישען צענטר. אין ווארשא איז געגרינדעט געוואָרען דער ערשטער מאָ־דערנער העברעאישער פערלאג „תושיה“, דער שטרענג־נאציאָנאלער העברעאישער פערלאג „אחיאסף“. אין ווארשא איז געווען א צייט לאנג דער מרכז פון דעם „בני משה“ אָרדען. אין ווארשא איז גע־גרינדעט געוואָרען „מנוחה ונחלה“, א געזעלשאפט וואָס האָט גע־מאכט דעם אָנפאנג צו גרינדען קאָלאָניען אין ארץ ישראל אויף א געזונדען ניט פילאַנטראָפּישען פונדאַמענט. אין ווארשא האָבען געלעבט די אידישע שריפטשטעלער, וועלכע האָבען אָנגעגעבען דעם הויפטטאָן אין דער העברעאישער ליטעראטור צו יענער צייט.

דער גאנצער כאראקטער פון דיעזער עפּאָכע איז געווען א ריין העברעאישער. די אידישע ליטעראטור האָט נאָך ערשט גע־האלטען אין אויפבליהען, א א י ד י ש ע פּרעסע אין מאָדערנעם זין

פון וואָרט האָט נאָך ניט עקזיסטירט. ווער עס האָט געוואָלט זיין פערטרויט מיט דעם אידישען לעבען, פערפאָלגען די געשעהעניסען און די גייסטיגע שטרעמונגען אין אידישען לעבען, האָט געמוזט לעזען די העברעאישע צייטונגען און העברעאישע ביכער. די אי־דישע ליטעראטור איז בעשטאַנען הויפּטזעכליך פון ראָמאַנען און נאָוועלען, דער פּובליציסטישער עלעמענט האָט נאָך אין איהר כמעט ווי אין גאַנצען געפעהלט. פון צייט צו צייט פלעגען ארויס־געהן אידישע זאמעלביכער, וועלכע קענען נאָך ביז אויף דעם היינטיגען טאָג געצעהלט ווערען צו די בעסטע פּראָדוקטען פון דער אידישער ליטעראַטור, אָבער זיי זיינען נאָר זעלטען ערשיענען און האָבען ניט געהאַט די אונאונטערבראָכענע השפעה, וואָס א פּאָלקס ליטעראַטור מוז האָבען.

כל זמן ווארשא איז געווען א צענטרום מעהר ניט פאר די העברעאישע ליטעראַטור, האָט דאָס די פּוילישע געזעלשאפט ווענינ אויפגערעגט. די פּוילישע פּרעסע האָט זיך ווענינ וואָס אינטערע־סירט מיט די נייע שטרעמונגען אין אידישען לעבען אין ווארשא. פאר די אויסען־וועלט איז העברעאיש שטענדינ פערבונדען מיט דער אידישער רעליגיאָן. די אויסען־וועלט האָט קיין מאָל ניט ריכ־טיג אָבגעשאַצט די בעדייטונג פון דער ניי־העברעאישער ליטערא־טור, זי האָט זיך ניט געקימערט פאר איהר אינהאַלט, זי האָט זי אימער בעטראכט ווי א האלב טעאָלאָגישע ליטעראַטור, וועלכע קען ניט האָבען קיין איינפלוס אויף פּאָליטישע אידעען. אנב האָט די פּוילישע געזעלשאפט מיט דעם געזונדען אינסטינקט גאַנץ גוט פערשטאַנען, אז די העברעאישע בעוועגונג וועט קיינמאָל אין פּוילען ניט קענען ארומנעהמען די אידישען מאסען, אז זי וועט שטענדינ בלייבען א בעוועגונג פון „אויסערוועהלטע", פון בעגרענצ־טע געזעלשאפטליכע קלאסען. זי, די פּוילישע געזעלשאפט, האָט דעריבער קיין מורא ניט געהאַט פאר קאָנקורענץ. זי האָט קיין מורא ניט געהאַט, אז דורך העברעאיש זאָל אין פּוילען דערוועקט ווערען א גרויסע אידיש־נאַציאָנאַלע בעוועגונג, אז דורך העברעאיש זאָל מיט דער צייט ענטשטעהן אין פּוילען א גרויסע קולטורעלע בעפעלקערונג, א זעלבסטבעוואוסטע בעפעלקערונג, וועלכע האָט

איהר אייגענעם געשמאַק און וועלכע זוכט נאָך דיעזעם געשמאַק איינצוריכטען אין אייגענעם און אייגענאַרטיגעם לעבען.

א וויכטיגע און א גרויסע ראָלע האָבען דערביי געשפּיעלט די אַסימילירטע פּוילישע אידען, וועלכע זיינען, מערקווירדיגערווייז, אין פּוילען בעקאַנט אונטער דעם נאָמען „דייטשען“. זעלבסט־פערשטענדליך זיינען זיי פּוילישער ווי די פּוילען, שאָוויניסטישער אין זייער פּוילישען נאַציאָנאַליזם ווי די שלימסטע שאָוויניסטען. זיי האָבען זיך געפיהלט ווי מענשען, וואָס האָבען א בעזונדערע מיסיאָן, ווי די שומרים פון דער פּוילישער קולטור. און אויך זיי, די אידיש־פּוילישע אַסימילאַנטען, האָבען זיך פערהאַלטען גלייכגילטיג צו דער העברעאישער בעוועגונג אין ווארשא און האָבען זיך ווענעיג וואָס געקימערט וועגען איהר. זיי האָבען אויף די העב־רעער געקוקט פון אויבען אראָב און זיי מבטל געוועזן. זיי האָבען זיך לוסטיג געמאַכט איבער דעם אידישען נאַציאָנאַליזם, זיי האָ־בען איהם בעטראַכט ווי א שפּיעלצייג פון עטליכע איינגעוואַנדער־טע, פרעמדע רוסישע אידען, וואָס עס איז אפילו ניט כדאי צו בעקעמפּפען זיי.

מיט דעם אָנפאַנג פון'ם נייעם יאהרהונדערט הויבט זיך אָן די צווייטע עפּאָכע אין דער ענטוויקלונג פון דער אידישער בעפעל־קערונג אין רוסיש־פּוילען, הויפּטזעכליך אין ווארשא. אין אמת'ען גערעדט, זיינען דאָס ניט צוויי בעזונדערע עפּאָכען. די צווייטע אידישע עפּאָכע איז מעהר ניט ווי די ווייטערע נויטוועגדיגע ענט־וויקלונג פון דער ערשטער העברעאישער עפּאָכע. דער נאַציאָנאַלער אידישער געדאַנק איז געוואַקסען און האָט זיך געשפּאַרט דורכצו־דרינגען וואָס ווייטער און ווייטער אין די ברייטע אידישע מאַסען, עס איז איהם, דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק, ענג געוואָרען צו פער־בלייבען אין די שמאָלע גרענעצען פון די מעהר געבילדעטע אידישע קלאַסען. די העברעאישע שפּראַך און די העברעאישע ליטעראַטור זיינען אָבער די הויפּט־מאַסען געווען אזוי גוט ווי פרעמד, און מען האָט זיי געמוזט „פערדייטשען“. די אידישע פּרעס איז גע־באָרען געוואָרען אין א גויט שטונדע, זי איז געוואַקסען אזוי שנעל, ווייל זי האָט געמוזט אָניאָגען די בעדערפניסען, וואָס דאָס לעבען

האָט אין זיך ענטהאַלטען. ניט די אידישע צייטונגען האָבען מיט איין מאָל געשאפּען דעם אידישען לעזער, נאָר אומגעקעהרט, די אידישע לעזער האָבען שוין עקזיסטירט פריהער, זיי האָבען געביל־דעט אַ גרויסע מחנה פון הונגעריגע און דורשטיגע נאָך אַ אידיש וואָרט, נאָך אַ לעבעדיג וואָרט, וואָס זאָל קענען זיי בעפרידיגען. די נויט האָט ארויסגעבראַכט די אונטערנעהמער, און דער עולם האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף די אידישע פּרעסע, געשלונגען יעדעס וואָרט און פריי אויפגעאַטעמט. דער העברעאישער לעזער איז דערפון ניט קלענער געוואָרען, וואָרום צווישען דער העברע־אישער און דער אידישער בעוועגונג בעשטעהט איין אינטימעס פערהעלטניס, זיי ציהען השפעה איינע פון די אַנדערע. מעהר ניט קינסטליך האָט מען פערזוכט צו שאפען אַ געגענזאַץ צווישען דיעזע בעוועגונגען, וואָס ציהען זייער יניקה פון איין וואָרצעל. די אידישע פּרעסע איז אויפגעבויט געוואָרען אויף דעם חשבון פון דער פּויליי־שער. הונדערט טויזענדע לעזער זיינען פריהער געווען געצוואונ־גען בעפרידיגען זייער פּאָליטישען דורסט דורך די פּוילישע פּרעסע, ווייל העברעאיש איז זיי געווען פרעמד און פּויליש האָט איט־ליכער פון זיי פערשטאַנען מעהר אָדער ווענִיגער, לכל הפחות אַזוי פיעל, אום דורכצוקריכען די צייטונגס דעפּעשען. אָט דיעזע לעזער האָבען בפועל ממש פריי אויפגעאַטעמט, ווען מען האָט זיי געגעבען אַ פּרעסע אין זייער שפּראַך, אין אַ שפּראַך, וואָס זיי דאַרפען זי ניט „פערדייטשען“.

און די גאַנצע אידישע פּרעסע אין וואַרשא, און אויך די גאַנצע אידישע ליטעראַטור, וואָס אויך איהר צענטרום איז געוואָרען וואַרשא, איז שטאַרק דורכגעדרונגען פון דעם אידישען נאַציאָנאַלען גייסט. אין די צייטען איז זי אידיש־נאַציאָנאַל און צווישען די צייטען איז זי זאָגאַר ציוניסטיש. עס מאַכט ניט אויס, וואָס מאַנ־כעסמאָל געהט זי אַרויס אַנטקעגען דעם ציוניזם, עס מאַכט ניט אויס, וואָס אָפטמאָל פערשטעלט זי זיך זאָגאַר ווי אַנטי־נאַציאָ־נאַל. די איינצעלנע אויפטרעטונגען שפּיעלען גאָר קיין ראָלע ניט. ווען מיר מאַכען דעם סך הכל פון אַ היסטאָרישער ערשיינונג, מוז שוין דער פאַקט אַליין פון דער עקזיסטענץ פון דער אידישער

פּרעסע בעטראַכט ווערען אַלס איינער פון די וויכטיגסטע נאַציאָ־
נאַלע פאַקטאָרען פון דעם אידיש־נאַציאָנאַלען לעבען.

דער מורא'דיגער אויפשוואונג פון דער אידישער פּרעסע און ליטעראַטור האָט אויך געמאַכט אַ גרויסען און טיעפען רושם אויף דער פּוילישער געזעלשאַפט. דאָ האָט זי פּאַר זיך געזעהען אַ נייע קראַפט, אַ קראַפט פון וועלכער ס'האָט זיך איהר ביז איצט ניט גע'חלומ'ט. דאָ הויבט זיך אויך אָן די ביטערע מלחמה פון דער פּוילישער געזעלשאַפט געגען דעם נייעם שונא, געגען דעם ערוואַכטען אידען, וועלכער וויל זיך זעלבסטשטענדיג אויסלעבען און וועט מעהר ניט פעהיג זיין צו זינגען „מה יפית", כדי „צו געפינען לייטזעליגקייט אין די אויגען פון זיין האַר".

דער אנטיסעמיטיזם איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג און האָט אויף זיין וועג געפונען זעהר פיעל ברענשטאָף.

דאָ איז געקומען די צייט פון דער „רוסישער פרייהייט", און פּוילען האָט געמוזט שיקען פערטרעטער אין די רוסישע „דומא". די פּוילישע געזעלשאַפט האָט אפילו אין געדאַנקען ניט געקאָנט צולאָזען, אַז די אידען, די פרעמדע, זאָלען האָבען אַ איינפלוס אויף די וואַהלען. זיי האָבען געוואָלט דיקטירען, בעפעהלען, און אַז די אידען האָבען זיך ניט געלאָזט בויגען און טרעטען מיט די פיס, האָט דער פּוילישער צאָרן דערגרייכט זיין העכסטע מדרגה און האָט ערקלערט דער אידישער בעפעלקערונג אַ מלחמה אויף לעבען און טויט, אַ מלחמה ביז פערניכטונג. די אידען האָבען געשיקט אין די דריטע רוסישע דומא ניט קיין אידען חלילה, זיי האָבען געשיקט אַ כשר'ן פּויל, נאָר ניט דעם, וואָס די אַנטיסעמיטען האָבען גע־וואָלט, און דאָס איז געווען גענוג אַרויפצובעשווערען דעם העכסטען פּוילישען צאָרן, דאָס איז געווען גענוג צו שאַפען די באָיקאָט בעוועגונג, וועלכע ווערט דורכגעפיהרט אפילו אין דער מלחמה־צייט.

מיר געהען דאָ ניט אריין אין דער פראַגע, אויב די אידען האָבען קלוג געהאַנדעלט אָדער ניט. עס איז אָבער אַ סכנה, ווען אַ בעפעל־קערונג מוז שטענדיג נאָר קלוג האַנדלען, אין אַזאַ מצב איז מען קיין מאָל ניט זיכער מיט דער עקזיסטענץ.

די אידישע פראגע איז כמעט אין דער גאנצער וועלט זעהר קאָמפּליצירט, אין פּוילען אָבער איז זי נאָך קאָמפּליצירטער. אין דער גאנצער וועלט האָבען מיר צו טהאָן מיט א שטארקען אנטי־סעמיטיזם, אין פּוילען האָבען מיר צו טהאָן מיט א גערייצטען אנטיסעמיטיזם. אלס פּרינציפּיעלע נאציאָנאליס־טען מוזען מיר סימפאטיזירען מיט יעדער נאציאָן, וועלכע זוכט זיך צו בעפרייען, מיר מוזען יעדער נאציאָן וויגשען זעלבסט־שטענדיגקייט, ווען מיר ווייסען אפילו, אז מיר וועלען האָבען צו ליידען פון אזוינע ענדערונגען. דערינען גראד בעשטעהט דאָס טראגישע פון אונזער שיקזאל. אונזערע העכסטע אידעאלען מוזען מיר גאנץ אָפט דיענען מיט שמערצען צו אונזער אייגענעם שאדען.

29 אָקטאָבער, 1914.

די חלוקה.

ווער האָט ניט געשריבען איבער די „חלוקה“ און וואָס האָט מען ניט געשריבען איבער די „חלוקה“. יעדער, ווער ס'איז נאָר געווען אין ארץ ישראל און האָט געזעהן ירושלים, חברון, טבריה און צפת, האָט עס געהאלטען פאר א חוב אַרויסצוזאָגען זיין מיינונג וועגען די אַלטע און פערצלטעטע אידישע איינריכטונג, וואָס פערשלינגט נאָך ביז אויף היינטיגען טאָג אַזוי פיעל מיליאָנען פראנקען יאָהר איין, יאָהר אויס, און אַזוי פיעל אידישע ענערגיע. און ווי עס שיינט, נאָך דער אַלגעמיינער מאָדערנער וועלט אנשויאונג, ווערען די מיליאָנען און די ענערגיע אויסגעגעבען גאנץ אומזיסט, זיי געהען לבטלה און ברענגען קיין שום נוטצען ניט. צעהנדליגע און הונדערטע פון כלל טהוער האָבען זיך בעמיהט אריינטראָגען עטוואָס אָרדנונג אין דיעזע גרויסע פערפלאָנטערטע צדקה איינריכטונגען, און עס האָט זיי ניט געהאָלפען. מען האָט פריהער פערזוכט מיט בייזען, מען האָט שאַרף קריטיקירט די כוללים, די גבאים און די משולחים. דער גרויסער עולם אָבער, די פרומע און די פשוט'ע אידען, וועלכע אונטערשטיצען די חלוקה, זיינען וועניג וואָס נתפעל געוואָרען פון דער קריטיק און האָבען ווייטער געגעבען און געשטיצט. מען האָט פערזוכט מיט גוטען, און דאָס האָט אויך ניט געהאָלפען. און די חלוקה פיהרט זיך נאָך אין אַלגעמיין ווי זי האָט זיך גע־פיהרט פאר צוואנציג, דרייסיג און פופציג יאָהר צוריק.

געוועהנליך קומט פאָר די חלוקה דעם מאָדערנעם מענשען ווי אַן אוננאַטירליכע ערשיינונג, ווי אַן ערשיינונג, וואָס שטעהט אין ווידערשפרוך צום לעבען. דער מאָדערנער מענש שעצט צו הויך די זעלבסטשטענדיגקייט, די אייגענע איניציאַטיווע, דעם פאָרטשריט. ער האַסט די אָבהענגיגקייט, דאָס אייביגע אויף קעסט זיין, דאָס

פערגליווערט ווערען. און עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, אז די בלייבע, אויסגעוווייקטע חלוקה־פנים׳ער, די טויזענדע אָבגע־ריסענע לעדיגגעהער, יונגע און אַלטע, אין די ארץ ישראל׳דיגע חלוקה שטעדט, מאַכען אויף דעם איירָאָפּעאישען טוריסט דעם טרויעריגסטען איינדרוק, און ווען ער האָט נאָר אינטערעס פאר אידישע כלל אנגעלעגענהייטען און פאר ארץ ישראל, בעטראַכט ער עס אַלס פליכט צו מאַכען אַ פאָרשלאַג, ווי מען זאָל די חלוקה אויסבעסערען, ווי מען זאָל זי רעאָרגאַניזירען, אז זי זאָל לכל הפּחות אויסערליך שעהנער אויסזעהן, זי זאָל זיך ניט אזוי וואַרפען אין די אויגען. זאָל זי קיין נוצען ניט ברענגען, אָבער לכל הפּחות אונז קיין חרפה ניט אָנטהאָן, וואָרום די חלוקה שטעדט ווערען בע־זוכט ניט נאָר פון אידען אליין. ניינציג, אָדער אפשר פינף־און־ניינציג פּראָצענט, פון די ארץ־ישראל׳דיגע טוריסטען זיינען דוקא ניט־אידען, און וואָס פאר אַ פאָרשטעלונג קענען זיי בעקומען פון די „היטער פון אידישקייט“, ווען זיי ווילען אורטיילען נאָך דעם מוסטער פון אַלטען ישוב.

און דאָך, זאָלען מיר מוחל זיין אַלע אונזערע מאָדערנע טו־ריסטען, בערוהט די גאַנצע קריטיק פון דער חלוקה נאָר אויף אַן אָבערפלעכליכען אורטייל פון אַ היסטאָרישער ערשיינונג. איך ריזקיר דערביי אַלס אונמאָדערן בעטראַכט צו ווערען, און דאָך וויל איך פערזוכען צו בעטראַכטען די גאַנצע חלוקה ערשיינונג פון אַן אַנדער זייט.

איך טהו עס גראַד איצט, אין דעם מאָמענט, ווען די אידישע וועלט איז בעזאָרגט וועגען דעם גורל פון ארץ ישראל, ווען דער נייער ישוב האָט אַ וועלט אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע שטעהט הינטער איהם און זוכט מיט אַלע כחות צו געבען איהם שוטץ און הילפע, ווען אפילו טויזענדע ניט ציוניסטען האָבען איינגעזעהען וואָס פאַר אַ גרויסען ווערט דער נייער ישוב קאָן האָבען פאַר די אידישע צוקונפט — גראָד אין דעם מאָמענט וואָלט איך דאָס געהאַלטען פאַר זעהר בעדויערליך, ווען מען וואָלט זיך פערגעסען אָן דעם אַל־טען ישוב, אָדער מען וואָלט איהם בעהאַנדעלט ווי אַ שטיף־קינד. און טאַקע מחמת די חלוקה איז ניט אויפגעבויט אויף אַ מאָדערנעם

פונדאמענט, טאקע מחמת זי האָט ניט קיין מאָדערנע אָרגאניזאַ־ציאָן, וועלכע זאָל זי שיטצען און דאגה׳נען פאר איהר, וואָלט דאָס געוועזן שטארק ניט יושר׳דיג לאָזען זי אויף לעצט, אָבזאָגען איהר אין אונזערע סימפאטיען, נאָר דערפאר ווייל זי האָט פיעל שאָטען־זייטען, ווייל זי איז ניט מאָדערן.

מען טאָר ניט צוגעהן צו א היסטאָרישער ערשיינונג מיט דעם מאסשטאב פון היינטיגען טאָג. מען טאָר ניט צוגעהן צו א נאציאָ־נאלער איינריכטונג און בעאורטיילען זי נאָר פון שטאנדפונקט פון איהר ניצליכקייט, פון איהר מאטעריעלען ווערט.

און די חלוקה איז א היסטאָרישע און א נאציאָנאלע ערשיי־נונג. דער אלטער ישוב, ווי דער נייער, איז ניט געבאָרען געוואָרען דורך דעם ווילען פון איינצעלנע, אָדער דורך דעם ווילען פון איינ־צעלנע גרופען; זיי ביידע, אי דער אלטער, אי דער נייער ישוב, פלייצען ארוים פון א פאָלקס ווילען. אין זיי האָט זיך אָפּגעגבארט די בייגקעניש פון א גאנצער נאציאָן, פון א נאציאָן, וואָס איז צו־זעעט און צושפּרייט און וויל דאָך פאר זיך שאפען א שותפות׳דיגען ברענפונקט, וואו עס זאָלען זיך צוזאמענטרעפען לכל הפחות די האָפנונגען און די ערוואַרטונגען. זיי, דער אלטער און דער נייער ישוב, זיינען קינדער פון איין טאטען און פון איין מאמען, נאָר זיי זיינען געקומען אויף דער וועלט אין צוויי פערשיעדענע עפּאָכען, און יעדער פון זיי טראָגט דעריבער אויף זיך אן אנדער שטעמפעל, דעם שטעמפעל פון זיין עפּאָכע.

דאָס אידישע פאָלק, אין גאנצען גענומען, האָט קיינמאָל ניט אויפגעגעבען די האָפנונג אומצוקעהרען זיך צוריק אין דאָס איי־גענע לאנד. די גרעסטע, די עדעלסטע, די שעפּפערישע גייסטער פון דער אידישער נאציאָן האָבען זיך אין פערלויף פון דער לאנגער גלות־געשיכטע זעהר שטארק בעשעפטיגט מיט דעם פּראָבלעם פון א פרייער אידישער צוקונפט. פון רבי יהודה הלוי ביז מאָזעס העס און פון דעם רמב״ם ביז ד׳איזראעלי, געהט דער וואונש פון א בעפרייטען אידישען פאָלק דורך ווי א רויטער פאָדעם דורך אונ־זער גאנצע ליטעראטור. דער איינער האָט א דיכטערישע נאטור און דריקט אוים דעם הייסען פאָלקס־וואונש אין די ערהאבענסטע

ליעדער. דער אנדערער איז אַ געלעהרטער און אַ געזעץ־סיסטעמאַ־טיקער און שטעלט אוועק די מצוה פון ישוב ארץ ישראל אויבען־אָן, און זאָגט אַז זי וועגט אַזוי שווער ווי אַלע מצוות אין איינעם. דער דריטער איז אַ גרויסער פּאָליטיקער און דענקער, און געהט צו צו דער פראגע פון שטאַנדפּונקט פון דער וועלט־פּאָליטיק און זאָגט כמעט נביאות, אַז די אַלגעמיינע וועלט־פּאָליטיק וועט דערצו פיה־רען, אַז די אידען זאָלען זיך אומקעהרען צוריק אין ארץ ישראל. דער פיערטער איז נעביך קליין געטויפט און ווערט נעביך ענגלישער פרעמיער און זעצט ארויף דער ענגלישער מלכה די אינדישע קרוין. דאָך טראָגט ער אין זיך אָן אַלטע ירושה, פון וועלכער ער קען זיך ניט בעפרייען. ער קען זיך ניט גאַנץ אויסלעבען אין דער פרעמדער געגענוואַרט און גיט אָב „מעשר" זיין איינענער פערגאַנגענהייט און שרייבט אַ ציוניסטישען ראָמאַן לאַנג לאַנג איידער דער אָרגאַ־ניזירטער ציוניזם ווערט געבאָרען. דאָס זיינען נאָר איינצעלנע ביישפּיעלע, נאָר אָנדייטונגען.

דאָס אידישע פאָלק איז אָבער ניט אָרגאַניזירט, עס איז אונ־טערדריקט און שוואַך און גלויבט ניט אין די אייגענע קראַפט צו גרינדען דורך די אייגענע כחות אַ נייעם לעבען. עס האָט ניט די נאַציאָנאַלע דרייסטקייט צו אָנהויבען בויען אויף דעם אייגענעם חשבון, עס איז נאָר שטארק אין וואַרטען, עס פערליערט ניט דעם בטחון. און דיעזער צושטאַנד האָט געבאָרען די חלוקה. חלוקה הייסט טיילען, דאָס הייסט נדבות אויסטיילען, אָבער ניט דערפון שטאַמט דער נאָמען חלוקה. חלוקה הייסט אויך איינטיילונג. די אידען אין זייער געזאַמטהייט האָבען שלום געמאַכט מיט דעם גלות, נאָר אַ חלק פון זיך האָבען זיי אַוועקגעשיקט אהין, פון וואַנען די גאולה מוז קומען. אין דעם חלק האָבען זיי אַלע געמאַכט שותפות. זיי זיינען געוועזען גליקליך, וואָס צו יענע צייטען האָבען זיך געפונען בעלנים נעהמען אויף זיך דעם חוב פון גאַנצען פאָלק און זיין לעבעדיגערהייד „גוטע בעטער" פאַר דעם כלל ישראל. זיי האָבען זיי ניט געשטיצט מיט נדבות, זיי האָבען זיי געצאָהלט אַ חוב. די חלוקה לייט זיינען געוועזען קעסט־קינדער פון דער נאַציאָן. דערפאַר האָבען זיי געטראָגען אויף זיך אַ שווערע מיסיאָן, דורך

פרומקייט און תפילות האָבען זיי געדאַרפט נעהנטער ברענגען, מקרב זיין דעם קץ.

מיט דער געגענוואַרט האָבען די חלוקה לייט ניט געהאַט וואָס צו טהאָן, וואָרים ניט צוליעב דער געגענוואַרט האָבען זיי מפקיר געווען זייער לעבען און געלאָזען זיך אויף יענער זייט ים. זיי האָבען געדיענט דער צוקונפט, א פערקלערטער, א משיח'דיגער צוקונפט. ווענען א געגענוואַרט האָבען זיי ניט געקלערט, זיי האָבען זי מבטל געווען און האָבען אין ארץ ישראל גאָר נישט ערוואָרבען. איין פּלאַטץ האָבען זיי נאָר געקויפט — א חלק פון הר הזיתים. זיי האָבען נאָר גע'דאגה'ט פאר אן אייגענעם קבר. ווייטער — וואָס דארף מען זאָרגען, עס וועט קומען די גליקליכע שעה, וועלען זיי ארויס פון די קברים און זיין די ערשטע.

מען קאָן זיך פערהאַלטען צו דער חלוקה ערשיינונג ווי מען וויל, זי האָט אָבער אן אינהאַלט, א שטאַרקע אמונה און פיעל פּאָעזיע. דער ווילען פון פאָלק האָט זיך אין איהר אויסגעדריקט פּאַסיוו, זיין קראַפט איז בעשטאַנען אין ענטזאָגונג. מען האָט מוחל געווען דאָס לעבען אין דער געגענוואַרט צוליעב א גרויסע האָפנונג אין דער צוקונפט.

די חלוקה איז די טהעזע. און דאַן איז געקומען איהר געגענזאַץ, די אנטיטהעזע.

מיר ווילען לעבען, מיר ווילען פול געניסען דאָס לעבען. מיר ווילען ניט פערגיפטען די געגענוואַרט דורך צוקונפטס־חלומות, וואָס ווער ווייס, צו וועלען זיי זיך קאָנען פערווירקליכען ווען עס איז. מיר ווילען ניט איינשטעלען אונזער היינט צוליעב א דונקעלען היסטאָרישען מאָרגען, מיר ווילען ניט פיהלען דעם גלות, מיר ווילען ארויס פון גלות און בלייבען אין דער סביבה, וואו מיר געפינען זיך איצט.

פון דער אנטיטהעזע איז ארויס די אסימילאַטאָרישע בעוועגונג. פאָלקסטימליך האָט זי ניט געקאָנט זיין, ווייל נאָר דער יחיד קאָן פערניינען דעם אייגענעם „איך“. א פאָלק טהוט דאָס ניט. די אסימילאַציאָן האָט אויפגעהויבען איהר האַנד געגען ארץ ישראל, ווייל ארץ ישראל האָט זי געשטערט אין איהר ענטוויקלונג. די רעפאָרם־בעוועגונג איז די אסימילאַציאָן אויף דעם רע־

ליגיעזען געביט, און די ערשטע זאך וואָס זי האָט געטהאָן, איז בעשטאַנען דערין, וואָס זי האָט אויסגעמעקט ציון און ירושלים פון אלע תפילות. ניט ווייל די נעמען ציון און ירושלים האָבען איהר ניט געפּאסט, נאָר דער געדאנק פון צוריקקעהרען זיך נאָך דעם אמת'ען ציון און ירושלים האָט געשראָקען די רעפאָרמער. זיי האָבען געוואָלט זיך בעפרייען פון דער נאַציאָנאלער צוקונפט, כדי צו האָבען א רוהיגערע געגענוואַרט. דעריבער האָבען זיי פעריאָגט אלעס, וואָס דערמאָנט אָן דעם אָריענט און קלינגט אָריענטאליש, פון דעם ווייס־בלוי געשטרייפטען טלית ביז צו די פון וועהמוט דורכגעדרונגענע „סקאַרבאָווע“ ניגונים.

פון דיעזע ביידע בעוועגונגען, וואָס האָבען בשום אופן ניט געקענט בעפריעדיגען א געזונדעס פאָלק, איז ארויס א דריטע בעוועגונג. די טהעזע און די אנטי־טהעזע האָבען מיט נויטווענ־דיגקייט געשאפען די סינטהעזע. דאָס אידישע פאָלק איז מיט דער צייט געוואָרען אָרגאַניזירטער, עס האָט בעקומען א געזונדערען נאַציאָנאלען אפּעטיט, און אלס אויסדרוק פון דיעזען צושטאנד איז געבאָרען געוואָרען די ציוניסטישע בעוועגונג. איהר קראפט בע־שטעהט דערין, וואָס זי זוכט שלום צו מאכען צווישען דער געגענ־וואַרט און דער צוקונפט. זי וויל זיי ברענגען צו א האַרמאָניע, זי וויל זיי ביידע פערשמעלצען צו אָן איינהייט.

און די ציוניסטישע בעוועגונג האָט געפונען איהר העכסטען אויסדרוק אין דעם נייעם ישוב.

פון איין זייט מענשען, וואָס זעהען אוים „ווי לעבעדיגע מצבות אויף זייערע איינענע קברים“, פון דער אַנדער זייט מענשען, וואָס דיענען נאָר דער שעה, און די דריטע מאכען די פשרה און בויען א מאָדערנע געגענוואַרט און שמידען א נאַציאָנאלע צוקונפט.

זעליש פערוואַנדט זיינען די דריטע מיט די ערשטע. דער נייער ישוב וואָלט אפשר געווען אין גאנצען אונמעגליך, ווען דער אלטער ישוב וואָלט ניט עקזיסטירט, ווען עס וואָלטען ניט געלעבט אין ארץ ישראל די עלעמענטען, וועלכע האָבען דורות־לאַנג אונטער־געהאלטען די פערבינדונג צווישען פאָלק און לאַנד.

די חלוקה וועט מיט דער צייט פערשווינדען, אָבער אויף אַן

אנדער אופן, זי וועט אסימילירט ווערען פון דעם נייעם ישוב. אויך אין די אלטע קווארטאלען פון ירושלים און חברון, טבריה און צפת וואקסט א נייער דור, וועלכער בעקומט דורך די השפעה פון דעם נייעם ישוב מאָדערנע בעגריפען פון לעבען. דאָס זיינען עלעמענטען, וואָס זיינען אויפגעוואקסען אין לאנד און האָבען ליעב דאָס לאנד און וועלען דאָס לאנד ניט פערלאָזען, ווען זיי זאָלען זעהן פאר זיך א בעסערע צוקונפט.

מיט א געפיהל פון דאנקבארקייט מוזען מיר זיך אָננעהמען פאר די אלטמאָדישע פּיאָנירען, דען אויך זיי האָבען ניט געהאנדעלט ווי איינצעלנע, אויך זיי זיינען געווען געטראָגען פון א פאָלקסווילען. מיר טאָרען זיי ניט פערלאָזען אין קריטישען מאָמענט.

31 אָקטאָבער, 1914.

אַ ביטערע נחמה

איך האָב די גאַנצע לעצטע צייט געליטען זעהר פיעל זעעלישע יסורים. איך האָב ניט געקאָנט צוזעהן, ווי אונריכטיגע, פאַלשע בעהויפּטונגען ווערען פערברייט אין דער גרויסער געזעלשאַפט אויף טויזענדערליי וועגען, ווי זיי ווערען פערפלאַנצט און לאָזען וואָרצ־לען אין מענשליכען בעוואוסטזיין, און ווי ס'איז שווער געגען זיי אויפצוטרעטען, ווי ס'איז שווער אָבצולייקענען זיי אויפ'ן גרונד פון לאָגיק און פאַקטען. איך האָב געזעהן ווי די געשיכטע וועבט אַ שפּאָגעל נייע לעגענדע, אַ ריעזיגען שקר, אַז די שרעקליכע מלחמה ווערט געפיהרט פון דעם איינעם אָדער אַנדערן צד ניט חלילה צוליעב איינגעננויז, נאָר פאַר די העכערע פּרינציפּען פון מענש־ליכקייט, פאַר יושר און אמת. מיך האָט אָנגענומען אַ גרויסע תשוקה צו צושטערען די לעגענדע כל זמן זי איז נאָך פריש, כל זמן זי איז נאָך ניט אריין אין פלייש און בלוט פון דעם נייעם דור. איך האָב אָבער אויך געזעהן, אַז די מאַכט פון דער לעגענדע וועגט איבער די קראַפט פון לאָגיק, ווייל דער וואונש איז עלטער ווי דער געדאַנק, איז דער פאָטער פון דעם געדאַנק.

ווי עס האָט נאָר אויסגעבראָכען די מלחמה האָבען די, וואָס קענען די אמת'ע לאַגע פון אונזער פאָלק אונטער די הערשענדע נאַציאָנען, גלייך בעגריפען וואָס פאַר אַ מין מורא'דיגע קאַטאַ־סטראָפע האָט זיך אָנגערוקט אויף דעם אידישען הימעל. ווער עס האָט נאָר אַ קוק געטהאָן אויף די אייראָפּעאישע קאַרטע פון מזרח־זייט פון דער מלחמה, האָט גלייך געקאָנט זעהן, אַז דער אשמדאי אליין מאַכט איצט אַ בעזוך די פּוילישע און די גאַליצישע און אַ גרויסען חלק פון די ליטווישע אידען. די אונבעגרינדעטע קלאַנגען וועגען נייע ישועות, אין דער לופט שוועבענדע הבטחות,

וואָס קיינער האָט ניט געוואוסט, פון וועמען מען האָט זיי צו־ערשט געהערט, האָבען אונז בשום אופן ניט געקענט בערוהיגען.

און עס זיינען אריבער די ערשטע דריי חדשים, און ערשט איצט קומען צו אונז די ערשטע פּליטים, די אנטלאָפענע און די ענטרונענע, וועלכע האָבען מיט זייערע אויגען געזעהן א טהייל פון דעם אידישען חורבן, און עס שטעלט זיך ארויס, אז מיר אלע, אפילו די וואָס האָבען בעגריפען דעם מצב אין אלגעמיינעם, האָבען נאָך אויך געלעבט אין טעות. עס שטעלט זיך ארויס, אז אפילו די פּעסימיסטען זיינען נאָך געווען אָפּטימיסטיש, וואָרים די ווירק־ליכקייט, די שוידערהאפטע, געדאנקען און געפיהלען אָבטויטענדע ווירקליכקייט, האָט נאָך איבערטראָפען די שווארצע פאנטאזיע פון אונזערע פּעסימיסטען, זי שטייגט איבער אלע בילדער, וועלכע דער שרעק האָט אונז געמאָלט פון ווייטען מיט זיין פערגיפטעטען פּינזעל.

איך האָב געלעזען די בעשרייבונג פון לעמבערג׳ס חורבן אין דער „וואָרהייט“, פון מ. ריכטער. די נייע קינות ווערען געשריבען אין דער פאָרם פון צייטונגס־בעריכטען. איך וויים ניט ווי עס ווירקט אויף אנדערע. מיר איז אָבער פאָרגעקומען, אז דער אלטער מקונן ירמיהו הנביא אליין איז אויפגעשטאַנען פון קבר און האָט געהייסען דעם שרייבער: „שרייב! שרייב, אפשר וועט דאָס וועקען דעם עולם, שרייב אייניגע ווערטער, שילדער אייניגע בילדער, ווי גאָט האָט דיר געהאָלפען, שרייב קורצע פּסוקים. אמאָל אז איך האָב געהאט מיין ברוך בן נריה, פלעגט ער שרייבען פאָר מיר, און ווען איך האָב אָנגעהויבען דעם דריטען קאפּיטעל פון מיינע קינות: „איך בין דער מאַן, וואָס האָט געזעהן דעם גאַנצען פּיין דורך דער רוט פון זיין גרימצאָרן“, האָב איך אויך געמוזט אָנהויבען שרייבען קורצע פּסוקים. מיינע געדאנקען האָ־בען מעהר ניט געקאָנט פליעסען, איך האָב זיי ניט געקאָנט מעהר שלייפען, איך האָב זיי געלאָזען, זיי זאָלען ארויסגעהן ווי א קרעכץ פון א צובראָכענער נשמה, ווי די שברים פון א צושפּאָלטענעם שופר. שרייב, שיק דאָס אין די צייטונגען, ווייל די שוהלען זיינען דאָך געשלאָסען, מען דאַרף נעביך אויף זיי אליין זאָגען: איכה ישבה בדד. טאָמער עפענט מען זיי שבת און יום־

טוב, טאָר מען דאָך אָבער אום שבת און יום־טוב ניט זאָגען קיין קינות, גאָט האָט געהייסען דערשטיקען אין זיך אין די הייליגע טעג יעדען צער און קומער".

און אז איך בין געקומען צו דער שטעלע, וואו דער נייער מקונן — בעריכט־ערשטאטער דערצעהלט פון די לאנגע שורות פערד, פערמאטערטע און אָנגעלאָדענע, ווי זיי האָבען זיך געצויגען דורך די גאסען פון לעמבערג, און ווי זיי האָבען אויסגעזעהן נאָך מעהר רחמנות'דיג, ווי די מענשען, וואָס האָבע זיך נאָך זיי גע־שלעפט — ערשט דאן איז מיר אויפגעגאנגען א ליכט, ערשט דאן האָט זיך עפּעס ווי אויפגעוועקט אין מיין בעוואוסטזיין און איך האָב בעגריפען וואָס די אומגליקליכע האָבען דורכגעלעבט בשעת דעם חורבן.

און דאָס איז דאָך כמעט די ערשטע סקיצע, די ערשטע מאָנאָגראפיע, געשריבען נאָך דער ווירקליכקייט, היינט וואָס וועט שוין קומען שפּעטער?

און אין אזא ערנסטען מאָמענט ווילט זיך ניט אָננעהמען קיין טרייסט, ניט פון נאָהענטע, ניט פון ווייטע. מען איז נאָך ווייט פון סוף, עס ברענען נאָך די חלב'ענע ליכטלעך, די קינות זיינען נאָך ניט צו ענדע און ס'איז נאָך פריה אויסצושרייען אויפ'ן הילכיגען קול „השיבנו... חדש ימינו כקדם". דער צער איז נאָך פריש, מען מוז איהם אויספּיהלען ביז צום סוף, מען וויל ניט ער זאָל אויסגעוועבט ווערען דורך פריהצייטיגע, באנאלע, וואָכעדיגע טרייסט־ווערטער.

און ווען איך הער איצט, ווי אידען זיינען זיך מפלפל, איינע שטעהען שטאָל און אייזען פאר דייטשלאנד, אין די אנדערע פאר ענגלאנד, פראנקרייך און רוסלאנד, ווען איך הער איצט גאָר זאנגוויל'ס שטימע, ווי ער צופלאקערט זיך און זאָגט גאָר נביאות וועגען דעם רוסישען צאר און וועגען זיין כשוף־שטעקעלע, ווען איך הער, ווי ער רופט די אידען זיי זאָלען איצט אָרגאניזירען אייגענע מחנות חיל, כדי צו שלאָגען דעם שונא, — זאנגוויל'ס שונא, — כדי צו ליעפערען נאָך א שטארקערען בעווייז

פון דעם אידישען פאטריאטיזם פאר ענגלאנד — ווען איך הער דאס אלעס, פערגעהען מיר אלע מיינע פינף חושים.

גרעהעם, דער בעריכט־ערשטאטער פון לאנדאנער „טיימס“, ניט קיין אידען־פריינד אפילו, אבער איינער פון די בעסטע זשור־נאליסטען, צו וועמעס מיינונג מיר מוזען זיך צוהערען, קומט מיט נייע ידיעות פון פוילען, וואו ער געפינט זיך איצט און שטודירט די נאציאנאלע בעציהונגען צווישען פוילען און אידען. ער זאגט ארויס אפען זיין מיינונג: די צוויי און א האלב מיליאן פוילישע אידען מעגען בייצייטענס זוכען פאר זיך א נייעם פלאץ אויף גאט'ס ערד... מיר דארפען אבער גאר ניט אנקומען צו גרעהעם'ס מיינונג, עס איז גענוג פאר אונז וואס מיר לייענען אין אונזער פרעסע...

און איך בין זיך מודה. אין דער גרעסטער פערצווייפלונג, וועלכע האט אונז אלע אנגעזאפט, האט פאר מיר דורכגעשימערט איין נחמה־שטראהל, איך האב אין מיר עמפפונדען א געפיהל פון א שטיקעל נקמה.

ווערט ניט אין כעס און הערט מיך אויס.

ניט די נקמה האב איך אין מיר געפיהלט, וועלכע שטאמט פון ווילדעסטען מקור פון אונזער נשמה, וועלכע איז נאך איבער־געגאנגען צו אונז בירושה פון די ווילדע תקופות, איידער גאט האט נאך אבגעשלייפט די נשמה אין מענשען, איידער גאט האט נאך געמאכט הבדלה און אבגעשיידט ליכט פון פינסטערניש, הימעל פון ערד און מענש פון חיה. ניט די נקמה האט מיך ערפילט, וועלכע איז בעהערשט נאר פון איין געפיהל — זעהן דעם שונא'ס מפלה, ווען דערביי איז אפילו ניטא קיין נוצען פאר עטוואס העכערעס, היילינגערעס. מיך האט אנגעפילט אן אנדער גייסט פון נקמה, דער נייסט, וואס געהט ארויס פון דעם אמת'ען „אל נקמות“, וועלכען די מענשען האבען נאך ניט בעגריפען און זיין נקמה־כאראקטער ווואלגאר פערשטאנען. זיי האבען זיין נקמה פערשטאנען ווי א קאנטראסט, ווי א געגענזאץ צו דער מדה פון אבסאלוטער גוטסקייט, בארמהערציגקייט און אלגעמיינער מחילה. זיי האבען ניט פערשטאנען, אז דער גאט פון אמת קאן ניט זיין

א גוטינקער און קוקען גלייכגילטיג, ווי עס איז זיך גובר דער שקר, ער קאָן ניט מוחל זיין פאַלשקייט, חניפה און צביעות, ער קאָן ניט דולדען, אַז נעבען איהם זאָל זיין אַ פּלאַץ פאַר אָבגעטער, וואָרום עמאָלס וואָלט ער צושטערט זיין אייגענעם אמת.

און שוין כמעט צוויי טויזענד יאָהר, ווי מען שטעכט אונז די אויגען מיט אַ נייער תורה, געגרינדעט אויף אַבסאָלוטער גוטסקייט און אַלגעמיינער מחילה. שוין צוויי טויזענד יאָהר אַן ערך ווי מען ווארפט אונז פאָר, אַז מיר זיינען די צוריקגעבליבענע, די עקשנים פון דער געשיכטע, וואָס ווילען ניט אנערקענען דעם פּ אָ ר ט ש ר י ט פון דער ציוויליזירטער מענשהייט. מיר זיינען די הארטנעקיגע, וועלכע האָבען פערשטויסען גאָט, ווען ער האָט פערלאָזען זיין כסא הכבוד אויפ׳ן הימעל און איז געקומען צו אונז נאָהענט אויף דער ערד.

אַ גרעסערען פּאטש אין פּנים ווי די איצטיגע מלחמה האָט גאָט אליין ניט געקאָנט געבען די בעריהמער מיט די הויך־פערריסענע קעפּ. ווי שעהן האָבען געקלונגען די קאָמפּלימענטען, מיט וועלכע עס האָבען זיך געגענזייטיג מכבד געווען די געקרוינטע קעפּ פון די אייראָפּעאישע מלוכות, ווי זיי האָבען אויף אמאָל אָנגעהויבען אויסצוזאָגען פון חדר, וואָס זיי דענקען איינער פון דעם אנדערען.

זייער תורה פון אַלגעמיינער מחילה האָט געמאַכט באנקראָט. מען האָט אויסגעשטעלט איינע אויף די אַנדערע ווועקסלען, געחתמ׳עט מיט דעם שטעמפּעל פון קריסטען־ליעבע, און ווען עס איז געקומען צום צאָהלען, האָט מען גאָט און זיין תורה אָבגעלייגט אָן אַ זייט, מען האָט ערקלערט אַ מאָראַטאָריום אויף די העכסטע מענשליכע אידעאַלען און מען האָט ארויפגעזעצט אויפ׳ן טהראָן דעם ווילדען אָבגאָט פון מלחמה, ער זאָל פאנאנדערנעהמען דעם סכסוך מיט אייזען, פייער און בלוט.

איך בעט ביי דיר מחילה, דו גוטער בארמהערציגער „מולך“. איך האָב געזינדיגט געגען דיר, איך האָב דיך געהאסט מיט אַלע פיבערען פון מיין נשמה פאַר די אונשולדיגע קרבנות, וואָס דו האָסט דערשלונגען. דעם גרויסען אידישען גאָט איז אָנגע־

שטאַנען נעהמען שעפּסען־פלייש אַנשטאָט יצחק׳ען, און דו האָסט אַנדערש ניט געקאָנט אויסקומען, סיידען אַ מענשליכען קרבן צו יעדער סעודה. היינט אָבער זעה איך, אַז דו אַליין, דער פרעסער פון אונשולדיגע קינדער, ביזט געווען אַן אונשולדיגעס קינד אין פערגלייך מיט דעם אָבגאָט, צו וועמעס פּיס עס האָט איצט זיך אַ וואָרף געטהאָן די גאַנצע קריסטליכע אייראָפּאַ.

אָט דאָס איז געווען מיין נקמה־געפיהל. זאָל צושטערט ווערען דער טעמפּעל, זאָלען שטירצען די געטער, וועלכע האָבען ניט געקאָנט אין פיעל צעהנדליגע דורות מאַכען דעם מענשען מענש־ליכער, וועלכע זיינען געווען שוואַך אַבצוטויטען אין מענשען די ווילדע חיה. איך האָב זיך געטרייסט, „כהנה וכהנה תאכל חרב“, זאָל דאָס שווערד פרעסען וויפיעל עס וויל, זאָלען די האַרמאַטען שפּייען מיט גהינום־פייער, אבי דער שקר זאָל פאַלען. די מענש־הייט וועט זיך אפשר אַרומזעהן און וועט קריגען די גרויסע חרטה...

אי וואָס איז, עס ליידען דערביי אויך די אונשולדיגע? נו, מסתמא קען אַנדערש ניט זיין און איך האָב מיך דערמאָנט אָן אַן אַנדער נקמה, אָן די נקמה פון שמשון.

דלילה, דו האָסט שעהנע אויגען, וואָס דריקען אויס פלאַמען פון ליעבע, אָבער דו האָסט מיך גענאַרט און פערראַטהען. צו־ערשט האָב איך מיך געלאָזען בלענדען פון דיר און צום סוף האָסט דו דורך דיינע פלשתים מיר אויסגעשטאָכען די אויגען. איך וועל נעהמען איין נקמה פאַר מיינעביידע אויגען, איך וועל ערשיטערן די זיילען, אויף וועלכע עס שטיצט זיך דיין גאַנצער בנין, דיין הייליגער טעמפּעל, איך וועל פאַלען צוזאַמען מיט דיר, מיט דיינע פלשתים...

און דאָס איינציגע שטיקעל נחמה וויל מען פון מיר אויך אוועקנעהמען. מען קומט און מען דערצעהלט מעשיות, אַז אין דער מלחמה איז דאָ אַ צד, וואָס פערטהיידיגט די העכערע פּרינציפּען פון מענשליכקייט, מען וויל מיך איינשמועסען, אַז אין דער מלחמה איז דאָ אַן אומה, זאָל זיין די אָדער יענע, וואָס שיצט דעם אמת.

און אַ ציטער פאַסט מיך אָן און געהט דורך דורך אַלע מיינע גליעדער. הייסט דאָס, די פעלקער וועלען זיך נעגענזייטיג אויס־

קוילען, זיי וועלען אפילו ניט מאכען די ברכה „על השחיטה", דערנאָך וועלען זיי מקבר זיין די מיליאָנען הרוגים, זיי וועלען אפילו ניט זאָגען קיין קדיש, און ווען עס וועט ווידער ווערען שטיל נאָכ'ן שטורם, וועלען די אומות וואָס האָבען געפיהרט די מלחמה זיך פערזאמלען אין די טעמפלען און פון טויזענד גלאָקען וועט ווידער ערשאלען דער פערפיהרערישער קלאנג: „ע ה ר ע ג אָ ט א י ן ד ע ר ה ו י ך א ו ן פ ר י ע ד ע ן א ו י ף ד ע ר ע ר ד א ו ן ד ע ם מ ע נ ש א נ ח ת ר ו ח."

לאכט ניט פון די יסורים, שפּאָטעט ניט פון די זעעלישע ענויים, ווען מען זעהט ווי דער שקר איז גובר דעם אמת, און מען מוז נאָך דערביי שטעהן און מאכען א פריינדליך פּנים, דען צוגעבען די אייגענע אָהנמעכטיגקייט וויל קיינער ניט, און וואו מיר פיהלען זיך האָפנונגסלאָז שוואך, פערציהען מיר נאָך א מינע פון אויסערער גבורה.

17 נאָוועמבער, 1914.

די קריעגס־געפאַנגענע נשמות

אײן גאָט װײס דעם אמת: איך װאָלט טהײער בעצאָהלט צו קריגען א מיטעל, װאָס זאָל מיך בעפרײען, און װען נאָר אויף א װײלע, פון די שרעקליכע, פינסטערע מלחמה־געדאַנקען. נאָר אויף א װײלע װאָלט איך זיך געװאָלט אומקעהרען צו דער פאַר־מלחמה װעלט, צו די בליהענדע לענדער, צו די פריעדליכע מענשען, צו די שפּרינגענדע קינדער, אָהן דאגות און אָהן צער, געפיהרט פאַר'ן האנד פון די אײגענע טאַטעס און מאַמעס, צו דער פּרעה־ליכער יוגענד, װאָס זוכט זיך אויסצולעבען אין לערנען, אין טאַנץ און אין געזאַנג, צו די עהרליכע און ערנסטע ערװאַקסענע, װאָס נעהען טאָג־טעגליך צו זײער בעשעפטיגונג און העלפען בויען דורך עהרליכע ארבײט די מענשליכע געזעלשאַפט. איך װאָלט זיך גע־װאָלט אומקעהרען, און װען נאָר אויף א װײלע, צו דער פאַר־מלחמה ליטעראַטור, צו די שעהן געשליפענע גײסט־פּראָדוקטען פון די װיסענשאַפטלער און קינסטלער און אָנװאַרימען די נשמה פון דעם ליכט, װאָס זײ פערברײטען. איך װאָלט, מיט אײן װאָרט, געװאָלט אָברײסען זיך, און װען נאָר אויף א װײלע, פון דער פער־פלאָנטערטער, מיט טויזענד מלאך־המות־אויגען קוקענדער געגענ־װאַרט און פערזינקען זיך אין די פאַר־מלחמה װעלט, װאָס אָט נאָר מיט עטליכע חדשים צוריק איז זי נאָך געשטאַנען אזוי פעסט אויף איהרע זײלען און אזוי צופערזיכטליך־שטאָלץ געקוקט אין די צו־קונפט.

און נאָך מעהר װאָלט איך זיך געװאָלט אומקעהרען, און װען נאָר אויף א װײלע, צו מײן אײגענער פאַר־מלחמה װעלט, װאו טויזענדע און טויזענדע פון אונז האָבען געזוכט טרײסט און האָפ־נונג, ליכט און װאַרימקײט, װאו אונזערע פּיאָנירען, „די לעצטע אין דער קנעכטשאַפט און די ערשטע אין דער בעפרײאונג“, האָבען

געאקערט, געזייט און געפלאנצט, און צוגעגרייט דעם באָדען פאַר דעם קומענדען, פאַר דעם בעפרייטען. איך וואָלט זיך געוואָלט אומקעהרען, אין געדאנק לכל הפחות, צו די וויינבערגער פון רחובות און ראשון, צו די פרדסים פון פתח־תקוה, צו די נייע שולען פון ירושלים, חיפה און תל אביב, צו די גרינע פעלדער ארום ים כנרת, צו אונזערע ארבייטער, ווען זיי קומען מיט פערברוינטע פנים'ער פון פעלד און זינגען דאָס נייע ליעד, פול האָפנונג און בטחון, מוטה און שטאָלץ, אָדער גאָר צו אונזערע שומרים, ווען זיי רייטען ארויס אין דער דונקעלער נאכט צו היטען און צו שיצען דעם אידישען בעזיץ מיט דער אייגענער ברוסט. ערשט ווען די מזרח־זייט פון הימעל ווערט רויטליך געפארבט און די בערג־שפיצען פון יענער זייט ירדן זיינען זיך טובל אין די ערשטע ליכט־שטראהלען, קעהרען זיך אום די רייטער צוריק אהיים, און אָפטמאָל טרעפט אז א חבר פרעגט א חבר: „שומר מה מלילה — שומר, וואָס פאַר א סוד האָט די נאכט דיר דערצעהלט?“ ענטפערט דער חבר: „אתה בקר וגם לילה — דער פריהמאָרגען איז געקומען, פרעג ניט ברודער, דאָס איז געווען איין מאָל א נאכט!“ אָט אזוי לערענט מען דאָרט אויפ'ן אָרט די אַלטע פסוקים מיט די אַלטע סודות, וואָס זיינען אין זיי איינגעשלאָסען.

ווי גערן וואָלט איך זיך אומגעקעהרט צו אונזער אייגענער פאַר־מלחמה וועלט. איך האָב גאָר ניט געוואוסט, אז איך האָב זי אזוי שטאַרק ליעב, אז זי האָט מיך געפאנגען מיט איהר נייעם פריהלינג, וואָס ווינקט צו אונז פון ווייטען.

חלומות! די פאַר־מלחמה צייט ליעגט אזוי ווייט הינטער אונז. מיר מוזען זיך אָנשטרענגען, כדי צו דערמאָנען זיך, ווי דאָס לעבען האָט אויסגעזעהן מיט איינינע חדשים צוריק. „אמאָל איז געווען א צייט“, אזוי מוזען מיר אָנהויבען די מעשה, אמאָל איז געווען א צייט און די מענשען זיינען נאָך געווען מענשען און די פעלקער זיינען נאָך געווען פעלקער און די גאנצע תקופה האָט געהייסען די פריעדענס־תקופה. פונקט אזוי האָט נח דערצעהלט זיינע איניקלעך פון דער תקופה איידער עס איז געקומען דער מבול און האָט אָבגעווישט אויף אמאָל די אַלטע וועלט. עס איז

אַ מאָל געווען אַ צייט, ווען די ערוואַקסענע האָבן געאַרבייט, יעדער אין זיין פאַך, און די קינדער האָבן פלייסיג געלערנט. איצט איז עס אַנדערש. נאָר די ייִדעס אָדער די טאַטעס, וואָס זיינען שוין כמעט אַלט ווי ייִדעס, זיי זיינען געבליבן אין דער היים. די שולען זיינען געשלאָסן, די לעהר־ביכער פערלעגט, פעדער און בלייַשטיפט צובראָכען, די קליינע געהען אַרום לעדיג, די מאַמע איז געבליבן אויפצופאַסען אויף זיי, און די האַלב־דערוואַקסענע האָבן אַ נייע בעשעפטיגונג, זיי לערנען מלחמה. וואָרום ווער וויים, עס קאָן זיין, די שורות פון די קעמפּפער וועלען ווערען שיטער, וועט מען פערשטאָפּען די לעבער מיט די האַלב־דערוואַקסענע... און זיי לערנען מלחמה מיט אַלע תגין. אויס לעהרער, אויס תלמידים, סאָלדאַטען זיינען דאָ, פערשיעדענע מדרגות, געמיינע אנשי־חיל, אונטער אָפיצירען, אָפיצירען און העכערע איבער זיי און נאָך העכערע איבער די העכערע, אַ גאַנצער לייטער, לאַנג ווי דער לייטער, וואָס יעקב האָט געזעהן אין חלום. און אַלע הענד זיינען אויסגעשטרעקט, און אַלע אויגען פלאַמען, און פון קליין ביז גרויס בליקט מען אַרויף צו די סאָלדאַטען, מען איז מתפלל צו זיי, זיי זיינען הייליג געוואָרען, וואָרום אין זייער האַנד ליעגט דער גורל פון לאַנד און פאָלק.

אַלעס איז שטום געוואָרען. וויסענשאַפט, קונסט, ליטעראַ־טור — זיי זיצען אַלע שבעה. עס מאַרשירען די סאָלדאַטען. דער סאָלדאַט איז טרומף און די האַרמאַטען האָבן דאָס וואָרט.

און מיר אַלע זיינען קריעגס־געפאַנגענע. אַלעס איינס, אויב דער שונא האָט אונז געפּאַקט, אַראָבגענומען פון אַ פריעדליכען שיף און פערזעצט אין תפיסה, אָדער דורך צופאַל זיינען מיר ניצול געוואָרען פון דעם שונא'ס האַנד. מיר זיינען קריעגס־געפאַנגענע, וואָרום די מלחמה האָט איינגענומען אַלע אונזערע געדאַנקען. זי איז אַריינגעקראָכען טיעף אין אונז און האַלט אונז פעסט, זי האָט אויסגעקעהרט אונזער טראַכטען און דענקען אויפ'ן לינקען זייט, און מיר מערקען אַליין ניט, אַז מיר זיינען געוואָרען לינקע ברואים.

און זאָלען זיך ניט איינרעדען די שטאַרקע נאַטורען און די נייטראַל געבליבענע פעלקער, אַז זיי האָבן זיך ניט אונטער־

געגעבען, אז זיי זיינען נאָך די אַלטע, מיט דער זעלבער פּסיכאָ־לאָגיע ווי פאַר דער מלחמה. א טעות אין פשט, אָפּטישע טוישונג. זיי זיינען ווייט פון ענגלאנד און דייטשלאנד, רוסלאנד און טערקיי, מיינען זיי, אז זיי זיינען די זעלבע בעלי־בתים ווי געווען. די גאנצע וועלט בעשטעהט איצט פון קריעגסגעפאנגענע. ניט ענגלאנד, ניט דייטשלאנד — די מלחמה, די אידעע פון דער מלחמה האָט גע־פאנגען די וועלט און האָט זי ארומגעדרעהט מיט טויזענד שטריק. רעדען דען ניט איצט אַלע פעלקער אָהן אן אויסנאהם אן אנדער שפּראך? ניינציג פּראָצענט פון אלע מחשבות זיינען פערנומען מיט אידעען וועגען נייע ארמעען, נייע קאנאָנען, נייע קריעגס־און לופט־שיפען, די גאנצע אינדוסטריע הויבט אָן צוגעשניטען צו ווערען נאָך מלחמה צייטען. באלד וועלען די מאמעס אָנהויבען צו דערקלערען זייערע עופ'לעך, פאר וואָס מען מוז עסען: מען מוז גוט עסען, ווארום ווען ניט וועט מען שפּעטער ניט קענען שיסען.

מיליאָנען שטעהען אין קריעגס־פעלד און זיינען מקריב דאָס לעבען, און הונדערטע מיליאָנען זיינען קריעגס־געפאנגענע, און עס איז שווער צו זאָגען, וועלכע קאטאסטראָפע איז גרעסער.

קומען די דיפּלאָמאטען, די געשוואָרענע פּאָליטיקער, די גע־לעהרטע און די זשורנאליסטען און זוכען דעם שולדיגען. גאָט זיי דאנק, מען האָט איהם געפאקט. דאָס איז דער דייטשער מיליטאַ־ריזם, ער האָט דאָס אראָבגעפיהרט די וועלט פון דרך הישר, דער פּרייסישער יונקער האָט משוגע געמאכט די גאנצע וועלט. א צו גרויסער כבוד פאר דעם פּרייסישען יונקער, און ווען דאָס איז אמת, קאָן זיך די וועלט בעגראָבען לעבעדיגערהייד.

ענדליך איז געקומען איינער און האָט אויסגעשפּראָכען דאָס ערלעזענדע, בעפרייענדע וואָרט. ניט זאנגוויל האָט דאָס אויסגע־שפּראָכען, דער הונדערט און צוואנציג פּראָצענטיגער ענגלענדער, ניין, דאָס וואָרט האָט אויסגעשפּראָכען בערנהארד שאָו, ער האָט קיין מורא ניט געהאט ארויסצוגעהן מיט דעם נאקעטען אמת. ער, אַלס ענגלענדער, ווארנט די וועלט, אז מען זאָל ניט קוקען אויף דייטשלאנד אַליין ווי אויף א וואָלף און אויף ענגלאנד ווי אויף א

פרומע שעפּסעלע, ווייל אין זייער עראָבערונגס־גייסט שטעהען זיי ניט אָב איינע פון די אנדערע. דער מיליטאַריזם בעשטעהט ניט אין די גאָלדענע קנעפּ און געפלאָכטענע עפּאָלעטען, דער מיליטאַ־ריזם בעשטעהט אין דעם אונערזעטליכען אַפּעטיט, אין דעם דראַנג צו עראָבערען אלעס, וואָס איז שוואך און ניט גוט געשיצט. עס איז גאַנץ גלייך, צו מען שמיערט האַרמאַטען צו דעם צוועק, מען בויט קאַזאַרמען און מען שאַפט א גרויסע אַרמעע, אָדער מען בויט א פלאָטע און מען שיקט אַרויס קריעגס־שיפען צו עראָבערען די וועלט.

איך האָב געהאַט א פריינד. ער האָט געהאַט א צאַרטע נאַטור און האָט ניט געגעסען קיין פלייש. א רחמנות אויף די היהנער, א רחמנות אויף די בהמות, זיי צאַפּלען זיך נעבאך אזוי פאַר דער שחיטה. פיש האָט ער אָבער יא געגעסען. א פיש — אזוי פלעגט ער זאָגען, — שרייט ניט לכל הפּחות. עס איז אַן אמת'ע מעשה. זעהען מיר דעם שרייענדען, דעם הילכיגען מיליטאַריזם, זעהען מיר די פּרייסישע יונקער מיט די פערריסענע קעפּ און די מאַרשירענדע אַרמעע — פערשטעהען מיר וואָס עס בעדייט. די פלאָטע איז אָבער דער שווימענדער מיליטאַריזם — זי שרייט ניט, און ווען זי שרייט, און די שיפס־קאַנאָנען עפענען די מיילער, אויף דענסט־מאָל דערגרייכט ניט דאָס געשריי צו אונזערע אויערען. מיר זיינען אלע אין א געוויסען גראַד נאַאיוו און מיר לאָזען זיך איינשמועסען. בערנהאַרד שאָו האָט אויסגעשפּראָכען א טהייל פון דעם ביטערען אמת, ער זאָגט אויף נביאות, אז דער פריעדען קאָן ניט צוריק קומען אויף לאַנגע צייט, כל זמן ענגלאַנד, פראַנקרייך און דייטש־לאַנד וועלען ניט שליעסען א שלום־בונד. עס ליעגט אין דעם א פיינער וואונק, מעהר ווי אין די שורות איז דאָ געזאָגט געוואָרען צווישען די שורות.

נאָוו. 21.

אידישע פערטרעטונג

אין איצטיגער בעװעגטער צייט געהען אָפּטמאָל דורך די פּרעסע נאכריכטען, װעלכע האָבען א גרויסע בעדייטונג, אָבער צו־ליעב דעם אלגעמיינעם מלחמה רעש בעאכטעט מען זיי ניט, װייל די גאנצע אויפמערקזאמקייט פון דעם לעזענדען פּובליקום איז פערנומען מיט די ידיעות פון שלאכטפעלד. איינע פון דיעזע נאכ־ריכטען איז געװען געדרוקט מיט עטליכע טעג צוריק כמעט אין אלע אידישע צייטונגען, מען האָט זי אָבער דורכגעלאָזען אָהן פּירושים, גלייך מיט די אונגעצעהלטע אנדערע ידיעות, װעלכע האָבען נאָר דעם צװעק צו אינפאָרמירען דעם לעזער.

די ידיעה איז אָנגעקומען פון לאָנדאָן, אז די „אנגלאָ־דזשואיש־אסאָסיאיישאָן" מאכט הכנות צו פערטרעטען די אידישע אינטע־רעסען ביי דעם פריעדענס קאָנגרעס, װעלכער װעט איינבערופען װערען, װי מען רעכענט, נאָך דער מלחמה. די ידיעה טראָגט ניט דערװייל אויף זיך קיין זיכערען שטעמפּעל, זי איז אנאָנים, אויך װייסען מיר ניט אין װאָס בעשטעהען די פאָרבערייטענדע שריט פון דער אויבען דערמאָנטער „אסאָסיאיישאָן" און װי רעכענט מען דאָרט אין לאָנדאָן צו אָרגאניזירען די פערטרעטונג פון די אידישע אינטערעסען אויף דעם קינפטיגען פריעדענס־קאָנגרעס. מיינט דער אריסטאָקראטישער אָדער ריכטיגער דער פּלוטאָקראטישער ענגליש־אידישער מנין, אז ער אליין קאָן מוציא זיין אויפ'ן קאָנגרעס דעם כלל ישראל, װי ער האָט דאָס ניט איין מאָל שוין פערזוכט ביי אנדערע קלענערע געלעגענהייטען, אָדער האָט ער אפשר בדעה איינצולאדען נאָך אנדערע פערטרעטער? און װען זיי װילען שוין איינלאדען אויך אנדערע פערטרעטער, װעלען זיך די ענגלישע מיוחסים װענדען צו די אידישע עקזיסטירענדע פאָלקס־אָרגאני־זאציאָנען, אָדער צו זייערע מקורבים פון די אנדערע לענדער, דאָס

הייסט צו די וואָס שטעהען אויפ'ן שפּיץ פון די כלומר'שטע אָר־גאַניזאַציאָנען און וואָס זיינען נאָהענט צו די מיטגליעדער פון דער „אנגלאָ־דזשואיש־אַסאָסיאיישאָן“ אי נאָך זייער גייסט, אי נאָך זייער געזעלשאַפטליכע שטעלונג?

עס איז כדאי, אַז די אידישע עפענטליכע מיינונג זאָל ביי־ציטען אויפמערקזאַם געמאַכט ווערען אויף די וויכטיגקייט פון די שריט, וועלכע וועלען אונטערנומען אָדער קאָנען איצט אונטערנומען ווערען פון פערשיעדענע זייטען אין דער אידען־פראַגע, כדי עס זאָלען בעצייטענס פערמיעדען ווערען די פעהלער, פון וועלכע די אידישע אינטערנאַציאָנאַלע פּאָליטיק האָט שטענדיג געליטען, ווען עס זאָל נאָר זיין ערלויבט אָנצורופען שתדלנות מיט דעם נאָמען פּאָליטיק.

אין די לעצטע צוואַנציג יאָהר האָבען פיעלע פון אונזערע כלל־טהוער און פּובליציסטען געשפּראָכען פון אַן אַלגעמיין־אי־דישער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע זאָל האָבען דאָס רעכט צו רעדען אין נאָמען פון געזאַמטען אידישען פאָלק און פערטרעטען זיינע אינטע־רעסען אויף אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען אָדער קאָנפערענצען, וואָס קומען פאָר פון צייט צו צייט. מען האָט געפיהלט, אַז די בעשטעהענדע אידישע אָרגאַניזאַציאָנען, ווי גרויס זיי זאָלען ניט זיין און ווי ברייט עס זאָל ניט זיין זייער פּראָגראַם, זיינען ניט געניגענד בעפאָלמעכטיגט פון גאַנצען פאָלק אַלס געשלאָסענע נאַציאָנאַלע איינהייט. מען האָט גע'חלום'ט פון אַ פאָלקס אומ־פּאַסענדער אָרגאַניזאַציאָן, וואָס זאָל אַרומנעהמען אַלע געזעלשאַפט־ליכע קלאַסען נאָך זייער עקאָנאָמישער סטרוקטור און אַלע גייסטיגע ריכטונגען נאָך זייערע פערשיעדענע וועלט־אַנשויאונגען און ציעלען.

אַ שעהנער געדאַנק! מיר זיינען זיכער, אַז קיין נאַציאָנאַל־געזינטער איד קען ניט זיין געגען דיעזען געדאַנק. ליידער אָבער איז ער ניט אויספיהרבאַר, ווייל ער רעכענט זיך ניט מיט דער בעשאַפענהייט פון דעם גלות. דער געדאַנק פון אַן אַלגעמיינער אידיש־נאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציאָן איז געבויט אויף „גובר זיין דעם גלות“, דאָס הייסט אויף דער פערנייגונג פון דעם גלות אין גלות גופא. דער גלות בעשטעהט דאָך ניט נאָר אין דער געאָגראַפישער

צערשטרויטהייט, ער בעשטעהט הויפּטזעכליך דעריז, וואָס פער־שיעדענע חלקים פון פאָלק האָבען די מעגליכקייט אָבצוקעהרען זיך פון זייער נאַציאָנאַלער איינהייט. דער דייטש, דער פראַנצויז, דער ענגלענדער א. ז. וו. קאָן זיין קאָנסערוואַטיוו געזאָנען אָדער פריי־זיניג, אָרטהאָדאָקס אָדער רעפאָרמער אין רעליגיעזע אַנגעלעגענ־הייטען, ער האָט אָבער ניט דעם ווילען און נ י ט ד י מ ע ג ־ ל י כ ק י י ט אויסצושליסען זיך פון זיין אומה. ער בלייבט שטענ־דיג א דייטש, א פראַנצויז, אַן ענגלענדער א. ז. וו.; ער קען אפילו זיך קאָכען פאר קאָסמאָפּאָליטישע אידעען, זיין קאָסמאָפּאָליטיזם קאָן אָבער קיין מאָל ניט ארויס פון דעם אידעען־קרייז. אין פראַק־טישען לעבען מוז ער זיך אונטערגעבען דער נאַציאָנאַלער סביבה. די שולע, די ליטעראַטור, דאָס טהעאַטער, די קונסט־גאַלערעען, די מוזעען און די גאַנצע געזעלשאַפט זיינען ניט פארבלאָז, זיי טראָגען אויף זיך אין ד ע ר ג א נ צ ע ר וו ע ל ט א נאַציאָנאַלען שטעמפּעל. גאַנץ אַנדערש איז דאָס אָבער ביי א גלות פאָלק, וואָס האָט ניט קיין געשלאָסענע מאַיאָריטעט. די סביבה — ניט נאָר וואָס זי העלפט ניט אויסבילדען זיין נאַציאָנאַלען כאַראַקטער, זי איז אדרבא אנקעגען איהם, זי זוכט איהם אָ ב צ ו ' ש מ ד ' ע ן פון קינדווייז אויף, ניט נאָר אויף דעם רעליגיעזען געביט. זי גיט איהם א פרעמדע שפּראַכע, א פרעמדע פערגאַנגענהייט, א פרעמדען אינהאַלט אין דער געגענוואַרט. די שוואַכע נאַטורען קאָנען ניט אויסהאַלטען דעם שטאַרקען דרוק פון דער פרעמדער סביבה און גיבען זיך אונטער, זיי לעגען אַוועק די כלי־זין, וואָס זיי האָבען בעקומען בירושה און קאַפּיטולירען. עס געהערט פיעל גבורה פאר דעם איינ־צעלנעם בייצושטעהן ביי דעם נסיון און פיהרען א שטענדיגע מלחמה מיט דעם שטאַרקערען נעגנער, און בפרט נאָך אז דער געגנער האָט פערנומען דעם גאַנצען „עולם הזה“. נאָר די שטאַרקערע נאַטורען רעטען זיך און שאַפען פאר זיך א אינטימע אינוועניגסטע וועלט, אין וועלכער זיי זוכען זיך אויסצולעבען. דאָרט, וואו דאָס לעבען שפּיעלט זיך אָב אין מאַסען ערשיינונגען איז די מלחמה פיעל לייכטער, עס ווערט געשאַפען א גהעטאָ, מיט מויערן ארום אָדער אָהן מויערן, אַן אייגענע סביבה מיט אייגענע לעבענסמעגליכקיי־

טען. דעריבער בעג'נט די אסימילאציאָן דוקא אין די שפּיטצען פון דער געזעלשאַפט, ניט מחמת יענע מענשען, וואָס פערנעהמען דעם אויבען־אָן אין דער געזעלשאַפט זיינען רייכער און געבילדעטער, און זיי ווילען האָבען א לייכטערעס לעבען, מיט וועניגער מלחמות און וועניגער התנגדות, נאָר הויפּטזעכליך ווייל אויבען־אָן לעבען די מענשען ווי איינצעלנע, זיי זיינען אינדיווידועלער, און דער איינצעלנער איז צו שוואך מלחמה צו האַלטען אנקעגען א גאנצער סביבה. די אסימילאציאָן איז די נ א צ י אָ נ א ל ע ש ו ו י נ ד ז ו כ ט, און ווי יעדע שווינדזוכט הויבט זי זיך אָן מיט א שפּיטצען־קאַטאַר. וואָס העכער די געזעלשאַפטליכע קלאַסע איז, איז זי אַלץ שוואכער אין דער מלחמה מיט דער סביבה.

אָן אַלגעמיינע אידישע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע זאָל האָבען דאָס מאָראַלישע, ניט נאָר דאָס פאָרמאַלע רעכט צו רעדען און אויפצוטרעטען אים נאָמען פון גאַנצען פאָלק, מוז זיין נאַציאָנאַל, ווארום ווען ניט לייקענט זי אָב איהר אייגענע עקזיסטענץ־בערעכטיגונג. איינצעלנע אידען, ווי שטארק זיי זאָלען ניט זיין דורך זייער געלד־מאַכט אָדער דורך זייער אינטעליגענץ, אָדער גאַנצע גרופּען אָדער אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע אנערקענען דעם נעגאַטיווען אידעאַל פון נאַציאָנאַלער שווינדזוכט, וועלכע זאָגען ארויס אָפען, אז די אידען זיינען קיינע נאַציאָנאַלע איינהייט מעהר, אז אידען מוזען טראַכטען וועגען א פאָלשטענדיגעס אויפגעהן אין אינטערנאַציאָנאַלען שמעלץ־טאָפּ — אזוינע אידען קאָנען אפשר אָפּטמאָל דערגרייכען זייער אייגענע גלייכבערעכטיגונג אין דער פרעמדער סביבה, וועלכע זיי דיענען, זיי האָבען אָבער פערלאָרען זייער אידישע גלייכבערעכטיגונג. עס איז ניט לאָגיש און אויך ניט יושר'דיג צו וועלען פערטרעטען די אינטערעסען פון א פאָלקס־איינהייט, אין וועלכער מען גלויבט ניט, אָדער וועלכער מען ווינשט קורצע יאָהרען.

און צו וואָס זאָלען מיר טרייבען שטרויס־פויגעל־פּאָליטיק? דער גלות האָט אונז צופרעסען אין אלע מדינות, אפילו דאָרט, וואו מיר האָבען נאָך ניט עררייכט די בירגערליכע גלייכבערעכטיגונג. מיר האָבען מוחל געווען אויף אונזער נאַציאָנאַלען „איך“ אלס אן

אויפגאַב פאַר די מעגליכקייט פון קינפטיגער גלייכבערעכטיגונג. א שטאַרקער חלק פון אונזער פאָלק איז אסימילירט און האלט זיך פעסט פאַר די אסימילאַטאָרישע אידעאָלאָגיע. מיר געפינען אסי־מילאַטאָרען אויף אלע געביעטען: וויסענשאפטלער, קינסטלער, פאָליטיקער און מיליאָנערען. מיר קאָנען זיי פערזענליך אפילו ניט בעשולדיגען, זיי זיינען א פּראָדוקט פון דעם אידישען גלות, זיי זיינען די קרבנות, וואָס א גלות־פאָלק מוז שענקען דער פרעמדער סביבה.

דערין ליעגט די גרעסטע שוועריגקייט, וועלכע לאָזט ניט צו די שאַפונג פון אן אלגעמיינער אידישער נאַציאָנאַלער וועלט־אָרגאַניזאַציאָן. העכסטענס קענען מיר נאָר פעראייניגען אלע אי־דישע אָרגאַניזאַציאָנען, וועלכע האָבען א נאַציאָנאַלען כאַראַקטער. זיי וואָלטען געבילדעט א גרויסע קראַפט, א סך א גרעסערע ווי דער סך הכל פון זייערע כחות, ווען זיי ווירקען בעזונדער. דערצו איז נויטיג, אז מען זאָל זיך פעראייניגען אויף א נאַציאָנאַלען פּראָ־גראַם־מינימום, צו וועלכער אלע זאָלען קענען מסכים זיין. די ארבייט האָט מען געקענט אויספיהרען אָהן בעזונדערע שוועריג־קייטען.

אזא אָרגאַניזאַציאָן וואָלט אויך געהאַט די מעגליכקייט מבטל צו זיין דעם איינפלוס פון די גאַנץ קליינע אידישע אָרגאַניזאַציאָ־נען, וועלכע ציהען חיונה נאָר פון זכות אבות און וועלכע האָבען אין די לעצטע יאָהרען נאָך קיין מאָל ניט בעוויזען אז זיי פערשטעהען אין מאָדערנעם זינן דאָס אידישע פּראָבלעם און אז זיי בעזיצען גענוג קראַפט אום געהאַלטען צו ווערען פאַר א וויכטיגען פאַקטאָר.

די אידישע עפענטליכקייט האָט איצט דאָס רעכט צו וויסען, וואָס קלייבט מען זיך פאָרצושלאָגען. די קאַטאַסטראָפע איז צו גרויס און דער חולה וויל וויסען וואָס פאַר א רפואה זיינע פריינד שלאָגען איהם פאָר.

נאָוו. 29.

דער פסוק

פון מיין קינדהייט אַן האָב איך אַ שוואַכקייט פאַר פסוקים. איך ווייס, די אויפגעקלעהרטע לאַכען דערפון. איהר מעגט אויסדריקען דעם בעסטען, טיעפסטען געדאַנק, נאָר אויב איהר איליסטרירט איהם דערנאָך דורך אַ פסוק, זייט איהר פערלאָרען. מען איז אייך חושד, אַז איהר האָט נישט צוגעפּאַסט דעם אַלטען פסוק צום אייגענעם געדאַנק, נאָר אומגעקעהרט, איהר האָט צוגעשניטען אַ געדאַנק צום פרעמד געוואָרענעם אַלטען פסוק.

מען זאָגט ווייטער, אַז פסוקים קויפען אונטער די לאָגיק, זיי דיקטירען אונז אין וועלכער ריכטונג מיר זאָלען דענקען. עס קען זיין. דאָס איז אָבער ניט נאָר די אייגענשאַפט פון פסוקים. עס בעאיינפלוסען אונז ביז צו אַ געוויסען גראַד אַלע ספרים פון גרויסע מענער און אַלע גרויסע קונסט־ווערק. דערין בעשטעהט אויך זייער דויערנדער ווערטה. האָבען זיי עטוואָס פון דער אייביגקייט אין זיך, דריקען זיי אויס אַן איינפאַל, אַ חידוש, האָבען זיי אויפגעדעקט עפּעס אַ סוד, אויסגעזאָגט עטוואָס פון יענעם וואונדערבאַרען חדר, וואו דער בורא כביכול זיצט ביים וועב־שטוהל און בויט נייע וועלטען און מאַכט זיי חרוב און בויט ווידער נייע — דענסטמאָל פערשווינדען זיי ניט אַזוי שנעל, זיי קריצען זיך איין אין אונזער געדאַנקען־וועלט און בויען זיך אַ נעסט אין אונזער זכרון. מיט דער צייט פערשמעלצען זיך די פרעמדע געדאַנקען מיט אונזערע אייגענע. מיר האָבען זיי פערדייהעט, און עס איז ניט מעהר ווי רעכט פון אונזער זייט, אַז ווען מיר פאָרמולירען אונזערע אייגענע געדאַנקען, און דורך אונזער זכרון געהט עטוואָס דורך ווי אַן עלעקטרישער פונק און דערמאָנט אונז פון וואַנען מיר האָבען זיי געשעפּט, זאָלען מיר מיט אַ געפיהל פון דאַנקבאַרקייט מאַכען אַן אזכרה דעם דענקער אָדער דעם קינסטלער, וועמען גאָט האָט געבענשט מיט טאַלאַנט

צו בעפרוכטען די מענשליכע מחשבה און איבערצולאָזען א רושם אין דער געשיכטע.

און איך בעדויער עס זעהר טיעף, וואָס מיר האָבען פערלאָזען דעם פסוק, וואָס אונזער נייע ליטעראטור האָט פערלאָזען דעם מקור, וועלכער האָט אונז אין דעם משך פון אונצעהליגע דורות געגעבען אזא איינגענטימליכען, כאראקטעריסטישען רייכטהום, גלאנץ און חן, וועלכער האָט אונז פערבונדען מיט אונזער היסטאָרישער קינדהייט, מיט די שעהנסטע פעריאָדען פון אונזער אויפבליהען און פון אונזער שעפּפערישער פאָלקס־קראפט. א פאָלק מוז האָבען א הייליגען ספר, און דער ספר מוז דורכדרינגען זיין גאנצעס לעבען, און דער גייסט פון דיעזען ספק מוז שוועבען איבער אונזער טראכטען און דענקען, איבער אונזער ווירקען און האנדלען.

איך מיין ניט, אז מיר זאָלען אָנהויבען וויעדער שרייבען מיט האלבע פסוקים, ווי עס האָבען א צייט לאנג געטהאָן אונזערע בעלי מליצה. א דאנק גאָט וואָס מיר זיינען שוין איבערגעקומען דיעזע פעריאָדע אין אונזער ליטעראטור. דאָס איז געוועז א פעריאָדע פון שוואכקייט און פון אונבעהאָלפענהייט. מיר זיינען אָבער איצט אריבערגעגאנגען צום אנדער עקסטרעם, מיר האָבען זיך עמאנציפּירט פון אונזערע קלאסישע ווערק. מיר זיינען געוואָרען נייע מענשען פון נעכטען און עס שוועבט איבער אונז א סכנה צו ווערען גאנץ שפּאָגל נייע פון היינטיגען טאָג. מיר פערגעסען, אז אלע נאַ־ציאָנען האָבען זייערע קלאסיקער, און אז יעדער געבילדעטער מענש לערענט צוערשט זיינע קלאסיקער, דען קלאסיקער קען מען ניט אויסבאָרגען ביי פרעמדע נאציאָנען, און עס איז זעהר א שאדע, וואָס מיר פערגעסען אונזערע קלאסיקער און דערווייטערען זיך פון פסוק. אונטער פסוק פערשטעה איך אין ערשטער שורה די נביאים, אָבער אויך די משנה, די גמרא און דעם מדרש. ווען איך לעז עטוואָס פון זיידען, פון פרץ, פון שלום עליכם, פון אש, פיהל איך נאָך דעם טעם פון פסוק. איך פיהל, אז זיי האָבען א יניקה פון אלטען מקור. דערין ליעגט אויך דער סוד פון זייער בעזונ־דערער אָנציהונגס־קראפט. ניט נאָר דער אינהאלט, אויך די פאָרם האָט עטוואָס מאגנעטישעס אין זיך. איך דערמאָן זיך עפּעס אָן

שיר השירים: משכני אחריך נרוצה — ציה מיך, איך וויל דיר נאכלויפען. פון טיעפסטען הארצען בין איך דאנקבאר דעם זיידען פאר זיין אויסטייטשען א פסוק. איך וועל קיין מאל ניט פערגעסען זיין „הבן יקיר לי אפרים“. איך וועל ניט פערגעסען שלום עליכם׳ס פסוק וועגען דעם, וואס דער תרגום אונקלס מאכט אויף לבן הארמי, איך וועל ניט פערגעסען אש׳ס פירוש אויף רחל מבכה על בניה. און פרץ — ער איז דאך אין גאנצען א לעבעדיגער מדרש, א מדרש אויף דאס אידישע לעבען.

איך וויל היינט אויך איינטייטשען א פסוק. און איך שווער, אז דער פסוק איז מיר געקומען גאר צולעצט. עס איז נאר א ריינער צופאל. איך טהו דא ניט אויף קיין חדושים. איך לערען נאר פשט. אבער מערקווירדיג, טויזענד מאל געהען מיר פארביי א פסוק, און ער ריהרט אונז ניט אן. דער פסוק איז גלאט, מיר מערקען אין איהם ניט קיין טיעפען געדאנק און מיר לאזען איהם רוהיג ליעגען. מאכט זיך אבער א וויכטיגע געשעהענים און מיר הויבען אן טראכטען און דענקען, ביז מיר האבען א גאנצע שנור פון רעיונות, און מיט א מאל דערמאנען מיר זיך אן דעם אלטען פסוק, און מיט א מאל בעקומט ער פאר אונז א נייעם אינהאלט, פיעל טיעפער ווי מיר האבען גערעכענט.

דאס האט מיר אויך פאסירט ביי דער איצטיגער מלחמה־צייט.

נאך קיין מאל אין לעבען האב איך ניט געלעזען אזוי פיעל צייטונגען, ווי דא אין אמעריקא, זייט די מלחמה האט זיך אנגע־פאנגען. ערשטענס איז מען דאך נייגיעריג, מען וויל אלעס וויסען, און ווען מען איז אפילו זיכער, אז אלע צייטונגען האבען די זעלבע נייעס, וויל מען דאך לעזען פיעל צייטונגען, ווייל מען איז דאך ניט יוצא מיט דעם וואס שטעהט אין די שורות, מען זוכט דאך ארויס אויך דאס, וואס שטעהט צווישען די שורות. און צווישען די שורות זיינען כמעט אלע צייטונגען פערשיעדען. צווייטענס האב איך געמוזט פיעל לעזען, ווייל איך האב דאך געמוזט וויסען וועגען וואס נ י ט צו שרייבען. אין מלחמה־צייט איז א מלחמה אויך צווישען די שרייבער. מען כאפט אפטמאל, לא עליכם, א

פרעמדען געדאַנק און מען מאַכט פון איהם אַן אַרטיקעל, און וויל מען אויף זיך ניט האָבען קיין חשד, מוז מען זיין זעהר פאָרזיכטיג.

בין איך פון פיעל לעזען צוטומעלט געוואָרען. פון אָנהויב איז פאַר מיר אַלעס געווען גאַנץ קלאָר. די ענגלענדער, די דייטשען, די פראַנצויזען, די רוסען און אַזוי ווייטער, האָבען אָנגענומען יעדער פון זיי זיין אייגענעם שטאַנדפּונקט און פערטהיידיגט איהם מיט אַלע כחות. מוזען מיר, אַלזאָ, האָבען אונזער אידישען שטאַנדפּונקט און האַלטען זיך פאַר איהם פעסט. איך האָב געציטערט מען זאָל ניט צוברעקלען דעם אידישען שטאַנדפּונקט, ווייל דעמאָלט וועלען מיר גאָר ניט קאָנען אַרויסקריכען פון פּלאָנטער. הויפּטזעכליך האָט זיך דאָ געהאַנדעלט וועגען די לאַגע פון די רוסיש־פּוילישע און די גאַליצישע אידען, וואָס זיי האָט געטראָפען די גרעסטע קויל. געוועהנליך פערשטעהט מען גאַנץ גוט, אַז פון אונזערע אידישע סימפּאַטיען הענגט ניט אָב דער אויסגאַנג פון דער מלחמה, נאָר עס ליעגט שוין אַזוי אין דער טבע פון מענשען, ער האָט ליעב צו מאַכען חשבונות אפילו ווען ער וויס, אַז ער מאַכט דעם חשבון אָהן דעם בעל־הבית.

איז דער חשבון פאַר מיר געווען קלאָר. איך וויים ווי עס לעבען די אידען אין רוסיש־פּוילען אין דעם צווייענדיגען גלות, אין דעם אונערטרעגליכען רוסישען און אין דעם נאָך אונערטרעגליכערען פּוילישען גלות. איך וויים, ווי עס לעבען די אידען אין גאַליציען, אָדער ריכטיגער, ווי עס האָבען געלעבט די אידען אין גאַליציען און איך קען אויך גאַנץ גוט דעם מצב פון די אידען אין דייטשלאַנד. דאָ האָט זיך נאָר געהאַנדעלט וועגען אַן אויסוואהל פון דריי גלות'ען, און מיין געזונדער, פּשוט'ער מענשען־פערשטאַנד האָט מיר דיקטירט וואָס איך זאָל אויסקלייבען, איך מיין, וואָס איך זאָל ווינשען, לכל הפחות, וואָרום מעהר ווי ווינשען קאָנען מיר דאָך ניט. האָט מען אָבער אָנגעהויבען צו פילאָזאָפירען, אָנגעהויבען מיט אַ מאָל צו ריידען פון די בעהאַלטענע אויסגעצייכענטע סלאַווישע מדות, וועלכע וועלען זיך מוזען ענטפּלעקען נאָך דער מלחמה און פון וועלכע עס וועט מוזען קומען די ישועה אויף אידען. מען האָט אָנגעהויבען צו שאַפען איין טהעאָריע

נאָך דער אַנדערער, מען האָט פערלאָזען דאָס איינפאַכע, פערוואָרפען דעם פּשט און אָנגעהויבען צו פּשט'לען זיך און פערקראָכען אין חכמת הנסתר.

האָב איך זיך דערמאָנט אָן יענעם מגיד, וואָס האָט זיך גע־שטעלט אויף אַ פּסוק, און דער פּסוק איז דוקא געווען גלאַט, איין פּגימה'לע ניט געהאַט, איינער פון די גלאַטע פּסוקים, ווי למשל: אלה תולדות נח, שם חם ויפת, דאָס זיינען די תולדות'ען פון נח, שם חם און יפת. האָט דער מגיד אַזוי געזאָגט: זעהט, רבותי, דער פּסוק איז גלאַט, דרעהט איהם אויף אַלע זייטען, ער ליעגט גאַנץ רוהיג, וועל איך אָבער איהם אַ ביסעל מ ר ח י ק מ ן ה ש כ ל זיין, וועט איהר זעהן, אַז עס קלעפּט זיך ניט אַ וואָרט צו אַ וואָרט. און דער מגיד איז טאַקע געווען אַ גרויסער בריה אויף מרחיק מן השכל זיין, און נאָך צוויי מינוטען האָבען אַלע געפיהלט בעשיינ־פערליך, אַז דער פּסוק איז גאָר משונה'דיג.

אין די היינטיגע צייטען האָט מען ניט צו טהאָן מיט פּסוקים און מען פערדרעהט זיי ניט מעהר. וואָס טהוט מען אָבער? פער־דרעהט מען די אייגענע געדאַנקען. מען קעהרט אוים די לאָגיק אויף דער לינקער זייט, קומט ממילא אוים אַלעס פערקעהרט, דער אונ־טערשלאַג פון אויבען און די קנעפּ פון אונטען.

אָט שמועסענדיג וועגען דער א י ב ע ר ג ע נ י צ ע ו ו ע ט ע ר לאָגיק אין אַ געזעלשאַפט ביי מיינעם אַ פריינד, האָט מיך איינער פון די געסט אַ פרעג געטהאָן, וואו שטעהט דער פּסוק „משיב חכמים אחור ודעתם יסכל“ — ער קעהרט אום די חכמים נאָך הינטען און מאַכט זייער וויסען פערקעהרט. איך האָב געגלויבט, אַז דער פּסוק שטעהט אין איוב, עס לאָזט זיך אָבער אוים, עס איז אַ פּסוק פון ישעיה. ערשט אַז איך בין געקומען אהיים און נאָך אַמאָל אַ טראַכט געטהאָן וועגען דעם פּסוק, איז מיר איינגעפאַלען, אַז דער פּסוק איז דאָך מערקווירדיג אָנגעפּאַסט צו אונזער מלחמה־פילאָזאָפיע.

ווען גאָט וויל אמאָל שטראָפען דעם חכם, וואָס טהוט ער מיט איהם, ער קעהרט איהם אום נאָך הינטען, ממילא קעהרט זיך אוים זיין שכל, זעהט ער אַלעם מיט'ן קאָפּ אראָב.

לאכט ניט פון א פסוק. ער איז גוט אין פריעדענס־צייטען, ער קומט אָבער אויך צונוטץ אין מלחמה־צייט.

10 דעצעמבער, 1914.

צווייערליי פעסימיסטען

עס זיינען דא צווייערליי פעסימיסטען, וועלכע מען פערוועק־סעלט זעהר אפט אין לעבען. אין אמת'ען אבער זיינען זיי זעהר ווייט איינער פון דעם אנדערען אי נאך דער בעשאפענהייט פון זייער נאטור, אי נאך דעם תכלית, וואס יעדער פון זיי האט פאר זיינע אויגען.

עס זיינען דא פעסימיסטען, וועלכע וואלטען וועלען מיט זייער גאנצער נשמה, אז דער הימעל זאל זיין בלוי, די זון זאל שיינען העל און די מענשהייט זאל זיך פיהלען גליקליך, נאר עס פעהלט זיי דער גלויבען אין א גליקליכע צוקונפט. אפטמאל ווערט זייער גלויבען צושטערט דורך די טרוקענע חשבונות פון אן אנאלי־טישען פערשטאנד, וועלכער האקט אונטער די פליעגלען פון יעדער פאנטאזיע. אפטמאל קומט דער פעסימיזם פון אן אינוועניגער שטימונג, ניט אלס פראדוקט פון שכל. עס זיינען דא מרה־שחורה־דיגע נאטורען, וועלכע קאנען זיך ניט בעפרייען פון דער איינענער דונקעלהייט. אבער ווי דאס איז, זיינען דאס פעסימיסטען, וועלכע ליידען פון זייער איינענעם פעסימיזם. צווישען זייער וואונש און זייער גלויבען הערשט א שטענדיגער קאנפליקט, זיי טראגען אין זיך אן אייביגעס בעגעהרען אהן האפנונג אויף בעפריעדיגונג, זיי זיינען פול מיט צער, זיי עמפפינדען דעם גרויסען שמערץ פון א שעהנער וועלט, וועלכע קאן ניט אויפגעבויט ווערען, זיי ציהען זיך צו א משיח, וועלכער וועט קיין מאל פאר זיי ניט קומען.

עס זיינען אבער דא פעסימיסטען פון א גאנץ אנדער מין. דאס זיינען די טרוקענע פעסימיסטען. זיי האבען איין מאל פאר אלע מאל שלום געמאכט מיט זייער אייגענעם פעסימיזם, זיי האבען זיך צו איהם צוגעפאסט, צוגעשניטען זייער לעבען נאך דער פעסי־מיסטישער שיטה און פיהלען זיך דערביי זעהר בעקוועם. יעדע

פאַנטאַזיע איז זיי פון לכתחלה פעראַכט, זיי ווילן זיך אפילו ניט מטריח זיין און אונטערזוכן אויב זי האָט עפּעס אַ ממשות'די־גען שטיצפּונקט אָדער ניט. זיי שפּיעלן געוועהנליך אין לעבען די ראָלע פון די קלוגע, זיי לאָזען זיך ניט איינשמועסען, זיי לאָזען זיך ניט בעגייסטערען, זיי געהען תמיד ארום מיט'ן פונט און מיט'ן מעטער אין דער האַנד און וועגען און מעסטען און געפינען שטענדיג ארויס, אַז דער חשבון שטימט ניט. זוכט ביי זיי ניט קיין צער, דער זעעלישער שמערץ איז זיי פרעמד. זיי האָבען איהם אין גאַנצען פערטריבען.

די פּעסימיסטען פון דער ערשטער קאַטעגאָריע געהען ארום שטענדיג אומעדיג, זיי טראָגען אויף זיך אַ שווערע משא, זיי קלאָגען אויף גלות השכינה. די פּעסימיסטען פון דער צווייטער קאַטעגאָריע קלאָגען ניט און טרויערען ניט, זיי זיינען ניט בעזאָנדערס פרעהליך אָבער אויך ניט אומעדיג, זיי האָבען אַ פּער־גליווערטע שטימונג, כמעט שטענדיג גלייך, אָהן בערג און אָהן טהאָלען, שטענדיג בעזאָנען, שטענדיג שכל'דיג.

אייגענטליך איז דאָס אַן עולה, וואָס מען רופט זיי ביידע אָן מיט דעם זעלבען נאָמען „פּעסימיסט", דען נאָר די ערשטע פּער־דיענען דיעזען נאָמען, די אַנדערע זיינען ניט קיין פּעסימיסטען, זיי זיינען שוואַרץ־זעהער. ביי די ערשטע שטעלט זיך אוועק אַ שוואַרצער פאָרהאַנג צווישען זייער וואונש און זייער גלויבען, ביי די אַנדערע איז די נשמה זעלבסט אָבגעפאַרבט אויף שוואַרץ. די ערשטע האָבען נאָך עולם־הבא, זיי זעהען דעם גן־עדן, נאָר זיי גלויבען ניט, אַז די כרובים מיט די אויסגעשטרעקטע שווערדען וועלען ווען עס איז וויעדער אריינלאָזען אהין דעם איין מאָל ארויס־געטריבענעם מענשען. די אַנדערע זיינען עולם־הזה'ניקעס. פאַר זיי עקזיסטירט ניט ניט קיין עולם הבא, ניט קיין גן־עדן, ניט קיין כרובים. זיי קאָנען דעריבער ניט קלאָגען אויף גלות השכינה, ווייל זיי גלויבען אין דעם עצם שכינה ניט. זיי האָבען אויסגע־לערענט דעם פּסוק „הבל הבלים הכל הבל" און מיינען, אַז זיי זיינען אַליין געוואָרען קהלת'ען.

דער פּעסימיזם אין גאַנצען האָט אין זיך ניט קיין שאַפענדע

קראפט. די שכינה רוהט ניט, — אזוי זאָגען די אַלטע, — ניט פון אומעדינקייט, און ניט פון פערצווייפלונג, נאָר פון פרייד און האָפנונג. ווען מען וואָלט ניט געשאַפען פאר די ארבייטענדע קלאַסען דעם „צוקונפט־שטאַאט", וואָס איז די ווערטליכע איבערזעצונג פון „עולם הבא", ווען זיי וואָלטען אליין אין זיך ניט געטראָגען דעם גלויבען אז עס קאָן געשאַפען ווערען א נייע, א בעסערע און א שעהנערע געזעלשאפטליכע אָרדנונג — וואָלטען זיי בשום אופן ניט געקאָנט אויספיהרען דאָס, וואָס זיי האָבען אויסגעפיהרט אין דעם לעצטען האַלבען יאָהר־הונדערט. מען קאָן איינוווענדען און טענה'ן, אז דער „צוקונפטס־שטאַאט" איז „ניט אויפ'ן הימעל און ניט אויף יענער זייט ים", דעריבער איז געווען לייכטער צו גלויבען אין איהם — דאָס איז אָבער מעהר ניט ווי א טעות. ווען איך ארבייט פאר א אידעע, וואָס קאָן פערווירקליכט ווערען ערשט אין דורות ארום, בין איך א בן־עולם־הבא, אַלעס איינס ווי מיין צוקונפטס־שטאַאט איז בעשאַפען. קוק איך אין די צוקונפט, פערשמעלצען זיך ביי מיר הימעל און ערד און איך שאַף פאר מיר „נייע הימלען און א נייע ערד". עס איז ניט גענוג צו פערשטעהן מיט'ן שכל, אז די אָרדנונג איז שלעכט און י ע נ ע אָרדנונג איז גוט. פון שכל אליין איז נאָך ניט נ ע ד ר ו נ ג ע ן, אז איך זאָל זיין א שונא פון דער שלעכטער און א הייסער בעגעהרער פון דער גוטער אָרדנונג. די צדיקים האָבען געמוזט ו ו ע ל ע ן שאַפען זייער עולם הבא. מיר רעדען פון די וועלטען און זאָגען „אין די וועלטען, וואָס דער בורא האָט געשאַפען נאָך ז י י ן ו ו י ל ע ן און נאָך ד ע ם ו ו י ל ע ן פון זיינע יראים". ווען עס פעהלט דער גלויבען אין די מעגליכקייט פון א בעסערער וועלט, ווערט אָבגעהאַקט די פערבינדונג צווישען מיין וואונש און צווישען מיין אייגענעם כח. דער וואונש ווערט שוואַך און דער כח ווערט ניט אויסגענוצט, ער געהט לבטלה.

נאָר פון דעסטוועגען קאָן מען די פעסימיסטען פון דער ערשטער קאַטעגאָריע ניט נאָר אין גאַנצען מבטל זיין. מען קאָן מיט זיי מיטפיהלען. אָפטמאָל מאַכען זיי דורך אן ערשיטערונג אין לעבען און געווינען וויעדער זייער גלויבען און דאַן ווערען זיי די פלייסיגע מיטאַרבייטער פון דעם מענשליכען פראָגרעס. שלעכט שטעהט עס

מיט די פעסימיסטען פון דער צווייטער קאטעגאָריע. פאַר זיי איז ניטאָ קיין תרופה, זיי זיינען אַ נעגאַטיווע קראַפט אין דער געזעל־שאַפט, וואָרים כמעט תמיד זיינען זיי ניט צופריעדען מיט זייער אייגענעם פעסימיזם. זיי האָבען טאַקע פיינט דעם אָפּטימיסט תכלית שנאה. זיי האָבען אָפּטמאָל אויך ליעב צו שיטען זאַלץ אויף די וואונדען, זיי פערדריסט, טאָמער געפינט נאָך ווער עס איז אַ שטיקעל טרייסט, אַ האָפנונגס־שטראַהל.

קום איך, למשל, און רעד אָב שעה'ן לאַנג מיט אַזאַ מין פעסי־מיסט וועגען דעם בילד פון צושטערונג, וואָס איך האָב געפונען אין אונזער אַלטער היימאַטה, איך דערצעהל איהם פון דעם כותל המערבי, צום ביישפיעל, און פון די שטיינערנע קינות, — ענטפערט ער מיר: אויף וואָס האָסט דו יאָ צו קלאָגען, זייט דער בית המקדש איז חרוב געוואָרען ביז אויף היינטיגען טאָג, איז פלאַץ מורא'דיג געשטיגען אין מקח, און דער הייליגער פלאַץ איז איצט ווערטה דאָס געלד, וואָס האָט אַ מאָל געקאָסט דער בית המקדש. דערצעהל איך איהם ווייטער מכח דעם ענין פון „תחית המתים", ווי ביי אַן אַלט פאָלק איז ווידער ערוואַכט געוואָרען דער ווילען צו נייעם לעבען, ווי נעכטיגע קרעמער און לופט־מענשען זיינען געוואָרען אַקער־בויער און פלאַנצער, ווי מענשען, וואָס האָבען געקוקט מיט זייערע אויגען נאָר אַראָב און האָבען קיין שייכות ניט געהאַט ניט צום הימעל ניט צו דער ווייטער נאַטור, זיינען נעהנטער געוואָרען אי צו גאָט אי צו נאַטור, — ענטפערט ער מיר: אַלעס וועט צו־נעהמען דער טערק. ער וויל האָבען גאַראַנטיען, ער וויל ארבייטען מיט צעהנפאַכער זיכערהייט, ער גלויבט ניט אין די קראַפט פון זיין אייגענעם גלויבען, ער האָט ניט קיין גלויבען אין די אייגענע קראַפט.

קום איך למשל, און ווייז איהם אָן אויף די צוויי און פערציג טויזענד דריי הונדערט און זעכציג נפשות, וועלכע זיינען ארויס פאַרצייטען פון בבל און וואָס נאָר זיי האָבען מיר צו פערדאַנקען אונזער אייגענעם קיום ביז אויף היינטיגען טאָג, — ענטפערט ער מיר: און וואָס וואָלט מיך געאַרט, אַז איך וואָלט ניט געהאַט קיין קיום? דאָס לעבען אַליין האָט אויפגעהערט צו זיין פאַר איהם

עטוואָס הייליגעס, עס איז ניט מעהר ווי א געשעפט, אַן אַנגעלע־גענהייט, וואָס מוז ערלעדיגט ווערען.

קום איך צו איהם חנוכה און רעד מיט איהם וועגען די חשמונאים, וועגען זייער העלדענמוטה און זייער מסירת נפש — ענטפערט ער מיר: און וואָס האָבען זיי אויסגעפיהרט מיט זייערע גבורות? וואָלט אפשר ניט גלייכער געוועזן, אז דער גלות וואָלט זיך אַנגעהויבען מיט עטליכע הונדערט יאָהר פריהער, מען וואָלט זיך אפשר צו איהם מעהר צוגעוואוינט און זיך ניט אזוי געצאַפּעלט. דאָס איז אַ מענש, וואָס עראינערונגען שטערען איהם, ער וויל ניט קיין אויפמונטערונג.

ווער קען ניט דעם וויץ פון דעם זיד רוסישען „חאָחאָל". ער געהט און זעהט ווי איינער טרינקט זיך, פון צייט צו צייט שטרעקט ער נאָך ארויס דעם קאָפּ פון וואסער, ער ראנגעלט זיך מיט דעם נאַסען עלעמענט. דער חאָחאָל רופט איהם צו: הער זיך אויף צו בונטעווען, לאָז זיך אראָב אויפ'ן גרונד.

צוגעוואוינען זיך צו א גלות, גלייך ווי ניט יעדען טאָג געהט אויף די זון און פרעדיגט פרייהייט, גלייך ווי ניט יעדען טאָג ווערט געשאַפען א נייע וועלט, און עס ווילט זיך אזוי ניט זיין געקנעכטעט, זיין צוגעשמידט און זיך ניט קענען פריי בעוועגען.

די שווארץ־זעהער — דאָס זיינען די ערגסטע שונאים פון מענשליכען פאָרטשריט. מעהר פון אלעמען ליידען מיר אידען פון זיי. דאָס איז די שלימסטע ירושה, מיט וועלכער דער גלות האָט אונז בעשענקט. און ווען מיר הויבען אָן צו קלעהרען וועגען א נייער, ליכטיגערער, שעהנערער צוקונפט, טאָרען מיר ניט פערגעסען, אז מיר מוזען אָנהויבען בעקעמפּפען דעם גלות אין גלות גופא. שווער איז דער וועג, וואָס ליעגט פאַר אונז, דאָך טאָרען מיר ניט פערצווייפלען, און ווען פיעלעס פון דעם, וואָס איז אויפגעבויט געוואָרען אין די לעצטע יאָהרען מיט אזוי פיעל קרבנות, קאָן חלילה צושטערט ווערען פון דעם גרויסען וועלט־שטורם, מוזען מיר זיין ענטשלאָסען אָנהויבען אויף דאָס ניי, ווידער בויען, ווידער לעגען א שטיין אויף א שטיין און ציגעל אויף ציגעל, ביז דער בנין וועט ווערען גענוג שטארק אום בייצוקומען אלע שטורמס.

דער ווילען צום שעהנעם און ערהאבענעם האָט ארויסגערופען דעם גלויבען, דער גלויבען האָט ארויסגערופען דעם בטחון, די צו־ פערזיכט. דער בטחון האָט געשטארקט דעם כח און דער כח האָט אויפגעטהאָן גבורות. דאָס איז דער פּראָצעס פון דער מענשליכער ענטוויקלונג.

17 דעצעמבער, 1914.

אַן ענטפער צו אידישע פּעסימיסטען

איז דאָס טאַקע אמת, אַז אַמאָל האָבען די אידען געהאַט גבורים, און היינט זיינען זיי אין גאַנצען פערשוואונדען? איז דאָס טאַקע אמת, אַז דער לאַנגער, פינסטערער, ביטערער גלות האָט בערויבט דאָס אידישע פאָלק און פון איהם אַוועקגענומען דעם העלדענמוטה, דאָס טהייערסטע, דאָס עדעלסטע, וואָס אַ פאָלק בעזיצט? איז דאָס טאַקע אמת, אַז דאָס אידישע פאָלק איז אינערליך צושטרייט געוואָרען און האָט זיך פערוואַנדעלט אין פאָלקס־שטויב, אין קליינע אַטאָמען, וועלכע האָבען פערלאָרען זייער געגענזייטיגע אַנציהונגס־קראַפט, אין בעזונדערע חלקים, וועלכע דרעהען זיך אַרום אין ווירבעל־שטורם פון לעבען און האָבען מעהר קיין שייכות ניט איינער צום אַנדערען?

מיר האָבען פּעסימיסטען גענוג, וועלכע ענטפערען מיט „יאָ“ אויף אַלע דיעזע פראַגען. זיי גלויבען ניט מעהר, אַז דאָס אידישע פאָלק קאָן האָבען אַ תקומה אַלס אַ פאָלק און גיבען אונז אַן עצה, אַז מיר אַליין זאָלען אויף פון אונזער זייט זעהן וואָס שנעלער דורכצומאַכען דעם צערזעצונגס־פּראָצעס, וועלכער האָט אונז אַרומ־גענומען, וואָס שנעלער פערשווינדען, וואָס שנעלער מגולגל ווערען אין אַנדערע. זאָל יעדער פון אונז, אַלס אַן איינצעלנער, זוכען רעטונג ווי ווייט ער קאָן, זאָל ער זיך פריינוויליג, אָהן סתיר׳דעם און ווידערשטאַנד, איבערגעבען אין די האַנד פון דעם אונבאַרעמ־הערציגען גורל און איבערגעהן אין אַן אַנדער וועלט, לאָזען זיך איינ־שלינגען פון דער פרעמדער סביבה און שליעסען פריעדען מיט די נייע לעבענס־בעדינגונגען.

מיר האָבען גענוג פּעסימיסטען, וועלכע בעהויפּטען, אַז די איצטיגע מלחמה, אין וועלכער די אידישע בעפעלקערונג פון די פערשיעדענע לענדער איז אַזוי שטאַרק בעטהייליגט, וועט האָבען אַ

גרויסע ווירקונג אויף דעם אידישען צערזעצונגס־פּראָצעס. זיי זאָגען נביאות, אַז אויך נאָך דער מלחמה וועט ניט פערשווינדען די געגנער־שאַפט, וועלכע האָט זיך ארויסגעוויעזען בשעת דער מלחמה צווישען די פערשיעדענע אידישע לאַנדסמאַנשאַפטען. די ענגלישע, די פראַנצויזישע און די רוסישע אידען, דאָס הייסט „די אַליאירטע", וועלען ניט וועלען מעהר האָבען צו טהאָן מיט די דייטשע און די עסטרייך־אונגארישע אידען. דער נאַציאָנאַלער באנד, וואָס האָט זיי ביז איצט צוזאַמענגעהאַלטען, איז צוריסען געוואָרען, און זיי וועלען מעהר ניט קאָנען זיצען ביי איין טיש. דאָס איז נאָך וועניג. דער אַנטאַגאָניזם צווישען דיעזע גרופּען וועט אויך פערזעצען א טויט־קלאַפּ, — אַזוי בעהויפּטען די נייע נביאים, — אפילו צו דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע איז אויפגעבויט אויף דער גרונדלאַגע פון דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק. די ציוניסטישע קאָנ־גרעסען זיינען אונמעגליך געוואָרען און דאָס שעהנע בילד פון דער אַלוועלטליכער אידישער איינינגקייט וועט פון איצט אָן געהערען דער פערגאַנגענהייט, דער געשיכטע.

וואָלט דיעזע נבואה ענטהאַלטען אין זיך אַן אמת, וואָלט זי מקוים געוואָרען, וואָלט דאָס געווען דער שטאַרקסטער בעוויז, אַז די אידישע אומה איז חרוב געוואָרען אלס אומה און האַלט ביים אַראָבגעהן פון דער וועלט־סצענע. דאָס וואָלט בעוויעזען, אַז דעם אידישען פאָלק פעהלט דער צעמענט, די אינערע אָנציהונגס־קראַפט, די בעהאַלטענע גבורה, וואָס אָהן איהר קאָן א נאַציאָן ניט אויס־קומען. די ציוניסטישע בעוועגונג אין די לעצטע צעהנדליגע יאָה־רען וואָלט דאַן געווען גלייך צו דעם אויפפלאַקערען פון א וואולקאַן איידער ער ווערט פערלאָשען.

צום גליק אָבער איז דיעזע נבואה א פאַלשע און זי וועט קיין מאָל ניט פערווירקליכט ווערען. דער נביא, וועלכער האָט זי ארויס־געזאָגט, לעבט ווייט פון זיין פאָלק, ער קען ניט זיין פאָלק, צו וועמען ער ווענדעט זיך מיט זיינע הארבע פּאָראויסזאָגונגען. ער פערשטעהט ניט זיין נשמה און פיהלט ניט זיין דופק, און זיינע ווערטער שפּיעגלען דעריבער אָב בלויז מרה־שחורה'דיגע שטי־מונגען פון א גאַנץ קליינער אידישער גרופּע, פון א גרופּע, וועלכע

האָט אויך ביז דער מלחמה געהאַט נאָר אַ קנאַפּען צוזאַמענהאַנג מיט דעם אידישען פאָלק. דאָס איז איינע פון די קליינע אידישע גרופּען, וועלכע האָבען שוין לאַנג פערלאָרען דעם אידישען פאָלקס־צער און וועלכע פלעגען זיך עטוואָס אויפמונטערען נאָר ווען אַ קאַטאַסטראָפע פלעגט אויסברעכען. דער גלות האָט אונז אויך מיט דער שעהנער מתנה בעשענקט: מיט קאַטאַסטראָפע־יודענטהום. דיעזע קליינע גרופּען האָבען לאַנג פערלאָרען זייער אמונה אין די אידישע פאָלקס־גבורה, און דאָ איז נאָך געקומען די מלחמה און זי האָט זיי נאָך שוואַכער געמאַכט, זי האָט פון זיי צוגענומען דעם לעצטען פונק פון זייער צוזאַמענגעהעריגקייטס־געפיהל. קומט דער נביא פון דיעזע קליינע גרופּען און שרייט אויס אין זיין פערצווייפלונג, אַז די אידישע וועלט איז חרוב און מען זאָל אָנהויבען גרייטען אַ מצבה.

ווער עס האָט פערפאָלגט די אידישע ענטוויקלונג אין די לעצטע עטליכע צעהנדליג יאָהרען, זיך גוט צוגעהערט צו די גרויסע שטימונגען צווישען די אידישע מאַסען און זיך צוגעקוקט צו די פערענדערונגען צווישען דער האַלב־אסימילירטער יוגענד אין די מערב אייראָפּעאישע לענדער, דער מוז מודה זיין, אַז דוקא אין דער לעצטער צייט איז געוואָרען דער נאַציאָנאַלער צוזאַמענשלוס צווישען די פערשיעדענע צושפּרייטע חלקים פון אידישען פאָלק ניט אין אַן ערך שטאַרקער און פעסטער ווי אין די גאַנצע פערגאַנגענע דורות פון דער נייער צייט. דאָס הייסט פון די לעצטע פינף יאָהר־הונדערטע. די אידישע ליטעראַטור אין ביידע שפּראַכען, אי אין דער העברעאישער אי אין דער אידישער, האָט אין די לעצטע פערציג יאָהר געמאַכט גרעסערע פאָרטשריטע ווי אין דער גאַנצער השכלה־עפּאָכע. זי איז געוואָרען לעבעדיגער, אינהאַלטסרייכער, פיעלזייטיגער, אומפּאַסענדער, וויסענשאַפטליכער און קינסטלערישער. און אַזוי ווי די ליטעראַטור מוז האָבען איהר יניקה פון לעבען, קאָנען מיר אין דער ענטוויקלונג פון דער אידישער ליטעראַטור זעהן דעם בעסטען סימן, אַז דאָס אידישע לעבען איז אין דער לעצטער צייט דוקא געוואָרען פולער און רייכער אין נאַציאָנאַלען זין, ווייל ליטעראַטור־שעפּפונגען אָהן פאָלקס־גייסט און אָהן אַ נאַציאָנאַלען

אנשטריך לאָזען ניט איבער קיין שום רושם. דאָס זיינען טויט־געבאָרענע שעפּפונגען, מען פיהלט ניט זייער ערשיינען און מען מערקט ניט זייער פערשווינדען. און מיר האָבען טאקע א קלאָרען בעווייז. אין דער צייט, ווען די העברעאישע און אידישע ליטע־ראטור האָבען דורכגעמאכט א ריעזען־ענטוויקלונג, איז די דייטש־אידישע, די רוסיש־אידישע, די פראַנצוזיש־אידישע און די ענגליש־אידישע ליטעראטור געזונקען פון טאָג צו טאָג און פון שטופע צו שטופע. די בעסטע שריפטשטעלער און קינסטלער זיינען איבער־געגאנגען צו די פרעמדע, זיי האָבען זיך אָבגעריסען פון צענטער, יעדער פון זיי האָט דאָס געהאלטען פאר א גרויס כבוד צו ווערען א דייטשער, א רוסישער א. ז. וו. שריפטשטעלער. עס זיינען אומעדום געבליעבען כמעט אויסשליסליך די מאָדערנע טהעאָלאָגען, וועלכע האָבען געמוזט בלייבען אויף דעם אידישען געביעט, ווען זיי האָבען אפילו געשריעבען אין פרעמדע שפראכען. דעריבער האָט די גאנצע פרעמדשפראכיגע אידישע ליטעראטור בעקומען א טהעאָ־לאָגישען כאראקטער, גלייך ווי דאָס אידישע לעבען וואָלט אריינ־געקראָכען מיט לייב און זעעלע אין די „סינאגאָגע“, גלייך ווי דאָס אידישע לעבען האָט פערלאָרען אלע מעגליכע אינטערעסען און האָט זיך אליין פערשטופּט אין בית־מדרש ווינקעל.

אויך די אידישע גבורה האָט אָנגענומען אין דער לעצטער צייט גאנץ אנדערע פאָרמען. זי האָט אָנגעהויבען צו ווערען צו־ריק שעפּפעריש, זיך צו בעפרייען פון איהר אייגענעם גלות. צווי־שען דער גלות גבורה און דער פרייער גבורה איז דאָ א גרויסער אונטערשיעד. די פרייע גבורה איז פּראָדוקטיוו, זי שאפט אין לעבען געוויסע ווערטהען, וועלכע זיינען בולט און קאָנען אָבגע־שאצט ווערען. די גלות גבורה, די געקנעכטעטע גבורה, קאָן בע־זיצען דיזעלבע קראפט, קיינער מערקט זי אָבער ניט, ווייל איהר קראפט ווערט אויסגעגעבען, כדי ניט צודריקט צו ווערען פון אן אנדער געגנערישער קראפט. די פרייע גבורה שאפט דעם ה ע ל ד, וועלכער אימפּאָנירט און ווערט בעוואונדערט, די געקנעכטעטע גבורה שאפט דעם מארטירער, וועלכער רופט ארויס מעהר מיטלייד ווי בעגייסטערונג, מעהר רחמנות־געפיהל ווי בעוואונדערונג. דער

העלד און דער מארטירער — דאָס איז דער ג ב ו ר און דער ק ד ו ש. דאָס פרייע לעבען בעשענקט אונז מיט גבורים, דאָס גלות לעבען — מיט קדושים. דעם גבור בעזינגען מיר, נאָך דעם קדוש מאכען מיר א הספד. ווען מיר דערמאָנען די גבורים זאָגען מיר „על הנסים ועל הגבורות", ווען מיר דער־מאָנען די קדושים זאָגען מיר „אל מלא רחמים". די ערשטע גיבען אונז צו מוט און האָפנונג, די אנדערע שטימען אונז טרויעריג און צער'דיג. אין דער ווירקליכקייט בעזיטצט דער גבור און דער קדוש דיזעלבע קראפט, אָבער די פאָרם אין וועלכער די קראפט אָפענבארט זיך העננט אָב פון די בעדינגונגען אין וועלכע מען לעבט. די גבורה מוז האָבען אַ ן א י י נ ע נ ע ם ב אָ ד ע ן. אויף א פרעמדען באָדען פערוואנדעלט זי זיך אין קדושה, אין מארטירערטום, זי וויקעלט זיך איין אין זיך זעלבסט און אָפענבארט זיך אין דער געשטאלט פון ווידערשטאנד, פון עקשנות. דעם ווידערשטאנד און די עקשנות מערקט מען ניט אזוי לייכט און מען שעטצט זיי ניט ווי די פרייע גבורה.

דעריבער אונטערשעצט מען שטענדיג דעם העלדענמוט פון א גלות פאָלק. שווייגען, דולדען, ליידען און ערטראָגען אימפאָני־רען ניט, ווען מען ווייס אפילו, אז דערצו געהערט א גרויסער כח. די וועלט האָט ליעב דעם פ ר י י ע ן גבור. עס איז דער־ריבער קיין וואונדער ניט , אז אויך מיר אליין האָבען ביז צו א געוויסען גראד פערלאָרען די אכטונג פאר אונזער אייגען פאָלק. מיר האָבען פערלאָרען די אמונה אין זיין כח, די קדושים האָבען פערדונקעלט די גבורים, קדושים האָבען מיר געזעהען פאר אונזערע אויגען, די גבורים האָבען מיר געמוזט ארויסרופען פון די אלטע, פערגעסענע דורות. מען קאָן ניט אונבעשטראָפט ערציהען א יוגענד אויף ערצעהלונגען פון גזרות און רדיפות, די יוגענד וויל האָבען עטוואָס פרעהליכעס, עטוואָס וואָס גלאנצט און שיינט, וועקט און ווינקט, רופט און מונטערט אויף צו א נייעם לעבען, צו נייער גבורה.

אונזער לאנגע גלות געשיכטע איז זעהר אָרים אין מאָמענטען, וועלכע זאָלען קענען ב ע ג י י ס ט ע ר ע ן א ו ן ע ר מ ו נ־

ט ע ר ן א פרישע און געזונדע יוגענד, און מיר זיינען איבערצייגט אז גראָד די תקופה פון דעם נייעם ישוב ארץ ישראל, וואו די פּאסיווע אידישע גבורה האָט זיך ווידער פערוואנדעלט אין אקטיווע גבורה, וואו די שעפּפערישע קראפט איז ווידער גע־וואָרען בולט — מיר זיינען איבערצייגט, אז גראָד דיזע תקופה וועט בעפּרוכטען אונזער יוגענד ניט נאָר דאָרט, וואו דאָס נייע לעבען ענטוויקעלט זיך, נאָר אפילו אין די גלות לענדער. פּשוט, מען וועט האָבען אויף וואָס אָנצואווייזען, מען וועט קאָנען דער־צעהלען די יונגע קינדער ניט נאָר פון מענשען, וואָס האָבען זיך ניט געלאָזען צודריקט ווערען, נאָר אויך פון מענשען, וואָס זיינען בעזעעלט געוואָרען פון א הויכען נאציאָנאלען געדאנק און האָבען דערפיהלט אין זיך א קראפט צו בויען א נייע צוקונפט. מיר האָבען נאָך ניט אָבגעשאצט די נייע תקופה ווי געהעריג, ווייל מיר אליין לעבען אין איהר, זי איז אונז נאָך צו נאָהענט.

דעריבער גלויבען מיר אויך ניט אין די נביאות פון אונזערע פּעסימיסטען. אדרבא, מיר גלויבען, אז אפילו די ענגלענדער און די דייטשען, די פראנצויזען און די רוסען און די עסטרייכער וועלען ניט זיין אייביג ברוגז איינער מיט דעם אנדערן, און בשום אופן גלויבען מיר ניט, אז די איצטיגע מלחמה זאָל אָבהאלטען דעם פעראייניגונגס־פּראָצעס, וועלכער האָט זיך אזוי שעהן אָנגעהויבען אין אונזער אידישען לעבען. פערקעהרט, מיר רעכענען, אז נאָך דער מלחמה, ווען עס וועט ארונטערגענומען ווערען די שטרענגע צענזור פון אונזער שפּראך און געדאנקען, וועלען מיר זיך ערשט רעכט בעזינען און איינזעהען, ווי ווייט מיר זיינען אין גלות מטושטש געוואָרען. אפשר וועלען אייניגע אידישע לאָרדען אָדער געהיימראטהען גלויבען, אז זיי זיינען מחויב צו בלאָזען זיך איינער אויף דעם אנדערען אויך נאָך דער מלחמה. זיי איבערטרייבען אָבער זייער אייגענעם איינפלוס און מערקען ניט, אז זייער צייט איז

פארביי. עס ארבייטען אין אידישען פאָלק גאַנץ אַנדערע כחות, דער שעפּפערישער גייסט איז וויעדער אויפגעוואַכט, דער גייסט, וואָס רופט און מאַהנט צו פעראייניגונג. אויף די פּאָזיטיווע אי־דישע כחות וועט די מלחמה מוזען האָבען א פערקעהרטע ווירקונג, פערקעהרט צו דער מיינונג פון אונזערע פּעסימיסטישע נביאים.

25 דעצ., 1914.

אויפלעבענדע ימים־טובים

מיר האָבען אזוי ווענינ נחת אין לעבען, אזוי ווענינ ליכטיגע מאָמענטען, אז עס בלייבט אונז ניט אנדערש איבעריג ווי צו זוכען שטיצפּונקטען אין דער אלטער, גרויער פערגאנגענהייט. אלע אונזערע ימים־טובים שטאַמען פון פאַרצייטען, זיי זיינען אונז דערייבער דאָפּעלט טהייער, און וואָס דער קאָנטראַסט צווישען זיי און דער נעגענוואַרטינער שטימונג איז גרעסער, אלץ הייליגער און ערהאבענער ערשיינען זיי אונז. מיר ציטערען פּשוט איבער זיי, מיר קלאַמערען זיך אָן זיי מיט ליעבע און צערטליכקייט. מיר האָבען מורא, אונזער לעבען זאָל ניט ווערען צו וואָכעדיג, עס זאָל חלילה ניט פערליערען דאָס ביסעלע גלאַנץ, וואָס אונזערע היסטאָרישע ערינערונגען פערלייהען נאָך איהם. די ימים טובים זיינען אונז אזוי טהייער געוואָרען אין גלות, אז מיר האָבען גענומען און פערדאָפּעלט זיי. די טרוקענע ערקלעהרונגען, פאַר וואָס מען האָט אין גלות געמאַכט פון איין טאָג יום־טוב צוויי טעג האָבען מיך קיין מאָל ניט געקאָנט בעפריעדיגען. עס ליעגט דערין א טיעפערער פּסיכאָלאָגישער גרונד. דער רייכער קאָן זיך ערלויבען דאָס פערגניגען צו האָבען נאָר צוויי אָדער גאָר איין קינד. ער האָט די מעגליכקייט גוט אויפצופּאַסען אויף זיין קינד און שאַנסען אויסצוהאָדעווען זיין בן־יחיד אָדער זיין בת־יחידה. דער אָרימאַן מוז אפילו קינדער האָבען אויף איינפאַל. דער אינסטינקט זאָגט איהם אונטער ער זאָל זיין פאָרזיכטיג און ניט בלייבען אָהן א קדיש. עס איז לייכט צו זאָגען האָב איין טאָג יום־טוב. דאָס קאָן מען זיך ערלויבען ביי זיך אין דער היים, וואו דו וויסט, אז קיינער קאָן דיר דיין יום־טוב ניט שטערען אָדער גאָר אָוועקנעהמען. אין דער פרעמד מוז מען זיין פאָרזיכטיג. ווער וויים וואָס עס קאָן

זיך מאַכען. עס קאָן קומען אַ פּרעמדער און חרוב מאַכען דיין סוכה אָדער צושטערען דיין ערשטען סדר. בלייבט דיר דאָך נאָך אַ האָפנונג אויף דעם צווייטען טאָג.

אַ וואונדערבאַרע שטעלע איז דאָ אין ירושלמי. עס זיינען זיך מתוכח די גלות־אידען פון בבל און די שטאָלצע ירושלמים. די אידען פון בבל בעריהמען זיך מיט דעם וואָס זיי האָבען צוויי מאָל אַזוי פיעל ימים־טובים ווי די ירושלמים, און די ירושלמים בעריהמען זיך מיט דעם, וואָס זייערע ימים טובים זיינען דערפאַר קרעפטיגער, זיי האָבען מעהר קדושה, טאַקע מחמת דעם, וואָס מען האָט זיי ניט צוגעגעבען נאָך אַ וואָכעדיגען טאָג. און איינער פון די מפרשים ערקלעהרט דאָס אונז אויף אַזאַ אופן: צוויי ברידער האָבען בעקומען צוויי פלאַשען וויין, שטאַרקען, אַלטען וויין, פון דעם עכטען „יין המשומר". דער רייכער ברודער האָט געהאַט אַן איינגענעם קעלער און האָט בעהאַלטען זיין פלאַש וויין אין אַ זיכערען אָרט. דער אָרימער ברודער האָט ניט געהאַט קיין אייגען הויז, ער האָט זיך אַרומגעשלעפּט פון איין דירה אין די אַנדערע. האָט ער מורא געהאַט, אַז זיין פלאַש וויין זאָל ניט צובראָכען ווערען. צו אַ בת יחידה קלעפּט זיך דאָך עפּעס. איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה, ער האָט צומישט זיין וויין מיט וואַסער און געמאַכט פון איהם צוויי פלאַשען, זאָל זיין איין פלאַש אויף איינפאַל.

אַ וואונדערבאַרע ערקלעהרונג. זי קאָן אונז דיענען פאַר אַ שליסעל אין פיעלע הינזיכטען, ווען מיר ווילען פערשטעהן אונזער גלות־לעבען.

נאָר דאַנקען גאָט, וואָס מען האָט אונז געגעבען אַכט טעג חנוכה. מען האָט דאָס געטהאָן בכונה. פון אַכט טעג וועט שוין עטוואָס איבערבלייבען. פּורים האָט מען דוקא געמאַכט נאָר איין טאָג, ווייל פּורים מוז מען דאָך זיין שכור, און כידוע זיינען דאָך אונזערע אידען ניט קיין גרויסע בריות אין הלכות שכרות. הלואי זאָלען זיי אויסהאַלטען דעם איין טאָג פּורים. מעהר ניט פון רחמנות ווענען האָט מען זיי געגעבען נאָך אַ שושן פּורים'על.

חנוכה אָבער איז ניט אַזאַ האַרבע גזרה, לאַטקעס קאָן מען דאָך עסן אַ גאַנצע וואָך, און ווער רעדט קאָרטען שפּילען. דווקא די שוואַכע נאַציאָנאַליסטען, וועלכע זיינען גאָר ניט אַזוי בעגייסטערט פון די חשמונאים און זייערע גבורות, זיינען מקיים די מצוה פון קאָרטען שפּילען מיט אַלע תגין. כדי מען זאָל זיי אָבער ניט חושד זיין, אַז זיי האַלטען פון חנוכה, שפּילען זיי אי פאַר חנוכה אי נאָך חנוכה. זאָל זייערס איבערגעהן, אַבי זיי זאָלען זיין ריין פון יעדען פערדאַכט אין אידישען שאָוויניזם.

מען קאָן אָבער זאָגען וואָס מען וויל: עס וואַקסט ביי אונז אַ נייער דור. דאָס קאָן מען זעהן פון דעם, ווי אונזער יוגענד הויבט זיך אָן צו פערהאַלטען צו אונזערע נאַציאָנאַלע ימים־טובים. נאָך אָט גאָר ניט לאַנג, מיט אַ פּאָר צעהנדליג יאָהר צוריק פלעגט חנוכה זיין ביי אונז אַ קנאַפּער יום־טוב. אין די חדרים פלעגט מען נאָר זעהר ווייניג דערצעהלען די קינדער וועגען דעם נס פון חנוכה. מען האָט גענומען די גרויסע היסטאָרישע תקופה און מען האָט זי פּשוט בעהאַלטען און פון אַלע העלדענטהאַטען פון די חשמונאים האָט מען אויסגעפּרעסט אַ קליינע מעשה'לע מיט דעם קריגעלע בוימעל. די קינדער האָבען נאָר געוואוסט, אַז חנוכה געהט מען צום זיידען און צום רייכען פעטער און מען בעט חנוכה־געלד. די יוגענד האָט געשפּילט אין קאָרטען. די עלטערע האָבען מחנך געווען די אינגערע אין דער מצוה. וואו ניט וואו פלעגט מען מאַכען אַ חנוכה־באַל און מען האָט געטאַנצט. מען האָט אויך געגעסען לאַטקעס. ערשט אין די לעצטע יאָהרען איז חנוכה אויפגעשטאַנען תחית־המתים, חנוכה האָט בעקומען אַן אינהאַלט, חנוכה איז געוואָרען אַ פאָלקס־יום־טוב, אָדער ריכטיגער — ד ע ר פאָלקס־יום־טוב.

דער שיקזאַל האָט מיך פערוואָרפען אין אַ פרעמדע מדינה, ווייט פון מיין היים, ווייט פון מיין פאַמיליע. איך בעקלאָג זיך ניט. הלואי וואָלטען אַלע מיינע ברידער, וואָס ריכטען איצט אָב גלות אין דער פרעמד, געהאַט אַזאַ גלות ווי איך האָב איהם איצט, הלואי וואָלטען זיי געהאַט נאָר אַ קליין חלק פון דער אינערער בעפריעדיגונג, וואָס איך האָב דאָ געהאַט, בעזאָנדערס אין דער פער־

גאַנגענער חנוכה־וואָך. לאַטקעס האָב איך ניט געגעסן, ווייל קיינער האָט מיך ניט איינגעלאַדן, קאָרטן האָב איך ניט גע־שפּיעלט, טאַקע מחמת דעם זעלבן טעם. נאָר איך האָב אויף מיינע פריינד קיין פאַראיבעל ניט. עס וואָלט געווען קאָמיש איינ־צולאַדן אויף לאַטקעס אין אַ מדינה, וואו אפילו גויים זיינען גע־קומען צום שכל און עסן לאַטקעס כמעט אַלע טאָג צום פריה־שטיק. מיינער אַ חבר, וואָס איז געקומען אהער דאָ ניט לאַנג פון ארץ־ישראל האָט דערגאַנגען דעם סוד פון די אַמעריקאַנער לאַטקעס און מאַכט טאַקע חנוכה אַלע טאָג. צום קאָרטן־שפּיעל האָט מען מיך ניט איינגעלאַדן, ווייל מן הסתם קוקט מען ניט דערויף דאָ ווי אויף אַ גאָווינע, עס איז וואַהרשיינליך די זעלבע געשיכטע ווי מיט די לאַטקעס.

און איך בין צופריעדן, וואָס מען האָט מיך ניט איינגעלאַדן. האָב איך געהאַט די אָוועגדען פריי און געקאָנט צוקוקן זיך, ווי מען פייערט דאָ אין אַמעריקאַ דעם ניי־ענטדעקטען יום־טוב חנוכה. בעזונדערם האָבן מיר פערשאַפט פיעל פערגניגען אונזערע יטנגע קינדערלעך. איך האָב זיי בעאָבאַכטעט אין עטליכע אספות. אויף די יונגע פּנים'לעך האָט מען געקאָנט לעזען, אז זיי ווייסען, וואָס חנוכה איז. זיי זיינען געקומען צום יום־טוב אין ווייסע קליי־דעלעך. זיי האָבען מבטל געווען דעם פראָסט אין דרויסען. גוט, קינדערלעך, אָט אזוי הויבט מען אָן מבטל צו זיין דעם גלות פון צאַרטען אַלטער אָן. עס איז קאַלט, די יונגע ביינדעלעך טרייסלען זיך, טהוט מען אָן אַ מאַנטעלע. דער מאַנטעל געהערט דעם גלות, אונטער דעם מאַנטעלע זאָל אָבער זיין יום־טוב'דיג, ווייס, העל, ליכטיג.

איין חנוכה איז מיר בעשערט געווען צוצוברענגען אין „תל אָביב", אין ארץ־ישראל. די קינדער זיינען אַלע געווען געקליידעט אין ווייס און געטאַנצט האָבען זיי אויף דעם גרויסען הויף פון דעם בית־הספר־לבנות. מאַנטלען האָבען זיי ניט געטראָגען, ווייל עס איז ניט געווען קאַלט. די קליינע מיידעלעך אין די ווייסע קליי־דעלעך האָבען געטראָגען ווייס־בלויע פאָהנען און ברענענדיגע הבדלות, זיי האָבען געזונגען און געטאַנצט, און די שטערן פון

אויבען, די גרויסע, העלע, ליכטיגע ארץ־ישראל שטערן האָבען גע־פונקעלט און געזאָגט שירה. דאָס איז געווען א וואונדערבארער אָוועגד; ווער עס האָט איהם געלעבט, וועט איהם קיינמאָל ניט פערגעסען.

איך וויים ניט, וואָס מאַכען זיי איצט דאָרט אין „תל־אָביב״? נאָך זיעבען א זייגער אין אָוועגד דארפען זיי ניט ארויס פון די וואָהנונגען. און וואָס מאַכען זיי אין די וואָהנונגען? האַלטען זיי די וויים־בלויע פאָהנען און די ברענענדע הבדלות? האָבען זיי אָנגעטהאָן זייערע יום־טוב׳דיגע קליידעלעך לכבוד חנוכה? אָדער — איך וויל ניט קלעהרען. איך וויל זיי זאָלען בלייבען ביי מיר אין זכרון, ווי איך האָב זיי געזעהן אויף דעם הויף פון זייער איינענער שולע. איך וויל זיי זעהן אונבעזאָרגט ווי די קינדהייט, שטראַהלענד ווי די האָפנונג.

אין קלינטאָן האָלל איז דאָס געווען, אין ניו יאָרק. די קינדער האָבען געגעבען א פאָרשטעלונג אין דער העברעאישער שפּראַך. מען האָט געמערקט, זיי האָבען געפיהלט די ווערטער, זיי האָבען אריינגע־טראָגען לעבען אין דעם שפּיעל. איינינע פון זיי זיינען שוין האַלב דערוואַקסען, און האָבען געשפּיעלט זאָגאר מיט טאַלענט. דער דיאַלאָג צווישען ניקנור און יהודה מכבי איז רייצענד, ער האָט געווירקט בעגייסטערענד. נאָר א אידען איז ניט בעשערט הנאה האָבען אין גאַנצען. דאַכט זיך אַלעס גוט, דאַרף זיך אָבער מאַכען, אַז ניקנור האָט א בעסערע העברעאישע אויסשפּראַכע ווי יהודה מכבי. יעדעס וואָרט האָט ער אויסגעשפּראָכען מיט א וואונדער־באַרער קראַפט, און איך האָב געפּלאַצט פון פערדרוס און קנאה. נאָר דאַנקען גאָט, וואָס דער יונגער ניקנור איז סוף כל סוף אויך א איד. דאָס האָט מיך א ביסעל בערוהיגט.

ווער וויים, אפשר וועלען מיט דער צייט איינינע פון די יונגינקע שוישפּיעלער שפּיעלען אויף דער גרויסער ביהנע. וואָס פאַר א שפּראַך וועלען זיי דאַן פּיהרען? איך וויל אָבער ניט אריין אין חקירות. איך בין זיי דאַנקבאַר פאַר די שעה פון אמת׳ען פערגניגען, וואָס זיי האָבען מיר פערשאַפט.

ווער האָט אָבער ענטדעקט דעם נייעם יום־טוב חנוכה? האָט מען ווירקליך ערשט אין די לעצטע יאָהרען זיך דערוואוסט פון זיין אינהאלט? האָט דען אַ געלעהרטער געמאכט נייע אויסגראָבונגען, געפונען אלטע כתבים, אלטע קיילשריפטען?

נייע געלעהרטע האָבען נאָר נישט אויסגעגראָבען, פערבאָרגענע סודות האָט מען ניט ענטדעקט. איך וויים אָבער, וואו עס ליעגט דער סוד, איך וויים דעם חידוש.

זייט פערציג יאָהר האלטען מיר אין ערוואכען. עס גנעהען פּיאָנירען, חלוצים, און גראָבען אוים די שטיינער פון דער פער־נאכלעסיגטער ערד, אקערען אויף דעם באָדען, דעם היילינגען באָדען און זעען און פלאנצען. עס גרינען די פעלדער, עם בליהען די וויינבערגער און עס שפּראָצט אַ נייער דור, אַ דור פון וועקער, פון אויפמונטערער.

זיי, אונזערע פּיאָנירען, ברענגען אונז נעהנטער צו אונזערע אלטע העלדען. חנוכה האָבען זיי ניט ענטדעקט, די חשמונאים זיינען אָבער אונז פערשטענדליכער געוואָרען.

וואָס איז צייט, וואָס זיינען דורות, וואָס איז ענטפערנונג? — אין יענעם שעהנעם וואונדערבארען חנוכה אָוונד אין „תל אָביב“ האָט מיר די שטערן־נאכט איינגערוימט דעם סוד.

אין גאנצען קאָן איך איהם נאָך ניט אויסזאָגען, בלויז עטוואָס, אַ רמז.

29 דעצעמבער, 1914.

די טויזענד געהאנגענע אידען אין פוילען.

דאָס, וואָס איך וויל דאָ איצט דערצעהלען, שטיצט זיך אויף פאקטען. די צאָהלען, וועלכע איך וועל אָנפיהרען, בערוהען ניט אויף השערות, זיי זיינען ארויסגענומען געוואָרען פון דער אמת׳ער, ביטערער ווירקליכקייט. איך נעהם אויף מיר די גאַנצע אחריות פאר דאָס, וואָס איך וועל מיטטהיילען. אָדער, מיט אנדערע ווערטער, איך נעהם אויף מיר די גאַנצע אחריות פאר די, וואָס האָבען דאָס מיר מיטגעטהיילט.

אין פוילען האָט מען די אידען ניט געשאָסען, אין פוילען האָט מען זיי געהאנגען איינציגווייז, צעהנדליגווייז און הונדערטער־ווייז. די צאָהל פון די אויפגעהאנגענע אידען שטייגט איבער א ג א נ צ ע ן ט ו י ז ע נ ד. מען האָט זיי ניט דערשאָסען, ווייל נאָך די דינים פון קריעגס־געריכט טהוט מען אָן דעם כבוד פון שיסען נאָר א סאָלדאט, ווען מען געפינט איהם שולדיג אין פער־ראטה. א פשוט׳ען מענשען הענגט מען אויף. הענגען איז אויך ביליגער ווי שיסען. פולווער און קוילען ווערען געשפּאָרט אין דער מלחמה־צייט.

די פוילען האָבען זיך פון שטענדיג אָן אויסגעצייכענט אין פערשטעלען זיך פאר גוטע פריינד. זיי פערשטעהען אזוי זיס, אזוי גלאט צו רעדען, די ווערטער געהען ארויס אָהן א פגימה׳לע און גנב׳ענען זיך אריין אהין, וואוהין זיי ציעלען זיך. די פוילישע שפראך איז דערצו זעהר געאייגנעט, זי איז פול מיט חניפה׳לעך, יעדעס דריטע וואָרט איז: מיין טהייערער, מיין ליעבער הערר. דער פויל זאָגט: איך טרייב דיך ניט, מיין הערר, איך בעט נאָר דו זאָלסט ארויסגעהן. דיעזע אָנגעבאָרענע אייגענשאפט האָבען די פוילען אויסגענוצט אין זייער איינענער מלחמה, וואָס זיי פיהרען אין די לעצטע יאָהרען מיט אזא ביטערקייט, מיט אזא אכזריות

אנטקעגנען די אידיש־פוילישע בעפעלקערונג. זיי האָבען געאַרבייט נאָך אַ בעשטימטען פּלאַן, קאָלטבלוטיג און מיט איבערלעגונג, און דער פּלאַן האָט זיך זיי פאָלשטענדיג איינגעגעבען. טויזענד און אפשר נאָך מעהר ווי טויזענד אידישע קרבנות זיינען אויפגעהאנגען געוואָרען אין אַ משך פון אַ פּאָר חדשים צייט. דער טייוועל אַליין קען זיין צופריעדען מיט אזא ערפאָלג, ער קען זיך רייבען פון שמחה די הענד. מסתמא טהוט ער דאָס.

אָנגעהויבען האָט עס זיך אין קאַליש. די שטאָדט איז איבער־געגאַנגען שוין ביי דער ערשטער דייטשער אינוואזיאָן אין די דייטשע הענד. די דייטשען האָבען פון אָנפאַנג אָן פערשטאַנען, אז מיט דער איינגעבאָרענער בעפעלקערונג טאָר מען זיך ניט רייצען, אדרבא, מען מוז איהר צייגען פריינדשאַפט, מען מוז איהר זאָגאר מאַכען אַפּעטיט, אַז זי זאָל זיך גלייך צוגעוואוינען צו דעם נייעם הערשער. די דייטשען האָבען אין די ערשטע טעג נאָך זייער נצחון געטרונקען ברודערשאַפט מיט דער איינגעבאָ־רענער בעפעלקערונג.

ביי אַ כוס שאַמפּאַניער ווײן האָבען די „איינגעבאָרענע“ דערצעהלט אזוי זיך, אגב אורחא, אַז ניט אויף אַלעמען קען מען זיך דאָ פערלאָזען, וואָרים צווישען די „איינגעבאָרענע“ לעבט דאָ נאָך אָן איינגעוואַנדערטע בעפעלקערונג, און איהר טאָר מען ניט גלויבען פון דאנען אהין... דאָס איז ארויסגעזאָגט געוואָרען אזוי אינטים, אזוי פערטרויען דערוועקענד, ניט ווי אַ פּשוט׳ע מסירה, נאָר ווי אַ פריינדליכער וואונק — און דער צוועק איז דערגרייכט געוואָרען. די קאַלישער אידען וועלען האָבען אַ סך צו דערצעהלען פון דער דייטשער אינוואַזיאָן.

זיי, די קאַלישער אידען, זיינען אין די ערשטע עטליכע טעג צוטומעלט געוואָרען. זיי האָבען אפילו ניט געוואוסט, פון וואנען די קויל שיסט. אזוי איז אויך געוועזען אין אנדערע פונקטען: אַ פריינדליכער סוד ביי אַ גלאָז וויין, אַ וואונק, אָן עצה׳לע. דאָס ווייטערע וועט שוין קומען ממילא, פון זיך אַליין. און דאָס ווייטערע איז געקומען. מען האָט יעדען אידען חושד געוועזען, אז ער העלפט די רוסען. עס האָט אָבער ניט לאַנג געדויערט,

האָבען די דייטשען איינגעזעהן זייער טעות, זיי האָבען איינגעזעהן, אַז די אידען פערהאַלטען זיך רוהיג נאָך ביידע זייטען, אַז זיי זיינען פערזאָרגט מיט שונאים נענוג און דאַרפען גאָר ניט זוכען קיין נייע שונאים.

דאָס ראָד האָט זיך געדרעהט, און אַנדערע פּוילישע שטעדט, וועלכע זיינען געווען פערנומען געוואָרען פון די דייטשען, זיינען ווידער איבערגענאַנגען אין רוסישען רשות. די פּוילישע חניפה איז אויסגעוואַקסען אין די שוידערהאַפטעסטע מסירה. דאָס איז ניט געווען מעהר אַ מסירה אויף איינצעלנע פּערזאָנען. ניין, דאָס איז געווען אַ נאַציאָנאַלע מסירה. ניט ראובן אָדער שמעון, ניין — די אידען זיינען שפּיאָנען. זיי זיינען אַנטקעגען רוסלאַנד, זיי העלפען די דייטשען. און אומעדום, וואו עס איז דאָ אַ וועלדעלע ניט ווייט פון שטעדטעל, האָבען זיך אָנגעהויבען צו צאַפּלען אונ־שולדינע אידישע קרבנות, און וואו מען האָט ניט געהאַט קיין פּאַרטינע בוימער, האָט מען געבויט תליות. עס האָבען געפלאַ־טערט גרויע בערד, אַטלעסענע קאַפּאָטעס און אונטער די קאַפּאָטעס די ווייס־בלויע ארבע־כנפות'ען מיט כפול־שמונה'דיגע וואָלענע ציצית. דאַרע, מאָגערע, אויסגעהונגערטע פּנים'ער, מלמדים, שמשים, בעלי מלאכות. מען האָט ניט פיעל איבערגעקליבען — זיי האָבען דאָך אַלע אַ דייטשע אויסשפּראַכע.

איהר געדענקט די בעראַטהונג, וואָס איז אָבגעהאַלטען גע־וואָרען פון דעם ערשטען אַנטיסעמיט? איהר געדענקט דעם „הבה נתחכמה" און ווי מען האָט נוזר געווען, אַז מען זאָל דערטרינקען די אידישע זכרים? דענסטמאָל האָט מען זיך גאָר געוואָלט פער־זיכערען אויף אַ פאַל, ווען אַ מלחמה וועט קומען, און מען האָט אָנגעהויבען פון די קליינינקע. איצט איז די מלחמה דאָ און מען האָט זיך גענומען צו די דערוואַקסענע.

און דאָס זיינען ניט גאָר די טויזענד אויפגעהאַנגענע. דאָס גיפט איז דורכגעדרונגען פיעל ווייטער. איבער די גאַנצע אידישע בעפעלקערונג אין רוסלאַנד שוועבט די שוידערהאַפטע מסירה, וועלכע איז אַרויס פון פּוילען. צו די אַלגעמיינע פערפאָלגונגען איז נאָך צוגעקומען דאָס שרעקליכסטע. עס איז נאָך אַ גליק, —

אזוי שרייבט מען, — וואָס מען האָט אין רוסלאַנד גוזר־תענית געווען אויף משקה. שכור'ע „פּאָגראָמען" וואָלטען חלילה געקענט אין אזא צייט חרוב מאכען אַ האַלבע וועלט. מען ציטערט און מען בעט גאָט, די רוסען זאָלען זיך חלילה ניט אָבפּאַסטען מיט אמאָל...

און אין דער זעלבער צייט שטעהען אייניגע הונדערט טויזענד אידען אין דער רוסישער אַרמעע און צייגען גבורות. אפילו די אַנטיסעמיטישע צייטונגען קאָנען עס ניט פערלייקענען אין גאַנצען און פון צייט צו צייט ברענגען זיי ידיעות וועגען אידישע טאַפּפער־קייט, וועגען אידישע העלדען. דאָס זיינען אָבער נאָר די סאָל־דאַטען, די אַנדערע זיינען פעררעטהער...

עס בלייבט איין עצה פאַר די רוסישע אידען. זאָלען זיי אַלע אריינטרעטען אין דער אַרמעע, זאָלען זיי לאָזען אין דער־היים נאָר די ווייבער און די עופה'לעך. אפשר וועלען זיי דערמיט אראָבנעהמען פון זיך דעם שוידערהאַפטען חשד.

זאָל מען אפשר שרייען? — צו וועמען! מען טאָר זיך ניט לאָזען נאַרען. די עפענטליכע מיינונג איז איצט שטאַרק פער־נומען. דער גרעסטער חלק פון דער ציוויליזירטער וועלט איז פער־נומען מיט זיך אליין, און דער נייטראַלער חלק האָט אויך נעהנ־טערע קרובים, בילכערע ווי די רוסישע אָדער די פּוילישע אידען.

איך בין נעזעסען אין טהעאַטער אין סט. לואיס. דאָס טהעאַ־טער איז געווען פול געפּאַקט. מען האָט געצייגט דעם גרויסען עולם די מלחמה־שרעקען און דעם חורבן פון בעלגיען, די צושטער־טע שטעדט און שטעדטלעך, די אַנטרונענע און אַנטלאָפענע. אַ שוידער געהט דורך דורך דעם גאַנצען קערפּער. אויפ'ן לייוועגט זיינען די בילדער נאָך בלייבער ווי אין דער ווירקליכקייט און עס ניט זיך אויס, ווי דער מלאך־המות האָט אַלעס בעשטריכען מיט אַ טויט־פאַרב. אַ האַלבע שעה איז נענוג. לענגער קען מען דאָס ניט אויסהאַלטען. די בילדער ווערען געצייגט אין גאַנץ אַמעריקא, און מענשען נעהען און מענשען קומען און בעטראַכטען די בילדער, און זיי ווערען דערשיטערט אין זייער נשמה. דערביי זיצט איינער און האַלט אַ פאַרלעזונג, ער ערקלעהרט די בילדער. די פאַר־

לעזונג איז מאָנאָטאָן, זי ווערט דאָך איבערגע׳חזר׳ט עטליכע מאָל א טאָג, און דאָך פאַסט זי זיך פאַר די בילדער: זיי שילדערען ביידע, אי די בילדער, אי די פאַרלעזונג, דעם קאַלטען טויט פון די געפאַלענע און דעם טויט־שרעק פון די לעבעדיגע.

איך בין חלילה ניט מקנא די בעלגיער. פון גאַנצען הארצען וואָלט איך זיי געוואונשען, אז זייערע וואונדען זאָלען זיך פער־היילען וואָס גיכער, און זיי זאָלען פטור ווערען פון דער זכיה, וואָס די גאַנצע וועלט רעדט מכח זיי און אינטערעסירט זיך מיט זייער שיקזאַל. דאָך פערדריסט עס מיך, פאַר וואָס מיר האָבען אפילו די מעגליכקייט ניט צו צייגען דער וועלט אונזער חורבן. ניט פאַר פרעמדע וואָלט איך איהם געצייגט, נאָר פאַר אונזערע אייגענע קינדער. אין די בעלגישע בילדער, — אזוי האָט דער־צעהלט דער פאַרטראַגענדער, — האָט איינע אַן אמעריקאנערין דערקענט צווישען די אנטלאָפענע איהרע א לייבליכע שוועסטער, פון וועלכער זי האָט די גאַנצע צייט פון דער מלחמה קיין איינציג וואָרט ניט בעקומען. אפשר וואָלט איינער פון אונז דערקענט אין די אידיש־פוילישע בילדער א זיידען, א ברודער, א פעטער, סתם א קרוב אָדער א פריינד. פון אונזער פערגאַנגענהייט גיבען מיר איצט אונזערע קינדער אזוי קנאַפּ, זאָלען זיי עטוואָס האָבען פון דער געגענוואַרט.

דאָס זיינען דאָך טהייערע בילדער, היילינע בילדער.

6 יאנואַר, 1915.

אַ נאַציאָנאַלע הלוואה צו רעטען דאָס אידישע פאָלק

איך ווייס, אז דער פאָרשלאַג, וועלכען איך וויל דאָ איצט מאַכען, וועט ניט זיין פּאָפּולער. מען וועט איהם אויפנעהמען אָדער מיט אַ פּעסימיסטישען קאָפּ־שאָקלען אָדער מיט אָפּענער געגנערשאפט. מען וועט זוכען צו בעווייזען מיט אותות ומופתים, אז ער האָט קיין פונדאמענט ניט, אז ער איז ניט דורכפיהרבאר צוליעב אזוי פיעל און אזוי פיעל טעמים און אז עס איז גאָר אַן עבירה צו פּטר׳ען די צייט אויף פּראָיעקטען, וואָס קענען ניט פערווירקליכט ווערען. מיר האָבען גענוג קלוגע, ערפאהרענע און ניכטערע מענשען, וועלכע האַלטען וואך, אז נייע געדאנקען זאָלען ניט אריינדרינגען אין אונזער אידיש־קאָנסערוואטיווער וועלט, וועלכע בעמיהען זיך צו פערצוימען דעם וועג פאר מאָדערנע שטרע־מונגען און מאָדערנע מעטהאָדען, ווען עס האנדעלט זיך וועגען גרויסע פּראָבלעמען.

לאָמיר קוקען דעם אמת גלייך אין פּנים אריין, זאָלען מיר זיך ניט דערשרעקען פאר איהם, ווען ער איז אפילו זעהר שרעקליך, דען דער שרעק איז אַ שלעכטער ראטה־געבער און נאָך אַ שלעכ־טערער וועג־ווייזער.

די אידישע וועלט איז דורך דער מלחמה חרוב געוואָרען. ביז איצט זיינען צוגעקומען שפּאָגעל נייע צעהנדליגע טויזענדע אלמנות און נאָך מעהר נייע יתומים. די אידישע גבירים זיינען געוואָרען אויס גבירים און די בעלי־בתים אויס בעלי־בתים, הויפּטזעכליך אין פּוילען און אין גאַליציען. דאָס וויל זאָגען, אז אַן ערך דריי מיליאָנען אידען זיינען אין גאַנצען רואינירט געוואָרען. די אַנ־דערע פינף מיליאָנען אין רוסלאַנד און אין עסטרייך זיינען אויך

מעהר אָדער ווענינער הארט געטראָפען געוואָרען פון דער מלחמה אָדער צוליעב דער מלחמה. דאָס איז דער סך הכל פון די ערשטע זעקס חדשים. וואָס וועט נאָך ווייטער פאסירען, קען מען ניט וויסען.

די עקאָנאָמישע לאגע פון דער אידישער בעפעלקערונג אין די אויבען־דערמאָנטע לענדער איז אין די בעסטע יאָהרען ניט געוועזען פעסט. א גרויסער חלק פון איהר האָט שטענדיג געלעבט פון נסים. פאר'ן היינט האָט מען געהאט א שטיקעל ברויט און פאר'ן מאָרגען — א שטיקעל בטחון, און זעהר אָפט האָט דער בטחון אויף מאָרגען געמוזט שטילען דעם הונגער פון היינט. איצט פעהלט אי ברויט, אי בטחון.

די גליקליכערע אין די מלחמה־לענדער שטרעננען אָן אלע זייערע כחות צו העלפען זייערע ברידער. אין ניקאָלסבורג, צום ביישפיעל, א שטאָדט אין מעהרען, מיט זיעבען הונדערט אידישע נפשות, לעבען איצט זעקס טויזענד אנטלאָפענע פון גאליציען. אין פראג האלטען זיך איצט אויף איבער דרייסיג טויזענד ניי־צוגע־קומענע פליכטלינגע, ד. ה. מיט פינף טויזענד מעהר ווי די צאָהל פון די בעשטענדינע אידישע איינוואָהנער אין דיעזער שטאָדט. מען טהיילט זיך דאָרט מיט דעם לעצטען ביסען, אזוי בעריכטעט מען פון דאָרט, נאָר עס האלט שוין ביים לעצטען ביסען. א‍ין פוילען איז דאָס בילד נאָך טרויעריגער.

זעלבסטפערשטענדליך איז אויך צוטרייסעלט געוואָרען די אידישע וועלט אין די אנדערע לענדער, און זעלבסטפערשטענדליך פערנעהמט די אמעריקאניש־אידישע בעפעלקערונג דעם ערשטען פּלאַץ אונטער די אידישע גרופּען, וועלכע זיינען נאָך אימשטאנד צו לייסטען הילפע.

ווען מען בעטראכט אָבער, ווי ווענינ עס איז ביז איצט גע־לייסטעט געוואָרען, מוז מען קומען צו זעהר טרויעריגע רעזולטאטען. מען מוז צוגעבען, אז אין פערגלייך מיט דעם מאָס פון דער נאציאָ־נאלער קאטאסטראָפע, וועט די הילפע זיין צו קליין, זי וועט זיין ווי א טראָפען אין ים. און דאָס איז ניט קיין צופאל, ניט וייל

מען גיט זיך ניט אָב קיין חשבון, ווי גרויס די קאַטאַסטראָפע איז, ניט ווייל עס פעהלט דער ווילען צו העלפען. די אורזאַכע ליעגט פיעל טיעפער. זי ליעגט אין דער בעשאַפענהייט, אין דער נאַטור פון גלות. דער גלות איז ניט איינגעריכטעט פאַר גרויסע קאַטאַ־סטראָפען, איהם פעהלט די אָרגאַניזירטע פאָלקס־קראַפט, איהם פעהלט דער שוואונג צו געבען אַ תשובה אויף גרויסע פּראָבלעמען.

דאָס הויפּט־פערמעגען פון אַ נאָרמאַלען פאָלק בעשטעהט ניט נאָר אין זיינע בעוועגליכע און ניט־בעוועגליכע גיטער, נאָר אויך אין דעם, וואָס דאָס פאָלק איז אַ פאָלשטענדיגער בעל־הבית איבער זיין אייגענער צוקונפט. איהם געהערט ניט נאָר דער „היינט", איהם געהערט אויך דער מאָרגען און דער איבערמאָרגען. און דאריבער, ווען עס ברעכט אויס אַ קאַטאַסטראָפע, האָט דאָס פאָלק די מעגליכקייט צו פער'משכנ'ען אַ חלק פון זיין אייגענער צוקונפט. מען רופט דאָס אַן אנלייהע.

איך ווייס גאַנץ גוט, אַז אונז, ווי אַ גלות־פאָלק, פעהלען אַלע בעדינגונגען, וועלכע זיינען נויטיג פאַר אַן אנלייהע. אונזער פאָלק האָט ניט וואָס צו פער'משכנ'ען, וואָרים עס האָט ניט קיין פאָלקס־פערמעגען. איך פערשטעה גאַנץ גוט אונזער טיעפע טראַגיק. ביי אנדערע פעלקער האָט מען אפשר ניט פיעל יחידים, וועלכע מען זאָל קענען באָרגען גרויסע סומען, אָבער דאָס פאָלק אין אַלגעמיין האָט אַ בעשטימטען קרעדיט. ביי אונז איז דאָס פערקעהרט. מיר האָבען יחידים, וואָס איטליכער פון זיי איז אַ גוטער בטוח אויף אונצעהליגע מיליאָנען, אונזער כלל אָבער קען ניט קריגען קיין הלואה אפילו פון צוויי גראָשען. דאָס איז דער חילוק צווישען דער אָרגאַניזירטער נאַציאָנאַלער איינהייט און צווישען דער ניט אָרגאַניזירטער. די אָרגאַניזירטע איינהייט פערשלינגט די קראַפט פון דעם יחיד, די ניט־אָרגאַניזירטע פערטהיילט איהר קראַפט אונ־טער די יחידים.

דאָס אַלעס איז מיר קלאָר. און דאָך קום איך — ניט מיט אַ פאַרטיגען פאָרשלאַג, נאָר מיט אַן אָנרעגונג. אפשר וואָלט דאָך מעגליך געווען צו מאַכען אַן אנלייהע און ניט צולאָזען, אַז גאַנצע

אידישע געמיינדען זאָלען אונטערנעהן. מיר קענען ניט מאכען א אנלייהע אין נאָמען פון אונזער פאָלק, מיר האָבען דאָך אָבער פער־שיעדענע אָרגאניזאציאָנען, וועלכע האָבען די רעכט פון יוריסטישע פערזאָנען און וועלכע האָבען אויך, אין געוויסע גרעניצען, א זיכערע הכנסה. ווען יעדע פון דיעזע אָרגאניזאציאָנען וואָלט געמאכט אן ענטשפרעכענדע הלואה אויף איהרע אייגענע אחריות, און אָבצאָה־לען צוריק דעם חוב אין א משך פון צוואנציג אָדער דרייסיג יאָהר, וואָלט מען קענען בעקומען אויף איין מאָל גרעסערע קאפּיטאלען און רעטען אויף אזא אופן טויזענדע און הונדערטע טויזענדע פון אבסאָלוטען אונטערגאנג. מיר האָבען קרעדיט־פעהיגע אָרגאניזא־ציאָנען, מיר האָבען אויך קרעדיט־פעהיגע געמיינדען, וועלכע האָבען כח צו לייסטען עטוואָס מעהר ווי געוועהנליכע נדבות. דאָס זיינען, אמת, העראָאישע מיטלען, אָבער מיר טאָרען ניט פערגעסען, אז אזא גרויסער חורבן ווי דער איצטינער קען טהיילווייז נאָך גוט געמאכט ווערען נאָר דורך העראָאישע מיטלען.

די דורכפיהרונג פון אזא פלאן שיינט אויפ'ן ערשטען בליק אזוי שווער, ווייל ער איז ניי, ווייל מיר האָבען נאָך קיין ערפאה־רונג ניט אויף דיעזען געביעט. דאָס דארף אונז אָבער ניט אָב־שרעקען. די לעצטע געשעהעניסע וועלען אונז צווינגען מיט איי־זערנער נויטווענדיגקייט, אז מיר זאָלען זוכען נייע וועגען און אָנ־ווענדען נייע מעטהאָדען ווי צו לעזען דאָס אידישע פּראָבלעם. דער מאסשטאב פון נדבות איז א צו קורצער, ער רייכט קוים אויס פאר היינטיגען טאָג. דער פאָרטשריט בעשטעהט אָבער אין דעם, וואָס דער מענש און די פעלקער ווערען ווייטזיכטיגער און זייערע בליקען טיעפער אין די צוקונפט.

9 יאַנואַר, 1915.

די הקדמה פון פייער און בלוט

ווי גערן וואָלט איך דיר וועלן שרייבן וועגן אַלעס, וואָס שפּיעלט זיך איצט אָב ביי אונז, דו זאָלסט בעקומען אַ ריכטיג בילד פון די געשעהעניסען און די שטימונגען, אָבער מען האָט מיך בפירוש אויפמערקזאם געמאַכט, אַז אויב איך וויל, אַז מיינע בריעף זאָלען דערגרייכען זייער ציעל, זאָל איך זיך אָבזאָגען פון טרוקענע פאַקטען און נאַקעטע געשעהעניסען. זעהסט דו, פּילאָזאָפירען איז דוקא ערלויבט, נאַר דו זאָלסט קיינעם ניט אָנריהרען. אַזוי, דריק אויס געדאַנקען גלאַט אין דער וועלט אריין, אָבער דערצעהל קיין מעשיות.

די צענזור איז זעהר שטרענג. זי האָט מורא פאַר אַלץ וואָס געהט אריין, פאַר אַלץ וואָס געהט ארויס, און פאַר זיך אַליין. איז וואו עס איז נאָר אַ שטיקעל ספק, פּסק'ענט זי לחומרא, ווי אַ פערביסענער קליין־שטעדטעלדיגער רב, וואָס בעקומט מיט יסורים זיינע קליינע שכירות און האָט נאָך דערצו אַ רבי'צין אַן ארורה. אַזאַ רב איז שטענדיג אַן אכזר, יעדע שאלה איז ביי איהם טרפה. דעריבער בעט איך דיך, דו זאָלסט אויף מיר קיין פאַראיבעל ניט האָבען. מלחמה־צייט איז מלחמה־צייט. מיר זיינען כמעט אַלע געוואָרען וועגעטאַריאַנער, מיר קומען אָב מיט „שאר ירקות“, מיט גראָז און קרייטעכצער. פליישיגס און מילכיגס ווערט בעטראַכט ווי קאָנטראַבאַנדע.

איין זאַך נאָר וועל איך טהאָן. איך וועל ניט שרייבען גע־דיכטע שורות, ווי שטענדיג, איך וועל לאָזען צווישען די שורות אַ גרויסען בלויז. די שורות וועל איך אָנפילען מיט ווערטער און דעם בלויז — מיט געדאַנקען. איך וועל טראַכטען מיט אָנ־שטרענגונג, מיט כונה, און ווען עס איז בעשערט, אַז מיין בריעף זאָל אָנקומען אין דיינע הענד, זאָלסט דו איהם לייענען אויך מיט

כונה. אויף אזא אופן וועט צווישען אונז געשאפען ווערען א דראַטלאָזע טעלעגראַפיע, און מיר וועלען זיך געפינען אין שטענ־דינער פערבינדונג.

לאָבען דאַרפסטו ניט פון מיר. פון מיסטיק בין איך ווייט, איך גלויב ניט אין איבערנאַטירליכעס. די מלחמה האָט אָבער געמאַכט אַן איבערקעהרעניש אין אַלע מחות און אין מיינעם אויך. מיר האָבען אַלע אָנגעהויבען צו פ י ה ל ע ן, אז עס זיינען דאָ כחות, פערבאָרגענע, בעהאַלטענע, פערשטעקטע, פון וועלכע עס האָט זיך אונז פריהער נאָר ניט גע'חלומט. די מאַשינע, וועלכע מיר רופען אַן מענש, געזעלשאַפט, פאָלק, שטאַאַט, האָט אָנגעהויבען מאַכען מערקווירדיגע בעוועגונגען. עס זיינען דאָ, מסתמא, נאָך שרייפ־לעך, וועלכע זיינען נאָר ניט אריינגעגאַנגען אין אונזער פריהער־דיגען חשבון. וואָלסטו נאָר געזעהן, ווי מענשען, איינפאַכע, פשוט'ע, מיט קליינע השגות, מיט א קליינעם נייסט און כמעט גאָר אָהן א וועלט־אַנשויאונג, זיינען אויסגעוואַקסען אין די לעצטע עטליכע חדשים. זיי האָבען אָנגעהויבען צו פיהרען אַן אַנדער שפּראַך. זיי זיינען ווי דורך א כשוף ארויסגעשפּרונגען פון זייער ענגען געדאַנקען־קרייז און געוואָרען מיט אמאָל וועלט־מענשען, בעגייסטערטע מענשען, גלייך ווי זיי וואָלטען נאָר וואָס געגעסען פון עץ־הדעת, גלייך ווי עס האָבען זיך נאָר וואָס געעפענט זיי די אויגען און א נייע וועלט האָט זיך זיי ענטפּלעקט.

אַלע האָבען אָנגעהויבען רעדען מכח עולם הבא. מיין ניט, אַז מען איז פרימער געוואָרען, ניין, מען רעדט וועגען א גאַנץ אַנדער עולם הבא, מען רעדט וועגען די וועלט, וואָס וועט קומען נאָך אונז. מען האָט מיט אמאָל אָנגעהויבען שטאַרק צו דאגה'ן וועגען די ניט געבאָרענע אייניקלעך, מען וויל פערזיכערען זייער צוקונפט, און דעריבער, — אזוי טענה'ט מען, — מוז מען מלחמה האַלטען. אַלע געפינען א טיעפען זין אין דער מלחמה, זי האָט גאָר ניט קיין געגנערשאַפט.

אַט נאָך מיט א פּאָר חדשים פאַר דעם אויסברוך פון דער מלחמה האָבען אונזערע סאָציאַלדעמאָקראַטען און אויך די לינקע ליבעראַלען געהאַלטען גאַנץ אַנדערע דרשות. זיי האָבען געהאַט א

צוזאַמענפֿאָהר אין דער נייטראַלער שווייץ מיט זייערע פֿראַנצויזישע חברים, זיי האָבען געזוכט אַ פּשרה מכח עלזאַס און לאָטרינגען. ביידע צדדים האָבען בעוויזען מיט טויזענדע ראיות, אַז יעדע מלחמה איז געריכטעט אַנטקעגען די אַרבייטענדע קלאַסען. דאָס זיינען נאָר די קאַפּיטאַליסטען, וואָס זוכען צו שלאָגען קאַ־פּיטאַל פֿון פֿאָלקס־קאַטאַסטראָפֿען. און דעריבער פֿערשפּרעכען זיי, די פֿיהרער פֿון די אַרבייטענדע קלאַסען, אָנצואַווענדען אַלע כחות און ניט צולאָזען, אַז דאָס שווערד זאָל אַרויסגעצויגען ווערען פֿון זיין שייד.

און וואָלסטו נאָר געהערט, וואָס דיזעלבע פֿיהרער פֿרעדיגען איצט. ממש דעם היפוך. אמת, זיי זוכען אַ הכשר, איטליכער צד טענה'ט, אַז ער זוכט צו שיצען די העכסטע גיטער פֿון דער מענש־ליכער ציוויליזאַציאָן, אָבער עס איז דאָך מערקווירדיג, אַז **יעדער** פֿון זיי בעהויפּטעט, אַז **נאָר ער** קאָן זי שיצען, און ניט קיין אַנדערער. ענגלאַנד, פֿראַנקרייך און בעלגיען שיצען די מענשהייט פֿון דעם דייטשען מיליטאַריזם, דייטשלאַנד שיצט די מענשהייט פֿון דעם רוסישען באַרבאַריזם, רוסלאַנד — פֿון דעם טערקישען באַקשיזם און דער טערק — פֿון ענגלישען און פֿראַנצויזישען אימפּעריאַליזם.

דו פֿערשטעהסט, עס איז ניט אַ לייטער מיט פֿערשיעדענע מדרגות, וואו יעדע אומה האָט איהר פּלאַץ, העכער אָדער נידעריגער, נאָר עס איז ענטשטאַנען אַ קנויל, פֿערפּלאָנטערט און פֿערוויקעלט, ווי דער לויתן, וואָס האַלט אין מויל זיין אייגענעם עק. דרעהסטו זיך אין פֿער'כשופֿ'טען קרייז און קענסט ניט אַרויס, ווייל אין אמת'ן זיינען זיי טאַקע אַלע גערעכט. די צרה איז נאָר, וואָס זיי זיינען גערעכט נאָר אין איין העלפֿט, וואו זיי רעדען מכח דעם שונא. קומען זיי צו דער אַנדער העלפֿט, צו זיך אַליין — זיינען זיי אַזוי פֿערנאַרט. מען קאָן דאָס אפֿילו ניט אָנרופֿען חוצפּה, עס איז פּשוט בלינדהייט. זיי האָבען זיך אַלע מיט אַמאָל פֿערליעבט אין זיך אַליין, ווייל אַזוי רעדען קאָנען נאָר פֿערליעבטע.

און מען טאָר אַ וואָרט ניט רעדען אַנטקעגען. ערשטענס ווערט

מען דיך ניט פערשטעהן, צוווייטענס איז עס פשוט א סכנה. דו
ווייסט ניט, ווי עס איז לייכט אין מלחמה־צייט צו ווערען מיט
א קאפ קירצער. בקצור, האלטען מיר אלע אין איין שרייען
„הורא!“. זיידעס און באבעס זעגענען זיך מיט אייניקלעך און
שרייען הורא, טאטעס זעגענען זיך מיט קינדער און שרייען הורא,
יונגע פרויען זעגענען זיך מיט זייערע מענער און שרייען הורא,
און די קליינע קינדערלעך האבען דאך שטענדיג ליעב נאכצומאכען
די גרויסע, האלטען זיי אויך אין איין שרייען הורא. עס איז
פרעהליך, לעבעדיג. פון אנהויב איז עס צוגעגאנגען גאר פרעהליך,
ווארום טויזענדע און טויזענדע פלעגען זיך זעגענען אויף אמאל.
עס האט ממש געהילכט פון הורא. איצט איז אביסעל אומעטיגער
געווארען, ווייל די וואס האבען זיך געזעגענט, קומען ניט לעת־
עתה צוריק, און פרישע צו שיקען האט מען ניט זעהר פיעל.

דאס לעבען געהט ווי געוועהנליך, נאר דער יקרות מאכט אן
צרות. מיר האבען איצט זעהר פיעל פרעמדע קעסט־קינדער און
מען מוז זיי געבען עסען. נאך דער מלחמה, זאגט מען, וועט מען
בעצאהלען פאר די קעסט־קינדער, אבער דערווייל מאכען זיי אן
א דוחק אויף אלץ. א מערקווירדיגע ערשיינונג: די איינפאכע
לעבענסמיטעל שטייגען אין מקח פון טאג צו טאג און די אימפאר־
טירטע ארטיקלען, וואס קומען פון שונא'ס לאנד, זיינען ניט נאר
ניט געווארען טהייערער, מען קען זיי נאך בעקומען צו ביליגערע
פרייזען ווי פאר דער מלחמה. צום ביישפיעל, מען קאן איצט
קריגען א גוטע פלאש שאמפאניער, וואס האט געוועהנליך געקאסט
20 מארק, מיט גאנצע צעהן פראצענט ראבאט. אויך רוסישען
קאוויאר פון בעסטען סארט, עכט אסטראכאן, קריגט מען איצט
שוין פאר 22 מארק א פונט. זיי שרייבען, אז דער קאוויאר איז
פריש, נאר אזוי ווי די פערבינדונג צווישען רוסלאנד און דייטש־
לאנד מיט דער אייזענבאהן איז אינגאנצען אבגעבראכען, מוז מען
אננעהמען, אז דעם קאוויאר האבען ארייננעפיהרט די רוסישע
קאזאקען, וועלכע זיינען געקומען מיט'ן שיף פון אסטראכאן איבער
ענגלאנד נאך בעלגיען. איהר געדענקט, מיט אייניגע חדשים צוריק

האָבען אייניגע אַמעריקאַנער, וואָס האָבען זיך אומגעקעהרט פון אייראָפּאַ, עדות געזאָגט, אַז זיי האָבען אַליין געזעהן מיט די אייגענע אויגען די קאָזאַקען שווימענדיג נאָך בעלגיען.

פּשוט'ע וואָלענע קליידער קאָן מען זיך ניט דערקויפען, דער־פאַר אָבער איז ביליגער געוואָרען בלוי־פוקס און קאַמטשאַטקער ביבער, און ווי עס איז נאָר ארויס דער קלאַנג, אַז רוסלאַנד האָט געמאַכט אַ בייט מיט יאַפּאַן די צווייטע העלפט פון קאַמטשאַטקאַ און גענומען דערפאַר האַרמאַטען און קוילען, איז קאַמטשאַטקער ביבער נאָך מעהר געפאַלען אין מקח, וואָרום מען האָפט, אַז די יאַפּאַנער וועלען ניט אַזוי בערייסען דעם עולם, ווי דאָס האָבען געטהאָן די רוסישע סוחרים. אין אויסשטעלונגס־פענסטער פון אַ פיינעם געשעפט האָב איך געזעהן אַ קאַמטשאַטקע־קראַגען. די ווייסע הערעלעך צווישען די דונקעל־ברוינע זעהען אויס ווי בע־בלעטערטע צווייגלעך, ווען עס כאַפּט זיי דאָס ערשטע פרעסטעל און די זון־שטראַהלען שפּיעלען זיך אין זיי מיט אַלע פאַרבען פון רעגענבויגען. דער קראַגען האָט פריהער געקאָסט דריי טויזענד מאַרק. דו קאָנסט איהם איצט קריגען פאַר 1,800 מאַרק. אַזאַ כשר'ע מציאה, און דאָך יאָגט זיך קיינער ניט נאָך איהר.

דאָס קומט דערפון, וואָס מזומן איז דאָ זעהר ווייניג, און האָט איינער אַ גראָשען, ציטערט ער איבער איהם. די מיטעלע בעלי־בתים זיינען איצט תקיפ'ער פאַר די גבירים. דו ווייסט דאָך, די גבירים האָבען די טבע צו האַלטען זייער פערמעגען אין פערשיע־דענע אַקציען, און אַקציען, ווייסטו דאָך, זיינען להבדיל ווי אַ מענש. וואָס איז דער מענש? אַ בשר ודם, איז דאָך די הויפּטזאַך די נשמה. געהט אָבער ארויס די נשמה, איז „שטויב ביזטו געוועזן און צו שטויב קעהרסטו זיך אום". אַזוי איז אויך אַן אַקציע: אַ שטיקעל פּאַפּיר. מעהר ניט דער אונטערנעהמער בלאָזט אין איהר אריין אַ נשמה, קריגט זי חיות, און זי וואַקסט און זי וואַקסט. הערען זיך אָבער אויף צו דרעהען די רעדער אין דער פאַבריק אָדער אין געשעפט, שטאַרבען די אַקציען, זיי קעהרען זיך אום צו זייער מקור: פּאַפּיר זיינען זיי געוועזן און צו פּאַפּיר קעהרען זיי זיך אום. וואָלסטו נאָר געוואוסט, וויפיעל אבלים עס געהען אַרום.

איך רעד ניט פון די אמת'ע אבלים, איך מיין די אבלים פון די געשטאָרבענע אקציען.

מען זאָגט, אַז ביי אונז איז נאָך אַ גן־עדן אין פערנלייך מיט די אַנדערע לענדער. איך קען מיר פאָרשטעלען, ווי דער גיהנום זעהט אויס נאָך אַזאַ גן־עדן. איך פערשטעה ניט, וואָס עס טהוט זיך אין דער וועלט: מקריב זיין דעם לעבעדיגען דור צוליעב אור־אייניקלעך — מיין מוח איז דאָס ניט תופס. איך קען ניט בעגריי־פען די איבערקעהרענים, וואס איז איצט פאָרנעקומען, און דאָך פיהל איך, אַז איך בין אויך אָנגעשטעקט געוואָרען פון דעם נייעם גייסט. עפּעס איז מיאוס געווארען צו לעבען אזוי ווי מען האָט געלעבט ביז איצט, צו וויסען זיכער, אַז דער מאָרגען וועט אויס־זעהן ווי דער היינט. צוליעב וואָס ברויכט מען אַ מאָרגען, וואָס ברייננט ניט קיין חידוש מיט זיך? עפּעס ציהט זיך דער מענש נאָך אַ נייער צוקונפט. די ערשטע אויפלאַגע פון לעבען האָט איהם דערעסען, ווייל ער שאַפען אַ צווייטע אויפלאַגע, אַ פערבעסערטע, אַ פערשענערטע. ד ע ר ו ו י י ל ש ר י י ב ט ע ר ד י ה ק ד מ ה מ י ט פ י י ע ר א ו ן ב ל ו ט.

אַז גאָט האָט געוואָרפען אַן אום־חן אויף דעם מענשען, וואָס ער האָט בעשאַפען, האָט ער געבראַכט דעם מבול. אַז דעם מענשען איז נמאס געוואָרען דאָס זאַטע, בעל־בית'שע לעבען, האָט ער געבראַכט די מלחמה. זאָל אָבער גאָט אויסהיטען, אַז עס זאָל זיך אָנהויבען דיזעלבע סדרה ווי נאָך דעם מבול. וואָס פאַר אַ גליק קען זיין פאַר שם און יפת, ווען חם זאָל בלייבען ווייטער אַ חם, און וואָס קענען מיר דערוואַרטען פאַר שם'ען, ווען יפת און חם מאַכען נאָר יד־אחת? אָט דאָס איז די הויפּט־פראַגע, וועלכע לאָזט מיך ניט רוהען.

קיין פאַקטען האָב איך דיר ניט דערצעהלט, איך האָב אַזוי געלאָזען געהן מיינע געדאַנקען און איך האָף, אַז מיין בריעף וועט אָנקומען אין דיינע הענד. איך געדענק ניט, אין וואָס פאַר אַ ספר איך האָב דאָס געזעהן, עס איז אָבער געבליבען ביי מיר אין זכרון פון מיין קינדהייט. מען האָט מיר דערקלערט, פאַר וואָס באַמקעט אונטער דער חזן ראש השנה און יום־כפור צו יעדען וואָרט. דער

תירוץ איז, ווען די תפילות וואָלטען ארוים ריינע, וואָלט דער שטן זיי איבערגענומען און ניט געלאָזען געהן ווייטער. באמקעט אונטער דער חזן, און דער שטן פערטראַכט זיך און די תפלות קומען אָן.

14טען יאַנואַר, 1915.

די צייט פון העלדען און דער חלום פון נסים

גראַד אין די שווערסטע צייטען, ווען דער האָריזאָנט איז בעדעקט מיט בלייענע וואָלקען און דער באָדען אונטען הויבט אָן צו ציטערען און צו וואַנקען און די וועלט שיינט אונטערצוגעהן — גראַד אין אַזעלכע מאָמענטען ענטפלאַמט זיך די מענשליכע פאַנ־טאַזיע, זי צינדט זיך אָן און פלאַקערט אויף און הויבט אָן צו שוועבען אין די „עולמות העליונים". מען וויל ניט חרוב ווערען, דער אינסטינקט פון לעבען ראַנגעלט זיך אין מענשען, מען זוכט אַן אויסוועג, מען זוכט רעטונג. „צו די בערג הויב איך אויף מיינע אויגען, פון וואַנען וועט קומען מיין הילף", מען ערוואַרטעט ניט די הילף פון טהאָל, מען ערוואַרטעט זי פון העכסטען פונקט, פון די בערג־שפּיצען.

און וואָס גרעסער די צרה איז, וואָס טיעפער די קאַטאַסטראָפע, אַלץ וואונדערליכער מוז זיין די רעטונג. די נאַטור קען אויך היילען וואונדען, זי איז אָבער אַ לאַנגזאַמער רופא, די נאַטור היילט דאָך אויפ'ן נאַטירליכען וועג, זי קען ניט שפּרינגען, זי געהט בהדרגה. קיין כח צו וואַרטען איז ניטאָ, מוז געשעהן אַ וואונדער. אונגעריכטערהייד מוז קומען אַ נס, וואָס וועט אויף איין מאָל מאַכען אַ סוף צו אַלע צרות. דער נס, דער וואונדער זיינען איבער־נאַטירליך, אָבער דאָס ערוואַרטען פון וואונדער און נסים זיינען גאַנץ נאַטירליך, דאָס איז טיעף איינגעוואָרצעלט אין דער נאַטור פון דעם מענשען. זיינען דאָך דאָ קאַטאַסטראָפען, וואָס ברעכען אויס פּלוצלונג, גאַנץ אונערוואַרטעט, וואַרום זאָל אויך די רעטונג ניט קענען קומען גאַנץ אונערהאָפּט?

דיעזע מענשליכע פּסיכאָלאָגיע האָט געבאָרען דעם גלויבען אין גרויסע מאָמענטען. דער גרויסער מאָמענט ווערט ניט ערוואַר־טעט ווי אַ רעזולטאַט פון אַ לאַנגזאַמער, סיסטעמאַטישער ענטוויק־

לונג, ניט ווי אַ קופּעל, וואָס בעקרוינט דאָס געביידע, נאָכדעם ווי מען האָט דאָס געבויט ציגעל ביי ציגעל און שורה ביי שורה מיט מיה און אָנשטרענגונג. דער גרויסער מאָמענט ווערט אַרויסגע־ריסען פון זיין גאַנצען היסטאָרישען צוזאַמענהאַנג מיט די טויזענד קליינע מאָמענטען, וועלכע זיינען איהם פאָראויסגעגאַנגען, און ווערט בעטראַכט אָהן שום שייכות צו זיין אייגענער פערגאַנ־גענהייט. ער ווערט געשאַפען, — אַזוי גלויבט מען, — פון זיך אַליין, ווי די געטער אין די אַלטע צייטען, ווי די ווענוס, וועלכע איז אַרויסגעשפּרונגען פון דעם שוים פון די טאַנצענדע וועלען.

דעם גלויבען אין גרויסען מאָמענט האָט אויף דער אַנדערער זייט ענטשפּראָכען דער גלויבען אין דעם גבור. אַזוי ווי דער גרויסער מאָמענט אַזוי איז אויך דער גרויסער העלד. ער איז ניט אַ פּראָ־דוקט פון אַ היסטאָרישער און אַ סאָציאַלער ענטוויקלונג, ער איז אַ זעלבסטשטענדיגע ערשיינונג, ער געפינט זיך, אַזוי צו זאָגען, אין זיין אייגענעם רשות. ניט די פערהעלטניסע האָבען איהם אַרויס־גערופען, נאָר, אומגעקעהרט, ער שאַפט די פערהעלטניסע, ער איז דער בעל הבית, אַלעס איז איהם אונטערגעאָרדנעט, אונטערטהעניג. דער גרויסער מאָמענט און דער העלד — זיי זיינען ביידע אַ צופאַל, מען ווייס ניט פון וואַנען זיי וועלען קומען, זיי זיינען ביידע די אונערוואַרטעטע געסט אין דער געשיכטע, ווילקאָמענע געסט, העלפער אין דער נויט, רעטער פון דער מענשהייט. מיט זיי הויבט זיך שטענדיג אָן אַ נייע עפּאָכע, זיי דריקען אַרויף זייער שטעמפּעל אויף זייער צייט און אויף זייער דור, און די קומענדע צייט און דער קומענדער דור לעבען דורך זייער זכות, ביז וואַנען די קראַפט און די השפעה פון דעם גרויסען מאָמענט און דעם גבור ווערט אויסגעוועבט, און מען הויבט אָן צו האָפען אויף אַ נייעם מאָמענט, אויף אַ נייעם גבור, מען איז מתפלל עס זאָל קומען אַ נייער יום־טוב. און אַזוי געהט די געשיכטע, איין עפּאָכע אַנגעגלידערט אָן די אַנדערע, ווי די איינצעלנע רינגען אין אַ קייט. יעדע עפּאָכע הויבט זיך אָן מיט אַ גרויסען מאָמענט, מיט אַ ווענדע־פּונקט און דאָס פּראָגראַם ווערט אויסגעפיהרט פון דעם איינצעלנעם אָדער פון די איינצעלנע העלדען.

און מערקווירדיג, וואָס עלטער די געשיכטע איז, אַלץ מעהר האָבען מיר דאָרט צו טהאָן מיט גרויסע מאָמענטען און מיט העל־דען. נעהמען מיר די יוגענד געשיכטע פון אַלע פעלקער כמעט, — ביי אונז הייסט זי די תקופה פון די שופטים, — זעהען מיר פאַר אונז די העלדען־געשיכטע. די העלדען קומען און געהען ווי דורך אַ כישוף, אַזוי ווי איינער וואָלט שטעהן בעהאַלטענערהייד הינטער דעם פאָרהאַנג פון דער וועלט־געשיכטע און קאָמאַנדירט די גרויסע מאָמענטען און די העלדען ווי דער רעזשיסאָר די שוישפּיעלער אויף דער ביהנע. עס פעהלט אָבער די פערבינדונג צווישען עפּאָכע און עפּאָכע, די שייכות צווישען דעם דור און דעם העלד, און אין דער קייט פון געשעהעניסען זעהען מיר ניט דעם צוזאַמענהאַנג. אויפ'ן הימעל אויבען לייכטען די שטערן, איטליכער פאַר זיך, צווישען זיי איז גאָר נישט. אויף דער ערד פון אונטען פינקלען די מאָמענטען און די העלדען, צווישען זיי איז וואָכעדיג, אַלעס אָהן שום בעדייטונג.

און לאַנגע, לאַנגע דורות האָט דער מענש געמוזט קעמפּפען מיט זיין שכל, כדי צו בעגרייפען די איינהייט אין דער גרויסער אונענדליכער וועלט, אין וועלטאַל, און נאָך לענגער האָט ער גע־מוזט פאָרשען און זיך פערטיעפען אין דעם זין פון די געשעהע־ניסען, כדי צו פערשטעהן זייער צוזאַמענהאַנג, כדי צו פערשטעהן די איינהייט אין דער געשיכטע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג. אַ גאַנצע וועלט, אַ גאַנצער הימעל און אַ גאַנצע געשיכטע, ניטאָ קיין ריס, ניטאָ קיין הפסק. די געטליכע מאַשינע ארבייט אָהן אונטערברעכונג. עס זיינען נאָך דאָ סודות, עס זיינען נאָך דאָ אונגעצעהלטע רעטענישען, אָבער איינס איז קלאָר פאַר דעם מאָ־דערנעם מענשען: קיין זאַך קומט ניט מיט אמאָל, קיין זאַך קומט ניט מיט אַ שפּרונג, אַלעס וואָס קומט, מוז צוגעגרייט ווערען. מיר גיבען צו, עס זיינען דאָ וואָכעדיגע טעג און יום־טוב'דיגע אין דער געשיכטע, געוועהנליכע דורכשניטס־מענשען און אויסערגע־וועהנליכע העלדען, אָבער עס איז אויך קלאָר פאַר אונז, אַז דער יום־טוב ווערט צוגעגרייט דורך די אַרבייט פון די וואָכעדיגע טעג

און אז דער העלד קאָנצענטרירט אין זיך די גבורה פון גאַנצע גרופּען.

אין דער לעהרע פון וואקסטהום, אין דער ביאָלאָגיע, איז אָנ־גענומען, אז די נאַטור אליין חזר'ט איבער אין איטליכען איינצעל־נעם אקט די גאַנצע געשיכטע פון איהר ענטוויקלונג. צום ביי־שפּיעל: אונצעהליגע תקופות זיינען אריבערגעגאַנגען ביז עס האָט זיך ענטוויקעלט פון א ניעדריגען אָרגאַניזם א העכערער אָרגאַניזם. די ענטוויקלונג איז געגאַנגען בהדרגה, שטופענווייז, און ווען איהר וועט זיך צוקוקען צו דעם העכערען אָרגאַניזם און פערפאָלגען זיין אינדיווידועלע ענטוויקלונג פון איי ביז צום פערטיגען אָרגאַניזם, וועט איהר קענען בעמערקען אלע שטופען, וועלכע עס האָט דורכ־געמאַכט דער גאַנצער מין, שטייגענדיג פון ניעדריגען צום העכערען. מעהר ניט ביי דער ענטוויקלונג פון מין האָט דער פּראָצעס גע־דויערט תקופות לאַנג, ביי דעם אינדיווידיאום אָבער געהט עס זעהר שנעל, א טאָג פאר א תקופה, א שעה פאר א יאָהר. אין דער ענטוויקלונג פון מין שאפט די נאַטור א נייעם חבור, זי מוז אליין שוויצען און זיך מישב זיין, ביי דעם אינדיווידיאום דרוקט זי איבער איהר אייגענעם חבור פון סטעראָטיפּען און זי ברויכט ניט צו דענקען און אָבצושטעלען זיך.

דיזעלבע ערשיינונג זעהען מיר אויך, ווען עס ענטשטעהען נייע פּאָליטישע פּארטייען, נייע סאָציאַלע גרופּירונגען מיט נייע אידעען. זיי מאַכען דורך די זעלבע ענטוויקלונג, וועלכע די ציווי־ליזירטע מענשהייט איז דורכגעגאַנגען, פון פּרימיטיווען צושטאַנד ביז צום העכסטען. מעהר נִיט, דער פּראָצעס דויערט ניט אזוי לאַנג, דען ער איז מעהר ניט ווי אַן איבערגע'חזר'טער.

איך וויל זיך אָבשטעלען אויף צוויי ביישפּיעלען, ארויסגע־נומען פון דער פרישער פערגאַנגענהייט. צוערשט נעהם איך די גרעסטע נייע וועלט־אָרגאַניזאַציאָן, די סאָציאַל דעמאָקראַטישע, אַן אָרגאַניזאַציאָן וואָס איז אויפגעבויט געוואָרען אויף א נייער וועלט־אַנשויאונג, און וואָס איז פונדאַמענטירט אויף דער היסטאָ־רישער נויטווענדיגקייט. דאַכט זיך, אזא אָרגאַניזאַציאָן, וואָס

זעהט פאַראויס די קינפטיגע געזעלשאפטליכע ענטוויקלונג און וויל אַלעס בויען מיט פעסטען צעמענט, האָט זיך געדאַרפט אָבזאָגען פון פערלאָזען זיך אויף נסים, אויף גרויסע מאָמענטען, אויף פּלוצ־לונגע איבערקעהרענישען. זי האָט געדאַרפט האָבען געדולד און אויסדויער און פערלאָזען זיך אין גאַנצען אויף דעם נאַטירליכען היסטאָרישען פּראָצעס. וואָס זעהען מיר אָבער אין די ערשטע יאָהרען פון איהר וואקסטהום? זי האָט אין זיך אריינגענומען די עלעמענטען פון נביאות און זי האָט ערוואַרטעט קאַטאַסטראָפען, וועלכע וועלען מיט איין קלאַפּ אומענדערען די גאַנצע קאָנסטרוק־ציאָן פון דער געזעלשאפט. נאָך מיט צוואַנציג יאָהר צוריק איז דער בעריהמטער, פּאָליטיש־קלוגער און אבסאָלוט עהרליכער סאָ־ציאַל־דעמאָקראַטישער פיהרער בעבעל ארויס מיט זיין בעריהמטער רעדע: „אין צעהן יאָהר וועלען מיר האָבען דעם צוקונפטס־שטאַאַט". קיינער וועט ניט זאָגען, אז בעבעל האָט אין זיך אַ ברעקעל פון דעמאַגאָגיע, קיינער וועט איהם ניט חושד זיין, אז ער האָט געוואָלט פּאַקען די מאַסען מיט פּראָפעצייאונגען, אין וועלכע ער האָט אַליין ניט געגלויבט. אלא וואָס דען, דער סאָ־ציאַל־דעמאָקראַטיזם האָט זיך נאָך געפונען אין דער אָנפאַנגס־תקופה פון זיין ענטוויקלונג און האָט געמוזט דורכמאַכען די העל־דען־פּעריאָדע. איצט וועט איהר שוין אין דער גאַנצער וועלט אַזעלכע נביאות ניט הערען, ווייל די אָרגאַניזאַציאָן איז אויס־געוואַקסען. אדרבא, דער „רעוויזיאָניזם" נעהמט צו פון טאָג צו טאָג. מען וויל ניט מעהר די מאַסען ענטפלאַמען, מען וויל ניט אַז זיי זאָלען אויפפלאַקערען אויף איין מאָל, מען וויל זיי זאָלען זיך דערוואַרעמען לאַנגזאַם אָבער זיכער.

דער צווייטער ביישפּיעל. איך נעהם די גרעסטע אידישע נאַציאָנאַלע און אינטערטעריטאָריאַלע אָרגאַניזאַציאָן, די ציוניס־טישע. דער שעפּפער פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן, הערצל, איז אויך אין די ערשטע יאָהרען אָפּט ארויס מיט גרויסע הבטחות פאַר די נאָהענטע צוקונפט, בעזונדערס אין זיין בעריהמטער לאָנ־דאָנער רעדע. ער האָט אויך קיינעם חלילה ניט געוואָלט פער־פיהרען, ער האָט קיינעם ניט געוואָלט פערנאַרען. אלא וואָס דען,

דער ציוניזם אַלס אָרגאַניזאַציאָן האָט געלעבט די העלדען־תקופה פון זיין ענטוויקלונג, און דער גרויסער פיהרער האָט נאָך אַליין געגלויבט אין גרויסע מאָמענטען, אין פּלוצלונגע אומוועלצונגען. פון דיעזער תקופה איז ארויסגעשפּרונגען דער „טשאַרטעריזם", פון וועלכען דער שעפּפער אַליין האָט זיך געמוזט מיט דער צייט אָב־זאָגען. דער ציוניזם האָט דורכגעמאַכט זעהר שנעל אַ מערקוויר־דיגע ענטוויקלונג. מען האָט אויפגעהערט צו גלויבען אין ציוניזם, מען האָט איהם אָנגעהויבען צו פערשטעהן. דער שווער־פּונקט איז פערלעגט געוואָרען פון דעם איינצעלנעם העלדען אין דאָס פאָלק גופא, פון דעם צופעליגען איינצעלנעם „גרויסען מאָמענט" אין די לאַנגזאַמע היסטאָרישע ענטוויקלונג. ערשט דאַן האָט מען ריכטיג איינגעשעצט די בעדייטונג פון דעם נייעם ישוב, פון יעדער צוגעקומענער קאָלאָניע, פון יעדער נייער העברעאישער שולע, פון יעדער איינצעלנער שאַפענדער קראַפט, וואָס זי האָט אויסגעקליבען ארץ ישראל אַלס שטיצפּונקט.

דערמיט האָט מען אבסאָלוט ניט אָבגעלייקענט די מעגליכקייט פון גרויסע מאָמענטען, דערמיט האָט מען נאָר אויפגעשטעלט אַ ריכטיגע, שטרענג וויסענשאַפטליכע בעהויפּטונג, אַז אויך דער גרויסער מאָמענט מוז צוגעגרייט ווערען, אַז ער קען נאָר קומען ווי אַ רעזולטאַט פון אַ גאַנצער שורה פון קלענערע מאָמענטען.

מיר לעבען איצט אין אַ שרעקליך בעוועגטער צייט. אָפטמאָל איז אונזער פערשטאַנד צו קורץ, און מיר קענען זיך ניט אָבגעבען קיין קלאָרען חשבון פון די געשעהעניסען, וועלכע פליהען און ענ־דערען זיך ווי די בילדער אין קאַליידאָסקאָפּ. עס הויבט אונז אָן צו שווינדלען און מיר קעהרען זיך אום ניט ווילענדיג צו דער פּסיכאָלאָגיע פון דער יוגענד־תקופה, וועלכע מיר האָבען שוין דורכ־געלעבט. וויעדער ערוואַרטען מיר וואונדער, וויעדער זיינען מיר מתפּלל עס זאָל קומען דער גרויסער מאָמענט, און מיר ווערען שוואַך אין אונזער אייגענער אַקטיוויטעט.

מען דאַרף ניט און מען קען ניט קעמפּפען אַנטקעגען גלויבען און האָפען, אָבער מיר מוזען, מיר זיינען מחויב שטענדיג צו גע־

דענקען אז די קראַפט פון אונזער ענטוויקלונג ליעגט אין אונזער אַלטעגליכער לייסטונג, אין אונזער אונאונטערבראָכענער ארבייט. אַן אָרגאַניזאַציאָן טאָר ניט צולאָזען קיין האַזאַרד־שפּיעל, זי טאָר ניט צולאָזען די מעגליכקייט פון ענטטוישונגען. איהר פונדאַמענט מוז שטענדיג שטעהן פעסט אין בעוועגטע ווי אין רוהיגע צייטען.

16 יאַנואַר, 1915.

צו אונזערע נייע מקוננים.

I

די לעצטע ידיעות, וואָס זיינען אָנגעקומען פון ארץ־ישראל, זיינען געווים ניט קיין פרעהליכע, און ווען מען ווייס אפילו דעם מקור, פון וואַנען זיי שטאַמען, ווען מען ווייס אפילו, אז זיי זיינען אָבגעשטעמפעלט געוואָרען, איידער זיי האָבען אונז דערגרייכט, מיט דער חתימה פון אַ פיינדליכער צענזור, מיט אַ שווארצער ענגלישער חתימה — ווערט דאָך דערציטערט אונזער נשמה. מיר פיהלען, אז אייזען, קאַלט און שאַרף, מאַכט אַ טיעפען שניט אין אונזערע בעסטע און הייליגסטע האָפנונגען.

און גראָד אין דער לעצטער צייט האָט ארץ־ישראל, דאָס נייע, פעריונגטע, אויפבליהענדע ארץ ישראל אויסגעגאָסען איהר השפעה אויף די אידישע וועלט. אָנהענגער און געגנער, חסידים און מתנגדים פון דעם אידיש־נאַציאָנאַלען געדאַנק, האָבען געמוזט ריכ־טען זייער בליק צום מזרח, פון וואַנען עס האָבען זיך אָנגעהויבען צו צייגען די ערשטע שטראַהלען פון אַן אויפגעהענדער ישועה. עס האָט געוואונקען פון ווייטען אַ נייע צוקונפט, העל און ליכטיג, שפּראָצענד פון יוגענדליכער קראַפט, שעהן אין איהר פאַרבען־שפּיעל: גרינע פעלדער, בליהענדע ווייַנגאָרטענס, פּרעכטיגע פּרדסים, נייע שטעדט, העברעאישע שולען און איבער דאָס אַליז אַ לעבעדיגער גייסט, אַ גייסט, וואָס מונטערט אויף און רופט און מאָהנט און רייצט צו פרעהליכער שעפּפערישער ארבייט.

דער ערשטער קאַפּיטעל צו אַ נייעם שיר השירים.

דאָ איז אויסגעבראָכען די מלחמה. די האַלבע אידישע וועלט אין די גלות־לענדער איז מיט איין מאָל חרוב געוואָרען. גאַנצע אידישע שטעדט און שטעדטלעך זיינען אָבגעווישט געוואָרען פון

גאָט'ס ערד, הונדערטע טויזענד אידען האָבען געמוזט ווידער נעהמען דעם וואנדער־שטאָק אין האנד און אָבריכטען, האלב נאקעט, האלב הונגעריג, א נייעם גלות, א גלות אין א גלות, פון גאליציען אין בעהמען און אין מעהרען, פון פוילען אין ליטא און אין די אלע קליינע מדינה'לעך, וואו דער אייביגער וואנדערער האָפט נאָך צו געפינען רוה און רעטונג.

ארץ־ישראל איז דורך די מלחמה אָבגעשניטען געוואָרען פון דער גאנצער וועלט. אין מזרח — דער גרויסער מדבר און אין מערב — דער גרויסער ים. אין דעם מדבר וואקסט ניט קיין תבואה, און אויפ'ן ים שווימען ארום ניט קיין האנדעלס־שיפען, וואָס ברענגען גרוסען פון איין מדינה צו דער אנדערער, נאָר קריעגס־שיפען, וואָס מעלדען טויט און פערניכטונג.

און מערקווירדיג איז געוועזען דאָס געפיהל, וואָס האָט אויפ־געפלאמט אין דער גאנצער אידישער וועלט. מען האָט אָנגעהויבען צו דענקען וועגען ארץ־ישראל שטארקער, אינטענסיווער, מיט מעהר צערטליכקייט, מיט מעהר פיינקייט. פון די בעהאלטענע ווינקעלעך פון דער אידישער נשמה האָבען אָנגעהויבען ארויס־שווימען אלטע, פערוואלגערטע, היסטאָרישע עראינערונגען, זכרונות פון שמערץ און האָפנונג, פון פיין און טרייסט. באלד האָבען זיך די זכרונות פערדיכטעט, צוזאמענגעשמאָלצען, געוואָרען עפּעס ממשות'דיגס און אָנגעהויבען צו שפּריטצען מיט פונקען, גליהענדע, לייכטענדע פונקען. דאָס האָט אויפגעפלאקערט די אלטע פאָלקס־בענקעניש.

מיר האָבען נאָך אלץ געהאָפט, אפשר וועט נאָך דער גורל בעשיצען לכל־הפחות ארץ ישראל, אפשר איז אונז נאָך בעשערט אָבצוקומען מיט דעם שרעק אליין.

די טערקיי האָט זיך אָבער סוף כל סוף אויך איינגעפלאָנ־טערט אין דעם וועלט־סכסוך און אריינגעשפּרונגען אין מלחמה. ארץ־ישראל האָט זיך פערוואנדעלט אין א פלאץ, פון וואנען די טערקיי רעכענט צו מאכען אַן אנגריף אויף מצרים. גרויסע מחנות פון סאָלדאטען, גאנצע ארמעען, זיינען דאָרט אויפגעזאמעלט. ווי א היישעריק האָבען זיי בעלאגערט דאָס לאנד.

און דאָ איז געקומען, וואָס עס האָט געמוזט קומען.

טויזענדע אידען, וועלכע זיינען ביז איצט ניט געווען און האָבען איצט ניט געקאָנט ווערען טערקי־שע אונטערטהאנען, האָבען געמוזט פערלאָזען דאָס לאַנד אויף איין מאָל, אין א בהלה. די טערקישע רעגיערונג האָט געהאנדעלט ניט בעסער און ניט ערגער ווי איהרע ציוויליזירטע שוועסטער אין אייראָפּא. האָט דאָך ניט געהאָלפען א מאקס נאָרדוי, אָן אַלכסנדר מארמאָרעק ניט זייער יחוס, ניט זייער זכות, וואָס זיי לעבען אין פּאריז שוין צעהנדליגע יאָהרען. זיי האָבען געמוזט לויפען. האָט דאָך איינגעשפּארט דייטשלאַנד די ענגלישע און די רוסישע, און ענגלאַנד די דייטשע און די עסטרייכישע אוטערטהאַנען. האָט מען דאָך געהאלטען טויזענדער אונשול־דיגע מענשען אין קאָנצענטראציאָנס־לאַגערען און זיי מכבד געווען מיט האקען האָלץ און שיילען קארטאָפּעל און מיט אַלע בזוי'דיגע מלאכות. די טערקיי טענה'ט, אדרבא, אז זי האָט געטהאָן א חסד מיט איהרע פרעמדע אידישע אונטערטהאנען, וואָס זי האָט זיי געלאָזט פריי אויסוואנדערען אין מלחמה־צייט. ווי דאנקבאַר וואָלטען געווען צום ביישפּיעל די געפאנגענע ענגלענדער אין דייטש־לאַנד אָדער די געפאנגענע דייטשען אין ענגלאַנד פאר אזא פריי־הייט.

וועגען די קאָלאָניסטען, וועגען די פּיאָנערען פון דעם נייעם ישוב בכלל האָט מען ביז איצט פערקעהרט ידיעות, אז ניט איין איינציגער פון זיי האָט פערלאָזען דאָס לאַנד. עס קאָן זיין, אז עס איז עטוואָס צושטערט געוואָרען אויך פון דעם נייעם ישוב. א מלחמה איז א שעת הירום. בשעת מלחמה קאָן א רעגיע־רונג, ווען זי וויל אפילו, ניט אזוי גוט אויפפּאסען אויף אָרדנונג ווי אין פריעדליכע צייטען. אָבער עס איז איינפאך א פּע־ברעכען, ווען מען געהט ארוים מיט פארטיגע קינות, איידער מען האָט נאָך קאָנטראָלירט די ריכטיגקייט פון די אָנגעקומענע ידיעות, און בפרט ווען מען ווייס נאָך ניט, פון וואנען די ידיעות שטאַמען.

דער נייער ישוב איז אונז אונענדליך טהייער, ווייל ער איז

אונז אָנגעקומען מיט זעהר פיעל שמערצען. ער האָט זיך ענטוויקעלט און איז געוואקסען אויף צו־להבעים זיינע געגנער. זיינע גוטע פריינד זיינען געוועזן געצעהלטע און שונאים האָט ער געהאַט פון אלע זייטען. דער נייער ישוב איז אויסגעהאָדעוועט געוואָרען ווי א ציטעריג קינד, מען האָט שטענדיג געמוזט מורא האָבען פאַר עין־הרע און פאַר פערשיעדענע קינדער־קראַנקהייטען. און וואָס מעהר סכנות עס האָבען איבער איהם געשוועבט, אלץ מעהר זיינען צוגעבונדען געוואָרען צו איהם זיינע שעפּפער און זיינע פריינד.

און איצט קומען גראַד די, וועלכע האָבען דעם נייעם ישוב קיין מאָל ניט געגלעבט, וועלכע האָבען פאַר איהם קיין מאָל קיין פריינדליך וואָרט ניט געהאַט — גראַד זיי קומען, ווי אונגעבעטענע חברה־קדישא־לייט, און ווילען איהם פיהרען צו דער קבורה. זיי האָבען קיין צייט ניט, עס האָט ביי זיי געפּלאַצט די געדולד, זיי קאָנען גאָר ניט וואַרטען, ביז מען וועט ערהאַלטען ריכטיגע ידיעות וועגען דעם וואָס איז געשעהן דעם נייעם ישוב, און זיינען שוין מחבר קינות אויף דעם דריטען חורבן. און ווי ריהרענד זיי פערפאַסען די קינות! וואו האָט זיך ביי זיי גענומען אויף אמאָל אזוי פיעל פּאָעזיע, פון וואַנען מיט אמאָל אזוי פיעל פאַרבען צו שילדערען די האָפנונגען און די ערוואַרטונגען, וועלכע דער נייער ישוב האָט געוועקט אין יעדעם? איז דאָס אלץ מעהר ניט, כדי דער חורבן זאָל זיין בולט'דיגער?

פאַמעליך! מיר האָבען נאָך אין ארץ־ישראל וועכטער, און מיר ווילען צוערשט הערען, וואָס זיי האָבען צו זאָגען. מיר האָבען איינענע שומרים, צו וועמען מיר האָבען צוטרויען, וועמען מיר גלויבען, וואָרום זיי האָבען מיר אָנפערטרויט אונזער בעסטעס: אונזער האָפנונג, אונזער גלויבען.

מיר זיינען איבערצייגט, אז זיי וועלען פון אונז ניט בעהאַלטען דעם אמת. מיר זיינען אָבער ווייטער איבערצייגט, אז זיי וועלען זיך קיין מאָל ניט פערוואַנדלען אין חברה־קדישא־לייט; זיי וועלען אונז ווייטער רופען און הייסען בויען.

און מיר וועלען זיי פאָלגען.

II.

דאָס איז געווען אויף איינער פון די פיעלע אסיפות, וועלכע זיינען אָבגעהאַלטען געוואָרען אין ניו יאָרק אין דער לעצטער צייט. עס איז בעגרייפליך, אַז פון צעהן מאָל איז אויסגעקומען צו רעדען ניין מאָל „מכח דער מלחמה און די אידען“, „מכח דער מלחמה און דעם ציוניזם“. איך מוז זאָגען, אַז דאָס זיינען געווען פאַר מיר די שווערסטע פערזאַמלונגען. די הויפּט־שווערקייט איז בעשטאַנען ניט אין דער שאלה, וואָס זאָל מען זאָגען, נאָר אין דער פיעל הארבערער שאלה: וואָס זאָל מען נ י ט זאָגען, וואָס זאָל מען פ ע ר מ י י ד ע ן צו זאָגען, וואָס זאָל מען א ר ו מ ג ע ה ן, יוצא זיין עפּעס מיט אָנשפּיעלונג, מיט א רמז. מען איז דאָך א לעבעדיגער מענש, און עס גלוסט זיך אָפּטמאָל אויסרעדען דאָס הארץ, אויסגיסען דעם צאָרן, פיהלען זיך פריי, ניט טראָגען אויף זיך דעם יאָך פון אחריות. אָבער איך האָב דאָס מיר קיין מאָל ניט ערלויבט. אפילו וועגען רוסלאנד האָב איך מיר ערלויבט נאָר דאָס צו זאָגען, וואָס עס זאָגען ארוים פריי און אָפען די רוסישע צייטונגען אליין. איך האָב אויסגעדריקט מיין צווייפעל וועגען די פאַלשע פאבריצירטע הבטחות, וואָס דער ווינד האָט געבראַכט אהער פון יענער זייט ים, איך האָב גערעדט וועגען די פרישע פּאָגראָמען, ערשט נאָכדעם ווי איך האָב געהאַט וועגען זיי דאָקומענטען אין האנד.

נאָר איין מאָל האָב איך מיר ערלויבט ארויסצוזאָגען אייניגע סימפּאַטישע ווערטער וועגען די טערקיי, און עס דוכט מיר, אַז אויף דאָס איז געווען נאָך איידער די טערקיי איז אריין אָפּיציעל אין דער מלחמה. דער עולם ווייס, אַז איך האָב א שוואכקייט צו פּסוקים, און גאָט האָט מיר געהאָלפען און איך האָב געפונען א פּסוק ווי געשאַפען פאַר דער איצטיגער לאַגע, גלייך ווי ער וואָלט געווען בעשטעלט נאָך מאָס. איינער פון מיינע ציוניסטישע חברים האָט אָנגעהויבען בויען קאָמבינאַציאָנען און האָט עובר געווען אויף די ניי־געשאַפענע גזירה פון נייטראַליטעט, איבער־געהענדיג גאַנץ אָפען אויף איין בעשטימטען צד. איך האָב מיר ערלויבט צו פערטרעטען מיין שטאַנדפּונקט, וועלכער האָט אין

זיך קיין שום חידוש ניט ענטהאַלטען. דאָס איז געווען דער ה ע ר ש ע נ ד ע ר שטאַנדפּונקט פון דער ציוניסטישער אָרגאַ־ניזאַציאָן און ער קאָן פּאָרמולירט ווערען אין איינינע ווערטער: זאָל בלייבען אַלעס ביים אַלטען.

און אַזוי ווי מען האָט גערעדט מכח ארץ־ישראל, און אַזוי ווי ארץ־ישראל געפינט זיך נאָך לעת־עתה אין טערקישע הענד, האָב איך זיך אויסגעדריקט: לוא ישמעאל יחיה לפניך, דאָס הייסט זאָל זיך ישמעאל לעבען אָהן צער. איך רעכען, אַז דאָס וואָלט געווען פאַר אונז גלייכער (אגב אורחא בעמערק איך, אַז „לוא ישמעאל בני אָדער ישמעאל אחי יחיה לפניך", ווי עס ציטירט מיך דר. זשיטלאָווסקי, האָב איך קיין מאָל ניט געזאָגט, וואָרום איך האָב די טבע צו זיין פּאָרזיכטיג מיט פסוקים). איך רעכען, אַז אויב מען וואָלט קענען אומקעהרען זיך צו דעם שטאַנד, וואו די וועלט האָט געהאַלטען פאַר דער מלחמה, וואָלטען אַלע דערויף מסכים זיין, אַ סברא, אַז אפילו ענגלאַנד און דייטשלאַנד אויך.

ליידער אָבער איז חרטה ניט מעשה סוחר און אויך ניט מעשה היסטאָריע. דאָס ראָד דרעהט זיך ניט צוריק און דער חורבן בלייבט אַ חורבן. זיינען אַלע חרוב געוואָרען, אי דער זיעגער, אי דער בעזיעגטער, אי דער וואָס האַלט אין אָנפאַלען, אי דער וואָס פערטהיידיגט זיך נאָר. איז חרוב געוואָרען בעלגיען, איז חרוב גע־וואָרען גאַליציען, פּוילען און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער. עס איז אָנצונעהמען, אַז אויך ארץ־ישראל בכלל און דער אידישער ישוב בפרט האָט שטאַרק געליטען פון דער מלחמה. איך זאָג, דער אידישער ישוב בפרט, ווייל די אידען זיינען נאָך אין ארץ־ישראל אַ שוואַכער עלעמענט, וואָס האָט נאָך ניט קיין כח ביי־צושטעהן אַנטקעגען עלעמענטאַרע קאַטאַסטראָפען.

און דאָך, ווען מען פרעגט מיך: וועל איך נאָך אויך היינט זאָגען „לוא ישמעאל יחיה לפניך", וועל איך נאָך אויך היינט זיך פערלאָזען אויפ'ן טערק. אויך היינט, נאָכדעם ווי דר. זשיט־לאָווסקי, דער ראש המקוננים, האָט פערעפענטליכט זיין אַרטיקעל וועגען דעם „דריטען חורבן", וועל איך דערויף ענטפערען מיט פולען בעוואוסטזיין, אַז אַלס ציוניסט און אַלס א י ד האָב איך מיין

מיינונג ניט געענדערט אין דיעזען פונקט, וואָרום זי איז געגרינדעט ניט אויף איינצעלנע מאָמענטען און שטיצט זיך ניט אויף די ערפאַה־רונג פון די לעצטע געשעהעענישען. עס זיינען דאָ סימפּאַטיען, וועלכע האָבען טיעפע וואָרצלען. עס זיינען אויך דאָ היסטאָרישע חשבונות צווישען פאָלק און פאָלק, און מען קאָן זיי ניט מיט לייכטיגקייט אויסמעקען. דאָס פערהעלטנים צווישען די אידען און די מחמד'ישע אָטאָמאַנען דאַטירען ניט פון היינטיגען טאָג. די אידען פערגעסען ניט פריינדשאַפט און הכנסת אורחים און זיי געדענקען גאַנץ גוט, ווי די טערקיי האָט זיך צו זיי פערהאַלטען, ווען שפּאַניען האָט זיי פערטריבען.

אין די בעציהונגען צווישען די אידען און מחמדאַנער זיינען אפשר דאָ נאָך פיעל בעדייטענדערע מאָמענטען ווי דאַנקבאַרקייט פאַר פריינדשאַפט און הכנסת אורחים. עס איז געוועזען אַ צייט, ווען די אידען האָבען זיך געפיהלט מיט די אַראַבער טאַקע פערוואַנדט, און די צייט געהערט גראַד צו די שעהנסטע און איידעלסטע תקופות פון אונזער גלות־געשיכטע. דאָס איז די אַראַביש־שפּאַנישע עפּאָכע. זי האָט אונז געגעבען די גרעסטע דיכטער נאָכ'ן תנ"ך און מאַנכע פון די פיינסטע שעפּפונגען פון אונזער פאָלקס־גייסט.

איך וועל ניט עובר זיין אויף די געצוואונגענע נייטראַליטעט און זאָג אַ וואָרט ניט, מיט וועמען עס לוינט פאַר אונז צו האַלטען אין דער איצטיגער מלחמה. עס זיינען אָבער דאָ שאלות, וועלכע מען ריהרט גלייכער ניט אָן, וואָרים די נאַטור איז ניט אַ וואַארען־הויז, דאָס לעבען איז ניט אַ שטיקעל סחורה און פּאָליטיק איז ניט אָן אָריפמעטישע אויפגאַבע. עס זיינען דאָ סודות אין לעבען, עס זיינען דאָ בעהאַלטענע גאָרטענס, וואו עס וואַקסען אונזערע סימפּאַטיען און אויך אונזערע אַנטיפּאַטיען. דאָס איז דער נאַציאָנאַלער „פרדס", מען לאָזט ניט איטליכען אַריינגעהן אין פרדס און טרעטען די בייטען.

דאָס אַלעס זאָג איך אַלס סתם אַ איד. אַלס פעראַנטוואָרט־ליכער ציוניסט געפין איך זיך ניט אין אַזאַ גינסטיגער לאַגע ווי די קריטיקער פון ציוניזם. אַלס ציוניסט פערגעס איך אויף איין מינוט ניט, אַז דער נייער ישוב האָט זיך ענטוויקעלט אין ארץ־ישראל

אונטער דער טערקישער הערשאפט. אונטער דער טערקישער הערשאפט זיינען ענטשטאנען עטליכע צעהנדליג קאלאניען, נייע שטעדטישע קווארטאלען און העברעאישע שולען. אונטער דער טערקישער הערשאפט האט זיך אויסגעבילדעט א נייע אידישעס לעבען, פון וועלכען די קריטיקער האבען זי מיישב געווען צו קומען אין התפעלות ערשט נאכ'ן דריטען חורבן.

פאר וואס האט זיך ניט אויסגעבילדעט אזא ריינעס אידישעס לעבען אין די אנדערע לענדער? עס איז דא דערויף א תירוץ, נאר דער „פראגרעסיוו־נאציאנאלער שטאנדפונקט" האט פאר איהם מורא.

צוויי מינים פון גלות האבען מיר. אין איין גלות ליידען מיר פון „מיתת חניקה", מען ווערגט אונז פשוט, מען שטיקט אונז. אין אנדערן גלות ליידען מיר פון „מיתה נשיקה". מען קושט אונז אפטמאל, אבער קיין געזונד קומט דעם „פראגרעסיוו־נאציאנאלען שטאנדפונקט" דערפון ניט צו. עס איז א וישקהו מיט פינטעלעך.

דר. זשיטלאווסקי, דער קריטיקער פון ציוניסטישען געדאנק און דער מקונן פון דעם דריטען חורבן, פערפעהלט קיין מאל ניט צו מאכען א „מי שברך" דעם „פראגרעסיוו־נאציאנאלען שטאנדפונקט". מיר פערגינען דאס איהם, דר. זשיטלאווסקי'ן, פון גאנצען הארצען, אבער ער האט א טעות, ווען ער מיינט, אז דער ציוניזם איז צו פערפלאנטערט. ניט פערפלאנטערט איז ער, נאר טיעף, ער האט זיין יניקה טיעף, טיעף פון דער פאלקס נשמה, און ווען מען וויל איהם פערשטעהן, מוז מען זיך גרונטעווען. דער ציוניזם איז געבויט דוקא אויף דעם פראגרעסיוו־נאציאנאלען געדאנק, פון וועלכען דר. זשיטלאווסקי איז געווען איינער פון די וויכטיגסטע אפאסטעל. דער ציוניזם האט זיך אבער ניט אבגעשטעלט ביים פונדאמענט, ער איז געווען און איז געבליבען קאנזעקווענט, ער איז ניט פויל און בויט ווייטער. און דוקא ווייל ער בויט, האט ער געמוזט דורכמאכען אן ענטוויקלונג און אריינגעהמען אין זיך א העכערען אינהאלט.

און דא קום איך צו דעם הויפט־אנגריף וואס דר. זשיט־

לאָווסקי מאַכט אויף דעם ציוניזם. ער זאָגט, אַז „קיין איד, — סיידען דער, וואָס וויל בלינדערהייט גערן אויף מסירת נפש, — וועט מעהר ניט געהן קיין ארץ־ישראל, כל זמן ארץ־ישראל וועט זיין אין די הענד פון דער טערקיי און כל־זמן די אידישע קאָלאָ־ניזאציע וועט ניט אַרומגעשטעלט ווערען מיט זיכערע, פעסטע, רעכטליכע און מאַכטליכע גאַראַנטיען. אויב דאָס איז מעגליך איבערהויפּט".

מיר שיינט, אַז אין לעצטען זאַץ „אויב דאָס איז מעגליך איבערהויפּט" ליעגט דער שווערפּונקט פון גאַנצען אַנגריף.

דער אַנגריף אין אַלגעמיין קלינגט עפּעס ווי אַ מין חרם דרבנו גרשם. היות ווי דער ישוב איז חרוב און מיר האָבען שוין אָבגעזאָגט קינות נאָך איהם, איז מען מתרה דעם עולם, מען זאָל זיך ניט לאָזען געהן. עס פעהלט נאָר דער סוף: ולהשומע יונעם. וועגען דיעזען פּונקט וועל איך נאָך שרייבען.

מיר האָבען זיך דערלעבט צייטען. דר. זשיטלאָווסקי האָט זיך דערשראָקען פאַר „מסירת נפש".

אַמאָל, גאָר אַמאָל, ווען דער חורבן איז טאַקע געווען אַן אמת'ער, ניט ווי ער איז איצט אויסגעמאָלט אין די ענגלישע בעריכטען, האָבען אונזערע זיידעס ניט אַרויסגעגעבען קיין חרם, נאָר זיי האָבען געשוואָרען. זייער שבועה איז בעקאַנט אַלע אידען, וואָס קענען די ווערטער פון „על נהרות בבל". אַ הייליגע שבועה. פיעלייכט די הייליגסטע, וואָס אַ פאָלק האָט ווען געשאַפען. און דורות נאָך דורות חזר'ען מיר איבער די שבועה, און זי איז אריין אין אונזער פלייש און בלוט און זי וועט אונז צווינגען אויף צו מסירת נפש.

איך וועל אויסזאָגען אַ סוד דר. זשיטלאָווסקי'ן: אויך ביז אַהער האָט מען אָהן מסירת־נפש ניט געקאָנט געה'ן אין ארץ־ישראל, און די וואָס זיינען געגאַנגען אַהין האָבען דאָס געוואוסט. זיי האָבען דאָס אפשר קיינעם ניט אויסגעזאָגט, וואָרים עס זיינען פאַרהאַנען זאַכען, וועגען וועלכע מען רעדט ניט, מען טהוט זיי.

און נאָך אַ סוד וועל איך אויסזאָגען. טאָמער חלילה וועלען אונזערע שורות שיטערער ווערען נאָך דער מלחמה, האָבען מיר גענוג רעזערווען, וואָס וועלען פערנעהמען דעם פּלאַץ פון די פעה־

לענדע. מיר וועלן זיי ניט דארפן דינגען, ווי עס טהוען אנדערע מלוכות, זיי וועלן אליין קומען.

וואָרום שטארק איז דער ציוניזם. זיין פונדאמענט איז דער פעסטער פּראָגרעסיוו־נאציאָנאלער געדאנק, זיין שטימונג איז די שבועה פון „על נהרות בבל“.

III.

דער לעגענדארער „פעניקס“ ווערט ניי־געבאָרען פון זיין אייגענעם אש. מען פערברענט איהם און ער שטעהט אויף תחית המתים. דער אגדיסטישער „סאלאמאנדער“ קומט ארויס פון פייער, און דער „טשארטער“ איז אויסגעגראָבען געוואָרען פון אונטער „דעם דריטען חורבן“ פון דר. זשיטלאָווסקי. איך מיין פון אונטער דעם דריטען חורבן פון ארץ ישראל, איבער וועלכען דר. זשיט־לאָווסקי האָט געשריבען זיינע קינות־ארטיקעל.

„דער דריטער חורבן איז א צו שרעקליכע טראגעדיע, ביי איינעם זאָל זיך הויבען די האנד צו בויען א פערטען“. מיט די ווערטער שליעסט דר. זשיטלאָווסקי זיין ארטיקעל. מיט די ווער־טער פערקלאפּט ער דעם אָרון און לאָזט איהם אראָב אין דער ערד. דעם „רבנן קדיש“ לאָזט ער איבער זיין חבר אין דער רעדאקציע, וועלכער הויבט אָן זיין נייע קינה מיט דעם, וואָס דר. זשיטלאָווסקי האָט אויסגעלאָזען. ער שרייבט איבער „די טראגעדיע פון דעם ציוניזם“. מען לאָזט אונז גאָר ניט כאפּען דעם אָטהעם, א קלאפּ נאָך א קלאפּ, א קינה נאָך א קינה, א הספד נאָך א הספד.

„דער דריטער חורבן איז א צו שרעקליכע טראגעדיע, ביי איינעם זאָל זיך הויבען די האנד צו בויען א פערטען“. ווי מען קען בויען א חורבן בלייבט פאר מיר א רעטעניש. א חורבן קען מען מאכען, מען קען פאָרבערייטען פ א ר א חורבן, אָבער א חורבן ב ו י ע ן ענטהאלט אין זיך א ווידערשפּרוך, וואָרים דער חורבן איז א פּראָדוקט פון צושטערונגס־ארבייט. איך האָב זיך אָבגע־שטעלט אויף דעם סטיליסטישען פעהלער, ווען איך האָב אפילו גאנץ גוט פערשטאנען דר. זשיטלאָווסקי'ס כונה, ווייל איך מיין, אז די גאנצע קריטיק פון דר. זשיטלאָווסקי, זיין גאנצע אָנשטרענגונג

צו אנאַליזירען איז אויך מעהר ניט, ווי אַ צושטערונגס־אַרבייט, און אויב ד אַ ס ווערט ביי איהם בעטראַכט ווי ב ו י ע ן, האָט ער רעכט געהאַט מיט זיין אויסדרוק: ע ר ב ו י ט א ח ו ר ב ן.

ער פּרעדיגט צו די אידען, זיי זאָלען זיך ניט פערלאָזען אויף זייער איינגענער קראַפט, זיי זאָלען ניט בויען זייער צוקונפט אויף דעם פּרינציפּ פון זעלבסט־הילפע. ניין, די אידען מוזען זוכען „אַ שטאַרקע מאַכט, וואָס זאָל זיין פּעראינטערעסירט, אַז די רעכטליכע גאַראַנטיע, ד. ה. דער טשאַרטער זאָל אָבגעהיט ווערען". דר. זשיטלאָווסקי איז אַ הייסער פּאַטריאָט, און ער וויל האָבען ערבות פאַר די צוקונפט פון זיין פאָלק. ער וויל שאַפען אַ צוקונפט מיט צווייפאַכער פערזיכערונג, אי פון פייער, אי פון גנבה וגזלה. דער־ריבער מוז דער ערב, דער, ביי וועמען מען פערזיכערט, זיין שטאַרק און מעכטיג, אַז די גאַנצע וועלט זאָל פאַר איהם ציטערען. ער מוז זיין דער עוג מלך הבשן און ניט שמשון הגבור, וואָרים שמשון איז דאָך פאָרט אַ איד, און דר. זשיטלאָווסקי גלויבט ניט אין די ז ע ל ב ס ט ש ט ע נ ד י ג ע אידישע פּאָטענצען. ער זוכט אַ פּרעמדען.

איז דאָס ניט די ש י ט ה, אנטקעגען וועלכער דר. זשיט־לאָווסקי אליין האָט זיין גאַנצעס לעבען געפיהרט מלחמה? איז דאָס ניט, אין תוך גענומען, די א ל ט ע, לאַנג־פערבראַקירטע פּסיכאָלאָגיע פון דעם אידען, וואָס האָט זיך צוגעוועהנט צו אַ מחיצה, אַ מחיצה צווישען איהם און זיין גאָט — דאָס איז דער פּריץ, אַ מחיצה צווישען איהם און זיין אייגענער צוקונפט — דאָס איז דער שוץ פון דער הערשענדער נאַציאָן?

און ווי קען מען קומען איצט, נאָכדעם ווי בעלגיען איז חרוב געוואָרען, און רעדען מכח פּאַפּירענע גאַראַנטיען? בעלגיען האָט זיך געהאַלטען ניט אויפ'ן גרונד פון אַ טשאַרטער; בעלגיען איז גע־ווען אַ זעלבסטשטענדיגע מדינה, צו מדינות גלייך. אַלס צוגאָב האָט בעלגיען געהאַט נאָך אַזאַ מין טשאַרטער, פון וועלכען דר. זשיט־לאָווסקי קאָן גאָר ניט חלום'ען. אַלע גרויסמעכטע האָבען זיך גע'חתמ'עט אויף אַ כתב צו היטען און צו שיצען דאָס קליינע, פלייסיגע און אַרבייטענדע מדינה'לע. דריי גרויסמעכטע האָבען איהר פערשפּראָכען הילפע נאָך אַ מינוט פאַר דער מלחמה.

און וואָס האָט דאָס אַלעס געהאָלפֿען?

און פֿאַר וואָס ווענדט זיך דר. זשיטלאָווסקי מיט זיין פּרעדיגט דוקא צו די אידען? פֿאַר וואָס איז ער ניט קאָנסעקווענט און ווענדט זיך ניט אויך צו די בעלגיער, למשל:

הערט צו צו מיר, ליעבע בעלגיער, פֿערנעהמט די ווערטער פֿון מיין צונג. פֿריינדשאַפֿט רעדט פֿון מיין אינערען, מיין עצה איז געגרינדעט אויף אמת. איהר האָט איצט דורכגעמאַכט אַ שרעקליכען חורבן. אייערע שטעדט זיינען צושטערט פֿון שונא, אייערע בעסטע זיהן האָבען געפֿונען אַ קאַלטען קבר אויף די שלאַכט־פֿעלדער, און הונדערט טויזענדע פֿון אייך זיינען פֿערוואָגעלט געוואָרען. שרעקליך איז אייער ערשטער חורבן, און ביי קיינעם פֿון אייך זאָל זיך ניט הויבען די האַנד צו בויען אַ צווייטען!

סיידען איהר וועט קריגען אַ טשאַרטער פֿון אַ שטאַרקער מאַכט, וואָס זאָל זיין פּעראַינטערעסירט, אַז די רעכטליכע גאַראַנטיע זאָל אַבגעהיט ווערען. פֿערלאָזט זיך אָבער ניט אויף ענגלאַנד, פֿראַנקרייך און רוסלאַנד, וואָרים זייער שטיצע איז די שטיצע פֿון אַ צובראָכענעם ראָהר־שטאָק. זוכט אַ שטאַרקערע מאַכט.

און ניט נאָר צו די בעלגיער אַליין. עס איז דאָ נאָך אַ גוטער צעהנדליג קליינע נאַציאָנען, צו וועלכע דר. זשיטלאָווסקי קען זיך ווענדען מיט זיין פּרעדיגט.

ער וועט זיך אָבער היטען. צו אונז קומט ער מיט איהר.

דר. זשיטלאָווסקי האָט אפֿשר שטודירט די ציוניסטישע ליטעראַטור, ער האָט אָבער דעם ציוניזם ניט געלעבט; ער האָט ניט דורכגעמאַכט די זעעלישע מלחמות, וואָס די ציוניסטען האָבען דורכגעמאַכט. ער האָט זיך ניט געראַנגעלט, ער איז געשטאַנען די גאַנצע צייט ווי אַ צושויער, ווי אַ קאַלטער קריטיקער פֿון אייטען.

מיר ציוניסטען האָבען געלעבט די טשאַרטער־עפּאָכע אין ציוניזם, ווען דער שווערפּונקט פֿון דער גאַנצער אידעע כמעט איז געווען פֿערקראָכען אין טשאַרטער. איך וויל זיך קלאָרער אויסדריקען: ווען מען האָט געגלויבט, אַז נ אָ ר דורך אַ טשאַרטער קאָן דער ציוניזם פֿערווירקליכט ווערען. מיר האָבען אָבער אויך געפֿיהלט די סכנה, אין וועלכע דער ציוניזם קאָן פֿערוויקעלט

זוערען, ווען מיר זאָלען זיך ניט בעפרייען פון דער אַליין־הערשאַפט פון דעם טשאַרטעריזם. דער טשאַרטעריזם האָט אָנגענומען דעם כאַראַקטער פון א פּאָליטישען אָדער ריכטיגער א דיפּלאָמאַטישען משיח. און ווי אמאָל פלעגט מען ווארפען די ג א נ צ ע האָפ־נונג אויף דעם צדיק, אז ער וועט מיט ז י י ן זכות אראָבברענגען משיח'ען, אזוי איז אויך איצט ענטשטאַנען א געוויסע שוואכקייט אין דער ציוניסטישער ענערגיע. מען האָט אויסגעארבייט א גע־פעהרליכע טהעאָריע: איצט זיצען און ווארטען, ב ו י ע ן וועלען מיר אָנהויבען נאָך דעם טשאַרטער.

און עס איז געווען א נויטווענדיגקייט פאר דעם גאַנצען קיום פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן, אז דער טשאַרטעריזם זאָל אראָב פון זיין טהראָן, און די אָרגאַניזאַציאָן זאָל בעקומען אַן אנדער פּלאַטץ.

ניט די געגנער פון טשאַרטעריזם האָבען איהם געפיהרט צו דער קבורה, דאָס האָט דוקא געטהאָן איינער פון זיינע געוועזענע אנהענגער אויפ'ן אַכטען קאָנגרעס, דוקא א מאַן, צו וועמעס וואָרט די טשאַרטעריסטען האָבען דאָס גרעסטע פערטרויען. מיר האָבען דעם טשאַרטעריזם ניט בעגראָבען, נאָר אָבגערוקט איהם אויף אַן אנדער פּלאַץ.

מיר האָבען גע'טענה'ט: עס איז צו פריה צו רעדען מכח א טשאַרטער. מיר מוזען צוערשט האַלטען עקזאַמען, בעווייזען אונז אַליין קודם כל און אויך דער איבעריגער וועלט, אז מיר פער־שטעהען די העכסטע קונסט צו שאַפען אַן אייגען לעבען. מיר האָבען גע'טענה'ט, אז בויען מוז מען פ א ר א טשאַרטער און ניט נאָך דעם טשאַרטער. מיר האָבען פערשטאַנען דעם ציוניזם ווי אַן אָרגאַנישען פּראָצעס. מיר האָבען זיך געוואָלט שטיצען ניט נאָר אויף דאָס רעכט פון דער היסטאָרישער מסורה, נאָך אויך אויף אונזער רעכט אין דער געגענוואַרט. מיר האָבען פערשטאַנען, אז פאַר אונזערע שעהנע אויגען וועט מען אונז ארץ־ישראל ניט שענקען, און מיר האָבען געזוכט ממשות'דיגע זכיות. מיר האָבען זיי אויסגעגראָבען מיט אונזער אקער־אייזען אויף די אידישע פעל־

דער און ווייַן־גאָרטענס, מיר האָבען זיי ערוואָרבען דורך צעהנדליגע יאָהרען פון פּיאָניר־ארבייט.

און פערשטעהט דען גיט דר. זשיטלאָווסקי, אז ווען רעגיע־רונגען ברענגען איצט אין פערבינדונג דעם אידישען גורל מיט ארץ־ישראל, איז דאָס ניט געשעהן גלאט אזוי זיך. דאָס קען געשעהן נאָר דורך די ארבייט פון דעם נייעם ישוב. ער האָט געבויט און געשמידט דעם הסכם פון די מדינות.

אלץ, וואָס עקזיסטירט, קאָן חרוב ווערען. ניט נאָר דער נייער ישוב, נאָר אפילו בעלגיען, און נאָך גרעסערע מדינות.

איינס קאָן אָבער ניט חרוב ווערען, אפילו אין דעם נייעם ישוב. דאָס זיינען די היסטאָרישע רעזולטאטען פון דעם עפענט־ליכען עקזאמען, וואָס אונזער אויפלעבענד פאָלק האָט בעשטאנען. דאָס איז קאפּיטאל, דאָס איז ענערגיע, וועלכע האָט זיך פערוואנ־דעלט אין נ א צ י אָ נ א ל - פערמעגען.

איך געדענק, ווען דער ציוניזם איז נאָך געלעגען אין די וויקעלעך, פלעגען איהם זיינע געגנער מקבר זיין אלע מאָנטאג און דאָנערשטאג. ערשטענס, פלעגען זיי זאָגען, איז ער אין גאנצען מעהר ניט ווי א שווינדעל, צווייטענס איז ער צו שוואך, דריטענס שטערט ער אונז, און פערטענס — לאָמיר איהם מאכען א לויה, זאָלען זיך די ציוניסטען דערשרעקען. און מערקווירדיג, אויך אמאָל פלעגען צו דער לויה די געגנער פון ציוניזם ווערען מיט אמאָל אזוי צארט אין זייערע געפיהלען. זיי פלעגען אָפטמאָל אפילו דערצעהלען זיינע שבחים.

מיר ציוניסטען האָבען אין דער טאקטיק געזעהן א בעליי־דיגונג. עס ווערט דערצעהלט, אז צו יעקב אָבינו'ס לויה האָט מען ניט געוואוסט, אין וועלכען סדר זאָלען די שבטים טראָגען די מטה. און זיי האָבען פערנומען א שטימע: טראָגט אייער טאטען נאָך דעם גראד פון אייער ליעבע צו איהם, בשעת ער האָט געלעבט.

איז, חלילה, חרוב געוואָרען דער נייער ישוב, בעטען מיר אייך, „פריינד", פערגיסט ניט קיין טרעהרען, זאָגט ניט קיין קינות.

עס וועלען קומען די קינדער, זיינע א י י ג ע נ ע קינדער, זיי וועלען איהם טראָגען צו זיין אייביגער רוה.

ירמיה האָט מחבר געווען די קינות אויף דעם ערשטען חורבן, און זיי האָבען זייער קראַפט נאָך ניט פערלאָרען עד היום הזה.

עס וואָלט אָבער געווען א טעות צו מיינען, אז יעדער, וואָס מאַכט קינות, ווערט א ירמיה.

ירמיה איז געווען גרויס אין זיין טרויער, נאָך גרעסער איז ער אָבער געווען אין זיין האָפנונג און נאָך גרעסער אין דער קראַפט פון זיין ערמונטערונג.

ניט נאָר אין ארץ ישראל — די גאַנצע אידישע וועלט איז דורך דער מלחמה דערשיטערט געוואָרען. א גרויסער חלק פון דעם וואָס אונזער פאָלק האָט מיט אזוי פיעל מיה געשאַפען, איז צו־שטערט געוואָרען. מיר האָבען שוין פיעל פערלאָרען און מיר ווייסען נאָך ניט, וואָס עס וועט אונז ברענגען דער מאָרגען.

און עס איז דער הייליגסטער חוב פון אונזערע וואָרט־פיהרער, פון די, וואָס האָבען דאָס גליק משפיע צו זיין אויף א געוויסער סביבה, גרעסער אָדער קלענער, זעהן צו דערהאַלטען די האָפנונג אין פאָלק, צו שטאַרקען זיין בטחון אין זיין אייגענער קראַפט און אין זיין א י י ג ע נ ע ר צוקונפט.

א שווערע אויפגאַבע, אָבער די איינציג ווירדיגע!

28 יאנואר, 1915.

די צווייערליי מדרגות פון אַ גלות־פאָלק.

עס שרייבט מיר אַ פריינד פון ענגלאַנד:

„וואָלסט דו נאָר געזעהן, ווי עס פיהרען זיך אויף די רייכע בעלגיער, וועלכע זיינען געקומען איבער ענגלאַנד, הויפּטזעכליך איבער לאָנדאָן, ווי אַ געוויסער. זיי פערנעהמען די פיינסטע האָטעלס און קומען יעדען טאָג צו דער הויפּט סעודה אויסגעפּוצט נאָך דער לעצטער מאָדע, די מענער אין פראַק און לאַקיר־שיך, די פרויען אין זייד און פלוש, דעקאָלטירט נאָך אַלע תגין, גלייך ווי בעלגיען, דאָס אַרבייטענדע, קאָכעדיגע, לוסטיגע און פרעהליכע מדינה'לע וואָלט נאָר ניט דורכגעמאַכט קיין חורבן, גלייך ווי די בעלגישע פאָהן האָט זיך ניט איינגעבויגען אין צווייען פאַר דעם דייטשען אָדלער, גלייך ווי די פיינסטע פּאַלאַצען פון דער רייצענ־דער שעהנהייט בריסעל און פון דער חנ'עוודיגער שטאָדט ליעזש זיינען גאָר ניט בעזעצט געוואָרען פון פרעמדע אָפיצירען און בעד־אמטע, גלייך ווי אין לאַנד איז גאָר ניט געקומען דער עראָבערער, דער זיעגרייכער שונא. איז דאָס דען ניט שרעקליך. דער עראָבערער איז פרעמד אין דער נייער מדינה. די מדינה, מענשען, זיטען, מנהגים זיינען פאַר איהם פרעמד. פאַר'ן עראָבערער עקזיסטירט ניט די מסורה, די טראַדיציע, וועלכע איז דאָך סוף כל סוף די איינציגע פערבינדענדע קראַפט צווישען דור און דור, תקופה און תקופה. דער עראָבערער ברענגט מיט זיך זיינע דינים, זיינע אייגענע מנהגים, זיין אייגענעם געשמאַק, ער זוכט ווי אומצוגעשטאַלטען, ווי אומ־צוענדערען. איז דאָס דען ניט שרעקליך?

„און די קאַלטבלוטיגע בעלגיער. איך קאָן זיי פּשוט ניט בעגרייפען. ווי צושפּרינגט אין זיי ניט דאָס האַרץ, ווי ליעגט זיי נאָך אין קאָפּ אָנצוטהאָן די יום־טוב'דיגע קליידער, ווי קענען זיי זיך נאָך פּוצען. זעק האָבען זיי געדאַרפט אַרויפציהען אויף

זייערע לייבער, מיט אַש בעשיטען די קעפּ, זעצען זיך ווי עס זיצען אבלים און זאָגען קינות אויף זייער גרויסען חורבן.

„דערמאָן זיך נאָר. אונזער חורבן איז אַלט. מיט טויזענדער פון יאָהרען צוריק איז צושטערט געוואָרען אונזער טעמפּעל. מיר האָבען זיך שוין כמעט פערגעסען, ווי אונזער הערליכקייט האָט אמאָל אויסגעזעהן. ווייסט דו, פריינד, אפּטמאָל גלויבט עס זיך מיר גאָר ניט, אַז מיר האָבען טאַקע באמת געוועלטיגט איבער אַן אייגענער מדינה, אַז אונזער פאָלק האָט געלעבט נאָך דעם וואונש פון זיין אייגענער נשמה, זיך פאַר קיינעם ניט געבוקט, קיינעם ניט נאָכגעמאכט, זיך געליעבט זיין לאַנד אָט ווי גאָט האָט געבאָטען. גאָר אָפּטמאָל דוכט זיך מיר אויס, אַז דאָס איז מעהר ניט ווי אַן אַלטער חלום. ער האָט זיך אמאָל גע׳חלומ׳ט אונזערע עלטער־זיידעס, זיי האָבען זיך אָנגעכאַפּט אָן איהם, אָן דעם חלום, און זיי האָבען איהם דערצעהלט זייערע קינדער, און די קינדער די קינדס־קינדער. דער גלות איז בימער, טראַכטען זיי זיך, דער חלום וועט וועקען האָפנונג, די האָפנונגען וועלען זיך אָנזאַמלען אין דעם משך פון דורות און צום סוף וועט קומען דער גליקליכער דור מיט זיין אייגענעם בן־יוסף, און ער וועט פותר זיין דעם חלום.

„דערמאָן זיך נאָר. אונזער צער איז אַלט, דורך דורות איז אויסגעוועפּט געוואָרען זיין קראַפט — און דאָך לעבען מיר נאָך ביז היינטיגען טאָג ווי אבלים. געדענקסט דו די „דריי וואָכען“, די „ניין טעג“ און דעם „תשעה באָב“ אליין? געדענקסט דו דעם זיידען׳ס הויז, דעם גלעזערנעם גאַנעק און די שעהנע, העלע, ליכטיגע חדרים, און אין איטליכען חדר איבער׳ן טהיר אַ גרויסער, פיער־קאַנטיגער פלעק, ניט געקאַלכט, ניט בעקלעבט: דאָס איז דער „זכר לחורבן“, דער סימן פון אבלות? היינט געדענקסט דו דעם „שבת חזון“, ווען די שעהנסטע בעלי בתים פלעגען געהן געקליידעט גאָר וואָכעדיג, אפילו קיין העמד ניט איבערגעביטען? היינט געדענקסט דו, וואָס פאַר אַן אומעט עס פלעגט זיך אראָבלאָזען איבער גרויס און קליין, ווען דער בעל־קריאה פלעגט מיט אמאָל איבערגעהן צו דעם ניגון פון „איכה“ ביים פּסוק „איכה

אשא לבדי טרחכם ומשאכם ?" היינט געדענקסט דו דעם הייליגען שוידער, וואָס פלעגט אָנכאַפּען אַלעמען צו „ארזי הלבנון ?"

„אָט אַזוי ברענט ביי אונז דער היסטאָרישער שמערץ. ער־קלערר־זשע מיר, איך בעט דיך, זיינען מיר טאַקע צולאָזען, זיינען מיר טאַקע אַנדערש ווי די אַנדערע, האָבען אונז טאַקע פערצויגען אונזערע נביאים, וואָס פלעגען צווישען איין שטראָף־רעדע און דער אַנדער שטראָף־רעדע אונז אַ גלעט טהאָן פאַר'ן באַק, ווי מען גלעט אַ בן־יחיד'על ? האָבען טאַקע אויף אונז געווירקט פּסוקים ווי „הבן יקיר לי אפרים ילד שעשועים", ווי דער „זיידע" טייטשט דאָס איין: „אַ טהייער זוהנדעל איז ער מיר אפרים, אַ קינד אַ צאַצקע" ?

„זעה קוק אויף די בעלגיער. די וואונדען זיינען פריש, און נאָך וואָס פאַר וואונדען, און זיי, די בעלגיער, פּוצען זיך אויס, און זייערע פרויען זיינען נאָך דעקאָלטירט, גלייך ווי ניט זיי מיינט מען ?"

אזוי שרייבט מיר מיין פריינד פון ענגלאַנד. ער שטעלט אַ הארבע קשיא, און דאָך זעהט זי אויס הארב נאָר אין פלוג.

קאָן מען דען רעדען וועגען אונפּאַטריאָטישע אָדער גאָר קאַלט־בלוטיגע בעלגיער, ווען מיר זעהען, מיט וואָס פאַר אַ מוטה, מיט וואָס פאַר אַ פערצווייפלונג זיי קעמפּפען נאָך איצט. זיי זיינען ענטשלאָסען ניט אונטערצוגעבען זיך ביז צום לעצטען סאָלדאַט, ביז צום לעצטען טראָפּפען בלוט. זיי האָבען זייער „התקוה" און ציהען אין שלאַכט מיט דעם הייליגען פערז: „נאָר מיט דעם לעצ־טען בעלגיער איז אונזער לעצטע האָפנונג!" בעוואונדערען מוז מען זיי, זייער העלדענמוטה, זייער מסירת־נפש.

קאָן מען אפשר מיינען: דאָס זיינען די קעמפּפער, דאָס זיינען די אמת'ע פאָלקס־זיהן, אָבער די אַנדערע, די אַנטלאָפענע, זיינען די שוואַכע עלעמענטען און דעריבער פיהלען זיי ניט אַזוי דעם פאָלק'ס צער, דעריבער זיינען זיי ניט צוזאַמענגעבראָכען געוואָרען אונטער דער משא פון פאָלק'ס חורבן. זיי זיינען די א י י נ־צ ע ל נ ע, און יעדער פון זיי זוכט רעטונג פאַר זיך, פאַר זיך אליין ?

דאָס וואָלט אָבער אויך געווען אַ טעות. דאָס וואָלט געווען אַ ניט־בעגרינדעטער אורטהייל, אַ ניט־פערדיענטער פאָרוואורף, וועלכען קיינער האָט קיין רעכט ניט צו מאַכען צו די אַנטרונענע בעלגיער. זיי זיינען ניט שוואַכער אין זייערע פאַטריאָטישע גע־פיהלען פאַר זייערע קעמפּפענדע ברידער, זיי זיינען ניט עגאָאיס־טישער, און ווען דער גורל וואָלט געפאַלען אויף זיי, וואָלטען זיי מיט דעם זעלבען אָפּפער־מוטה מקריב געווען זייער לעבען, ווי עס טהוען דאָס איצט זייערע העלדישע ברידער אויף די שלאַכט־פעלדער.

אָבער מען זאָל ניט מיינען, אַז עס איז אַזוי לייכט צו מאַכען אַ הסכם, אפילו ביי זיך אַליין, אַז מען איז ח ר ו ב. מען זאָל ניט מיינען, אַז דער איבערגאַנג פון אַ זעלבסטשטענדיגער, פרייער פסיכאָלאָגיע צו אַ גלות־פסיכאָלאָגיע קאָן געשעהן מיט איין מאָל, אָט פון היינט אויף מאָרגען. דער שונא קאָן חרוב מאַכען דאָס לאַנד, צושטערען פּאַלאַצען, פערברענען הייזער, אומברענגען מענ־שען, אָבער עס איז דאָ עטוואָס ביי יעדעם פאָלק, איבער וואָס דער שונא האָט קיין שליטה ניט. עס איז דאָ דער ג י י ס ט פון פאָלק, דער איינהייטליכער גייסט, וועלכער דריקט זיך אויס אויף טויזענדערליי אופנים אין אַלע שעפּפונגען פון פאָלק, אין סדר פון לעבען, — מיר רופען דאָס קאָנסטיטוציאָן, — אין קונסט, ליטעראַ־טור, אין מנהג און געשמאַק. זיינען דאָ פּראָדוקטען פון גייסט, וועלכע דער שונא קאָן צושטערען, זיינען דאָ אַנדערע פּראָדוקטען, וועלכע זיינען געשיצט אפילו פון גרעסטען שונא — העכער פון זיי שטעהט דער גייסט אַליין, ער קאָן קיין מאָל ניט איינגענומען ווערען. אייזען קאָן איהם ניט שניידען, קוילען קאָנען איהם ניט דורכ־לעכערן, „וואַסער קאָן איהם ניט אויסלעשען“ און „טייכען קאָנען איהם ניט פערפלייצען“.

יעדע אומה האָט איהר „שכינה“. זי איז די בעשיצערין, די העכסטע בעשיצערין פון פאָלקס־גייסט. און כל זמן די שכינה האָט זיך ניט אָבגעטהאָן, גיט דאָס פאָלק די האָפנונג ניט אויף. דורך דעם „גלות השכינה“ קומט ערשט דאָס פאָלק ל אַ נ ג ז אַ ם צו דער אַנערקענונג פון אַ י י ג ע נ ע ם גלות, צו דער אַנערקע־

נונג פון דעם פשוט'ען, ממשות'דיגען גלות. דאָס פאָלק וויל שאַפען, וויל זיך אויסלעבען מיט דער אמאָליגער אונגעבראָכענער קראַפט, און דאָ פיהלט עס, עס פעהלט עטוואָס, עפּעס איז דאָ אַ מניעה, עפעס זיינען דאָ שטערונגען, עפעס איז דאָ אַ געגענקראַפט. און עס הויבט אָן צו מאַכען הנחות, אַ מדרגה נאָך אַ מדרגה. דאָ הויבט זיך ערשט אָן דער גלות, דאָ הויבען זיך אָן די זעעלישע יסורים, מען פיהלט זיך געבונדען, ארומגערינגעלט פון פלשתים...

אויך די „שכינה" וואַנדערט ניט אוים מיט אמאָל. זי ראַנ־געלט זיך מיט זיך אליין, איידער זי געהט אין גלות. איידער אונזער „שכינה" האָט אויסגעוואַנדערט מיט אונז, — אַזוי דערצעהלט אונז אָן אַלטע אגדה, — האָט זי געמאַכט צעהן נסיעות: פון דעם אָרון אויף די בדים, פון די בדים אויף די כרובים, פון די כרובים אויף דעם מזבח און אַזוי ווייטער, ביז זי איז געקומען צום הר הבית, און פון דאָרט האָט זי צוזאַמען מיט אונז אויסגע־וואַנדערט אין די גלות־לענדער...

מיר דאַרפען בשום אופן ניט פעראורטהיילען די בעלגיער אין לאַנדאָן און אין אנדערע ערטער, וועלכע פיהרען זיך נאָך אויף ווי שטאָלצע קינדער פון אַ שטאָלצען פאָלק און ציהען אויף זיך אין דער פרעמד ניט אַרויף דעם חורבן. מיר טאָרען זיי ניט חושד זיין, אַז זיי פיהלען ניט גענוג טיעף זייער נאַציאָנאַלען שמערץ, מיר טאָרען זיי ניט בעליידיגען. און אַזאַ בעשולדיגונג וואָלט געווען די גרעסטע בעליידיגונג פאַר זיי.

מיר דאַרפען זיי מעהר ניט ווי פערשטעהן און מיטפיהלען מיט זיי אין זייער צער.

ווער ווייס, אפשר האָבען זיך גאָר אַמאָל אונזערע עלטער־זיידעס בשעת'ן חורבן אויך אַזוי בענומען.

בעסער בלייבען שטאָלץ און שמיעדען געדאַנקען ווי אַזוי צו דערלאַנגען די פערלאָרענע פרייהייט.

4 פעברואַר, 1915.

אונזער בילדונגס־נויט

נאָך דעם אופן, ווי אַ פאָלק פערהאַלט זיך צו זיין יוגענד און צו אַלע פראַגען, וואָס זיינען פערבונדען מיט דער פאָרבעריטונג פון דער יוגענד צום פראַקטישען לעבען, קאָן מען אורטהיילען איבער דעם קולטור־שטאַנד פון דעם בעטרעפענדען פאָלק. וואָס העכער דער קולטור־שטאַנד איז, שטייגען אַלץ מעהר די זאָרגען פון פאָלק פאַר די ערציהונג פון דער יוגענד. מען פערלאָזט זיך ניט אויף די ירושה, וואָס דער אַלטער דור גיט איבער דעם נייעם, מען זוכט מיטלען, אַז דער נייער דור זאָל אויפ'ן אייגענעם חשבון און דורך זיינע אייגענע קרעפטען קאָנען פערמעהרען דאָס פאָלקס־פערמעגען. עס טאָר ניט געבען קיין שטילשטאַנד אין דער ענט־וויקלונג, וואָרים יעדער שטילשטאַנד איז אַ ריקשריט, מחמת דעם איינעם, וואָס עס זיינען דאָ פעלקער, וועלכע שטעהען ניט אויף איין אָרט, וועלכע מאַכען שטענדיג פאָרטשריט און בעוועגען זיך אָהן הפסקות אימער פאָרווערטס. וויל מען ניט בלייבען פון הינ־טען, מוז מען האַלטען שריט, מוז מען שטענדיג מאַרשירען און אויסנוצען אַלע כחות צו דערגרייכען די העכסט מעגליכע שטופע פון פראָגרעס.

מען קאָן ניט מעהר אָבטהיילען אין לעבען פון די פעלקער די עקאָנאָמישע זייט פון דער ציוויליזאַטאָרישער, און די ציוויליזאַ־טאָרישע פון דער קולטורעלער. דער וואָהלשטאַנד פון אַ פאָלק העננט ניט מעהר אָב פון דעם פליים פון דעם איינצעלנעם אָדער פון די בעשעפטיגונגס־צווייגען, פון וועלכע דאָס פאָלק ציהט חיונה. אין גרויסען וועלט־קריעג, אין גרויסען קאַמפּף פון די פעלקער פאַר דאָס דאַזיין, פאַר דעם קיום, איז ד ע ר מנצח, ווער עס האָט אַ געבילדעטע יוגענד, ווער עס איז דורכגעגאַנגען אַ בעסערען חדר און אַרויסגעטראָגען פון חדר שאַרפערע כלי־זיין.

ניט פון קרופּס קאַנאָנען שטאַמט דייטשלאַנד'ס גרויסקייט, ניט דורך מיליטערישע אויסבילדונג האָט דייטשלאַנד איינגענומען אין די לעצטע פּאָר דורות אַזאַ וויכטיגע פּאָזיציאָן צווישן די פיהרענדע מדינות. אַזוינע מעשיות קאָן מען דערצעהלען נאָר אין מלחמה־צייט, ווען מען איז פערבלענדעט און מען וויל זעהן נאָר די שטעכעדיגע זייט פון דער געשיכטע. דייטשלאַנד איז גרויס געוואָרען, ווייל דאָס פאָלק האָט זיך פערטיעפט אין די וויסענשאַפט, ווייל עס האָט געשטרעבט דורות־לאַנג נאָך אַ הויכען ציעל, אַז די וויסענשאַפט, ווי ווייט מעגליך, זאָל אריינדרינגען אין אַלע פאָלקס־קלאַסען, ווייל עס האָט אויסגעבויט די בעסטע פאָלקסשול, און נאָך דער פאָלקסשול די מיטעלשולען און אויך די העכערע בילדונגס־אַנשטאַלטען האָבען בעקומען אַ וועלט־נאָמען, און פון אַלע עקען האָבען זיך געצויגען צו זיי יונגע און דערוואַקסענע תלמידים. דערין, און נאָר דערין ליעגט דער סוד פון דייטשלאַנד'ס שנעלער ענטוויקלונג.

יעדער, ווער עס האָט נאָר געהאַט צו טהאָן מיט ארבייטער, וויים, אַז איין דייטשער ארבייטער בעשטעהט אין זיין לייסטונג פאַר צוויי און אָפטמאָל פאַר דריי רוסישע ארבייטער ביי אַ קלע־נערער צאָהל פון ארבייטס־שטונדען. דער דייטשער מויערמייס־טער, דער סטאָליאַר, דער שלאָסער האָט געלערענט געאָמעטריע און צייכנען, ער קאָן לייענען אַ פּלאַן, ער מאַכט ניט קיין טעות. דער דייטשער גערטנער האָט געלערענט באָטאַניק, כעמיע און פיזיאָ־לאָגיע פון די פלאַנצען. מיט איין וואָרט, איטליכער איז דאָרט בעשטרעבט צו זיין אַ געבילדעטער פאַכמאַן. היינט ווער רעדט שוין פון די העכערע בעשעפטיגונגס־צווייגען, פון די אַזוי־גערופענע פרייע פעכער.

איך האָב אָנגעפיהרט דייטשלאַנד נאָר אַלס אַ ביישפּיעל, אַלס אַ בולט'דיגען ביישפּיעל, ווייל דייטשלאַנד האָט אין לעצטען האַל־בען יאָהרהונדערט ארויסגעוויזען מעהר ענערגיע און מעהר קראַפט ווי די אַנדערע פעלקער, און האָט געשאַפען אַ בילדונגס־סיסטעם,

וואָס קאָן נאָר דערוועקען קנאה ביי גענגער און נאָכאַהמונג ביי די, וואָס פיהלען ניט קיין שנאה צו דייטשלאַנד.

איך האָב אָבער איצט ניט די אבזיכט צו שילדערען די גייס־טיגע און עקאָנאָמישע ענטוויקלונג פון דייטשלאַנד. איך וויל נאָר זאָגען איינינע ווערטער וועגען אונזערע אייגענע צרות. איך האָב זיך אָבגעשטעלט אויף דייטשלאַנד, נאָר כדי דער קאָנטראַסט זאָל זיין מעהר ניכר.

וואָס זאָל מען זאָגען. דורך די בעשרענקונגען אין רוסלאַנד, פוילען, גאַליציען, רומעניען און צום טהייל אויך אין אַנדערע מדינות, זיינען מיר געבליבען הינטערשטעליג אויף אַלע געביטען פון פאָלקס־לעבען. מיר מאַכען דורך אין די לעצטע דורות אַ כּ ר אָ נ י ש ע ן חורבן. אַ צושטערונגס־פּראָצעס פרעסט זיך איין וואָס ווייטער אַלץ טיעפער אין אידישען פאָלקס־קערפּער.

געהט אין די אידישע צענטרען, וועט איהר זעהן, אַז כמעט אומעדום ווערט דער אידישער בעל־מלאכה פערדרענגט פון דעם ניט־אידען. אפילו אין ווילנא און אין בערדיטשעוו, אפילו אין ווארשא און אין ביאַליסטאָק קאָנט איהר בעאָבאַכטען די זעלבע ערשיינונג, און אפילו דאָרט, וואו די ארבייטסגעבער זיינען אידען, האָט די קאָנקורענץ פון דעם ניט־אידישען ארבייטער אָנגענומען שרעקליכע דימענזיאָנען. געוועהנליך דערקלעהרט מען דיעזע ער־שיינונג מיט דעם געזעלשאַפטליכען אַנטיסעמיטיזם, וואו עס האַנ־דעלט זיך וועגען ניט אידישע ארבייטגעבער, און מיט מורא און חניפה, וואו מיר האָבען צו טהאָן מיט אידישע ארבייטגעבער. אָבער דאָס איז נאָר אַ האַלבע ערקלעהרונג. עס איז דאָ נאָך אַ טעם: דער אידישער ארבייטער און האַנדווערקער איז אָבגעשטאַנען אין זיין ענטוויקלונג א פ י ל ו פ ו ן ז י י נ ע ר ו ס י ש ע א ו ן פ ו י ל י ש ע ק אָ נ ק ו ר ע נ ט ע ן. נסים געשעהען ניט, מיט גוטע פעהיגקייטען קאָן מען עטוואָס דערגרייכען, נאָר ווען מען נוצט אויס די פעהיגקייטען און מען ענטוויקעלט זיי. פעהיגקייטען ענטוויקלע קאָן מען אָבער נ אָ ר ד ו ר ך ל ע ר נ ע ן.

די אידישע בעפעלקערונג איז אָבער אָנגעוויעזען אויף זיך

אליין. די רוסישע רעגיערונג בעמיהט זיך דוקא צו דערשטיקען די אי־דישע פעהיגקייטען, זי לאזט ניט צו די אידישע קינדער אין די אלגע־מיינע פאלקסשול. און זי לאזט אין דערזעלבער צייט ניט צו, אז די אידען זאלען אויפ'ן אייגענעם חשבון לכל הפחות האבען דאס רעכט צו גרינדען אייגענע שולען. זי לאזט אפילו ניט צו, אז דער אידישער חדר, אויף וועלכען די אידישע בעפעלקערונג גיט אויס פון פופצעהן ביז צוואנציג מיליאן רובעל יעהרליך, זאל מאדער־ניזירט ווערען און זיך אנפאסען אן די צייט־פאדערונגען. אריט־מעטיק און געאגראפיע, געשיכטע און נאטור־וויסענשאפט, אפילו די לאנד־שפראך ווערען בעטראכט ווי ק א נ ט ר א ב א נ ד ע, און זיי בלייבען אויסגעשלאסען פון אידישען חדר.

דאס זיינען אלץ בעקאנטע זאכען. נאר גראד ווייל זיי זיינען בעקאנט, ווייל יעדער ווייס זיי, האבען מיר כמעט ווי אויפגעהערט צו רעדען וועגען זיי. און דערין טאקע שטעקט די גרעסטע סכנה פאר אונזער קיום. מיר גיבען זיך נאך א צאפעל ביי א קאטא־סטראפע און זיינען געווארען גלייכגילטיג צו אונזער כ ר א נ י ש ע ן חורבן.

איך געה איבער צו די העכערע געביטען, צו די אינטעליגענטע, פרייע פראפעסיאנען, און אויך דא מוזען מיר קאנסטאטירען צו אונזער גרויסען בעדויערען, אז מיט דעם אויבערבוי שטעהט עס ניט בעסער ווי מיט דעם אונטערבוי. זיי זיינעןביידע צופוילט.

רעדט מען מכח די אינטעליגענטע פראפעסיאנען, שטויסען מיר זיך נאך אן צו אלע צרות אויף פאראורטהיילען, וועלכע הער־שען אין דער אידישער וועלט גופא. און מיט א פאראורטהייל איז תמיד זעהר שלעכט, מען קאן איהם ניט אויסווארצלען, וויפיעל מען זאל זיך ניט בעמיהען צו בעווייזען, אז ער איז גרונדלאז.

ווער ווייס ניט די שטענדיגע טענות צו אונזער יוגענד. מען מאכט איהר צום פארוואורף וואס זי וויל דוקא שטודירען. מען לאכט און מען פערשפאטעט דעם שוסטער און דעם שניידער וואס פער'משכנ'ט די לעצטע חפצים, אבי זיין זוהן זאל זיין א דאקטאר, אן אדוואקאט אדער אן אינזשענער. און מען דערצעהלט וויטער מעשיות פון א גרויסער איבער־פראדוקציאן אין די אינטעליגענטע

בעשעפטיגונגען, וואָרים והאַ ראיה — דער מקח פון אינטעליגענטע חתנים איז געפאַלען. און אַזוי ווייטער, און אַזוי ווייטער.

איבערהויפּט האָבען ליעב אַרויסצוקריכען מיט אַזעלכע טענות די אידישע גבירים. ערשטענס שטעקט אין יעדען אידען אַ גרוי־סער אָדער אַ קליינער ניצוץ פון אַ מגיד, צווייטענס אָבער האָט דער גביר בטבע ליעב צו זאָגען מוסר. ווייל ער פיהלט זיך בערופען צו פערבעסערען די וועלט, — ניט אומזיסט האָט איהם גאָט בעשאָנקען מיט רייכקייט — הערען מיר שטענדיג פון דער צולאָזענקייט פון דער אידישער יוגענד, וואָס זי וויל דוקא שטו־דירען. און ווען מען לאָזט זי ניט צו צום שטודיום אין דער היים, ערלויבט זי זיך נאָך צו פאָהרען אין אויסלאַנד, אָנצופילען דאָרט די פרעמדע אוניווערזיטעטען און צו מאַכען ר ש ע ו ת. רשעות איז אַ ספּעציעלער אויסדרוק פון די דייטשע אידען. רשעות מאַכט יעדער איד, וואָס פערשטעלט זיך ניט פאַר אַ גוי; רשעות מאַכט יעדער אידישער סטודענט, וועלכער איז ניט אין שטאַנד צו פיהרען אַזאַ רייך לעבען, ווי זיינע ניט־אידישע חברים.

ווי פאַלש און אונבעגרינדעט זיינען אָבער אַזעלכע טענות! איך געה ניט אריין אין תוך, צו בעטראַכטען דעם גרויסען פער־ברעכען, וואָס די אידישע יוגענד בעגעהט, ווען זי שטרעבט אפילו מעהר ווי יעדע אַנדערע יוגענד נאָך העכערער בילדונג. מיר וואָל־טען זעהר לייכט געקענט בעווייזען, אַז אין אַזאַ טענדענץ שטעקט מעהר פ י י נ ק י י ט, מעהר מ ע נ ש ל י כ ק י י ט און אויך מעהר י ו ש ר ווי אין דער מאָדערנער ווילדער יאָגעניש צו ווערען דוקא אַ מ י ל י אָ נ ע ר. אָבער איך האַלט אַזאַ מין וכוח א י צ ט פאַר איבעריג, ווייל אויב די אידען אין רוסלאַנד, אין פוילען און אַז. וו. ליידען יאָ פון עטוואָס, איז דאָס ניט פון אַן איבערפּראָדוקציאָן אין די אינטעליגענטע פּראָפעסיאָנען, נאָר אומגעקעהרט — פון אַ מורא'דיגען ד ו ח ק אין דאָקטוירים, אַדוואָקאַטען, אינזשענערען, לעהרער, טעכניקער און אַז. וו.

מיר פערפאַלען אין דעם זעלבען טעות, אין וועלכען עס פער־פאַלט די רוסישע רעגיערונג, ווען זי מאַכט דעם חשבון מכח די

אידען. דער אונטערשיעד איז נאָר, וואָס די רוסישע רעגירונג מאַכט דעם טעות מיט אַ כונה, כדי עס זאָל ניט אַרויסשטעקען איהר געמיינהייט, און אונזערע טאַנצען נאָך און אָפּערירען מיט פאַלשע צאָהלען.

די אידישע בעפעלקערונג איז אַ ש ט אָ ד ט י ש ע בעפעלקערונג, און דעריבער טאָר מען זי ניט פערגלייכען מיט דער אַלגעמיינער רוסישער בעפעלקערונג און אויסרעכענען די פּראָצענטען, וואָס פאַלען אויס אויף דעם אידישען חלק אין בילדונג און אין עהנליכע זאַכען לויט דעם אַריטמעטישען חשבון. דאָס איז דער ערשטער טעות. ווייטער מוז מען געדענקען, אַז די אידישע אינטעליגענטע יוגענד האָט פאַר זיך נאָר ו ו י נ צ י ג בעשרענקטע מעגליכקייטען צו וועהלען אַ בעשעפטיגונג אין לעבען, בשעת די ניט־אידישע יוגענד פערטהיילט זיך אויף אונצעהליגע אַנדערע געביעטען. דעריבער מוז מען אויסרעכענען די אידישע דאָקטוירים, אַדוואָקאַטען און אַז. וו. נאָך דער צאָהל פון דער געזאַמטער ניט־אידישער אינטעליגענץ, און דאַן וועט ערשט אַרויסקומען, ווי ווענינ די אידישע יוגענד איז פּראָצענטואַל פערטרעטען אין די אינטעליגענטע בעשעפטיגונגען.

די רוסישע רעגירונג פערשטעהט אָבער גאַנץ גוט די בעדייטונג פון דער אינטעליגענץ פאַר דאָס פאָלק און דעריבער בעמיהט זי זיך טאַקע אין דער לעצטער צייט אָבצושניידען דער אידישער יוגענד דעם וועג צו די אינטעליגענטע בעשעפטיגונגען, און אויב עס זאָל אַזוי ווייטער געהן, שוועבט איבער אונז איינע פון די גרעסטע סכנות: מיר וועלען ווערען ג י י ס ט י ג ב ע ט ע ל־ אָ ר י ם, מיר וועלען ווערען ש ל ע פּ ע ר, מיר וועלען נאָר פ ו ן ו ו י י ט ע ן נ אָ כ ה י נ ק ע ן נאָך דער מענשליכער קולטור און מיט דער גייסטיגער אָרימקייט מוז אויך קומען די ע ק אָ נ אָ־ מ י ש ע ג ע פ אַ ל ע נ ה י י ט און אָבגעלאָזענקייט, צום סוף וועט קומען די נאַציאָנאַלע שוואַכקייט און מיר וועלען ניט האָבען מעהר קיין כח צו קעמפּפען פאַר אַן אַנשטענדיגעס דאַזיין.

עס איז נאַאיוו און איינפאַך עם האַרצ׳יש לעכערליך צו טענה׳ן,

אַז די גאַנצע שאלה איז נוגע נאָר די עטליכע טויזענד סטודענטען, אָדער די רייכערע און די נאָכגעגעבענע קלאַסען. סיידען מיר זיינען געפּלאָגט מיט בלינדהייט און מיר פערשטעהען ניט מעהר דעם אלף־בית פון אַ פאָלקס־לעבען.

אין דעם מאָמענט, ווען די מיליאָנען אידען אין רוסלאַנד, אין פּוילען און אין רומעניען וועלען ניט האָבען מעהר קיין אייגענע דאָקטוירים, אדוואָקאַטען, טעכניקער, פּעדאַגאָגען און אַזוי ווייטער — איך וויל גאָר ניט שילדערען ווי דאָס אידישע לעבען וועט דאַן אויסזעהן.

לאָמיר זיך צוקוקען צו די ציגיינער אין איראָפּאַ און צו די שוואַרצע אין אַמעריקאַ...

וועמען אַזאַ פּערספּעקטיווע איז ליעב, זאָל ער דאָס זאָגען אָפען, אָבער זאָל ער זיך ניט פערבאַריקאַדירען הינטער פאַלשע חשבונות, גבירישען מוסר און עם הארצישע גלייכגילטיגקייט.

מיר ווילען גאָר ניט געהן ווייט. מיר שטעלען נאָר איין שאלה: פאַר וואָס גרינדען אונזערע רייכע, אפילו אין די לענדער וואו די אידען בעריהמען זיך צו האָבען שוין אַלע פּריוויהייטען, דוקא אייגענע האָספּיטאַלען און אייגענע אַנשטאַלטען פאַר יתומים, פאַר אַלטע און שוואַכע? מען וועט זאָגען: כשרות! דעם תירוץ קאָן מען דאָך געבען אַ פּרעמדען, אָבער זיך אַליין וואָס וועלען זיי זאָגען? ווילען זיי דען ניט, אַז זייערע קראַנקע זאָלען בעהאַנדעלט ווערען פון א י י ג ע נ ע דאָקטוירים? ווילען דען זיי ניט האָבען אויך א י י ג ע נ ע לעהרער, כדי זייערע קינדער זאָלען זיך כאָטש אַ ביסעלע פיהלען היימישער?

פיעל, פיעל הארבע קשיות האָבען מיר געקאָנט שטעלען די קריטיקער פון אונזער רוסישער און פּוילישער, גאַליציאַנער און רומענישער יוגענד. מיר וועלען דאָס נאָך ביי אַ באַזונדערער גע־לעגענהייט טהאָן.

ד א נ ק ב א ר האָבען מיר געמוזט זיין אונזער שטודירענדער יוגענד, וואָס זי איז זיך מקריב אין דער פרעמד, הונגערט און ליידט, און ווענדעט אָב די שרעקליכסטע קאַטאַסטראָפע פון אַ

גרויסען חלק פון אונזער פאָלק. נאָר לצנים אָדער אונוויסענדע זיינען ניט אין שטאַנד אָבצושעצען דעם ריכטיגען ווערטה פון אונזער שטודירענדער יוגענד. נאָר די, וואָס ווייסען ניט, וואָס אונזער יוגענד האָט דורכצומאַכען אין די פרעמדע אוניווערזיטעטען און האָכשולען, אויף וויפיעל זאַכען זי מוז מוחל זיין, וועלכע א נאָרמאַלע, היימישע יוגענד קאָן ניט מוחל זיין — נאָר די וואָס ווייסען דאָס ניט, קאָנען זיך פערהאַלטען גלייכגילטיג צו דעם גרויסען פּראָבלעם פון אונזער יוגענד.

די יוגענד פון א פאָלק, ווען זי ווערט ניט ריכטיג געשטיצט אין איהרע בעשטרעבונגען נאָך וויסען און בילדונג, איז א י ת ו מ ד י ג ע יוגענד. א פאָלק אָהן א יוגענד, וועלכע שטרעבט נאָך וויסען און בילדונג, איז א גייסטיגער עקר.

אונזער שטודירענדע יוגענד, וועלכע איז צוזייט און צושפּרייט אין פערשיעדענע פרעמדע מדינות, ליידעט איצט דאָפּעלט. מען קאָן זיך גוט פאָרשטעלען איהרע נייע ליידען צוליעב דער מלחמה, ווען עלטערען און פריינד זיינען חרוב געוואָרען אין דער היים, און זי איז געבליבען אין מיטען וועג, ניט אהין, ניט אהער.

מיר ריזיקירען איצט צו פערליערען דאָס ביסעלע יוגענדליכע אינטעליגענץ, וואָס מיר בעזיצען נאָך, ווען מיר זאָלען זיך פערהאַלטען גלייכגילטיג צו דער פראַגע פון אונזער יוגענד. עס ווילט זיך אָבער מיר ניט גלויבען, אז מען וועט נאָך מוזען מסביר זיין דעם עולם אין וואָס עס בעשטעהט זיין חוב.

דאָס איז ניט א פּראָבלעם פון אַן איינצעלנער גרופּע אָדער פון אַן איינצעלנער קלאַסע, דאָס איז א פאָלקס־פּראָבלעם אין פולען זין פון וואָרט.

11 פעברואַר, 1915.

דער קריעגער.

כמעט יעדע גרויסע בילדער־גאַלעריע האָט לכל הפּחות איין בילד פון א „קריעגער“. אין לעבען פון די פעלקער שפּיעלט דאָך די מלחמה א גרויסע ראָליע, און דער „קריעגער“ קאָן ניט פעהלען, דאַרף ניט פעהלען, וואו די פאָלקס זעעלע ווערט פערעביגט אין פאַרבען. האָט זיך יעדע בילדער גאַלעריע איהרע „קריעגער“ אדער איהר „קריעגער“.

איך געדענקט ניט וועלכען „קריעגער“ איך האָב צוערסט געזעהען, איך געדענק אויך ניט מעהר וואו איך האָב איהם צוערסט געטראָפען. איך געדענק נאָר, אז ער האָט אויף מיר געמאַכט א שטאַרקען רשם. און איצט, צוליעב דער מלחמה, זעה איך איהם ווידער, ער שטעהט פאר מיר ווי לעבעדיג.

ווי וואונדערבאַר איז שוין דער העלם אליין, וועלכען „דער קריעגער“ טראָגט אויפ'ן קאָפּ: קאַנטיג און שאַרף און פיין אויס־גראַווירט, שפּריצט ער פונקען, גליהענדע פונקען נאָך אלע ריכ־טונגען, גלייך ווי ער האָט גובר געווען דעם קאַלטען מעטאַל, פון וועלכען ער איז געשאַפען, און אריינגעלאָזען אין זיינע קופּערנע אָדערן לעבענס־גלות, ווארימע חיות.

עס איז בעקאַנט, אז די חנ'עווידיגע, אומעטיגע פּערלען ערהאַל־טען ערשט זייער ריכטיגען גלאַנץ, ווען זיי האָבען א צייט לאַנג גערוהט אויף א שעהנעם, געזונדען פרויען־האַלז. און עס זיינען דאָ פרויען, וואָס זיי האָבען א לעבענס־בערוף: אויסצוטראָגען פּערלען. זיי בעזיצען א מערקווירדיגע אייגענטימליכקייט ארויס־צו'כשופ'ען פון די פּערלען זייער פערבאָרגענעם חן. צווישען זיי און די פּערלען זיינען דאָ אינטימע בעציהונגען, זיי אָפּענבאַרען זיך איינע די אַנדערע. איז אָבער די וועלט שוין אזוי איינגעריכטעט, אז די, וואָס האָבען פּערלען צו טראָגען, בעזיצען ניט די אייגענ־

שאפט זיי אויסצוטראָגען, און די, וואָס קענען זיי אויסטראָגען, האָבען ניט קיין פערלען צום טראָגען. דערפון איז ענטשטאַנען די נייע פּרנסה פון די פערלען־אויסטראָגערינגען.

אויך דער העלם פון קריעגער וואָלט געווען ניט מעהר ווי א שעהנע כלי פון קופּער, ווען ער וואָלט ניט געזעסען אויף דעם „קריעגער׳ס" קאָפּ, ווען דער קאָפּ פון דעם „קריעגער" וואָלט ניט אויסגעשטראַהלט אַזוי פיעל גבורה, אום צו בעזעעלען דעם לעב־לאָזען העלם.

אונטער דעם העלם זיצען א פּאָר אויגען. מיין גאָט! אונ־צעהליגע מאָל האָב איך געקוקט אויף זיי, איך האָב אָנגעשטרענגט אַלע מיינע געפיהלען, כדי צו בעגרייפען דעם סוד, וואָס שטעקט אין די פּאָר אויגען. איך האָב נאָר געפיהלט, אַז פון וועלכער זייט איך בליק ניט אויף זיי, בליקען זיי און ווינקען צו מיר, איך וויל זיי דורכדרינגען, מהוען זיי מיר אויף צו־להכעיס און דרינגען מיך דורך. שטעה איך און בעוואונדער זיי א שעה, די אַנדערע און גנעה אהיים א פערשעמטער. אויפ׳ן וועג אהיים בעגלייטען מיך נאָך אַלץ די פּאָר אויגען און איך הויב אָן צו פערשטעהן, אַז אייגענטליך האָב איך מיך גאָר ניט וואָס צו שעמען. דער „קריע־גער" וויל מיך גאָר ניט מבייש זיין, דאָס איז אָבער זיין נ א ט ו ר. ער איז א קריעגער, ער איז די פערקערפערונג פון מ ל ח מ ה, און ער דאַרף ניט צולאָזען, ער טאָר ניט צולאָזען, אַז מען זאָל איהם אין גאַנצען פערשטעהן. פערשטעהט מען איהם מיט אַלע זיינע כונות, בעהערשט מען איהם; בעהערשט מען איהם, האָט מען איהם מנצח געווען. ער איז דאָך אָבער א ל י י ן דער א י י ב י־ג ע ר קריעגער. ער איז א ל י י ן נצחון. און איך הויב אָן צו פערשטעהן ווייטער, אַז עס וועט זיך מיר קיינמאָל ניט איינגעבען צו דערגרייכען דעם גרונד פון די פּאָר טיעפע אויגען, ווייל זיי האָבען גאָר קיין גרונד ניט, ווייל זיי זיינען אַנדערש בעשאַפען ווי די אויגען פון א פּשוט׳ען בשר ודם. מיט אונזערע אויגען קאָנען מיר קוקען נאָר אין די אויסען־וועלט, און אויך נאָר דאָרט, וואו אונזער בליק ווערט ניט געשטערט פון א מחיצה. רעמבראַנדט׳ס „קריעגער" האָט אָבער גאַנץ אַנדערע אויגען. צווייערליי שטראַה־

לען געהען ארוים פון זיי, שטראהלען פערטיעפט אין גבורה־געדאנקען, וועלכע דרינגען אריין אין די טיעפעניש פון דער קליינער פ א ר ־ ז י ך ׳ י ג ע ר וועלט, וואס מיר רופען אן : מ ע נ ש, און שטראהלען, וועלכע בליקען ווייט אין די גרויסע, אויסגעדעהנטע וועלט, וואס מיר רופען זי אן : שלאכטפיזלד פון לעבען.

און ווי די אויגען אזוי אויך דאס גאנצע געזיכט פון רעמ־בראנדט׳ס „קריעגער". אין יעדען קנייטש איז איינגעגראבען גבורה, אין יעדען פעלטעלע — א שטיק נצחון, און דער גאנצער אויסדרוק דערצעהלט אונז פון מוט און ענטשלאסענהייט, פון זיכערהייט און גרענצלאזען בטחון. עס רעדט צו אונז דער „איש־מלחמה" : האט ניט קיין מורא, דאגה׳ט ניט פאר מיר, איך קען מיין וועג און איך וועל איהם בעטרעטען, איך קען די סכנה און איך וועל זי בעזייטיגען, איך קען מיין ציעל און איך וועל עס דערגרייכען !

און דער „איש־מלחמה" רעדט צו אונז ווייטער : קוממט מענשען־קינדער און בעטראכט מיך. האב איך דען אזא בייז פנים ? דריקט דען מיין געזיכט אוים נאר שנאה און נקמה ? האב איך דען פערלארען אלע מענשליכע געפיהלען ? האב איך זיך דען פער־וואנדעלט אין א ווילדע חיה ? איהר דערקאנט ריך ניט, איך בין דאך א י י ע ר ע ר, פ ל י י ש פ ו ן א י י ע ר פלייש און בלוט פון אייער בלוט. און פאר וועמען געה איך דען פיהרען מלחמה, פאר וועמען ציעל איך זיך דען מיט אלע כחות צום נצחון, אויב ניט פאר אייך ? איך בין אן אכזר ? גיט מיר א קינד, וועל איך דאס בעדעקען מיט מיינע קוסען, גיט מיר א ברודער, א שוועסטער, וועל איך זי האלזען, גיט מיר א פריינד, וועל איך איהם אומארמען, און זעה איך א בערויבטע אלמנה אדער א בעליידיגטען יתום שטע־לען זיך ביי מיר טרערען אין די אויגען פון מיטלייד און צארן. איהר שטעהט פון ווייטען און איהר רעדט אזוי גלאט יושר׳דיג, אייער צונג איז בעשמירט מיט רחמנות און אייערע ווערטער זיינען אזוי ווייך, גלייך ווי די וועלט האט זיך צוטיילט אין צווייען : איהר און איך — די מענשען און „דער קריעגער". האט דאס זיך דען ניט געקענט טרעפען פערקעהרט, אז איך זאל בלייבען מענש און איהר זאלט ווערען קריעגער ? מיין העלם איז ניט צוגעוואקסען

צו מיין קאָפּ, איך קאָן איהם היינט מאָרגען אראָבנעהמען און אומ־קעהרען זיך צוריק, און איהר וועט איהם אָנטהאָן, וועל איך ווערען „א י ה ר“, און איהר וועט ווערען „א י ך“. מיך האָט געמאַכט מיין גרויסער שעפּפער, און בשעת ער האָט מיך געמייסטערט, בין איך נאָך ניט געוועזן איך, איך בין געלעגען אין א י י ך. מיין שעפּפער האָט מיך געמאַכט, ניט ווייל ער האָט מיך געקענט, נאָר ווייל ער האָט א י י ך געקענט.

מענשען־קינדער אָהן א העלם! זייט ניט אזוי בעל־גאוה׳דיג און טרייבט ניט קיין צביעות. זידעלט ניט דעם „קריעגער“ און בעשיט איהם ניט מיט קיין קללות. קללות זיינען ביליג, אין זיי שטעקט ניט קיין שכל, ניט קיין חריפות, ניט קיין איידעלע געפיה־לען, ניט קיין אינערע עהרליכקייט. איך, „דער קריענער“ פון גרויסען מייסטער, בין מעהר ניט ווי א בילד, א סימבאָל. היינט הענג איך אין בערלין, מאָרגען קאָן איך הענגען אין דער לאָנדאָנער נאַציאָנאַל־גאַלעריע, אין פּאַריזער לואוור, אין פּעטערבורגער ער־מיטאַזש, און איבערמאָרגען קאָן מיך גאָר אָבקויפען א ר י י כ ע ר א מ ע ר י ק א נ ע ר, און די „נ י י ע ו ו ע ל ט“ וועט מיך אויפכאַפּען אַלס נאַציאָנאַל געשענק.

בין איך דען „דער קריעגער“? איך בין דאָך דער מ ע נ ש. דער מענש ל ע ת ־ ע ת ה, דער מענש, ווי ער וועט נאָך אויס־זעהן לאַנגע, לאַנגע דורות. און איהר קומט צו מיר, און איהר ווילט מיך פערשטעהן. א סימן, ווי פערנאַרט איהר זייט אין זיך אליין. בין איך דען אַן אַנדערער, שטאַם איך דען פון אַן אַנדער וועלט? איהר מאַכט זיך כלומרשט, ווי איהר דערקענט מיך ניט. זייט איהר דער חבור, בין איך אייער פּירוש, בין איך א חיבור, זייט איהר מיין פּירוש. פאַר וואָס קוקט איהר עפּעס אויף מיר מיט פרעמדע בליקען, מיר זיינען דאָך נאָהענטע קרובים, מיר זיינען מעהר ווי קרובים!

איהר רעדט מיט גאַל, מיט ביטערקייט און האַס. דורך דעם פערגיפטעט איהר אייער אייגענע צוקונפט. איהר פעראונרייניגט דעם ברונען, פון וועלכען אייך אָדער אייערע קינדער קאָן אויס־קומען צו טרינקען.

קעהרט זיך אום צו זיך אליין.

עס וועט נאך קומען די צייט, — ווען, קאן מען ניט וויסען, עס וועגדט זיך אן אייך, — און דער מענש וועט ווערען מענשליכער. און שפעטער, גאר שפעטער וועט ער ווערען א י ן ג א נ צ ע ן א מענש. דאן וועל איך זיך דורכרעדען מיט מיין מייסטער. איך האב מיט איהם א שטענדיגע פערבינדונג, ווייל א חלק פון זיין גייסט האט ער אריינגעגעבען אין מיר. איך וועל דאן זאגען מיין גרויסען מייסטער בזה הלשון:

גרויסער מייסטער! וואס בין איך אין גאנצען? ליינוואנד און פארב. נאר דו האסט אין מיר אריינגעבלאזען א נשמה. בין איך געהאנגען צווישען מיינע ברידער און שוועסטער, און אונצעהליגע מענשען־קינדער האבען א דור נאך א דור צו מיר עולה־רגל געווען. איז כל זמן איך האב געפיהלט א שייכות צו די מענשען־קינדער, האב איך זיך בעמיהט צו דערהאלטען די נשמה, וואס דו האסט מיר געגעבען. איצט איז אבער אנגעשטאנען א נייער דור, א נייער מענש טראגט די קרוין. ניטא מעהר קיין בעציהונגען צווישען מיר און דעם נייעם מענשען. איך ווייס אבער, גרויסער מייסטער, דו גלויבסט אין השארת הנפש. איך גלויב אויך. איז געקומען די צייט, איך זאל מגולגל ווערען. מיין קראפט וועט ניט פערלארען געהן, זי וועט נאר פערוועגדט ווערען פאר אנדערע צוועקען.

„און עס וועט זיין אין סוף פון די טעג, פעסט וועט זיין דער בארג פון גאט׳ס־הויז איבער אלע בערג און עס וועט זיך דערהויבען איבער אלע בערג־שפיצען.

13 פעברואר, 1915.

צו די פאָרשער פון איצטיגער געשיכטע

אין רוסלאַנד, אין פּוילען, מסתמא אויך אין דייטשלאַנד און עסטרייך, האָבען זיך געבילדעט אייניגע אידישע פעראיינען, וועלכע פערפאָלגען דעם צוועק צו זאַמלען מאַטעריאַל פאר די קינפטיגע בעשרייבונג פון דער מלחמה. זעלבסט־פערשטענדליך וועלען זיי זאַמלען נאָר דעם שטאָף, וואָס איז נוגע ספּעציעל צו די אידען, ווארום הלואי זאָלען זיי קענען בעפריעדיגענד אויספיהרען לכל הפחות דיעזע בעשרענקטע אויפגאַבע. עס וואָלט געווען אַן אונבע־שרייבליכער היזק, ווען מיר זאָלען פערזוימען דעם מאָמענט, ווען די שפּורען פון דעם אידישען חורבן זיינען נאָך פריש, און ניט פערצייכענען די וויכטיגסטע געשעהענישען אויפ׳ן אָרט. מען טאָר זיך ניט פערלאָזען אויף די מפרשים, וועלכע וועלען קומען דערנאָך, ווען אַלעס וועט שוין זיין אָבגעווישט, און זיי וועלען אָנהויבען אויסגראָבען די „פאַקטען" פון פרעמדע ארחיוועז. מיר ווייסען גאַנץ גוט, אַז אונזער געשיכטסשרייבונג הינקט אונטער אין אַלגעמיינעם, אַז זעהר זעלטען ווערען די טהאַטזאַכען ריכטיג בעלויכטען, אַז פון הונדערט היסטאָרישע חבורים טראָגען ניין־און־ניינציג פון זיי אויף זיך דעם שטעמפּעל פון זייער פערפאַסער.

ניט נאָר אויף דעם געביעט פון היסטאָרישע פאָרשונגען, נאָר אפילו אין דער נאַטור־וויסענשאַפט, וואו גלויבען איז אויס־געשלאָסען, וואו מען קאָנטראָלירט אַלעס מיט די אייגענע אויגען, און וואו אונצעהליגע מאַטעמאַטיש־אויסגערעכענטע אינסטרומענטען ווערען אָנגעווענדעט — אפילו אין דער נאַטור־וויסענשאַפט איז אויך זעהר שווער צו בעפרייען זיך אינגאַנצען פון דער אייגענער סוביעקטיוויטעט. אין פלוג דיענט מען נאָר דער וואַרהייט, מען זוכט זי אַליין, מען וויל זי ענטפּלעקען, שייערן און ריין מאַכען פון אַלע זייטיגע מאָמענטען, אין אמת׳ען אָבער טראָגט יעדער פון אונז

אין זיך ז ײ ן פֿאַרטיגען אמת, נאָך אײדער ער האָט אונטערזוכט זײַן אמת׳קייט. מיר האַלטען זיך פֿאַר אַזוי ווייט אמת׳דיג, אַז מיר זיינען זיך אַליין ניט חושד אין זייטיגע, פֿערבאָרגענע פּניות און פּניות׳לאַך, ווייל די פּניות און די פּניות׳לאַך געהערען צו אונזער אייגענעם „איך", זיינען זיי דאָך, הייסט דאָס, אַ חלק פֿון א ו נ ז ע ר אמת.

מיר ריידען דאָ ניט פֿון ו ו ע ל ט - א נ ש ו י א ו נ ג ע ן, פֿון ש י ט ו ת, וועלכע גיעבען אונז דעם שליסעל אויפֿצופּאַסען די געזאַמטהייט פֿון דער נאַטור און פֿון דעם מענשליכען גייסט. די פֿילאָזאָפֿישע שיטות מוזען זיין סוביעקטיוו, דען אפילו אין דער נאַטור־וויסענשאַפֿט בעגנינגען זיי זיך ניט נאָר מיט דעם, וואָס איז אונטערטהעניג אונזערע פֿינף חושים. זיי געהען ווייטער, זיי ווילען וויסען וואָס טהוט זיך „מאחורי הפרגוד", אויף יענער זייט פֿאָרהאַנג, זיי ווילען דורכדרינגען די „מעשי מרכבה", דעם סוד פֿון דער צוזאַמענזעצונג פֿון דער וועלט. „אויף יענער זייט פֿאָרהאַנג" אָבער קאָן מען ניט אַלעס צעהלען אָדער לעגען אויפֿ׳ן וואָגשאָל. דאָרט הויבט זיך אָן דאָס צויבער־לאַנד פֿון השערות און גלויבען... און וואו דער געלעהרטער אפילו לאָזט שפּיע־לען זיין פֿאַנטאַזיע, פֿערוואַנדעלט ער זיך אין אַ פּשוט׳ען בשר ודם. ער הערט אויף צו זיין אַ קנעכט פֿון דער וויסענשאַפֿט, וואָס דאַרף טהאָן זיין מלאכה און ניט קימערען זיך וועגען די אבזיכטען פֿון דעם, וואָס בעפֿעהלט איהם. ער ווערט אַ ח ס י ד פֿון אַן אונבעקאַנטען וואונדער־רבי, וועלכער געפֿינט זיך טאַקע אָט „הינטער דעם פֿאָרהאַנג", ער קריעגט התלהבות, מען רופֿט עס פֿאַנ־טאַזיע, און הויבט אָן צו שוועבען אין דער לופֿט. עס איז פּשוט אַ פֿערגניגען צו זעהן, ווי טרוקענע מאַטעמאַטיקער, איינגעמאַרינירטע מ ת נ ג ד י ם, קוקען אויף אייך מיט צוויי אויגען ווי פֿון שטאָהל, אַלעס איז זיי קלאָהר, אויף אַלץ האָבען זיי אַ פֿאַרטיגע תשובה — און מיט אַמאָל דערגרייכען זיי צום פֿערבאָטענעם ווינקעל. אין זייערע אויגען פֿלאַמט אויף אַ פֿייעריל, און זיי אַליין קריעגען התפּשטות הגשמיות און הויבען אָן צו שפּרינגען „קדוש". ניטאָ מעהר קיין קוואַדראַט, קיין דרייעק, קיין ווינקעל, עס איז דאָ נאָר

א י י ן גרויסער קרייז. און אין קרייז איז דאָ אַ פּינטעלע, אַ מרכז, אַ צענטרום, אַ „שורש כל השרשים", אַ וואָרצעל פון אַלע וואָרצלען, אַ קוועל פון אַלע קוועלען, און מיר דרעהען זיך אין קרייז און ציעהען זיך צום פּינטעלע, צום שורש, צום מקור.

מיר דאַרפען אָבער גאָר ניט געהן אַזוי ווייט. לאָמיר לאָזען ביי זייט אַלע וועלט־אַנשויאונגען און פילאָזאָפישע שיטות. אין פּשוט'ערע זאכען קאָנען מיר זיך אויך ניט בעפרייען פון אונזערע אייגענע זייטיגע פּניות.

דער בעריהמטער ביאָלאָג הערטוויג פלעגט זיך נוהג זיין שטענדיג צו דערצעהלען אין זיין הקדמה פאר די יונגע תלמידים, וועלכע ער פלעגט אריינפיהרען אין אָנהויב זמן אין טעמפּעל פון נאַטור־וויסענשאַפטליכער פאָרשונג, ווי ווייט מען מוז זיין פאַר־זיכטיג די ערשטע צייט מיט די וויסענשאַפטליכע אינסטרומענטען. אָט נעהמען מיר, למשל, אַ מ י ק ר אָ ס ק אָ פּ. דער מיקראָסקאָפּ איז אויפגעבויט אויף שטרענגע פיזיקאַלישע און מאַטעמאַטישע געזעצען, און ער דיענט דערצו, אַז מיר זאָלען דורך איהם זעהען די קליינע ברואים און דעם פיינסטען בוי פון דעם קלענסטען קער־פּער. אָבער מען מוז זיין פאָרזיכטיג מיט איהם, מיט דעם אינ־סטרומענט, ווייל אין דער ערשטער צייט זעהט יעדער יונגער פאָרשער אין מיקראָסקאָפּ דאָס, וו אָ ס ע ר ז ו כ ט, דאָס, וואָס ער ו ו י ל זעהען. ער זעהט אין איהם ז י י נ ע א י י ג ע נ ע פּ נ י ו ת. וויל מען אָבער זיין אַ פאָרשער, מוז מען אין זיך צוערשט גובר זיין דעם יצר הרע פון וועלען נ אָ כ ג ע ב ע ן זיך. דעם פאָר־שער איז נאָר ערלויבט צו ו ו ע ל ע ן ד אָ ס, ו ו אָ ס ער ז ע ה ט, אָ ב ע ר נ י ט צ ו ז ע ה ן ד אָ ס, וואָס ער ו ו י ל.

פיעל שלימער איז עס נאָך מיט די וויסענשאַפטען, וועלכע זיינען געגרינדעט אויף צ אָ ה ל ע ן. די סטאַטיסטיק איז אַ גאַנץ יונגע וויסענשאַפט, און אין די הענד פון אַ ניט־געניטען אָדער אַ ניט־עהרליכען, — מיר ריידען דאָ פון אינערליכער עהרליכקייט, — פאָרשער איז זי נאָך אַ פיעל געפעהרליכערער אינסטרומענט ווי דער מיקראָסקאָפּ. די צרה בעשטעהט נאָך אויך אין דעם, וואָס די

צאַהלען אַליין מאַכען געוועהנליך אַן איבערצייגענדען רושם, ווייל צאַהלען שטעהען פעסט, צאַהלען פיהרען אַ האַרטע טרוקענע שפּראַך, צאַהלען רעדען פאַר זיך. מיט קליינע מליצות אָבער אין דער וועלט, מיט קיינע קונציג מאַרקירטע סאָפיזמען קאָן מען זיך ניט אַזוי לייכט אַריינ׳גנב׳ענען צו דעם לעזער אָדער צו דעם צוהערער ווי מיט געשיקט גרופּירטע צאַהלען. מען ברויכט זיי אַפילו ניט צו קאָמענטירען, מען נעהמט נאָר אַרויס פון אַ גאַנצער שורה די פּאַסענדע צאַהלען, מען שטעלט זיי אַרויס אויף אַ פּלאַץ, וואו זיי זאָלען זיין מעהר בולט, וואו זיי זאָלען ממש „שטעכען די אויגען“, און מען קען זיין זיכער, און זיי וועלען דערגרייכען זייער ציעל. די אמת׳ע געלעהרטע, די עהרליכע פאָרשער געהען טאַקע דעריבער אום זעהר פאָרזיכטיג מיט צאַהלען, זיי פערלאָזען זיך ניט אויף זיי, זיי זוכען אַרויסצוגעפינען אויך אַלע זייטיגע מאָמענטען פון אַ געוויסער ערשיינונג, אַלע בעגלייטענד׳ע אומשטענדען, און ערשט נאָכהער ווענדען זיי זיך אויך צו די צאַהלען. די צאַהלען שפּיעלען נאָר ביי זיי די ראָלע פון אַן עדות, אָבער זיי פערנעהמען ניט ביי זיי דעם פּלאַץ פון אַ ריכטער. זיי האַלטען זיי פאַר גוטע שמשים, אָבער ניט פאַר פּוסקים.

און אַזוי ווי די סטאַטיסטיק שפּיעלט אַ וויכטיגע ראָלע כמעט אין אַלע צווייגען פון דער סאָציאַל־וויסענשאַפט, מוז מען טאַקע גראַד אויף דיעזען געביעט זיין מעהר פאָרזיכטיג. מען מוז זיך נעהמען אין אַכט אַנקעגען די אונטערקויפענדע קראַפט פון די אָנגעפיהרטע צאַהלען. מען מוז נעהמען אין בעטראַכט די פּערזאָן פון דעם מחבר, ווארום „בעונותנו הרבים“ ווערען מיר זעהר אָפט געשטרויכעלט דורך כלומר׳שטע וויסענשאַפטלער, וועלכע פערפאַלגען בעשטימטע טענדענצען און פערזאָרגען די געזעלשאַפט מיט בעשטעלטער וויסענשאַפט. עס זיינען דאָ אונעהרליכע פאָרשער, וועלכע ווענדען אָן וויסענשאַפטליכע מעטהאָדען, כדי צו בעווייזען דאָס, וואָס מען פערלאַנגט פון זיי. זיי זיינען על פי רוב וויסענשאַפטליכע אַגענטען פון די רעגיערונגען אָדער פון די הערשענדע קלאַסען, און זיי ווייסען די רעזולטאַטען פון זייערע „פאָרשונגען“ איידער זיי געהען נאָך צו צו דער אַרבייט,

וואו עס בעט זיך, פערדרעהען זיי א ביסעל די פאקטען, און וואו עס ווערט ענג, זיינען זיי מאנס די צאָהלען, אבי דער צוועק זאָל דערגרייכט ווערען. ניט זיי זיינען די דיענער פון דער וויסענשאפט. אומגעקעהרט, זיי שפּאנען איין די וויסענשאפטליכע מעטהאָדען אין זייער אייגענעם וואָגען, אָדער זיי רייטען אויף דער וויסענשאפט.

ניט אין אן ערך געפעהרליכער איז עס נאָך מיט דער היסטאָרישער וויסענשאפט. אויסער פאקטען און צאָהלען האָבען מיר דאָ נאָך צו טהאָן מיט שטרעמונגען און אונטערשטרעמונגען, מיט פיינע, קאָמפּליצירטע און אָפּטמאָל זעהר פערפלאָנטערטע בעציהונגען, נאציאָנאלע און אינטערנאציאָנאלע. שוין ביים מאטעריאל זאמלען מוז מען דאָ זיין זעהר וועהלעריש, מען טאָר ניט היגעריסען ווערען פון סענסאציאָנען, פון בליטץ־ערשיינונגען. יעדער פאקט מוז געפּרופט און איבערגעפּרופט ווערען, איידער ער ווערט אריינגעטראָגען אין די אלגעמיינע פאקטען־רשימה. מען זאָל זיך ניט פערלאָזען אויף צייטונגס־בעריכטען אליין, מען זאָל זיי, די בעריכטען, נאָכאמאָל אונטערזוכען און קאָנטראָליערען, ווען עס איז נאָר מעגליך. ווען ניט, זאָל מען זיי מסדר זיין אין א בעזונדער גרופּע פון פאקטען, וועלכע געהערען צו א צווייטער אָדער צו א דריטער מדרגה אין בעצוג אויף זייער גלויבווירדיגקייט.

און געהען מיר איבער צו דער איצטיגער מלחמה און צו אונזער אידישען חלק אין איהר, קאָנען מיר גאָר ניט גענוג שטארק בעטאָנען, ווי ווייט עס איז נויטיג, אז די זאמלונג פון די פאקטען און פון די פרישע געשעהענישען זאָל איבערגעגעבען ווערען אין די ריכטיגע הענד. א קליינינגקייט, דער געזאמעלטער שטאָף זאָל דאָך דיענען אלס מאטעריאל פאר דעם קינפטיגען היסטאָריקער, אויף גרונד פון דיעזען שטאָף זאָלען דאָך בעלויכטען ווערען די בעציהונגען צווישען די אידען און די אנדערע נאציאָנאלע גרופּען אין די פערשיעדענע מדינות. דאָס זיינען צו וויכטיגע, צו בעדייטענדע ענינים און מיר טאָרען זיך ניט פערלאָזען אויף געוועהנליכע בעריכטערשטאטער, וועלכע ווערען זעהר אָפט געבלענדעט פון צופעליגע

מאָמענטען, ווייל זיי דיענען דאָך דעם טאָג, דער שעה, ווייל זייער הויפּט־ארבייט בעשטעהט דאָך אין פאָטאָגראַפירען די רגע.

עס איז ניט גענוג צו זאַמלען טרוקענע פאקטען, ארויפּציהען זיי אויף איין שנור און לאָזען זיי ליגען, ביז דער היסטאָריקער וועט קומען און וועט זיי סאָרטירען. עס איז נויטיג, אז אויך דער צוזאַמענהאנג צווישען סבה און געשעהעניש זאָל בעריקזיכט ווערען ביי דעם זאמלען פון מאטעריאל, כדי דער וואָס וועט זיך אָבגעבען מיט דער בעארבייטונג פון דעם מאטעריאל זאָל ניט זיין געצוואונגען צו שטיצען זיך נאָר אויף אייגענע השערות.

26 פעברואַר, 1915.

אַסימילאַציאָן, נאַציאָנאַליזם און ציוניזם.

I.

ווער האָט איצט צייט צו רעדען מכח אנדערע ענינים, וואָס האָבען ניט קיין שייכות צו דער מלחמה; ווער קאָן זיך בעשעפ־טיגען מיט פּראָבלעמען פון אַ גאנץ יאָהר, ווען דער מאָמענט בעהערשט אונז און אונטעריאָכט אַלע אונזערע מחשבות און האנד־לונגען?

און דאָך זיינען דאָ פראגען און פּראָבלעמען, וואָס מען טאָר ניט מסיח דעת זיין פון זיי, ניט אויף אַ ווייל[ע], ענינים, וואָס טאָרען ניט פערהילכט ווערען אפילו פון דעם רעש פון דער מלחמה און פון דעם געשריי פון די נויט־ליידענדע, וואָרום זיי זיינען אונז נוגע אין נפש, וואָרים זיי ריהרען אָן אונזער לעבענס־נערוו, אונזער עקזיסטענץ־בערעכטיגונג.

עס איז אמת, די געשיכטע האָט איהרע אייגענע אייזערנע געזעצען און זי וועט אונז סוף־כל־סוף ברענגען צו ד ע ם רעזול־טאַט, צו וועלכען זי מ ו ז אונז פיהרען לויט די נויטווענדיגקייט, וואָס זי טראָגט אין זיך. עס איז אמת, אז ניט נאָר דער „בעל כרחך אתה מת", „דו שטארבסט אַנטקעגען דיין אייגענעם ווילען", נאָר אויך דער „בעל כרחך אתה חי", „דו לעבסט אַנטקעגען דיין אייגענעם ווילען", איז ריכטיג פאַר גאַנצע פעלקער און נאַציאָנען ווי פאַר איינצעלנע פערזאָנען. לעבען און שטארבען הענגט ניט אָב פון אַ הסכם. מען לעבט, ווען עס איז אפילו ניטאָ קיין חשבון צו לעבען, מען שטארבט זעלטען „זאַט אין טעג", אין פולען בע־וואוסטזיין, אַז מען האָט שוין „אויסגעפיהרט די וועלט". מיר רעדען דאָ פון כלל און ניט פון דעם יוצא מן הכלל, וועלכער קאָן

בעטראכט ווערען נאָר אלס א פאטאלאָגישע, קראנקהאפטע ערשיינונג.

אָבער גראד דערין בעשטעהט טאקע די ראָלע פון דעם פ ר י י ע ן מענשליכען ווילען. מען מוז ארויסזוכען די טענדענץ פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג און זעהן, אז דורך אונזער מיט־ארבייט זאָל דער היסטאָרישער פראָצעס שנעלער און מיט ווייניגער שמערצען פערווירקליכט ווערען. ארבייטען מיר אָבער אנטקעגען די היסטאָרישע טענדענץ, ווילען מיר צ ו ו י נ ג ע ן די געשיכטע, אז זי זאָל אָננעהמען א וועג, וועלכען מ י ר האָבען מיט אונזער שכל א ו י ס ג ע ק ל י ב ע ן פאר איהר, דאן געהט אונזער ארבייט גאנץ פערלאָרען, וואָרים זי קאָן נאָר פערלאנגזאמען דעם נאטירליכען פראָצעס דורך צו־להכעיס׳דיגע כחות, זי קאָן איהם אָבער ניט אָבהאלטען.

דעם מענשען׳ס פרייהייט, ווי אויך די פרייהייט פון דער גאנצער מענשהייט, איז בעגרענצט. די מענשהייט שליעסט אין זיך איין די מענשען, דער מענש איז א חלק פון דער מענשהייט, און זיי ביידע זיינען א היסטאָרישער פראָדוקט, זייער ו ו י ל ע ן און זייערע האנדלונגען זיינען שוין פאָראויסבעשטימט דורך די פערגאנגענהייט, דורך אַן ענטוויקלונגס־פראָצעס, וואָס די פריהער־דיגע דורות האָבען דורכגעמאכט. און עס איז נאָר נאאיוו און קינדיש צו גלויבען, אז מען קאָן מבטל זיין די השפעה פון דעם עבר. די געגענוואַרט האלט אין איין פליסען, די צוקונפט איז מעהר ניט ווי אַן עמבריאָ אין מוטערלייב פון דעם עבר, קאָנקרעט, ממשות׳דיג איז נאָר די פערגאנגענהייט אליין. זי איז די מוטער, וואָס האָט אונז געבאָרען, זי איז אונזער דערנעהרערין פון ערשטען טאָג ביז צום קבר.

בעפרייען זיך פון עבר, אָבזאָגען זיך פון דער ירושה פון דער פערגאנגענהייט און בויען א נייע צוקונפט נאָך דעם אייגענעם ווילען, אויף א נ י י ע ם פונדאמענט — דאָס איז א ה י ס ט אָ־ ר י ש ע ר א ו נ ז י ן. דאָס בעדייטעט אָבלייקענען די מציאות און אריבערטראָגען זיך אין א וועלט פון היילער פאנטאזיע, אין א וועלט פון נאקעטע, וואָרצעללאָזע, אין אויר שוועבענדע רעיונות־

חלומות, אָהן קיין שום פערבינדונג און צוזאַמענהאַנג מיט דער רעאַליטעט, אָהן קיין שום יניקה פון דערווירקליכקייט.

איך זאָג רעיונות־חלומות. דאָס שטימט אָבער ניט, וואָרים אפילו דער חלום מוז אין וועלכען עס איז אופן זיין פערבונדען מיט דער ווירקליכקייט. אָפטמאָל שלעפּט ער זיך נאָך איהר נאָך, און גאָר אָפטמאָל פערלויפט ער איהר דעם וועג פאָראויס און ווייזט אונז א צוקונפטס־בילד נאָך מ ע ג ל י כ ק י י ט ע ן, וועלכע זיינען נאָך ניט ארויס „מן הכח אל הפועל". אָבער א שטיץ־פונקט אין דעם מציאות'דיגען באָדען מוז ער, דער חלום, שטענדיג האָבען. די וואָס ווילען אָבער בויען א ג א נ ץ נ י י ע צוקונפט, ניט אויף דעם סמך פון דער פערגאַנגענהייט, זיינען אפילו קיין טרוימער אויך ניט. זייער דענקען איז א ו י ס ד ע נ ק ע ן, זייער טראַכטען איז א ו י ס ט ר א כ ט ע ן און זייערע שעפּפונגען קאָנען אין בעסטען פאַל דערגרייכען נאָר די מדרגה פון א ג ו ל ם — א נ אָ כ ג ע מ א כ ט ע זאַך, א מעכאַנישע כלי. דאָס איז דער ה אָ מ ו נ ק ו ל ו ס פון די אַלכעמיקער, דער גולם פון די בעלי־קבלה. אָהן א טאַטען און אָהן א מאַמען, א פּראָדוקט פון א צוהיצטער, צושמאָלצענער וועלט־אַנשויאונג, א קינד פון א קראַנקהאַפטער פאַנטאַזיע.

אין דער לעצטער צייט האָט מען ווידער ארויסגעשלעפּט ניעטשע'ן פון קבר, מען האָט זיך ווידער גענומען צום זיין „איבער־מענשען" און מען וויל אין איהם, אין דעם איבערמענשען פון ניעטשע, זעהן דעם פ ע ר פ י ה ר ע ר פון דעם נייעם דור אין דייטשלאַנד. מען האָט געפונען דעם שולדיגען און מען איז צופריעדען, אז מען האָט דערווישט איינעם, אויף וועמען מען קען ארויפוואַרפען די אחריות פון דער שרעקליכער וועלט־קאַטאַסטראָפע. מען האָט געזוכט דעם שד, דעם מזיק און מען האָט געפונען דעם איבערמענשען, דעם גולם, וואָס א ק ר א נ ק ע ר דענקער האָט געשאַפען, וואָרום מעהר ווי א גולם איז דער „איבערמענש" ביז היינטיגען טאָג ניט געבליבען. ניטשע האָט געוואָלט מ ו ר ד זיין אין די פערגאַנגענהייט, איהם געהערט דער פּאַטענט ווי צו שאַפען א נייע צוקונפט, א שפּאָגעל נייע, און ער איז דעריבער נכשל גע־

וואָרען, און זיין „איבערמענש“ איז גיכער אַ טראַגישע פיגור ווי אַ געפעהרליכע. דאָס איז ניט קיין מזיק, וועלכער קאָן צושטערען וועלטען, דאָס איז ניט קיין שעפּפער, וועלכער קאָן עטוואָס בויען — דאָס איז אַ דניאל׳ס חלום־געשטאַלט: אַ גרויסער גולם אויף לעהמענע פיס, פון דעם קלענסטען בלאָז שטירצט ער איין, און עס בלייבען פון איהם נאָר שערבלעך.

איך וואָלט זיך נישט אָבגעשטעלט אין איצטיגער צייט אויף טהעאָרעטישע בעטראַכטונגען, ווען איך וואָלט ניט געפיהלט, אַז זיי, דיעזע בעטראַכטונגען, האָבען פאַר אונז אַ גרויסע בעדייטונג, אַ פּראַקטישע בעדייטונג, וואָרום אונזערע געגנער, די וואָס פיהרען אַ שטענדיגע און ציעלבעוואוסטע מלחמה אַנקעגען דעם אידישען פאָלקס־קיום, שלאָפען ניט, זיי קוקען דוקא ניט אויף די מלחמה־צייט, זיי נוטצען אויס יעדע געלעגענהייט, כדי צו פערברייטען זייער „תורה“. און געלעגענהייטען האָבען זיי זעהר פיעל. זיי האָבען די טעמפּלען, זיי האָבען געמיינדען און געמיינדע־פערבאַנדען, זיי האָבען די זאָנטאַג־שולען, זיי האָבען דעם סאַלאָן, די קלובס און די העכערע געזעלשאַפט. און אין דער לעצטער צייט האָבען זיי געקראָגען „מליצי־יושר“ גאַנץ אונגעריכטערהייד פון אַזאַ זייט, פון וועלכער קיינער האָט דאָס גאָרניט געקאָנט ערוואַרטען. זיי האָבען בעקומען „פּראָלעטאַריער“ אַלס פערטיידיגער פון אסימילאַ־טאָרישע פּאָזיציאָנען. ביז אַהער פלעגען מיר זיך אָפט בעגעגענען אין לעבען מיט דעם טיפּ פון אַ בורזשוי מיט אַ פּראָלעטאַרישער פּסיכאָלאָגיע. איצט האָבען מיר צו טהאָן מיט אַ פערקעהרטען טיפּ.

אין דער גאַנצער אידישער וועלט, פון רוסלאַנד ביז אַמעריקא און פון ענגלאַנד ביז קאָנסטאַנטינאָפּאָל און נאָך ווייטער, טרעט איצט אויף דער געגענזאַץ צווישען די צוויי הויפּט־שטרעמונגען, וועלכע האָבען שטענדיג בעהערשט אונזער געשיכטע, פיעל שאַרפער ווי אין פריעדענס־צייטען. און עס איז אַ נאַטירליכע ערשיינונג. שטענדיג, ווען עס ברעכט אויס אַ קאַטאַסטראָפע, הויבט מען אָן צו מאַכען דעם חשבון הנפש. דאָס קען מען בעאָבאַכטען אין דער געשיכטע, דאָס האָבען מיר געזעהען נאָך די ערסטע פּאָגראָמען אין די אַכטציגער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט, נאָך דער תקופה

פון קישינעוו, נאָך דער רעאַקציאָן אין רוסלאַנד אין יאָהר 1905, און דיזעלבע ערשיינונגג הויבען מיר אָן צו מערקען אויך איצט.

מען קאָן זיך ניט פערהאַלטען גלייכגילטיג. די פראַגע פון „זיין אָדער ניט זיין" טרעט ארויס מיט איהר גאַנצער שאַרפקייט און פאָדערט פון אונז א קלאָרע תשובה. און עס האַנדעלט זיך ניט דאָ וועגען פערזענליכע פראַגען. אלס פערזאָן זוכט דער איינצעל־נער צו רעטען זיך ווי ער קאָן, אָבער דורך א גרויסע קאַטאַסטראָפע ווערט קלאָר, אַז דער איינצעלנער קאָן זיך ניט אין גאַנצען בעפרייען, וואָרים ער איז צוגעבונדען צו א גרויסען כלל, וואָרים זיין גורל איז אָבהענגיג פון דעם גורל פון כלל. און טרעט מען צו נעהענטער צו דער פראַגע און זוכט מען צו געבען א תשובה אויף איהר, מערקט מען באַלד, אַז מיר האָבען דאָ צו טהאָן מיט צוויי שטאַרקע, ענטגעגענגעזעצטע מחנות. די איינע איז גרויס אין צאָהל, אָבער שוואַכער אָרגאַניזירט. די אַנדערע האָט ניט די מיליאָנען מענשען, זי האָט אָבער די מיליאַרדען זילבער און גאָלד. די איינע שטעהט אויף דעם פעסטען היסטאָרישען פונדאַמענט, זי איז פּאָלקסטימליך און שטרעבט נאָך א נאַטירליכער צוקונפט. די אַנ־דערע האָט זיך אָבגעריסען פון דעם גאַנצען און וויל זיך זעלבסטשטענדיג מאַכען אלס א חלק אויף גרונד פון א קינסטליכער — אין היסטאָרישען זין — צוקונפט.

עס איז גאַנץ פאַלש, ווען מען טיילט איין די אידען אין אָר־טאָדאָקסען און רעפאָרמער און מען וויל אָבלייטען אלע פערשיעדענע האַנדלונגען פון די פערשיעדענע גרופען פון זייערע בעציהונגען צו רעליגיעזע צערעמאָניען און מנהגים. דאָס זיינען פאַלשע ברילען, וואָס דער גלות האָט אויף אונז אַרויפגעזעצט, די טהעאָלאָגישע ברילען, גלייך ווי די אידישע פאָלקס־זעעלע האָט גאָר קיין אַנדער אינהאַלט ניט אויסער טהעאָלאָגישע פראַגען. דאָס אליין, אַזא מין אויפפאַסונג איז דער געפעהרליכסטער פראָדוקט פון דער אַסימי־לאַציאָן. מיר מוזען זיך בעפרייען פון דיעזע פאַלשע ברילען, ערסט דאַן וועלען מיר אָנהויבען צו קוקען אויף זיך זעלבסט און אויף גאָט'ס וועלט ווי פרייע מאָדערנע מענשען. טהעאָלאָגישע

פּראָבלעמען פערנעהמען אין אונזער פ אָ ל ק ס - ל ע ב ע ן ניט מעהר און ניט ווייניגער פּלאַטץ ווי ביי די אומות העולם.

וויל מען ריכטיג פערשטעהן דאָס אידישע פּראָבלעם און די הויפּט כחות, וואָס ארבייטען אין אידישען פּאָלק, מוזען מיר די אידען איינטיילען ניט נאָך זייערע רעליגיעז־סינאַגאָגאַלע אנשוי־אונגען, וועלכע שטעלען פּאָר נאָר איין מאָמענט אין לעבען, נאָר נאָך דעם הויפּט־ציעל, וואָס די פערשיעדענע מחנות, האָבען זיך געשטעלט אין זייער ארבייט, נאָך דעם אידעאל פון דער צוקונפט, נאָך וועלכען זיי שטרעבען.

און דאָ האָבען מיר נאָר צוויי מחנות: די נאַציאָנאַליסטען און די אַסימילאַטאָרען.

און עס וואָלט געווען אַ טעות צו מיינען, אַז די אַסימילאַציאָן איז האַלב טויט, אַז זי האָט פערלאָרען איהר קראַפט. עס שטימט ניט. איהר פּיטום איז נאָך ניט אָבגעבראָכען, איהר אַמביציאָן איז ניט קלענער געוואָרען, און ביי יעדער געלעגענהייט מאַכט זי פּאַר זיך פּראָפּאַגאַנדאַ. מיר טאָרען זי ניט מבטל זיין, מיר מוזען זי נאָר פאַנאַנדערנעהמען און צייגען ווי אינהאַלטסלאָז זי איז, ווי ווייט זי איז ניט פונדאַמענטירט און ווי ווייט זי איז פערפיהרעריש.

II

פון צוויי פערשיעדענע זייטען ווערט דער ציוניזם אָנגעגריפען אין דער לעצטער צייט. פון דער אַסימילאַטאָרישער גרופּע, וועלכע האָט פיעלע מאָדערנע פעסטונגען, ווען זיי זיינען אפילו געבויט אין דער פאָרם פון טעמפּלען מיט אַ פערגאָלדעטען מגן־דוד אויפ׳ן שפּיטץ דאַך, און אין דער זעלבער צייט אויך פון דער גאַנץ קליינער גרופּע מיט גרויסע אַמביציאָנען, וועלכע בעשטעהט פון אַ י י נ - צ ע ל נ ע נאַציאָנאַליסטען, אונבעפריעדיגטע און אונצופריעדענע, וועיל זיי שאָקלען זיך נאָך אימער, ווי דער פּענדעל אין אַ וואַנד־זייגער, צווישען גלות־אויטאָנאָמיע און טעריטאָריאַליזם, צווישען טעריטאָריאַליזם און ציוניזם. זיי קאָנען ניט פּארטיג ווערען מיט זיך אַליין, זיי האַלטען אין איין מיישב זיין זיך, זיי מאַכען שטענדיג

רעוויזיאָנען אין דער אייגענער קאָנסטיטוציאָן, זיי זיינען די עביגע „פוסחים על שתי הסעפים“, זיי שפּרינגען אויף צוויי געדאַנקען. דאָס איז ניט קיין אַנגענעהמער צושטאַנד, דען פון עבּיגען שפּרינ־גען און אַרומטאַנצען אַרום אידעען און אידעאַלען פערלערענט מען דאָס איינפאַכע געהן, און עס זעהט אויס ווי ביי קידוש־לבנה: „כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך,“ — איך שפּרינג אַנקעגען דיר און איך קאָן דיך ניט אָנריהרען.

די צוויי דערמאָנטע גרופּען מאַכען זייערע אַנגריפען אויף דעם ציוניזם אויף אַ פערשיעדענעם אופן. די אַסימילאַטאָרען גרייפען מעהר אָן די ציוניסטישע באַוועגונג ווי די ציוניסטישע אָר־גאַניזאַציאָן, זיי בעקעמפּפען מעהר דעם ציוניסטישען געדאַנק ווי די חלק'דיגע פערווירקליכונג פון דעם געדאַנק אין דער פּראַק־טישער אַרבייט אין ארץ ישראל. בויען קאָלאָניען, פּלאַנצען וויינ־בערגער, אָראַנדזשען, מאַנדלען, גרינדען שולען אפילו — מהיכא תיתי, אַנקעגען דעם האָבען זיי גאָרנישט, אַזוי טענה'ן זיי לכל הפּחות, אָבער... דאָ הויבט זיך אָן אַ לאַנגער, כפול שמונה'דיגער על חטא פון דער ציוניסטישער טהעאָריע. ערשטענס זיינען די אידען גאָר קיין פאָלק ניט, אי וואָס איז, זיי ווערען געהאַלטען פאַר אַ פאָלק פון דער גאַנצער וועלט — מוז מען טאַקע שטעלען זיך נעגען דעם שרעקליכען בלבול, וואָס אונזערע שונאים האָבען אויס־געטראַכט וועגען אונז. צווייטענס, ווי באַלד מיר זיינען ניט קיין פאָלק, טאָרען מיר גאָר ניט רעדען פון אָן אייגענע שפּראַך, אָן אייגענע ליטעראַטור, אָן אייגענע קונסט — דאָס, זאָגען זיי, זיינען אַלץ זאַכען, וועלכע מאַכען אַ שטריך אין אונזער גאַנצען חשבון, וועלכע גראָבען אונטער אונזער גאַנצע עקזיסטענץ בערעכטיגונג, און דאָס וועלען מיר מיט אַלע אונזערע קרעפטען ניט צולאָזען.

און זיי, די אַסימילאַטאָרען, בעמיהען זיך טאַקע צו פערהינדערן יעדע נאַציאָנאַלע ענטוויקלונג, זיי לאָזען ניט אויפקומען יעדען נאַ־ציאָנאַלען געדאַנק, זיי ווענדען אָן אַלע מיטעל, אַז דער יונגער דור זאָל פערגעסען אפילו דאָס ביסעלע, וואָס איז איבערגעגאַנגען צו איהם בירושה, זיי זוכען אויסצומעקען יעדען סימן פון נאַציאָנאַלע געפיהלען און עמפּפינדונגען און לעגען אַרויף אַ ר ע פ אָ ר מ י ר־

ט ע ן ח ר ם אויף יעדע ערשיינונג אין אידישען לעבען, וואו עס צאפעלט זיך נאך די נאציאנאלע נשמה.

און מיר זאלען גאר ניט לאכען פון א רעפארמירטען „חרם". מען זאל ניט מיינען, אז פאנאטיזם איז פערבונדען נאר מיט ארטהאדאקסישען קאנסערוואטיזם. עס איז פונקט אזוי פאלש ווי די בעהויפטונג, אז אונטאלעראנט קאנען נאר זיין מענשען, וועלכע האבען זיך אנגעשלאסען אן א בעשטימטער פארטיי. די פארטיי־לאזע זיינען זעהר אפט די אונטאלעראנטעסטע מענשען אויף דער וועלט, און רעפארמער און פריידענקער די גרעסטע פאנאטיקער. דער אונטערשיעד איז מעהר ניט, וואס דער אלטער חרם פלעגט אויסגעבלאזען ווערען פון א שופר, און דער נייער ווערט אויסגע־שפיעלט אויף אן ארגעל.

דא געלאנגען זיי, די אסימילאטארען, צו א פונקט, וואו עס הויבט אן דער אינוועניגסטער סכסוך ביי זיי אליין. זיי הויבען זיך אן צו דרעהען, זיי ווילען זיך אויסקערעווען און פערפלאנטען זיך אלץ מעהר און מעהר. די אסימילאציאן שליעסט אין זיך איין דעם געדאנק פון פערשווינדען, פון איינגעשלונגען ווערען אין דער נייער סביבה, אבער לחלוטין, אז קיינער זאל ניט קאנען וויסען, וואו איז דער איינשלינגער און וואו דער איינגעשלונגענער. עס מוז פאר־קומען דערזעלבער פראצעס ווי אין פרעה'ס חלום מיט די פעטע און די מאגערע בהמות. עס מאכט ניט אוים אויב די פעטע ווערען פערשלונגען פון די מאגערע אדער אומגעקעהרט, דער עיקר איז, אז עס זאל ניט זיין קאנטיג, אז מען זאל זיין פ ע ר ש וו א ו נ ד ע ן. א האלבע אסימילאציאן, א דריי־פערטעל אסימילאציאן איז מעהר ניט ווי א ש פ י ע ל א י ן א ס י מ י ל א צ י א ן. כל זמן עס שטעקט נאך ארוים פון דעם אידען א האנד אדער א פוס, ווען אפילו דער גאנצער קערפער האט זיך שוין אונטערגע'טובל'ט אין דער פרעמדער סביבה, בעשטעהט נאך אימער די סכנה, אז איי־נער וועט קומען און וועט נאך ארויסציהען דעם ג א נ צ ע ן א י ד ע ן. א פ א ל ש ט ע נ ד י ג ע אסימילאציאן אהן טויפע און אהן מיש־עהען איז מעהר ניט ווי א חלום, זי פיהרט ניט צום ציעל. די וועלט, די גרויסע וועלט, די פרעמדע וועלט וועט ניט

מאכען קיין אונטערשיעד צווישען א אידען, וועלכער זאגט נאך אלע טאג זיין „פטום הקטורת“ און צווישען א אידען, וואס געהט נאר איין מאל אין יאהר אין שול און דאווענט פון א פערטייטשטען סידור.

דער אונטערשיעד האט א בעדייטונג נאר פאר די אידישע וועלט אליין, פאר דער פרעמדער וועלט איז דאס אפילו קיין קליי־ניגקייט אויך ניט. וואס איז אבער די פעולה, ווען איין איד ווערט בעטראכט פון דעם אנדערן אידען אלס אסימילירט, ווען די פרעמדע וועלט וויל דאס ניט אנערקענען? די גאנצע אסימילאציאנסזוכט געהט דאך ניט אן צוליעב די ניט אסימילירטע אידען. פאר זיי איז דאך ניטא וואס מורא צו האבען. זי געהט דאך אן צוליעב די אנדערע, צוליעב די פרעמדע, און די אנדערע און די פרעמדע זיינען דוקא זעהר בעשיידען, זיי פערלאנגען ניט דורכאויס א גאנצען אידען מיט אלע תרי״ג מצות, פאר זיי איז גענוג א איד מיט איין מצוה, כדי צו קוקען אויף איהם ווי אויף א אידען און צו בעהאנדלען איהם ווי א אידען. פערקעהרט, די אבשטויסענדע קראפט פון דעם מאדערנעם אנטיסעמיטיזם הויבט זיך דאך ערסט אן מיט דעם האלב אסימילירטען אידען, וועלכער זוכט אריינצודרינגען אין די פרעמדע סביבה מיט אלע כחות, ווארים קיין אייגענע סביבה האט ער ניט, ער האט זיך פון איהר אבגעזאגט. דעם אסימילירטען אידען ווערט אומעטיגליך און אונ־אינטערעסאנט צו פערברענגען זיין גאנצע פרייע צייט אונטער זיינע גלייכע, אין קלוב פון אסימילירטע, שפארט ער זיך אהין, וואו ער וויל, אז מען זאל איהם ניט דערקענען, און מען דערקענט איהם אויף צו להכעיס.

אונזערע אסימילאטארען מאכען נאך א טעות. זיי פערגלייכען די אידישע רעליגיאן מיט די אנדערע רעליגיאנען. און זיי לערנען א גזרה שוה: אזוי ווי ביי די אומות העולם געהערט דאך ניט די רעליגיאן אונבעדינגט צו די נאציאנאלע סימנים, מען קאן למשל זיין א פראטעסאנט אדער א קאטהאליק און געהערען דערביי צו דער דייטשער נאציאן, אזוי דארף די אידישע רעליגיאן אויך ניט בע־טראכט ווערען ווי א נאציאנאלער סימן. בכן קאן מען זיין א דייטש,

א פראנצויז, אַן ענגלענדער — צו דייטשען, פראַנצויזען, ענגלענדער גלייך און בלייבען דערביי רוהיג אַן אנהענגער פון דער אידישער רעליגיאָן.

און דאָ ליעגט טאַקע דער גרויסער טעות. די אונהיסטאָ־רישע און אונריכטיגע אויפפאסונג פון דעם חאראַקטער און בעשאַפענהייט פון דער אידישער רעליגיאָן. די מאָדערנע פעלקער, אָהן אַן אויסנאַהם, האָבען ניט געשאַפען זייער רעליגיאָן, זיי האָבען אָנגענומען אַ פּאַרטיגע רעליגיאָן, זיי האָבען זי מעהר ניט ווי איין ווענינ אומגעענדערט יעדער נאָך זיין נאַציאָנאַלען געשמאַק. מיט אַ פּאַרטיגער רעליגיאָן בעגעהען זיך נאַציאָנען ווי דער איינצעלנער ווען ער קויפט אַ פּאַרטיגען אנצוג. איז ער צו לאַנג, קירצט ער איהם אונטער; איז ער צו שמאָל, זוכט ער צו מאַכען איהם בריי־

טער. די אידישע רעליגיאָן איז ניט געקויפט געוואָרען פּאַרטיג, זי איז דער העכסטער אויסדרוק פון דעם אידישען פאָלקס־גייסט און דעריבער איז זי טאַקע אין איהר ריינער געשטאַלט און פאָרם אויפ'ן ענגסטען אופן פערבונדען מיט דער אידישער פאָלקס זעעלע.

ציהט מען אָבער ארויס פון דער אידישער רעליגיאָן איהרע נאַציאָנאַלע עלעמענטען, פערוואַנדעלט מען זי אין אַן אבסטראקט פילאָזאָפישעם סיסטעם, ווי עס טהוען די מייסטען אסימילאַטאָרען, נעהמט מען פון איהר ארויס אַלע פאָלקס־סימנים און מען ענגט זי אריין אין די ד' אמות פון דער „סינאַגאָגע", דאַן הערט אויף די רעליגיאָן צו זיין די לעבעדיגע, די עביג־וואַקסענדע, די בעפרוכ־טענדע, די בעגייסטערענדע, דאַן פערוואַנדעלט זי זיך אין אַ מומיע...

די לעצטע צייט איז געוואָרען אַ מאָדע ארויסצוציהען פון קאַפע דעם קאָפעאין, פון טאַבאַק דעם ניקאָטין און פון וויין דעם אַלקאָהאָל. דער בעריהמטער וואַלדייער האָט געשריבען איבער די נייע מאָדע און האָט זיך איבער איהר לוסטיג געמאַכט. דער רייץ פון דעם קאַפע בעשטעהט אין דעם קאַפעאין, פון דעם טאַבאַק אין דעם ניקאָטין און פון דעם וויין אין דעם אַלקאָהאָל. האָסטו מורא פאַר דיעזע דריי זאַכען, טרינק ניט און רויכער ניט, אָבער נאַר ניט די וועלט און קודם כל נאַר זיך אַליין ניט. וואַלדייער

האָט בעטיטעלט זיין אָבהאַנדלונג איבער דיעזען געגענשטאַנד: „די קאַסטרירטען געניסע." מען קאָן דאָס ניט גוט איבערזעצען. איך וואָלט דאָס גערופען: „גע'פגר'טע הנאות."

דעם אמת זאָגענדיג, האָט מיך וואַלדייער'ס אַרטיקעל געלאָזען קאַלט. און איך האָב נישט געקאָנט בעגרייפען דעם כעס און די ענטריסטונג פון דעם גרויסען געלעהרטען. מילא, ווען מען טהוט מען אַ היזק, אַז מען זופּט אַ ברוין־געפאַרבטע פליסיגקייט און מען שמועסט זיך איין אַז עס איז קאַפע, אָדער מען רויכערט גראָז און מען מיינט אַז עס איז טאַבאַק, אָדער מען טרינקט טרויבען־זאַפט און מען גלויבט עס איז וויין? אָבער ווען איך זעה, אַז מען געהט צו די הייליגסטע גיטער וואָס אַ פאָלק פערמאָגט, און מען וויל פון זיי אַרויסציהען זייער חיות, מען טרעט צו צום היסטאָרישען יודענטהום און מען וויל פון איהם אַרויסרייסען זיינע נאַציאָנאַלע עלעמענטען — דאַן בעקום איך אויך אַ ביסעל ענטריסטונג. ווען מען געהט גאָר צו צו די נביאים און מען וויל פון זיי מאַכען פאַרבלאָזע קאָסמאָפּאָליטען, ווער איך נאָך ברוגז'ער, און ווען מען וויל דעם יודענטהום אָבשניידען די האָפנונג אויף אַ זעלבסטשטענ־דיגע, אייגענע צוקונפט, ווער איך אינגאַנצען אין כעס.

און מיט אַזעלכע טומפּע כלי־זין, מיט אַזעלכע אונהיסטאָרישע און אונוויסענשאַפטליכע מיטלען וויל מען בעקעמפּפען אַ אידעע, וועלכע געהט דורך ווי אַ ריעגעל דורך אונזער גאַנצע געשיכטע. מיט אַ פּאָר פּסוקים, אַרויסגעריסען פון זייער צוזאַמענהאַנג און נאָך דערצו פערטייטשטע פּסוקים, וויל מען טויט מאַכען דעם אידיש־נאַציאָנאַלען געדאַנק. דאָס איז שוין אַ מלחמה ניט נעגען אַ אידישע פּאַרטיי, דאָס איז אַ מלחמה נעגען די מאָדערנע אויפפאַסונג פון דעם נאַציאָנאַלען פּראָבלעם. דאָס נאַציאָנאַלע פּראָבלעם איז ניט קיין ציוניסטישע און אויך ניט קיין אידישע ערפינדונג. דאָס איז פיעלייכט דאָס וויכטיגסטע פּראָבלעם, וואָס דאָס נייצעהנטע יאָהרהונדערט האָט אַרויסגערוקט. די אַרימע מענשהייט מאַטערט זיך צו געפינען אַ לעזונג, אַ ריכטיגע תשובה, קומט מען און מען וויל פערענטפערען אַזאַ האַרבע שאלה מיט אָב־געדראָשענע פּשט'לעך.

די אסימילאציאָן איז אַ פּשט'יל, דאָס לעבען איז אָבער ערנסט, און די געשיכטע לערנט מיט אונז פּשט.

III.

ציוניסטען און סתם נאציאָנאליסטען דארפען ניט בעטראכט ווערען ווי אנהענגער פון צוויי פערשיעדענע וועלט־אנשויאונגען אָדער פון צוויי פערשיעדענע פּאָליטישע ריכטונגען. זיי דארפען ניט אזוי בעטראכט ווערען שוין פּשוט מחמת דעם איינפאכען טעם, ווייל דער ציוניזם אליין איז ניט קיין וועלטאנשויאונג, ער איז פונדאמענטירט און אויפגעבויט אויף דעם נאציאָנאליזם, און ווייל דער נאציאָנאליזם איז מ ע ה ר נ י ט ווי אַ וועלט־אנשויאונג און שליעסט אין זיך ניט איין קיין פּאָליטישעס פּראָגראם. דער ציוניסט, דער בעוואוסטער, גרינדליכער ציוניסט, מוז זיין אַ נאַ־ציאָנאליסט אין זיין וועלט־אנשויאונג. דער אידישער נאציאָנאַ־ליסט, ווען ער איז ערנסט און טרייבט ניט קיין שפּיעל מיט בע־גריפען, קאָן ניט זיין קיין פּ ר י נ צ י פּ י ע ל ע ר געגנער פון ציוניזם, דען דער ציוניזם איז די לעצטע קאָנזעקווענץ פון דעם נאציאָנאליזם, ווען מיר ווענדען איהם אָן אויף די פערענטפערונג פון דעם אידישען פּראָבלעם. ווען מיר זאָלען צולאָזען אויף אַ ווײלע, אַז די אידען קענען בעקומען פּאַלעסטינא, און אַז מען קען דאָרט האָבען פּלאַץ פאר פיעלע, פיעלע מיליאָנען, וועלכע זאָלען דאָרט בעגרינדען אַן אייגענעס, אונאבהענגיגעס פּאָלקס־לעבען — דאַן וואָלט מ ו ז ע ן יעדער אידישער נאציאָנאליסט סימפּאטי־זירען מיט אזא פּלאַן. סימפּאטיזירען איז נאָך וועניג, ער וואָלט מוזען צושטעהן צו דער ציוניסטישער אָרגאניזאציאָן און מיטאר־בייטען, מיטהעלפען. ווען ניט, פערלייקענט ער זיין אייגענעם נאַ־ציאָנאליזם.

די נאציאָנאליסטען קענען בשום אופן ניט רעכטפערטיגען זייער געגנערשאפט צום ציוניזם מיט אַ פּ ר י נ צ י פּ י ע ל ע ן גרונד, זיי מוזען דעריבער זוכען אַ גאנץ אנדערע בעגרינדונג. און בעגרינדונגען, פאר וואָס עס לוינט נ י ט צו נעהמען אויף זיך

אַזאַ גרויסע און פּעראַנטוואָרטליכע אויפגאַבע, קאָן מען שטענדיג געפינען לרוב. ערשטענס טויג דאָס לאַנד ניט. צווייטענס ווילען די אידען ניט, און דריטענס וועלען די אַנדערע נאַציאָנען ניט צולאָזען אַז ארץ ישראל זאָל געהערען די אידען. דאָס לאַנד טויג ניט, ווייל עס איז צו קליין, די אידען ווילען ניט, ווייל זיי האָבען זיך שוין אָבגעריסען פון אָריענט, און די אַנדערע פעלקער וועלען שטערען די דורכפיהרונג פון אַזאַ פּלאַן, ווייל פּאַלעסטינא איז זיי אַלעמען צו טהייער און צו הייליג.

דאָס זיינען בקיצור די טענות פון די נאַציאָנאַליסטען, וועלכע טרעטען אויף געגען דעם ציוניזם. איך האָב זיי, די טענות, פאַר־מולירט נאָר גאַנץ קורץ און ניט אריינגעגאַנגען אין זייערע איינ־צעלהייטען, ווייל די פרטים אינטערעסירען אונז דאָ ניט. אונז אינטערעסירט אויך ניט אין דיעזען מאָמענט אריינצולאָזען זיך אין וכוחים און צו אַנאַליזירען די טענות, ווי ווייט זיי זיינען ריכטיג אָדער פאַלש. איך האָב נאָר געוואָלט דערמיט בעווייזען, אַז די אַלע טענות פון די נאַציאָנאַליסטען זיינען ניט געבויט אויף אַ פּ ר י נ צ י פּ י ע ל ע ר געגנערשאַפט, נאָר אויף זייטיגע מאָ־מענטען. עס פעהלט ניט ביי די געגנער דער װ א ו נ ש, עס פעהלט דער ג ל ו י ב ע ן. זיי פערוואַרפען ניט דעם ע צ ם ג ע ד א נ ק, זיי לייקענען נאָר זיין ד ו ר כ פּ י ה ר ו נ ג, זיין פ ע ר ו ו י ר ק ל י כ ו נ ג. אַ פּ ר י נ צ י פּ י ע ל ע שאלה אָבער האָט צו טהאָן נאָר מיט דעם װ א ו נ ש, אַ שאלה פון מ ע ג ל י כ ק י י ט האָט אַ ריין פּ ר א ק ט י ש ע ן כאַראַקטער.

דאָ ענטשטעהט דער פער׳כשופ׳טער קרייז, אין וועלכען עס דרעהען זיך די נאַציאָנאַליסטען און קאָנען פון איהם ניט אַרויס־קריכען. נאָך דעם װ א ו נ ש אַליין האָבען אַלע אידישע נאַציאָנאַליסטען געמוזט מודה זיין אין דעם ציוניסטישען אידעאַל. נאָר עפּעס דערלאָזט זיי ניט צו זיין קאָנזעקווענט. עפּעס האַלט זיי אָב אויפ׳ן האַלבען וועג. זוכען זיי אַ תירוץ און געהען איבער צום מ ע ג ל י כ ק י י ט ס ־ מאָמענט. דער בעגריף פון מעגליכקייט און אונמעגליכקייט איז אָבער קיין פשוט׳ער בעגריף, אדרבא, ער

איז זעהר קאָמפּליצירט און צוזאַמענגעזעצט פון פ י ע ל ע מאָמענטען, און צווישען דיעזע מאָמענטען שפּיעלט דער וו א ו נ ש אפשר גאָר ניט די הויפּט ראָלע. ווייל זעהר אָפט אין לעבען הענגט אָב די מעגליכקייט פון וואונש, פון דעם גראַד, פון דער שטופע, פון דער אינטענסיוויטעט פון וואונש. ווינשען און ווינשען איז ניט גלייך. פרעגט אפילו א רוסישען פּאָפּ אויב ער וויל ווערען א בקי אין ש"ס און פוסקים, וועט ער געוויס ענטפערען: אודאי. ווייל מיט אזוינע קענטניסע וואָלט ער געקאָנט דערגרייכען א הויכע מדרגה. אָבער זאָגט איהם ווייטער, אז כדי צו דערגרייכען אזא ציעל, מוז ער אָנווענדען פיעלע כחות און יאָהרען, יאָהרען לאַנג פלייסיג שטודי־רען, וועט ער אייך געוויס ענטפערען: דאָס איז אונמעגליך. איך האָב טאַקע דעם וו א ו נ ש, אָבער איך ג ל ו י ב ניט אין די מ ע ג ל י כ ק י י ט דורכצופיהרען אזא שווערען פלאַן. די אונמעגליכקייט אָבער ליעגט אין דעם שוואַכען גראַד פון זיין וואונש. זיין וואונש איז מעהר ניט ווי א פּלאַטאָנישער. זיין וואונש איז נאָר א לאָגישער. מיט זיין פּסיחיקע, מיט זיין נשמה האָט ער גאָר ניט וואָס צו טהאָן. מיר רופען דאָס וואונש, אָבער אין אמת'ען איז דאָס מעהר ניט ווי א שטיקעל אויסרעכענונג, א שטיקעל טרו־קענער חשבון.

זעלבסטפערשטענדליך פאַלט מיר ניט איין צו פערגלייכען דעם וואונש פון אונזערע נאַציאָנאַליסטען מיט דעם וואונש פון דעם רוסישען פּאָפּ צו זיין א תלמוד־קענער. איך האָב געבראַכט אַן עקסטרעמען ביישפּיעל כדי צו בעווייזען, אז מיט דעם בעגריף וואונש אליין זיינען מיר ניט יוצא. מיר מוזען אויך אונטערזוכען די שטאַרקייט פון דעם וואונש, אויף ווי פיעל דער ווינשער איז גרייט צו אָ פּ פ ע ר ע ן כדי זיין וואונש זאָל קענען מקוים ווערען.

און דעריבער האַלט איך טאַקע, אז די גאַנצע געגנערשאַפט פון די נאַציאָנאַליסטען צו דעם ציוניזם געהט ארויס פון דער פערשידענהייט אין דעם גראַד פון דעם נאַציאָנאַלען ווינשען ביי די ביידע גרופּען. די פאָלקסקלוגהייט האָט געשאַפען א שפּריכוואָרט: „דער וואונש איז דער פאָטער פון דעם געדאַנק". איך וואָלט זאָגען:

א שוואַכער וואונש איז דער פֿאָטער פֿון שוואַכע תּירוצים. אויך ווען מיר זאָגן, אַז עס פֿעהלט דער גלויבען, איז דאָס אַ סימן אַז עס פֿעהלט דער וואונש. אָבער עס איז זעהר שווער מודה צו זיין זיך אין אַ קראַפֿטלאָזען וואונש, זוכט מען צופֿלוכט צו „ניט־גלויבען". ניט־גלויבען מיינט מען איז אַ בעווייז פֿון אַ קריטישען פֿערשטאַנד, פֿון שטרענגער לאָגיק, פֿון אויפֿגעקלערטקייט. דאָס איז די אַלטע מיינונג, וועלכע שטאַמט ביי אונז אידען ספּעציעל פֿון דער השכּלה עפּאָכע, ווען די ישיבה־בחורים האָבען זיך מיט אַמאָל דערוואוסט פֿון אייניגע עלעמענטאַרע נאַטורגעזעצען — אַן איבערוואונדענער שטאַנדפּונקט.

ווי דאָס איז, די נאַציאָנאַליסטען טראָגען איבער זייערע אָנגריפֿען געגען דעם ציוניזם אויף די שאלה פֿון מעגליכקייט און אונמעגליכקייט. זיי בעקעמפֿפֿען ניט, ווי די אסימילאַטאָרען, דעם ציוניסטישען אידעאַל, זיי האַלטען מלחמה געגען די פּראַקטישע אויספֿיהרונג פֿון דעם ציוניזם. און מיר האַלטען דאָס פֿאַר איינע פֿון די טרויעריגסטע ערשיינונגען פֿון אונזער גלות־לעבען.

די ציוניסטען און די נאַציאָנאַליסטען האָבען אַ געמיינזאַמען געפֿעהרליכען פּ ר י נ צ י פּ י ע ל ע ן געגנער, און דאָס איז די אסימילאַציאָן אין אַלע איהרע פֿאָרמען און ערשיינונגען. און אַנשטאָט צו פֿעראייניגען זיך און פֿיהרען דעם קאַמפּף בשותּפֿות געגען אַ וועלטאַנשויאונג, וועלכע ענטהאַלט אין זיך סם־המות פֿאַר אונזער פֿאָלקס־קיום, אין וועלכער עס שטעקט אַ סכּנה פֿאַר אונזער גאַנצע צוקונפֿט, — געפֿינען די נאַציאָנאַליסטען קיין בעסערע ארבייט ניט ווי צו מאַכען אָנפֿאַלען אויף דעם ציוניזם. אַזוי האָבען זיך אַמאָל געקריעגט אונזערע חסידים און מתנגדים וועגען דער שאלה, וואָס זאָל מען זאָגען צוערשט: „מזמור שיר חנוכּת" אָדער „ברוך שאמר", און בשעת זיי זיינען געלעגען איינע די אַנדערע אין די האָר, האָט הינטער זיי אָנגעהויבען צו ארבייטען אַ דריטע גרופּע, וואָס האָט געוואָלט פּטור ווערען אי פֿון „מזמור שיר חנוכּת" אי פֿון „ברוך שאמר" און האָט גע'טענה'ט, אַז קודם כּל דאַרף מען גאָר זאָגען „לחיים". די ווייטקייט צווישען די נאַציאָנאַליסטען און די ציוניסטען איז אַ סך אַ גרעסערע ווי צווישען

די מתנגדים און די חסידים אין דער פראגע פון די תפלות, אָבער די לאָגיק פון דער טאַקטיק איז דיזעלבע.

נעהנטער פון די נאַציאָנאַליסטען זיינען צוגעגאַנגען די טעריטאָריאַליסטען צום ציוניסטישען געדאַנק. אָבער אויך זיי, א קליין הייפעלע פון קוים א מנין, האָבען זיך מעהר בעשעפטיגט מיט דער קריטיק פון ציוניזם ווי מיט דעם זוכען פון א טעריטאָריע. עס ליעגט אין דער נאַטור פון דעם מענשען, אז ער זוכט שטענדיג אָנצוגרייפען דעם נ אָ ה ע נ ט ע ן און לאָזט צו רוה דעם ווייטען. זאָל צום ביישפּיעל איין אָרטאָדאָקסער איד זעהן, ווי זיין חבר שניידט די נעגעל ניט בסירוגין, וועט ער אויף איהם אָנפאַלען און מוסר'ן. ווען ער זעהט אָבער ווירקליכע עברות פון „א ווייטען", שווייגט ער. עס איז א פּנים לייכטער צו בעשעפטיגען זיך מיט קריטיק פון דעם נאָהענטען ווי צו בעקעהרען דעם ווייטען.

און דערווייל וואַקסט ביי אונז א דור „וועלכער האָט יוסף'ן ניט געקאָנט", וועלכער וועט ניט פערשטעהן אונזערע מחלוקות, ווייל מיר האָבען „זעעלען-זאָרגער", וואָס דאגה'ן זיך דערפאַר, אז אונזער שפּראַך, אונזער שאַפען, אונזער דענקען און אונזער פּיהלען זאָלען בלייבען פרעמד אונזערע אייגענע קינדער. מיר וועלען זיך מתוכח זיין, צו קאָן מען שאַפען א נייע היילינגקייט פאַר א נייע טעריטאָריע, און אונזערע קינדער וועלען דערווייל זינקען אין די נייןן און פערציג שערי טומאה פון גלות. מיר וועלען זיך ארומקריגען וועגען העברעאיש און אידיש, און אונזערע קינדער וועלען זיך ביסלעכווייז אנטוואוינען פון ביידע לשונות. און מיר וועלען בעקומען א דור, וואָס איז געשטילט געוואָרען ניט פון א מוטער, נאָר פון דער פלאַש, קינסטליך דערנעהרט געוואָרען פון דער פרעמדער סביבה.

מעגליכקייטען און אונמעגליכקייטען ליעגען אין אונז גופא, אין אונזער אָרגאַניזאַציאָנס-פעהיגקייט. א פ ע ר א י י נ י ג ט ע ר ווילען פון אידישען פאָלק וואָלט פערצעהנפאַכט די מעגליכקייטען. פיעלעס, וואָס שיינט די געגנער פון דעם ציוניסטישען געדאַנק אונדורכפיהרבאַר, וואָלט געקאָנט פערווירקליכט

ווערען, ווען זיי וואָלטען אָנגעשטרענגט זייער ווילען.
זאָלען זיי זיך ניט פערשאַנצען הינטער אויסרעדען און תירוצים.

וואָס אונז פעהלט, איז דער שטאַרקער ווילען, דער אינטענ־
סיווער וואונש, דער געזונדער נאַציאָנאַלער אַפּעטיט.

17—14 מערץ, 1915.

בעוועגונג און אָרגאַניזאַציאָן

קומט מען צו בעאורטיילען וועלכע עס איז פּאָליטישע פּאַר־טיי, אויפגעבויט אויף אַ נאַציאָנאַלער אָדער אויף אַ סאָציאַלער גרונדלאַגע, מוז מען נעהמען אין אנבעטראַכט צוויי מאָמענטען: בעוועגונג און אָרגאַניזאַציאָן. נעהמט מען אריין אין חשבון נאָר די אָרגאַניזירטע כחות, וועלכע האָבען זיך געשטעלט די אויפגאַבע צו פערווירקליכען אַ בעשטימטעס פּאָליטישעס פּראָגראַם, און מען לאָזט אויס די הערשענדע שטימונגען, די סימפּאַטהיען, וועלכע זיינען דאָ אין צושטריי־טען צושטאַנד אין דער געזעלשאַפט און זיינען פריינדליך גע־נייגט צו דעם זעלבען פּראָגראַם — דאַן וועט דער חשבון קיין מאָל ניט זיין אַ פאָלשטענדיגער. בעוועגונג און אָרגאַניזאַציאָן קאָנען זיך קיין מאָל ניט דעקען און קאָנען דעריבער ניט בעטראַכט ווע־רען ווי שמות נרדפים. די אָרגאַניזאַציאָן קאָן קיין מאָל ניט איבער־שטייגען די בעוועגונג, אָבער די בעוועגונג איז שטענדיג אומפאַסענ־דער ווי די אָרגאַניזאַציאָן. אָפטמאָל שטעלט פאָר די אָרגאַניזאַ־ציאָן נאָר אַ קליינעם חלק פון דער בעוועגונג, זי פערהאַלט זיך צו דער בעוועגונג נאָר ווי דער מרכז צום עיגול, ווי דאָס צענטרום צו דער פּעריפעריע.

דאָס פערהעלטניס צווישען אָרגאַניזאַציאָן און בעוועגונג איז דאָס זעלבע ווי צווישען אַ מאַשינע און די קראַפט, דורך וועלכע זי ווערט בעוועגט. די אָרגאַניזאַציאָן איז די מאַשינע, די בעווע־גונג איז די טרייבענדע קראַפט. דער אידעאַל פון יעדער פּאָליטישער פּאַרטיי בעשטעהט דעריבער דערין: אריינצונעהמען אונטער איהרע פליגעלען און קאָנצענטרירען אין זיך אַלע כחות פון דער בעוועגונג; ניט צולאָזען, אַז אַ חלק פון זיי זאָל געהן לבטלה. צו דערגרייכען דעם אידעאַל איז אָבער אונמעגליך, מען קאָן זיך צו איהם נאָר דערנעהנטערען.

אפילו אזא גוט פונדאמענטירטע און פעסט אויסגעבויטע פּאָלי־טישע פּארטיי ווי די דייטשע סאָציאַל דעמאָקראַטיע איז נאָך אויך ווייט פון דעם אידעאַל. עס זיינען נאָך דאָ מ י ל י אָ ־ נ ע ן דייטשען, וועלכע געהערען מיט אלע זייערע חושים און סימפּאַטהיען צו דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער בעוועגונג, אָבער דאָך שטעהען זיי „מחוץ למחנה" און האָבען זיך ניט אָנגעשלאָסען אָן דער סאָציאַל דעמאָקראַטישער פּארטיי. פיעלע מניעות זיינען דאָ, וועל־כע לאָזען ניט צו, אַז די מענשען זאָלען זיך אָרגאַניזירען נאָך זייע־רע סימפּאַטהיען. עס זיינען דאָ מענשען, וועלכע גלויבען, אַז מיט זייער אריינטריט אין אַ פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָן פערקויפען זיי זייער פּערזענליכע פרייהייט, און יעדע פּארטיי־דיסציפּלין שרעקט זיי אָב. אנדערע גלויבען, אַז בלייבענדיג „מחוץ למחנה" וועלען זיי קאָנען דיענען פאר די אינטערעסען פון דער פּארטיי אין אַ בעסע־רען אופן, ווי ווען זיי וואָלטען זיך געפונען אינווענינ, אין דער פּארטיי גופא.

מיר דארפען אָבער ניט פערגעסען, אַז די דייטשע סאָציאַל דע־מאָקראַטיע האָט לכל הפחות אין די לעצטע צעהנדליגע יאָהרען, זייט מען האָט מבטל געווען דעם סאָציאַליסטען־געזעץ, געהאט די מעגליכקייט אריינצונעהמען צו זיך אלע עלעמענטען, וועלכע האָבען סימפּאַטיזירט מיט איהרע גרונדלאגען. זי האָט אויך איהר וועג געהאט צו טהאָן מעהר מיט דעם ווידערשטאַנד פון די אנדערע געזעלשאפטליכע קלאַסען ווי מיט פּאָליציי־ליכע שטערונגען. און דאָך איז זי נאָך ווייט פון דעם אידעאַלען צושטאַנד, וואו אָרגאַ־ניזאַציאָן און בעוועגונג זאָלען זיך פערשמעלצען צו א י י ן בעגריף.

ווען מיר געהען צו אונזער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן, מוזען מיר פעסטשטעלען, אַז דער מרחק צווישען אונזער אָ ר ג א נ י ־ ז א צ י אָ ן און דער ציוניסטישער ב ע ו ו ע ג ו נ ג איז נאָך בעדייטענד גרעסער ווי ביי די אנדערע פּאָליטישע פּארטייען. ביז איצט האָבען מיר אפילו קיינע ב'ערך'דיגע צאָהלען ניט, וועלכע זאָ־לען קאָנען דיענען אלס אסמכתא, כדי ארויסצוגעפינען די דיסטאַנץ צווישען אָרגאַניזאַציאָן און בעוועגונג.

סבות זיינען דא אונצעהליגע, וועלכע האבען געשטערט די ציוניסטישע ארגאניזאציאן אין איהר וואוקס, וועלכע האבען ניט צוגעלאזען, אז די ארגאניזאציאן זאל האלטען שריט מיט דער בעוועגונג. מיר שטעלען זיך אב נאר אויף דער הויפט סבה.

„אונזער גרעסטער שונא איז די געאגראפיע“. דיזער אפאריזם געהערט ניט מיר, איהם האט צום ערשטען מאל אויסגעשפראכען איינער פון אונזערע אקטיווע חברים אויף א ציוניסטען קאנגרעס. אין ווענינער ווערטער און אין קירצערער פארם וואלט קיינער ניט געקאנט אויסדריקען אזוי שארף אזא טיעפען און אמת'ען געדאנק.

ביי אלע פאליטישע פארטייען זיינען בעוועגונג, ארגאניזאציאן און ציעל לכל הפחות ג ע א ג ר א פ י ש פעראייניגט. דער אידעאל קאן זיין א וועלט אידעאל, אבער מען דיענט איהם אויף א בעשטימטען פלאץ. דארט איז דער שווערפונקט פון דער בע־וועגונג, דארט איז דער שווערפונקט פון דער ארגאניזאציאן און אויף דעם זעלבען פלאץ ערווארט מען אויך די פערווירקליכונג פון דעם אידעאל.

גאנץ אנדערס זעהט עס אבער אויס אין דער ציוניסטישער פארטיי. דער שווער־פונקט פון דער בעוועגונג איז דארט, וואו עס לעבען די הויפטמאסען פון אידישען פאלק, דאס הייסט אין מזרח־אייראפא. דער שווער־פונקט פון דער ארגאניזאציאן האט ג ע־מ ו ז ט פערלעגט ווערען נאך מערב־אייראפא, און דאס ציעל געפינט זיך ניט אין מזרח און ניט אין מערב פון אייראפא אויך ניט אין אמעריקא, וואו עס לעבט א גרויסער חלק פון דער אידי־שער מאסע, נאר אין אזיען. און ווען מען שוועבט ארום אין גע־דאנק צווישען בעוועגונג, ארגאניזאציאן און ציעל, מוז מען פיה־רען א שטענדיגע מלחמה מיט דער געאגראפיע, מען מוז גובר זיין גרויסע ענטפערנונגען ביז מען געפינט אויס א פשרה'דיגען רוהע־פונקט.

געאגראפיע איז אבער ניט נאר ענטפערנונג אין רוים. געאגרא־פיע בעדייטעט פיעל מעהר, געאגראפיע הייסט פערשיעדענע סביבות, פערשיעדענע לעבענס־פארמען, פערשיעדענע אויפפאסונגען און פער־

שיעדענע ארבייטס־ און אָרגאַניזאַציאָנס־מעטהאָדען. און דאָס אַלעס מוז בייגעקומען ווערען, ביז מען קומט צו א מעהר אָדער וועניגער איינהייטליכען סיסטעם, ביז מען געפינט ארויס די פּאַסענדע אָרגאַניזאַציאָנס־פאָרם.

פון די אנדערע מניעות ווילען מיר גאָר ניט ריידען, זיי ליעגען אויבען אויף. און יעדער פון אונז, וועלכער האָט צו טהאָן מיט אָרגאַניזאַציאָנס־פראגען, ווייס זיי און קען זיי.

מיר שטעלען פעסט דעם אָבשטאַנד צווישען אונזער אָרגאַניזאַציאָן און אונזער בעוועגונג פון איין זייט מיט בעדויערען, אָבער פון דער אנדער זייט — מיט צופריעדענהייט און פרייד. מיר בעדויערען דיעזע ערשיינונג, ווייל אין איהר דריקט זיך אויס דער גלות מיט אַלע זיינע שוועריגקייטען און ביטערקייטען, ווייל זי דערמאָהנט אונז שטענדיג, אז מיר זיינען געבונדען דורך א פּ ר ע מ ד ע אָבהענגיגקייט. אונזער ווילען איז געשמיעדעט און אונזער קראפט איז געבונדען. עס רייטען איבער אונז פרעמדע בעלי־בתים און א גרויסער חלק פון אונזער ענערגיע, פיעלייכט דער גרעסטער חלק, מוז פערוועגדעט ווערען אויף מנצח צו זיין דעם פרעמדען איינפלוס.

מיר רעדען אָבער פון דיזער ערשיינונג אויך מיט פרייד און צופריעדענהייט, ווייל זי לאָזט אונז קלאָר ערקענען, אז מיר זיינען ערשט ביים אָנפאנג פון אונזער אָרגאַניזאַטאָרישער טהעטיגקייט. עס ליעגט נאָך פאַר אונז אויסגעצויגען א ברייט ארבייטס־פעלד, עס איז נאָך דאָ גענוג פּלאַץ פאר אונצעהליגע אקערער און זעער.

אָבשאַפען אין גאַנצען דעם אָבשטאַנד צווישען אָרגאַניזאַציאָן און בעוועגונג וועט זיך אונז קיין מאָל ניט איינגעבען, וואָרים דאָס וואָלט הייסען א ר ו י ס ג ע ה ן פ ו ן ג ל ו ת אין ג ל ו ת ג ו פ א, אָבער מיר קאָנען זיך דערנעהנטערען צו דיזען אידעאַל. אומעדום, פון אַלע זייטען, פיהלען מיר, און גראָד איצט נאָך מעהר ווי פריהער, אז אונזער בעוועגונג וואַקסט פון טאָג צו טאָג. עס מעלדען זיך נייע כחות, פרישע, יונגע, ניט פערברויכטע כחות, עס קומען צו אונז א ו נ ז ע ר ע ב ע ס ט ע, די אידישע ג י י ס ־ ט י ג ע אריסטאָקראַטיע קעהרט זיך אום צו אונזערע פאָלקס־אי־

דעאלען. דאָס וואָס מען האָט נאָך נעכטען בעטראַכט אַלס א צו־היצטע פאַנטאַזיע בעהאַנדעלט מען היינט ווי אַן ערעלע און ערנסטע אויפגאַבע, דער חלום הערט אויף צו זיין א חלום, ער לייטערט זיך אויס און רוקט זיך נעהנטער צו דער ווירקליכקייט. פאַמעליך, פאַ־מעליך קומט אויף דער „הסכם המדינות“, יענער פּונקט פון אונזער ציוניסטישער פּראָגראַם, וועלכען פיעלע האָבען ניט גוט פערשטאַ־נען. די שטאַרקע און די מעכטיגע, די וואָרט־פיהרער אין דער אינטערנאַציאָנאַלער וועלט, הויבען אָן צו פערבינדען ארץ ישראל מיט דער צוקונפט פון אונזער פאָלק. דאָס איז א שפּאָגעל נייע ער־שיינונג אין אונזער געשיכטע, דאָס איז א פּראָדוקט פון דער ציוניס־טישער ארבייט, אָבער נאָך אין גרעסערען מאָס קאָן דאָס בעטראַכט ווערען ווי א רעזולטאַט פון דער ציוניסטישער בעוועגונג.

עס איז דעריבער אונזער וויכטיגסטע אויפגאַבע איצט, אין די־זען ערנסטען און פיעל בעדייטענדען מאָמענט, אויסצובויען און אויסצוגעשטאַלטען ווייטער אונזער אָרגאַניזאַציאָן. מיט יעדען טפח, וואָס ווערט פערקלענערט דער אָבשטאַנד צווישען אָר־גאַניזאַציאָן און בעוועגונג, מאַכען מיר א ריעזיגען שריט פאָר־ווערטס.

12 מערץ, 1915.

ווי געשיכטע ווערט געמאַכט

די אַלטע און די מיטעלאַלטערליכע געשיכטע וועט קיין מאָל ניט קאָנען דערגרייכען צו אַ מדרגה פון אַ שטרענגער וויסענשאַפט, ווי די געלעהרטע פערפאַסער זאָלען זיך ניט אָנשטרענגען אין זייערע אונטערזוכונגען, ווי זיי זאָלען ניט זיין עהרליך אין זייערע כונות. ווייל דער גאַנצער בנין בעשטעהט נאָר חלקים־ווייז פון ציעגעל שטיינער, וואָס די דורות אַליין האָבען אונז איבערגעלאָזען בירושה. צווישען איין חלק און דעם אַנדערען זיינען אָבער געבליבען נאָר גרויסע לעכער, און די לעכער מוזען אויסגעפילט ווערען מיט השערות. דאָ ארבייט שוין ניט מעהר דער געניטער בוימייסטער מיט אַ זיכערער האנד, דאָ שפּיעלט די הויפּט־ראָלע די איינ־ בילדונגס־קראַפט פון דעם מחבר.

מיר רעדען נאָך לעת עתה ניט פון דעם פערפּוטץ און פון דער אויסערער ארכיטעקטור, מיר האַלטען נאָך דערווייל ביי דעם רויהען בוי. פיעל היסטאָרישער מאַטעריאל איז בעגראָבען געוואָרען אונ־ טער די חורבות פון די צושטערטע מדינות און פעלקער. די כראָניק פון די געשעהעניסען איז געפיהרט געוואָרען ניט פּינקטליך און מיט גרויסע איבערהיפּונגען, און סוף כל סוף זיינען געבליבען נאָר שפּור־ רען, סימנים פון די פערשוואונדענע קולטורען און ציוויליזאַציאָנען. דער געשיכטס־שרייבער, דער היסטאָריקער איז מחמת דעם געווען געצוואונגען צו רעקאָנסטרואירען דאָס בילד פון דער פערגאַנגענהייט נאָך די ווינציגע אָנהאַלטס־פּונקטען, וואָס ער האָט געפונען. ער האָט ניט געהאַט פאַר זיך אַ שאָסירטען וועג אָדער גאָר אַן אייזענבאַהן, וואו די ריכטונג איז אַ בעשטימטע, ער האָט געהאַט פאַר זיך אַ מדבר אָדער אַ געדיכטען וואלד מיט איי־ ניגע סטאַציאָנען. דעם וועג צווישען איין סטאַציאָן און די אַנדערע האָט ער אַליין געמוזט זוכען, ער האָט זיך מיט זיין איינענעם חוש געמוזט דורכשניידען צו אַ בעשטימטען פּונקט. זיינען

טאקע די מייסטע פערקראַכען אָן א זייט, און אנדערע זיינען גאָר ניט ארויסגעקראָכען.

ערשט מיט דער עפּאָכע פון די אויסגראָבונגען בעגינט אויך א נייע תקופה אין דער היסטאָרישער וויסענשאפט. מיט די הירֶאָגלי־פען שטעהט אויף מצרים, און מיט די קיילשריפטען — אשור און בבל תחית המתים, און מיט יעדער נייער ענטדעקונג דערוויסען מיר זיך ערשט, ווי ווייט מיר האָבען געטאַפּט אין דונקעל, ווי ווייט מיר זיינען אויך איצט ווייט פון דער ריכטיגער בעלייכטונג פון דער מענשליכער פערגאנגענהייט. מיר האָבען נאָך ניט קיין זון, וועלכע זאָל בעלייכטען דעם היסטאָרישען נעכטען, מיר האָבען אין בעסטען פאַל נאָר איינצעלנע שטראהלען, וועלכע ברעכען דורך בליטץ־ארטיג די דונקעלהייט פון די אמאָליגע דורות.

וואָלט מען דאָך מיינען, אז דאָס אלעס האָט א שייכות גאָר צו די אַלטע, גרויע צייטען. אָבער די נייע געשיכטע שטעלט שוין פאָר א ריכטיגע פאָטאָגראפיע פון לעבען, אז לכל הפּחות די נאקעטע פאקּ־טען, די טרוקענע געשעהעניסען זיינען אין איהר רעגיסטרירט גענוי און פּינקטליך, און מיר קאָנען זיך אָהן שום חשד פערלאָזען אויף אלעס, וואָס ווערט אונז דערצעהלט. דאָס וואָלט אָבער געווען א גרויסער טעות. אונזער אלטע געשיכטע האָט געליטען, ווייל ס'איז געווען צו ו ו ע נ י ג בוי מאַטעריאַל, און אונזער נייע גע־שיכטע ליידט דערפון, וואָס מיר האָבען צ ו פ י ע ל מאַטעריאַל. מיר האָבען שוין צופיעל שטיינער, צופיעל ציעגעל, מען קאָן זיי ניט אַלע פערווענדען, וואָרים עס וואָלט ארויסגעקומען א וואָלקען־קראַ־צער, דער טהורם פון בבל. מוז מען דאָך אויסקלייבען גאָר א חלק פון דעם אָנגעזאַמעלטען מאַטעריאַל. דאָס אויסקלייבען, די ברירה העננגט אָבער אָב פון דעם געשמאַק פון דעם בוימייסטער.

און מיר זעהען טאַקע דעריבער, אז די פערשיעדענע ווערק פון די נייע תקופות זיינען ווייט איינע פון די אנדערע ניט וועניגער ווי די היסטאָרישע ווערק, וועלכע בעהאנדלען די אַלטע תקופות, ניט נאָר אין דער בעלייכטונג, ניט נאָר אין דער פארבונג פון די פאקטען, נאָר אויך אין דער מיטטיילונג גופא פון די פאקטען. וואָס איינער האלט פאר וויכטיג, האלט דער אנדערער פאר א טפל, וואָס

איינער בענוצט אַלס אַ פונדאַמענט, אַלס אַ ווינקעלשטיין, פֿער־ברויכט דער אַנדערער אַלס עטוואָס אונבעדייטענדעס, אָדער ער וואַרפֿט דאָס אין גאַנצען אַרויס. וועגען די רעפאָרם־בעוועגונג, וועגען די רענעסאַנס עפּאָכע, וועלכע שטעלט פֿאָר דעם אבשלוס פֿון דעם מיטעלאַלטער און די הקדמה פֿון דער נייער צייט, איז שווער צו געפֿינען צוויי ווערק, וועלכע זאָלען בענוצען אַ גלייכען מאַס־שטאַב ביי דער אבשעצונג פֿון די פֿאַקטען. נעהמען מיר דעם דרייסיג־יאָהריגען קריעג, אָדער די נאַפּאָלעאָנישע מלחמות, איז וואָס מעהר מען לעזט וועגען זיי, קאָן מען ווערען אַלץ מעהר מטושטש. דער בעסטער סימן, ווי ווייט מיר האָבען נאָך ניט קיינע שטרענג וויסענ־שאַפֿטליכע מעטהאָדען פֿאַר די בעשרייבונג און די ערקלערונג פֿון אונזער פֿערגאַנגענהייט.

דער בערידהמטער פֿילאָזאָף צעלער האָט דאָקומענ־טאַרישע בעוויזען אין זיינע פֿאַרלעזונגען איבער היסטאָ־רישער קריטיק, אַז זאָגאַר אין דער געשיכטע פֿון דעם פֿראַנ־צויזיש דייטשען קריעג פֿון יאָהר 1871 זיינען דאָ אונצעהליגע פֿעל־שונגען. עס האָבען זיך אין איהר אריינגע'גנב'עט פֿאַקטען „ניט געשטויגען און ניט געפֿלויגען“. עס געהט אזוי ווייט, אַז אין אַ שטעדטיל אין פּרייסען האָט מען געשטעלט אַ דענקמאָל אַ גענעראַל אַ גבור פֿאַר די העלדענטהאַטען, וואָס ער האָט בעוויזען אין אַ בעשטימטער שלאַכט. ערשט נאָך פֿיעל יאָהרען שטעלט זיך אַרויס, אַז דער בעטרעפֿענדער גענעראַל האָט אין דער בעטרעפֿענדער שלאַכט ניט געקאָנט האָבען קיין חלק, ווארום ער האָט זיך אין איהר גאָר ניט בעטייליגט: ער איז אין דער צייט, ווען די שלאַכט איז פֿאָרגעקומען, געלעגען אין היץ פֿיעבער.

אָבער אחרי כל אלה איז דאָס ניט קיין אידישע דאגה. זאָלען די געלעהרטע און מאָדערנע היסטאָריקער זוכען מיטלען ווי צובע־וואָרענען די געגענוואַרט, זי זאָל ניט האָבען דעם זעלבען פּסק, ווי די פֿערגאַנגענהייט, ווען עס וועט קומען די צייט, אַז מען זאָל זי בעשרייבען.

פֿאַר אונז זיינען געגנוג אונזערע אייגענע דאגות. אין דעם פּרט ברויכען מיר ניט צו מאַכען הלואות. אונז מוז אָבער אינטערעסירען אונזער אייגענער חלק אין דער נייער געשיכטע, וועלכע ווערט פֿאַר

אונזערע אויגן געשריבען מיט פייער און בלוט. מיר זיינען מ ח ו י ב אליין צו זאמלען מאטעריאל, כדי עס זאלען גאכהער ניט קומען קיין פרעמדע און זאלען אונז ניט אנמאכען נייע צרות.

און דעריבער וויל איך אילוסטרירען דורך א פאר ביישפיעלען ווי ווייט מען מוז זיין פארזיכטיג ביי דער זאמלונג פון מאטעריאל, וועלכער איז קודם כל נוגע אונז אליין.

צום ביישפיעל קומט א קארעספאנדענט און גיט אונז איבער א בילד פון די שטימונגען, וועלכע הערשען אין דער אידישער בע־פעלקערונג אין א געוויסער שטאדט, וועלכע איז איבערגעגאנגען פון איין רשות אין אן אנדער רשות. עס איז פיעלייכט אינטערע־סאנט, אבער ניט אלעס, וואס איז אינטערעסאנט, מוז גלייך אי־בערגעגעבען ווערען אין די צייטונגען, בפרט נאך ווען די אידישע שטעדט ווערען ארומגעשליידערט ווי אין כף־הקלע, פון איין הער־שער צום אנדערען. צווייטענס, קענען אזעלכע בילדער בשום אופן ניט דיענען אלס היסטארישער מאטעריאל, ווייל פון איטליכער שורה רעדט צו אונז די ש ט י מ ו נ ג פ ו ן ד ע ם ש ר י י־ב ע ר, ווייל עס קאן זיין, אז בשעת א טייל פון דער בעפעלקע־רונג האט זיך געפרעהט מיט דעם נייעם בעל־הבית, האט דער אנ־דערער טהייל געשטיקט אין זיך זיין טיעפען טרויער. טויזענדע האבען זיך דערמאהנט, אז זיי זיינען עקאנאמיש גאנץ רואינירט געווארען, זיי זיינען געווען פערבונדען אין זייער מסחר מיט שטעדט און פראווינצען, פון וועלכע זיי זיינען איצט מיט איין מאל אבגעשניטען געווארען. ווייל מען יא אורטיילען איבער שטי־מונגען פון א גאנצער בעפעלקערונג, מוז מען אויפזוכען א גאנצע מאסע פון איינצעלנע פערזאנען, אויספרעגען זיי זעהר אינטים, ווי א גוטער פריינד פרעגט, איבער זייערע פערבארגענע עמפפינדונ־גען. מען טאר ניט נעהמען קאפע־הייזער שטימונגען און אורטיילען נאך זיי איבער די אלגעמיינע שטימונג פון א גאנצער בעפעל־קערונג.

איך האב ניט אנגערופען דעם נאמען פון דעם שרייבער, אויך ניט דעם נאמען פון דער שטאדט, ווארום מיר האבען דא ניט צו טהאן מיט אן איינצעל־ערשיינונג. היינט ווערט נכשל איין קארעספאנדענט און מארגען אן אנדערער. אפילו די „מלחמה־בריעף" האבען אויך גע־

מוזט געדרוקט ווערען מיט גרעסערער פּאָרזיכטיגקייט. מען מוז זיך היטען פאר א געדרוקט וואָרט, וועלכעס גיט איבער פּאַקטען, ווען די פּאַקטען זיינען ניט גאַנץ אומשול־דיג פון איין זייט און ניט קאָנטראָלירבאר פון דער אַנדער זייט.

נאָך איין ביישפּיעל, צו וועלכען מיר וואָלטען זיך ניט געוואָלט אומקעהרען, ווייל מען האָט שוין גענוג גערעדט וועגען איהם. דאָך קען איך זיך פון איהם ניט אָבזאָגען.

דאָס מאָל האַנדעלט עס זיך ניט מכח א פאכמאן א קאָרעספּאָנ־דענט, וועלכער איז אָפּטמאָל געצוואונגען דורך זיין בערוף צו אי־בערכאפּען אביסעל די מאָס. דאָס מאָל האַנדעלט עס זיך מכח אַן אונפּערצייהליכע אונפּאַרזיכטיגקייט, וואָס האָט בעגאַנגען אייגער פון אונזערע ערנסטע שריפטשטעלער, וועלכער האָט מיט בעריכט־ערשטאַטונג גאָר ניט צו טהאָן. איך רעד דאָ וועגען דעם אראבישען איבערפאל אין די אידישע קאָלאָניען אין ארץ־ישראל.

שטעלט אייך פאָר. נאָך דער מלחמה וועט קומען א אידישער היסטאָריקער און וועט וועלען געבען אונז א בילד פון דעם, וואָס דער נייער ישוב האָט דורכגעמאַכט אין דער מלחמה צייט. ער גע־פינט פאר זיך א קינות־בעריכט פון אַן ערנסטען מאַן, פון א פּאָ־פּולערען מאַן און א כשר'ן עדות לכל הדעות. ער געפינט פאר זיך א גענויע בעשרייבונג פון אַן אראבישען איבערפאל, פערפאסט אין איוב־סטיל, און נאָך מיט א צוגאָב: אהא, איך האָב שוין דאָס פרי־הער פאָראויסגעזאָגט, וואָרים איך בין געזעסען אין א האָטעל אין חיפה, איז געגאַנגען פארביי אַן אראבער און האָט עפּעס געמור־מעלט. האָב איך געפרעגט, וואָס מורמעלט דער אראבער, האָט מען מיר פערטייטשט, דער אראבער זאָגט: נישקשה זאָלען זיי בויען, מיר וועלען זיך מיט זיי אָברעכענען.

ווען א איד פרעגט, וואָס זאָגט דער ערל, און מען פערטייטשט איהם, זאָל ער זיך קיין מאָל דערויף ניט פערלאָזען וואָרים זעהר אָפט וויים דער פערטייטשטער אויך ניט וואָס דער ערל האָט גע־זאָגט. נאָר דאָס איז א קלייניגקייט. וויכטיגער איז די בעשריי־בונג פון א געשעהעניש „ניט געשטויגען און ניט געפלויגען".

מילא, ווען די גמרא זאָגט, אַז איוב האָט גאָר ניט געלעבט, און די גאַנצע מעשה איז מעהר ניט ווי אַ משל — פערלירען מיר דערביי גאָרנישט. דער ספר איוב איז פיעל וויכטיגער אַלס איוב די פּערזאָן. אפשר איז דאָס נאָך אַ געווינס: קיינער האָט ניט געליטען, קיינער האָט זיך ניט געקראַצט, קינדער זיינען ניט געשטאָרבען, אפילו די עזעל זיינען גאַנץ געבליבען, און אין סך הכל — אַזאַ פּראַכטווערק, אַזאַ געטליכער ספר.

וואָס האָבען מיר אָבער פון אַן אראבער איבערפאַל אין איוב סטיל, ווען ער איז נאָר אַ משל? שרעקעניש און הארצוועהטאָג פאַר טויזענדע און טויזענדע, ווערמענס דופּק קלאַפּט אין איינעם מיט דעם דופק פון דעם נייעם ישוב אין ארץ ישראל, און אַלס אַ צוגאָב — אַ שטרויכלונג פאַר דעם קינפטיגען היסטאָריקער.

די שורה פון עהנליכע ביישפּיעלען האָט געקענט אויסגעצויגען ווערען ווייט אין די לענג. איך גלויב אָבער, אַז דורך דיזע פּאָר ביישפּיעלען קען קלאָר ווערען, ווי וויכטיג עס איז אומצוגעהן פאַר־זיכטיג מיט דער זאמלונג פון מאטעריאל פון דער איצטיגער מלחמה.

פאַר די פערגאַנגענהייט קען מען אונז ניט שטראָפען. פאַר די געגענוואַרט טראָגען מיר אליין די אחריות.

17 מערץ, 1915.

ירושלים און בית־אל.

פון אלע זייטען לאָזען זיך הערען טענות: מיר ציוניסטען זיינען עגאָאיסטען, מיר געפינען זיך אין אן ענגען קרייז, אין וועל־כען מיר האָבען זיך ארומגעצוימט, און גלויבען, אז די גאנצע אי־דישע וועלט איז בעשאפען געוואָרען נאָר צוליעב אונז, כדי אונז צו בעדיענען. דער נייער ישוב איז ביי אונז עפּעס ווי א מין בן־יחיד'ל, א ציטעריג קינד, און אלץ, אלץ וואָלטען מיר וועלען איהם אָבגעבען, אונזער אויפמערקזאמקייט, אונזער מיטגעפיהל, אונזערע סימ־פּאטהיען, אונזער רחמנות, אונזער ענערגיע, אונזער פערמעגען. מיר האָבען צוליעב דעם נייעם ישוב כמעט ווי פערגעסען די גרויסע אידישע וועלט, מיר זיינען מקריב די אינטערעסען פון די מיליאָנען צוזייטע און צושפּרייטע, געדריקטע און פערפאָלגטע, צוליעב דעם הייפעלע אין ארץ ישראל. פּאסירט עפּעס דעם נייעם ישוב, מאכען מיר א רעש, און מיר זיינען טויב פאר דעם גלות, פאר זיינע צרות און קאטאסטראָפען.

די טענות קומען פון דער געגנערישער זייט. די געגנער פון ציוניזם האָבען מיט אמאָל דערזעהן, וואָס פאר א וויכטיגען פּלאַץ ארץ ישראל פערנעהמט נאָך אויך אין יצ׳ט אין אידישען לעבען, מיט וואָס פאר א ליעבע און צערטליכקייט א איד רעאגירט אויף די פּאסירונגען אין „הייליגען לאנד“, מיט וואָס פאר אן אָפּפער־וויליגקייט ער איז מוכן ומזומן צו טהיילען זיך מיט זיין שטיקעל ברויט מיט די אידישע פּיאָנערען, וועלכע זיינען געגאנגען „צו מאכען א וועג אין דער וויסטעניש“ פאר דעם „קומענדען“, פאר דעם „אויסגעלייזטען“. דאָס האָבען זיי מיט אמאָל דערזעהן, די געג־נער פון ציוניזם, ניט נאָר דערזעהן, זיי האָבען דאָס דערפיהלט — און זיי האָבען די ערשיינונג ניט פערשטאנען, זיי האָבען זי ניט תופס געווען. זיי האָבען אין זייער נאאיוויטעט געגלויבט, אז די לעבעדיגע פערבינדונג צווישען די אידען און ארץ ישראל איז לאנג

צוריסען, דער היסטאָרישער צוזאַמענהאַנג לאַנג אָבגעהאַקט. ניט אומזיסט האָבען זיי דאָך אויסגעמעקט אפילו אין די תפלות אַלע שטעלען, וועלכע האָבען אַ שייכות צו ציון און ירושלים און וועלכע קאָנען נאָך וועקען האָפנונגען און ערוואַרטונגען. ניט אומזיסט האָבען זיי דאָך געגרינדעט פּריסטער־שולען, כדי פּאָרצובערייטען כהנים, וועלכע זאָלען משפיע זיין אויף דעם יונגען דור נאָך דעם גייסט פון דער אַסימילאַציאָן. און די כהנים זיינען באמת געווען טרייע דינער, זיי האָבען פיין געדוכנ׳ט, זיי האָבען אָנגעווענדעט אַלע זייערע כחות, זייער גאַנצע אָרימע געלעהרטקייט, אום צו שאַפען אַ מחיצה צווישען דער אידישער פערגאַנגענהייט און דער אידישער צוקונפט. ווי טרייע דינער זיינען זיי אין זייער קאַמפּף געגען ציון און ירושלים געגאַנגען נאָך ווייטער פון זייערע בעלי־בתים. כדי אָבצוטויטען די נאַציאָנאַלע צוקונפט, האָבען זיי זיך גענומען אויך צו דער פערגאַנגענהייט, ארויסגעצויגען פון איהר די גאַנצע קדושה, געמאַכט זי צו קליין־געלד.

מיר רופען זיי אָן כהנים און ניט „פאַלשע נביאים", ווייל מיט דער נבואה, אפילו מיט דער פאַלשער, האָבען זיי ניט וואָס צו טהאָן, וואָרים זיי האָבען פערוואַנדעלט דאָס גאַנצע יודענטהום אין אַ ט ע מ פּ ע ל ־ י ו ד ע נ ט ה ו ם, און אין טעמפּעל האָט דער ק ו ל ט ו ס געהערשט אַנשטאָט דעם ג י י ס ט. דאָס יודענטהום האָט אויפגעהערט צו זיין אַ גזאַמט־בעגריף פון אַל־דיעזעס, וואָס דאָס אידישע פאָלק האָט געשאַפען אויף דעם וועג פון זיין לאַנגער געשיכטע. מען האָט פון גאַנצען יודענטהום אויסגעבאַקען אַ מין פ א ר ע ו ו ע טהעאָלאָגיש־סינאַגאָגאַליש־פילאָזאָפישע לעהרע, בלוט־אָרים און בלייך, אָהן קראַפט און שטאַר־קייט, אַ גלות־געבורט, אַ נעביך־פּראָדוקט.

עס חזר׳ט זיך איבער די אַלטע געשיכטע. עס פאַלען אָב חלקים פון אידישען פאָלקס־קערפּער. דער אָבגעפאַלענער חלק וויל שאַפען פאַר זיך אַ זעלבסטשטענדיגע צוקונפט, ניט אין צוזאַמענ־האַנג מיט דעם שותפות׳דיגען עבר פון גאַנצען פאָלק. ווי קאָן מען אָבער מבטל זיין די השפּעה פון דעם עבר? הויך און שטאָלץ שטעהט דאָך ירושלים, די פון בערג אומקראַנצטע, פון גאָט גע־

בענשטע שטאָדט, און אלע אויגען זיינען געריכטעט צו איהר, און אלע תפלות פעראייניגען זיך אין איין ברענפונקט, אין דעם בית המקדש. און כל זמן ירושלים און ציון זיינען ניט אויסגעמעקט, כל זמן זיי רופען ארויס בענקעניש און זעהנזוכט, כל זמן זיי בעפרוכטען דעם דענקער, בעגייסטערען דעם דיכטער און בעפליעגעלען דעם קעמפפער, בעשטעהט נאָך אימער די סכנה, אז דער חלק וועט זיך צוציהען צום גאנצען. שטעלט מען אוועק גאָלדענע קעלבער אין ב י ת - א ל און אין דן, און מען הויבט אָן צו פרעדיגען: דאָס איז דער גאָט, וועלכער האָט דיך ארויסגעצויגען פון מצרים. וואָצו זאָלסט דו זיך מטריח זיין, וואָצו עולה-רגל זיין, ווען דיין גאָט איז דיר אזוי נאָהענט. און וואו עס איז דאָ א גאָלדענעס קאלב, געפינען זיך שטענדיג כהנים, וואָס טאנצען ארום איהם, בוקען זיך און פאַלען כורעים.

די גאָלדענע קעלבער — דאָס זיינען די בליטץ-אָבלייטער פון דעם נאציאָנאַלען געדאנק. מיט דעם גלאנץ פון גאָלד און א פערגאָלדעטען עולם-הזה בעמיהט מען זיך נאָך עד היום צו פערדונקלען אונזער נאציאָנאַלע אידעע. די געגנערשאפט צווישען ב י ת - א ל און ירושלים איז נאָך עד היום אזוי שארף און העפטיג ווי אין די אַלטע צייטען.

עס איז מעהר ניט ווי נאאיוו צו בעהויפטען, אז מיר ציונים-טען האָבען ארויסגערופען די סימפאטהיען פאַר ארץ ישראל. איך געדענק נאָך ביי אונז אין שטעדטיל פלעגען די עם-הארצים זיין אין כעס אויפ'ן לוח, ווען עס פלעגט צופיעל רעגענען. מעהר שכל שטעקט אויך ניט אין דער בעהויפטונג, אז די ציוניסטען מ א כ ע ן די שטימונגען. ווען וועלען שוין אונזערע געגנער קליגער ווערען און בעגרייפען דעם אלף בית פון דער פאָלקס-פסיכאָלאָגיע, ווען וועלען זיי שוין פערשטעהן, אז דער ציוניזם איז מעהר ניט ווי די פ אָ ר מ ו ל י ר ו נ ג פון א פסיחישען פראָצעס, וואָס געהט פאָר אין די טיעפענישען פון דער אידישער נשמה. ווען וועלען זיי איינזעהן, אז זייערע גאָלדענע קעלבער מיט די כהנים אין איינעם זיינען געבליבען מאכטלאָז אין קאמפף מיט דעם לעבעדיגען גייסט. און ווען זיי וועלען דאָס אלעס פערשטעהן, וועלען זיי אויפהערען צו

זיין אין כעס, זיי וועלען אליין דערהערען אין דיעזער ערשיינונג א ווארנענדע שטימע און וועלען דורכקוקען זייערע אייגענע חשבונות. פיעלעס וועלען זיי מוזען אויסמעקען און פיעלעס ניי ארייננשרייבען.

אבער אויך די צווייטע העלפט פון דער בעשולדיגונג איז גרונד־פאלש. די ציוניסטען און די ציוניסטישע ארגאניזאציאן האבען בשום אופן ניט געצייגט וועניגער אינטערעס פאר אונזערע ברידער אין די מלחמה לענדער, ווי די ניט־ציוניסטען. אדרבא, די ציוניסטען האבען זיך אלס ערשטע אבגערופען אויף דעם נויט־שריי אין דער גאנצער וועלט, און אין פיעלע, פיעלע ערטער זיינען זיי געוועזען די א י נ צ י ג ע, וועלכע האבען אויפגעקלערט און געוועקט דעם גרויסען אידישען עולם. און עס האט גאר ניט געקאנט זיין אנדערש, און די ציוניסטען פערדיענען גאר ניט צו־ליעב דעם בעזונדערע קאמפלימענטען. זיי האבען נאר געטהאן זייער חוב.

עס איז נאך ניט געקומען די צייט מען זאל שוין ר ע ־ ט ר א ס פ ע ק ט י ו ו בעלייכטען, ווי און אין וועלכען אופן די אידישע וועלט האט רעאגירט אויף די לעצטע עלעמענטארע גע־שעהענישען. נאך זיינען צו פריש די וואונדען, נאך האט זיך ניט געלעגט דער שטורם. אלעס דרעהט זיך נאך אין ווירבעל־ווינד, און דער מארגען איז נאך צו אונזיכער. אבער אויך אין רעכטען מיטען שטורם האט מען געקאנט פיהלען, אז מיר ערלעבען אויך עטוואס, וואס איז שעהן און ערהאבען, טייער און הייליג, עטוואס, וואס געהערט ניט צו די טאג־פאסירונגען, עטוואס, וואס וועט איינגעשריבען ווערען אין אונזער געשיכטע. דאס איז: ווי די אידישע וועלט האט רעאגירט אויף דעם דורך דער מלחמה געשאפענעם שרעקליכען צושטאנד אין ארץ ישראל.

19 מערץ, 1915.

לעבעדיגע מתים

מיר זיינען דאָ ו ייט פון דער גרויסער אידישער וועלט, וואו עס געהט איצט דורך דער שרעקליכער שטורם און לאָזט איבער הינטער זיך פערוויסטונג. מיר לייענען די בעריכטען, וועלכע קומען פון יענער זייט ים, און מיר מוזען מ ש ע ר זיין דעם חורבן, מיר מוזען אָנשטרענגען אונזער כח הדמיון, אום צו בעקומען א פ אָ ר ש ט ע ל ו נ ג פון דער צושטערונג, וועלכע ווערט געשילדערט פון די בעריכט־ערשטאַטער. די השערה און דער כח הדמיון אונ־זערער מוזען זיך אָבער איבערטראָגען טויזענדע פון מיילען, כדי צו דערגרייכען דעם פונקט, וואו זיי שטעלען זיך אָב און הויבען אָן צו ווירקען. מיר מוזען אין אונזערע געדאנקען מאכען ווייטע, ווייטע נסיעות, איידער מיר קומען צו אונזערע ברידער, איידער מיר דערהערען זייערע זיפצען — אין דער פאָרשטעלונג לכל הפחות, און געדאנקען ווערען אויך פערמאטערט פון ווייטע נסיעות, און גאָר אָפטמאָל ווערען זיי ווידערשפעניג, און גאָר אָפט־מאָל פיהרען זיי ניט אויס זייער שליחות און קעהרען זיך אום פון האלב וועג צוריק.

עס זיצט ביי מיר א פריינד. אָט דאָ גאָר ניט לאנג איז ער געקומען דירעקט פון „יענע מקומות". איך בעט איהם, ער זאָל מיר דערצעהלען, אלעס דערצעהלען, וואָס ער האָט געזעהן און וואָס ער האָט געהערט. איך פיהל אז איך בין ניט יוצא, איך דערפיל ניט מיין חוב. עפּעס הער איך שטענדיג א קול פון מוסר, אַן אינוועניגען קול, עפּעס איז עמיצער מיט מיר ניט צופריעדען. איך ווער עפּעס געפלאגט. איך בעט איהם, מיין פריינד, ער זאָל מיר אלעס דערצעהלען. אפשר וועט ער דורך זיינע דערצעהלונגען מיך א ביסעל בערוהיגען. דאָס הייסט איך וועל ווערען אדרבא אונרוהיגער, מיינע מחשבות וועלען ווערען ברענענדער, מיינע גע־פיהלען שארפער און איך אליין וועל זיך צוציהען מיט מיין נשמה

נעהנטער צום חורבן. איך וויל דעם חורבן האָבן געגענוווערטיג. דאָ פאַר מיינע אויגען. איך קען זיך ניט בערוהיגען כל זמן איך בין רוהיג. איך זוך דעם שטורם, זאָל ער זיך אויפהויבען אין מיר, זאָל ער מיך טרייבען און שליידערען. איך וויל ניט זיין מעהר קיין פערברעכער, איך וויל ניט שלאָפען אין ווייכען בעט און אויפ־שטעהן יעדען טאָג, גלייך ווי די וועלט פיהרט זיך נאָך דעם אַלטען מנהג, גלייך ווי גאַרנישט איז געשעהען, און אָנטהאָן מיינע שעהן אויסגעפּרעסטע קליידער, מאכען מיין שפּאַציער־גאַנג און געניסען מיט געוועהנליכער הנאה מיינע סעודות. איך פיהל, אז ווען דער שטורם וואָלט מיך אַ פּאַק געטהאָן און איך וואָלט אָנגעהויבען אָב־צוריכטען גלות גלות אין אַ גלות, וואָלט איך זיך אפשר עטוואָס בערוהיגט, דער אינווענינסטער קול וואָלט אפשר מיך אויפגעהערט צו מוסר'ען. איך בין צוזאַמען מיט מיינע, איך בין דאָרט, וואו איך געהער, איך דרעה זיך ווי אַ זעמדעל אין ווירבעל־שטורם, איך בין אונטערוואָרפען דעם גורל פון מיינע ברידער.

און איך בעט דעם פריינד, ער זאָל מיר אַלעס דערצעהלען. אפשר וועט דאָס לעבעדיג וואָרט מיך אויפוועקען, אויפמונטערען, וואָרים איך פיהל, עפּעס איז אין מיר ניט כשורה, עפּעס איז אין מיר איינגעשלאָפען.

און דער פריינד דערצעהלט מיר. פּשוט און איינפאַך מיט גאַנץ פּשוט'ע ווערטער: אַלץ וואָס איהר האָט געלייענט איז אמת. וואָלט איינער פון אונז אפשר וועלען אמאָל מגזם זיין — קען ער ניט. וואָרים מיר לעבען אין אַ צייט, ווען די פּראָזא שטייגט איבער די דיכטונג און דער אמת איבערטרעפט די גוזמא. די ווירקליכקייט האָט דערגרייכט איהר אייגענעם סוף, ווייטער האָט זי ניט וואוהין צו געהן. בקיצור, אַלץ וואָס איהר האָט געלייענט איז אמת, נאָר ניט דעם גאַנצען אמת האָט איהר גע־לייענט. עס זיינען דאָ זאכען, וועגען וועלכע מען שרייבט ניט, מען האָט מורא, מען זאָל דאָס ניט האַלטען פאַר אַ גוזמא. אַלע ידיעות, וואָס קומען צו אייך אָן, זיינען פון ערטער, וואוהין מען קאָן צוגעהן. עס זיינען אָבער דאָ פערוואָרפענע ווינקלען, און אין די שטעדטלעך זיינען דאָ חרוב'דיגע, האַלב צושאָסענע, האַלב

פערברענטע הייזלעך, און אין די הייזלעך ליגנען „לעבעדיגע מתים". זיי ליגנען ווי מצבות אויף זייערע אייגענע קברים. פרומע אידען, געוועזענע בעלי בתים. היינט ריהרען זיי זיך ניט. זיי ווילען ניט, מען זאָל אויף זיי רחמנות האָבען, זיי שטויסען אָב פון זיך יעדע ערבארמונג. טרעפט זיך, עס קומען צו זיי, צו די האלבע מתים, ברידער פון אנדערע שטעדט, געשיקט פון א הילפס־קאָמי־טעט, און זיי ברענגען מיט זיך קליידער און נאהרונג. נעהמען זיי ניט אָן די קליידער. זיי טענה'ן: מיט קליידער קאָן מען ניט פערדעקען די חרפה פון דעם פערלאָרענעם כבוד פון די טעכטער. נעהמען זיי ניט אָן די נאהרונג. זיי טענה'ן: מיט נאהרונג קאָן מען ניט גאנץ מאכען א צובראָכענע נשמה. זיי טענה'ן — דאָס שטימט ניט. זיי טענה'ן גאָר ניט, נאָר פון די האלב פערלאָשענע אויגען געהען נאָך ארויס א פּאָר בליקען, וואָס האָבען נאָך א שטיקעל שייכות צו דער וועלט, און די מאַטע בליקען דריקען אויס די שטומע טענה. זיי זאָגען, עס איז געקומען דער ק ץ, און דעם ק ץ טאָר מען ניט דוחה זיין, מען טאָר איהם ניט אָבשטויסען פון זיך.

דער יאוש האָט געפּאקט די פערשטויסענע און פערוואָגעלטע. דער יאוש האָט געבויט א נעסט אויף דעם אידישען חורבן. דער יאוש הערשט איצט אין דער אידישער וועלט. דאָס לעבען האָט אָנגעוואָרען זיין ווערטה, עס האָט זיך אויסגעוועבט זיין טעם, עס איז געבליבען מעהר ניט ווי א שאָטען פון דאזיין, א זכר לחורבן. טאָמער איז נאָך געבליבען וואו ניט וואו א שטיקעלע קדושה, זיינען געקומען די ערלים און האָבען דאָס אויך מטמא געווען. און עס וואלגערען זיך ארום חרוב'דיגע נפשות, זיי זיינען „לאחר יאוש" און שעהמען זיך צו קוקען אויף גאָט'ס וועלט און אויף זיך אליין. אזעלכע ערטער זיינען דאָ איצט לרוב מיט טויזענדע פון אונשול־דיגע און אונזיניגע קרבנות. נאָר קיינער רעדט ניט מעהר פון זיי, אויך די אנדערע האָבען זיך מ י א ש געווען פון זיי.

דאָס זיינען אין קורצען די נייעס, וועלכע דער פריינד האָט מיר דערצעהלט. און מערקווירדיג — דער פריינד האָט זיך ניט אויפגערעגט, קיין סימן פון ציטערען איז ניט געווען אין זיין

שטימע, קיין זכר ניט פון א זעעלישער ערשיטערונג. און מערק־ווירדיג — אויך אויף מיר האבען די ערצעהלונגען קיין טיעפען איינדרוק ניט געמאכט, זיי האבען אין מיר קיינע נייע געפיהלען ניט ארויסגערופען, ניט קיין רחמנות פאר די קרבנות, ניט קיין נקמה־דורשט פאר די ווילדע צושטערער. אין געגענטהייל, איך האב עפעס געשפירט, אז מיין כעס און מיין פראטעסט־כח ווערען אלץ שוואכער, דער הימעל ווערט בעדעקט מיט נאך א בלייענעם וואלקען, די אטמאספערע ווערט דריקענדער, און אלע געפיהלען ווערען אזוי טומפ, אזוי פגימה׳דיג, און מען קאן מיט זיי מעהר ניט דורכשניידען דעם מרחק. דער כח הדמיון האט פערלארען זיינע פליגלען און ער זינקט צו דער ערד ווי א בלייענער פויגעל. איך קאן זיך מעהר ניט פארשטעלען, וואס געהט דארט איצט פאר, ווארים איך בין גאר שוואך תופס דאס וואס איז שוין פאר־געקומען. איך קאן זיך ניט אריבערטראגען צו דער צוקונפט און מאכען מיר א בילד, ווי זי וועט אויסזעהן, ווארים עס שווינ־דעלט מיר פון דער געגענווארט.

דאס איז דער יאוש, וועלכער גיט זיך איבער אויך צו אונז פון יענער זייט ים. מיר פיהלען, מיר האבען ניט צו וועמען צו טענה׳ן. די וועלט איז פערנומען, זי האט אנדערע דאגות, נעהנ־טערע אינטערעסען. אויפמערקזאמקייט איז א טהייערער ארטי־קעל, און מען פערשענקט זי די בילכערע, וואו עס איז נאך דא א שטיקעל קרובות׳שאפט. מיר ווערען גערעכענט צו די ווייטע. מיר אליין זיינען אבער צו שוואך און צו אונארגאניזירט. מיר שטרענגען זיך אן צו געבען הילפע, אבער עס פעהלט אונז דער שוואונג, ניטא די קראפט פון בטחון און האפנונג.

מען העלפט דעם בעלגיער, דעם פאלאק, דעם סערב. זיי וועלען זיך אומקעהרען צו זייער אקער, צו זייער פעלד, זיי וועלען בלייבען ביי זיך אין דער היים, ווער עס זאל ניט הערשען איבער זיי. וואוהין וועלען זיך אומקעהרען, אדער וואוהין וועלען זיך קעהרען אונזערע עלענדע און געפייניגטע? וואו וועלען זיי בלייבען היינט, און וואס וועט זיי ברענגען דער מארגען?

האבען מיר דען גע׳דאגה׳ט פאר א מארגען? איז דען אונזער

גאנצע פּאָליטיק ניט געווען צוגעשניטען פאר א רגע, פון האַנד אין מויל, מיט פּערספּעקטיוועז ברייט ווי א פינגער און לאַנג ווי א טפח? און טאָמער זיינען געקומען מענשען מיט ווייטע פּערספּעקטיוועז און האָבען געוואָרנט און גערופען און געוועקט דעם פאָלקס־ווילען — ווי האָט מען זיך פערהאַלטען צו זיי? צו־ערשט האָט מען זיי איגנאָרירט, מבטל געווען. דערנאָך האָט מען אָנגעהויבען לאכען פון זיי אויפ'ן קול און צום סוף איז מען ארויס אנטקעגען זיי מיט אַן אָפענער שנאה און געפיהרט אנטקעגען זיי א דערביטערטען קאמפף.

דער יאוש האָט זיך אויסגעגאָסען איבער אונז, און אין דער אידישער גאס הערשט אַן אַפּאַטישע שטימונג. איך וויל זי גובר זיין, איך וויל זיך ארויסרייסען פון איהר שליטה איבער מיר. זי דריקט מיך, זי שמידט איין אין קייטען מיין ענערגיע, זי מאכט מיך אזוי מאט. עס שוועבען פאר מיינע אויגען די „לעבעדיגע מתים". אין די פערוואָרפענע ווינקלען. זיי זאָגען זיך אָב פון הילפע, זיי דריקען מעהר ניט אויס קיין וואונש, און ווען מען דערלאַנגט זיי עטוואָס צו דערהאַלטען די נשמה, האָבען זיי נאָר איין תשובה, אָהן כעס אָדער פעראיבעל, קורץ און פול פערצווייפלונג: „מוחל".

און עס הערט זיך ניט קיין מחילה אין דעם „מוחל", עס הערט זיך אין איהם א שטומער פּראָטעסט.

23 מערץ, 1915.

אמת און פריי.

די פרייהייט איז ווי דער אמת: זיי ביידע מוזען זיין פאָל־קאָמען, זיי טאָרען ניט האָבען קיין פּגימה. ניטאָ קיין 14, 16 אָדער 18 קאראטיגע פרייהייט. אַן אמת מיט אַ פראַבע איז נאָר כּ מ ע ט אַן אמת, פרייהייט מיט אַ פראַבע איז נאָר אַ כמעט'דיגע פרייהייט, און כמעט אַן אמת איז אַ ליגען, און אַ כמעט'דיגע פריי־הייט איז קנעכטשאפט. אמת און פרייהייט זיינען די צוויי עדעל־סטע און ערהאבענסטע מתנות, וואָס די מענשהייט בעזיצט, און זיי קאָנען ביידע ניט האָבען קיין פראַבע, ווייל זיי זיינען אליין די העכסטע פראַבע, זיי זיינען אַ ב ס אָ ל ו ט.

פערטיעפען מיר זיך ווייטער אין דעם זין פון די ביידע בע־גריפען, זעהען מיר איין, אַז אמת און פרייהייט זיינען אַ צווילינג־בעגריף: מען איז נאָר פריי, ווען מען דיענט דעם אמת, און מען קאָן נאָר דיענען דעם אמת, ווען מען איז פריי. אין פלוג קומט אויס, אַז ווען מיר זאָגען דעם אמת זיינען מיר ג ע צ ו ו א ו נ ג ע ן צו גערן נאָר אין א י י ן ריכטונג, ווען מיר טרעטען אָבער אָב פון אמת, זיינען מיר פ ר י י צו וועהלען אַ ריכטונג; אין פלוג קומט אויס, אַז ווען מיר זיינען פריי, קאָנען מיר זאָגען דאָס וואָס פּאַ ס ט, ווען מיר זאָגען אָבער דאָס ו ו אָ ס א י ז, זיינען מיר געצוואונגען. אזא אויפפאסונג איז אָבער פאלש און זי שטאמט פון דער פערקעהרטקייט פון אונזער לעבען. ווען מיר זאָגען דעם אמת, ברויכען מיר נאָר צו ד ע נ ק ע ן, ווען מיר טרעטען אָב פון אמת, מוזען מיר א ו י ס ד ע נ ק ע ן. ווען מיר זאָגען דאָס וואָס איז, ברויכען מיר נאָר צו טראכטען, ווען מיר זאָגען אָבער דאָס וואָס פּאסט, מוזען מיר אויסטראכטען. דענקען און טראכטען ליעגט אויף דער גראדער ליניע, אויפ'ן ד ר ך ה י ש ר, אויס־דענקען און אויסטראכטען ליעגט שוין אָ ן אַ ז י י ט, ווען

מען געהט אראָב פון דרך הישר. דורך א י י ג ע נ ע פרייהייט געהט מען אָבער קיין מאָל ניט אראָב פון גלייכען וועג, עס מוזען זיין סבות, וועלכע צ ו ו י נ ג ע ן דערצו. דאָס איז א נ א ט ו ר־ ג ע ז ע ץ, אָנוועדבאר אויף אַלע ערשיינונגען פון לעבען.

מיר קומען צום „זמן חרותנו“, צום יום־טוב פון אונזער פרייהייט, און מיר בעגייסטערען זיך. מיר בעוואונדערען דעם גרעסטען פיהרער פון אונזער פאָלק, פון דער מענשהייט, מיר פיהלען נאָך זיין השפעה אויף אונז, אויף אונז — קינדער פון אינגסטען דור. ער געהט פאַראויס און נאָך איהם די „ששים רבוא“, און מיר ווילען איהם פאָסען, לכל הפחות אין אונזער השגה, איהם, דעם גרעסטען, דעם שטארקסטען, דעם וואונדערבארסטען, דעם פאָל־ קאָמענסטען.

ער איז געוועזען אמת און פריי. דאָס איז אָבער מעהר ניט ווי א רעדענס־ארט, וואָרים ער איז ניט בעשטאַנען פון צוויי חלקים. ער איז געוועזען גאַנץ. גאַנץ מיט זיך, מיט זיין פאָלק, מיט זיין גאָט. ער איז געוועזען אמת־פריי.

ער האָט דערקלעהרט זיינע ברידער די אמת'ע פרייהייט און דער וועלט האָט ער אויסגעזאָגט דעם פרייען אמת און ער האָט ערצויגען זיין פאָלק און די וועלט.

און ווי ווייט זיינען נאָך ביידע פון איהם, פון זיין פרייהייט, פון זיין אמת.

מיר פערשטעהען נאָך די קנעכטשאפט, די פשוט'ע, בולט'דיגע קנעכטשאפט, אונטער'ן רוט פון הערשער און אין אייזערנע קייטען. ווען מען צווינגט אונז אָבער צו ווערען דאָס וואָס מיר ז י י נ ע ן נ י ט — ריידען מיר פון פרייהייט. אונטער פערזענליכער פריי־ הייט פערשטעהען מיר די פרייהייט נאָכצוטאַנצען, נאָכצומאכען. אונטער פרייער נאַציאָנאלער בעשטימונג פערשטעהען מיר די פריי־ הייט צו בעשטימען, צו וועלכער פ ר ע מ ד ע ר נאַציאָן מיר ז אָ־ ל ע ן געהערען.

מיר זיינען ניט ווי מיר ערשיינען. מיר בעהאַלטען אונזער נאַטור, וואָרים מיר ווילען ערשיינען ניט ווי מיר זיינען. סיי בעסער, סיי ערגער — דאָס מאכט ניט אויס, אבי א נ ד ע ר ש.

און מיר זיינען אַרונטער פון דרך הישר, און מיר דערווייטערען זיך פון אמת.

זאָלען מיר זאָגען דער גרויסער וועלט, דער מענשהייט, אָפען און עהרליך: מיר זיינען אַ פאָלק. מיר זיינען דערין ניט שולדיג, ווי עס זיינען ניט שולדיג די אומות העולם, וואָס זיי זיינען אומות. מיר טראָגען אין זיך די ירושה פון לאנגע, לאנגע דורות. מיט אָנשטרענגונג און שמערצען האָבען מיר אונז געשאַפען אייגענע בעגריפען פון גאָט, מענש און נאַטור. מיר האָבען אונזער שפּראַך, וועלכע מיר פערעהרען, אונזער געשמאַק און אונזער אידעען־וועלט, אין וועלכער מיר בעוועגען זיך. מיר זיינען קיינעם קיין שונא ניט חלילה, אָבער מיר זאָגען אייך דעם ריינעם אמת. ווען מען וואָלט אונז געלאָזען זיין פריי, וואָלטען מיר קיין מאָל ניט בעהאַלטען אונזער „איך" און קיין מאָל ניט אָנגעצויגען אויף זיך נעבאָרגטע קליידער. דער ביטערער גלות האָט אונז דערצו גע־צוואונגען. בכן — ווילען מיר זיך בעפרייען. מיר ווילען מאַכען אַ נייעם פסח.

גלויבט ניט יענע פון אונזער פאָלק, וועלכע קומען צו אייך און דערצעהלען אייך מעשיות פון אַ געשטאָרבענער שפּראַך, פון אַ פערשוואונדענער קולטור, פון אַן אויסגעמעקטער פערגאַנגענהייט. דאָס זיינען מענשען, וועלכע דער גלות האָט מנצח געווען, און זיי טראָגען זיך ארום מיט אויסגעקעהרטע געדאַנקען. זיי זיינען אָב־געשטאָרבען פאַר אונזער שפּראַך, פערשוואונדען פאַר אונזער קול־טור, האָבען אויסגעמעקט פון זיך די פערגאַנגענהייט. זיי זיינען פערלאָרען געגאַנגען און ריידען פון אַ חרוב'דיגער וועלט.

און ווען עס זאָל אויפקלינגען אַזאַ שטימע, מוז זי דערהערט ווערען. זי מוז אימפּאָנירען אַלעמען, ביי וועמען עס איז נאָך ניט אויסגעלאָשען געוואָרען דער לעצטער פונק פון ליעבע צו אמת און פרייהייט.

ווער עס טראָגט אין זיך די פרייהייט קאָן ניט זיין פאַלש. ווער עס טראָגט אין זיך דעם אמת, שרעקט זיך ניט. זיין וועג איז פאָרגעצייכענט דורך זיין אייגענער פרייהייט, זיין וואָרט איז פאָראויסדיקטירט דורך זיין אייגענעם אמת. ער לאָזט זיך פון

קיינעם ניט בעהערשען, ווארים ער בעהערשט זיך אליין, ער לאזט זיך פון קיינעם ניט איינריידען, ווארים ער קאן נאר ערשיינען ווי ער איז.

דעריבער מוז זיין אונזער ערשטער שריט צו זאגען דער וועלט: מיר פערשטעהען די אמת'ע פרייהייט און מיר זיינען פריי צו זאגען אלעמען דעם אמת.

26 מערץ, 1915.

די פשרה־לייט.

ווען א אידעע ווערט מאָדערן, צווינגט זי די געזעלשאפט, אין ברייטעסטען זין פון וואָרט, צו מאכען פשרות. קיין מאָל אָבער געהט מען ניט אויף א פשרה מיט אמאָל, מען דינגט זיך, מען פערזוכט צו האנדלען, וואָרים אזוי איז שוין בעשאפען די נאטור פון מענשען: זיין עקשנ׳דיג, ניט נאָכגעבען. זיינען דאָ פערשיעדענע פשרות. אָפטמאָל איז מען גרייט אָנצונעהמען דעם א י נ ה א ל ט, גאנץ אָדער א חלק פון איהם, פון דער נייער אידעע. מען וויל זיך אָבער ניט מודה זיין, אז מען איז געווען ג ע צ ו ו א ו נ ג ע ן נאָכצוגעבען, בעמיהט מען זיך צו שאפען פאר דעם אקצעפטירטען אינהאלט א נייעם נאָמען, עס זאָל נאָר ניט זיין קענטיג, אז די נייע אידעע האָט גובר געווען. אָפטמאָל איז מען זיך נוהג פערקעהרט: מען אקצעפטירט דעם נאָמען פון דער נייער אידעע, מען איז מסכים צו דעם נייעם שלאגוואָרט, ווי עס קומט צום א י נ־ה א ל ט, בלייבט מען דער׳ אלטער פערביסענער געגנער, און מען לאָזט ניט צו, אז די אידעע זאָל קאָנען פערווירקליכט ווערען אין לעבען. די וואָס מאכען די פשרה פון ערשטען מין, האנדלען פיעל עהרליכער פאר די, וואָס מאכען די פשרה אויפ׳ן צווייטען אופן. די ערשטע נארען ניט די וועלט, זיי ווילען נאָר זיך אליין איינשמועסען, אז זיי זיינען הארט ווי שטאָל, פעסט ווי פעלז און מאכען ניט קיינע הנחות אין לעבען. די צווייטע פערבויגען, אמת, זייער אייגענעם שטאָלץ, זיי ווילען אָבער פיהרען פאר׳ן נאָז די גאנצע וועלט. זייער פשרה איז ניט מעהר ווי אויף צו רייצען זיך מיט די נעגנער: איהר קאָנט אונז איצט גאָר נישט טהאָן, איהר ווערט רעדען אין נ א מ ע ן פון דער נייער אידעע — גוט, מיר זיינען אויך מודה אין איהר, מיר ווערלען זיך אָבער אָברעכענען, ווען איהר וועט ווערען זיין קאָנזעקווענט און ד ו ר כ פ י ה ר ע ן אייער אידעע.

מיר וועלען שוין געפינען געגוג תירוצים און פּאַסענדע אויסרעדען, כדי ניט צוצולאָזען, אז די אידעע זאָל פערווירקליכט ווערען.

דאָס זיינען ניט קיין טהעאָרעטישע בעטראַכטונגען, דאָס איז א וויכטיגע פּראַקטישע פראגע, אויף וועלכער מיר מוזען זיך אָב־שטעלען.

עס איז געוועזען א צייט, אָט טאקע גאָר ניט לאַנג, ווען די אידישע אינטעליגענץ איז געוועזען איינגעטהיילט אין צוויי געגנער־שע מחנות, ניט נאָר געגנערשע, נאָר פיינדליכע. יעדע מחנה האָט געהאַט אַן אַנדער אויסגאַנגס־פּונקט און אַן אַנדער ציעל. דאָס זיינען געוועזען די נאַציאָנאַליסטען און די אַסימילאַטאָרען. איך רעד ניט פון ציוניסטען און אַנטי־ציוניסטען, וואָרים דער ציוניזם אַן און פאַר זיך ענטהאַלט אין זיך ניט קיין וועלט־אַנשויאונג. זיין פונדאַמענט איז דער נאַציאָנאַליזם. אַנטי־ציוניזם אַן און פאַר זיך איז געווים ניט קיין וועלט־אַנשויאונג, וואָרים קיין וועלט־אַנשויאונג קאָן ניט זיין פונדאַמענטירט אויף אַן אַנטי־געדאַנק, סיידען מען זאָל בעשאַפען פון דעם פּרינציפּיעלען „צו־להכעיס" א בעזונדערע לעבענס־פילאָזאָפיע. דערווייל עקזיסטירט זי נאָך ניט. די נאַציאָנאַליסטען און די אַסימילאַטאָרען זיינען די ריכטיגע פער־טרעטער פון די צוויי בעשטימטע, אָבגעגרעניצטע וועלט־אַנשוי־אונגען און זיי אַליין האָבען בעאיינפלוסט דאָס אידישע פּאָלקס־לעבען. דער אויסגאַנגס־פּונקט פון דעם נאַציאָנאַליזם איז געוועזען דער קאָלעקטיווער אינדיווידואַליזם און זיין ציעל איז בעשטאַנען אין דער שאַפונג פון נייע בעדינגונגען פאַר דאָס אידישע פּאָלק, כדי עס זאָל האָבען די מעגליכקייט זיך אונאָבהענגיג און פריי צו ענטוויקלען אַלס זעלבסטשטענדיגע און אין זיך דעם אייגע־נעם ווערטה טראָגענדע פּאָלקס־איינהייט. דער אויסגאַנגס־פּונקט פון דער אַסימילאַציאָן איז געוועזען, קורץ גערעדט, דער קאָסמאָפּאָ־ליטיזם, און איהר ציעל איז בעשטאַנען אין דער אָבשאַפונג פון אַלע בעדינגונגען, וועלכע זיינען גורם, אז די אידישע פּאָלקס־סמנים זאָלען ערהאַלטען ווערען. ביידע וועלט־אַנשויאונגען זיינען געוועזען קלאָר, און יעדע פון די געגנערישע מחנות האָט געוואוסט מיט וועמען און מיט וואָס זי האָט צו טהאָן. מען האָט גערעדט

קלאָרע דבורים און איינער דעם אַנדערען האָט ניט אײַנגעריבען די אויגען.

אין די לעצטע יאָהרצעהנטען פון פאָריגען יאָהרהונדערט הויבט זיך אָן אַ נייע סדרה אין דער אַלגעמיינער וויסענשאַפט, די סדרה פון דעם נאַציאָנאַלען געדאַנק. מאַקס מילער, שטיינטהאַל, לאַצארוס, נארע, לאַזאר גייגער, פּאָטעבניא און נאָך פיעלע אַנדערע שלאָגען איין אַ נייעם וועג אין דער פילאָלאָגישער פאָרשונג. זיי הויבען אָן אַרייַנצודרינגען אין די טיעפענישען פון די איינצעלנע שפּראַכען און געפינען אויס, אַז די שפּראַך האָט ניט נאָר איהר איינענע אַנאַטאָמיע, זי האָט אויך איהר איינענע פיזיאָלאָגיע, פּסיכאָלאָגיע. נאָך מעהר, עס איז דאָ אַ ביאָלאָגיע פון די שפּראַכען. דורך די שפּראַכען קומען זיי, די געלעהרטע, צו די פעלקער, וועלכע האָבען זיי געשאַפען, און עס עפענען זיך מיט אַ מאָל נייע האָריזאָנטען. עס געהט אויף אַ נייע זון און הויבט אָן צו בעלייכטען דעם וועג, וועלכען די מענשהייט האָט דורכגעמאַכט אין איהר לאַנגער ענטוויקלונג, און דאָ זעהט מען, אַז דער וועג איז אויסגעטראָטען געוואָרען פון פערשיעדענע פעלקער. און מען זעהט ווייטער, אַז יעדעס פאָלק האָט איהם אויסגעטראָטען אויף אַ בעזונדער אופן, אויף זיין שטייגער. די געלעהרטע קאָנען זיך ניט מעהר אָברייסען פון דעם נייעם געגענשטאַנד פון זייערע פאָרשונגען און זיי פערטיעפען זיך נאָך ווייטער און בויען און בויען, ביז עס וואַקסט אויס פאר זיי אַ נייער טעמפּעל פון וויסענשאַפט, אַ טעמפּעל פאר די וויסענשאַפטליכע פעלקער־פּסיכאָלאָגיע.

אויף דעם פּלאַץ פון דער אַבסטראַקטער מענשהייט ווערט אוועקגעשטעלט די פאָלקס־איינהייט, די נאַציאָן. די אַבסטראַקטע מענשהייט איז שטום, די נאַציאָן רעדט; די אַבסטראַקטע מענשהייט איז אַ נעבעלדיגער גייסט, די נאַציאָן האָט לייב און זעעלע, אין איהרע אָדערען פליסט בלוט, פרישעס בלוט, און זי האָט אויגען, אויגען מיט אַ פייערעל, זי בעגעהרט, זי ווינשט, זי שטרעבט, זי פיהרט מלחמה פאר איהר קיום.

און שריט ביי שריט ענטשטעהט אַן איבערקעהרעניש אין דעם מענשליכען מח. דער גייסט ענטפּלעקט זיך אין אַן אַנדער פאָרם,

ניט אין דער איינפאכקייט, נאָר אין דער קאָמפּליצירטקייט, ניט אין דער פערשמעלצונג, נאָר אין דער אויסשמעלצונג, ניט אין דער איינטאָניגקייט, נאָר אין דער הארמאָניע.

מיר אידען אָבער פיהרען א זעלבסטשטענדיג לעבען נאָר אין ווי ווייט עס איז מעגליך צו בעהאלטען די אינערע זעלבסטשטענדיגקייט אין א פרעמדער סביבה, און אפילו אין דער גערדאנקען־וועלט זיינען מיר אויך די לעצטע, וואָס ווערען בעלויכטען פון די ניי־אויפגעהענדע זונען. עס קאָן קומען דער איינצעלנער איד און זיין דוקא דער טרעגער פון די נייעסטע אידעען. ער שענקט אָבער זיינע אידעען צוערשט דער פרעמדער סביבה. אין גלות קען מען נאָר לעבען מיט דעם אָבגלאַנץ.

עס איז דעריבער קיין וואונדער, אז בשעת די אינטעליגענץ פון די אומות העולם איז שוין געווען גענוג דורכגעדרונגען פון'ם נייעם נאציאָנאלען געדאנק, האָט נאָך די אידישע אינטעליגענץ געדיענט דעם אלטען קאָסמאָפּאָליטישען אָבגאָט. זיין מזבח איז שוין געווען צושטערט, זיינע כהנים פערשוואונדען, נאָר די אידישע אינטעליגענץ האָט נאָך אלץ געבראכט קרבנות אויף דעם צובראָכענעם מזבח.

דער גלות־זייגער געהט קיינמאָל ניט ריכטיג. ער שטעהט אָב אָפטמאָל אויף גאנצע תקופות.

און בשעת אין דער גאנצער וועלט האָט מען שוין געוואוסט גאנץ קלאָר, וואָס איז נאציאָן, נאציאָנאליזם און ווי ווייט האָט די נאציאָן דאָס רעכט צו פאָדערען לכל הפחות זעלבסטשטענדיגקייט, האָט מען ביי אונז ערשט אָנגעהויבען מפלפל זיין זיך: זיינען מיר א נאציאָן, אָדער אפשר ניט; האָבען מיר דאָס רעכט צו שטעלען פאָדערונגען אלס פאָלקס־איינהייט, אָדער אפשר זיינען מיר מעהר ניט ווי א „הכרעה" צו די אומות העולם. אָט ווי ווען איהר קויפט איינינע פונט פלייש, וואַרפט אייך צו דער קצב א פאָר ביינער, אָדער ווי ווען איהר קויפט סחורה אויף אַן אנצוג און דער קרעמער איז מיט אייך צופריעדען, גיט ער אייך א שטיקעל אונטערשלאָג אומזיסט. האָט מען טאקע אלץ ניט אויפגעהערט צו טענה'ן: מיר זיינען ניט קיין פאָלק און אלע נאציאָנאלע

טהעאָריען האָבען גאָר צו אונז קיין שייכות ניט. מיר זיינען דער אונטערשלאָג פון די אומות העולם!

מען קאָן אָבער פאָרט ניט זיין אייביג איינגעשפּארט, מען קאָן זיך ניט גרעניצלאָז עקשנ'ען — האָבען זיך דאָ אָנגעהויבען די פּשרות.

פיעלע אַסימילאַטאָרישע חברות און אָרגאַניזאַציאָנען האָבען געמוזט מאכען פּ ר א ק ט י ש ע פּשרות, ווען זיי זיינען צוגעגאַנגען נעהנטער צום אידישען לעבען. זיי זיינען געווען געצוואונגען צו אַקצעפּטירען לכל הפחות א חלק פון דעם א י נ ה א ל ט פון דער אידיש־נאַציאָנאַלער אידעע. אנדערע, פערקעהרט, האָבען אָנגעהויבען מודה זיין אין דעם שלאַגוואָרט „נאַציאָנאַליזם"; צו זיין אינהאַלט אָבער, ווען עס קומט צום דורכפיהרען פון נאַציאָנאַלע פאָדערונגען, פערהאַלטען זיי זיך פּונקט אזוי געגנעריש, פּונקט אזוי פיינדזעליג, ווי די פריהערדיגע אַסימילאַטאָרען.

דיזע אויבערפלעכליכע פּשרה בנוגע צום אידישען נאַציאָנאַליזם האָט זיך ענטפלעקט אין איהר גאַנצער נאַקעטקייט אין דער ארבייטער קאָנפערענץ אין נויאָרק, וועלכע האָט געזאָלט אויסארבייטען א פּראָגראַם און אַן ארבייטס־פּלאַן בנוגע צו די אידישע פאָדערונגען נאָך דער מלחמה. עס איז קיינער ניט געווען, ווער עס זאָל אָפען ארויסטרעטען געגען דעם פּונקט פון אידישע נאַציאָנאַלע רעכט, אָבער די פּשרה־לייט האָבען געוואָלט בלייבען נאָר ביים נאָמען. עפענען די קלאַמערען, אויסטייטשען בפירוש די נאַציאָנאַלע פאָדערונגען — פאַר אזא טהאַט האָבען זיי זיך דערשראָקען. און דער אַלטער פּלפּול הויבט זיך וויעדער אָן: וואָס זיינען נאַציאָנאַלע פאָדערונגען, ווי ווייט קאָנען מיר געהן אין אונזערע נאַציאָנאַלע פאָדערונגען? א. ז. וו., א. ז. וו.

דאָס לעבען איז ערנסט, און דער איצטיגער מאָמענט איז דאָפּעלט ערנסט. און אויב די פּשרה־לייט מיינען זיך אויסצודרעהען מיט תמ'עוואטע פראגען, וועט זיך דאָס זיי געווים ניט איינגעבען. און עס איז דאָ א תרופה, אויב מען ווייס ניט, געהט מען נאָך אַמאָל אין חדר פון לעבען און מען לערענט אלף בית אויף דאָס ניי. אגב קאָן מען זיך א פרעג טהאָן ביי די פּוילען אין פּאָזען, ריי

די רוטענען אין גאליציען, ביי די דייטשען אין בעהמען, ביי די סלאווען אין אונגארן, ביי די איטאליענער אין עסטרייך. עס זיי־נען דא נאך פיעלע, ביי וועמען מען קאן זיך פרעגען.

29. אפריל, 1915.

שפּאָגעל נייע עצות.

ווען מען הערט זיך צו צו די שפּאָגעל נייע אידעען פון געוויסע אידישע „פּאָליטיקער“, קאָן מען באמת נשתומם ווערען, ווי ווייט זיי, די „פּאָליטיקער“, זיינען אָבגעשטאַנען פון דער צייט, אין וועל־כער זיי לעבען, ווי ווייט זיי האָבען פערשלאָפען די גאַנצע ענט־וויקלונג, וועלכע די מאָדערנע, ציוויליזירטע וועלט האָט דורכגע־מאַכט אין די לעצטע תקופות. זיי אליין בעטראַכטען זיך אלס פּראָגרעסיסטען, אלס פּאָלשטענדיג פרייע גייסטער, זיי טראָגען אָבער די קייטען פון קנעכטשאַפט אין זיך. זיי האָבען זיך אָנגע־פּאַסט נאָר דער אויסערער זייט פון מאָדערנעם לעבען, אינערליך זיינען זיי געבליבען גהעטאָ־איינוואָהנער און קאָנען בשום אופן ניט ארויס פון ענגען געדראַנקען קרייז, וועלכער רינגעלט זיי ארום. און דעריבער קלינגען גאַנץ אָפט זייערע ווערטער ווי א בת־קול פון א בית־הקברות, און מען מערקט, אז זייער געמאַכטער שטאָלץ האָט אן אונטערשלאַג פון קנעכטישע הכנעה, פון דרויסען אויס־געגלייכט, אינעוויייניג געבויגען, ביטול צו דעם אייגענעם, חניפה צו דעם פרעמדען, פון איין זייט מעשה פריץ, פון דער אנדערער זייט קריכעריש ווי א לאַקיי — די ריכטיגע סימנים פון די, וועלכע מען האָט בעפרייט, וועלכע האָבען אָבער זיך נאָך ניט בעפרייט.

דער אָרדען „בני־ברית“ האַלט איצט אָב זיין קאָנווענשאָן אין סאַן־פראַנציסקאָ. דער אָרדען „בני־ברית“ הערט ניט אויף צו בעטאָנען, אז ער איז ניט קיין פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָן און מישט זיך ניט אין די „ברענענדע“ פראַגען ווי אסימילאַציאָן, נאַציאָנאַ־ליזם, ציוניזם, טעריטאָריאַליזם, אָרטהאָדאָקסיע, רעפאָרם, און אזוי וויי־טער. צו די אַלע פראַגען, — אזוי האָט ער אונצעהליגע מאָל פּראָקלאַמירט, — פערהאַלט ער זיך נייטראַל, וואָרום זיי זיינען

איהם גאָר ניט נוגע. זיין ציעל איז נור געזעלינקייט און וואָהל־טהעטיגקייט, און אין די צוויי פּונקטען בעמיהט ער זיך צו פּער־איינינגען די פערשיעדענסטע עלעמענטען פון יודענטהום.

און באמת זיינען פעראייניגט אין אָרדען „בני־ברית" חברים פון ענטגעגענגעזעצטע וועלטאנשויאונגען, פון אויסגעשפּראָכענע אסימילאטאָרען ביז אקטיווע נאציאָנאַליסט־ען און ציוניסטען, פון עקסטרעמע אָרטהאָדאָקסען ביז ווייט געהענדע רעפאָרמער. און מען מוז צוגעבען, אז די העכסטע לייטונג פון דעם אָרדען אין אמעריקא האָט געזוכט אָבצוהיטען מעהר אָדער וועניגער די אָנ־גענומענע נייטראלע שטעלונג אָט צו די אויבען דערמאנטע פראַ־גען.

דאָ איז אָבער ארויסגעשפּרונגען א „בן־ברית", דער קאָנגרעס־מאַן יוליוס קאהן און האָט אָנגעהויבען צו שיטען מיט פּאָרשלעגע. מיר שטעלען זיך אָב אויף זיין וויכטיגסטען פּאָרשלאָג.

דער קאָנגרעסמאַן יוליוס קאהן האָט פּאָרגעשלאָגען, אז דער אָרדען „בני ברית" זאָל ענדערען דעם נאָמען „אמעריקאַן דזשוס" אויף „דזשואיש אמעריקאנס", דאָס הייסט דער טראָפּ זאָל דוקא זיין אויף דעם וואָרט אמעריקאנס. ער בעגרינדעט זיין פּאָרשלאָג דערמיט, ווייל די אידישע נאציאָנאַליטעט איז שוין לאַנג טויט, זי איז אָבגעשטאָרבען מיט דעם חורבן פון בית המקדש.

א מערקווירדיגע ערשיינונג. די אידישע נאציאָנאַליטעט איז שוין אזוי לאַנג טויט, כמעט גאַנצע צוויי טויזענד יאָהר, און די וועלט לעבט נאָך אַלץ אין טעות. מוז ערשט קומען א מאָדערנער ראבינער אָדער א קאָנגרעסמאַן אָדער א סתם „פּאָליטיקער" און אויפמערקזאם מאַכען די וועלט אויף איהר גרויסען טעות. און וואָס איז נאָך מערקווירדיגער, די וועלט לאָזט זיך ניט איינשמועסען און בלייבט ביי איהר טעות און האַלט נאָך אַלץ, אז די דרייצעהן אָדער פערצעהן מיליאָן אידען, וועלכע זיינען צושפּרייט אונטער פערשיעדענע פעלקער און פערשיעדענע מדינות, געהערען צו א פּאָלקס־איינהייט און בילדען א געשלאָסענע נאציאָנאַלע קערפּער־שאפט. ענטשטעהט אויף דעם אופן א פּלוגתא. פון איין זייט: א הייפעלע אסימילאַטאָרען און פון דער אנדער זייט: די אידישע

מאסען, די מאָדערנע אינטעליגענץ, די שאַפענדע עלעמענטען, די דיכטער, די שריפטשטעלער, די קינסטלער, מיט איין וואָרט אַלע, וועלכע מוזען איינדרינגען אין די טיעפענישען פון דעם אידישען לעבען און ווירקען, און אלס צוגאָב — די גרויסע ניט אידישע וועלט. וואָרים די ניט־אידישע וועלט האָט דאָך ניט וואָס מורא צו האָבען פאַר אַנטיסעמיטיזם, בכן האָט זי קיין גרונד ניט צו פערלייקענען די ווירקליכקייט.

מיר וואָלטען זיך ניט אָבגעשטעלט אויף דעם פאָרשלאַג פון דעם קאָנגרעסמאַן יוליוס כהן. מיר פערגינען איהם און אַלע זיינע געזינונגס־גענאָסען אי דעם כבוד, אי דעם נוצען, וואָס ער קאָן דערגרייכען, ווען זיין פאָרשלאַג זאָל אָנגענומען ווערען אין אַ אידישער אסיפה. ווען מיר האָבען קיין טעות ניט, איז, דאכט זיך, דערזעלבער פאָרשלאַג, נאָר עטוואָס אנדערש געשליערט, ניט לאַנג דורכגעגאַנגען אין אַ ראבינער פערזאמלונג אין שיקאגאָ. די וועלט איז ניט נתפעל געוואָרען און אפילו אויף דער ענטוויקלונג פון דער מלחמה האָט דער בעשלוס אויך קיין השפעה ניט געהאַט. מיר וואָלטען דעם פאָרשלאַג פערשוויגען, ווי מען פערשוויינט די געבורט פון אַ מפיל־קינד, ווען קאָנגרעסמאַן קאהן וואָלט ניט געמאַכט נאָך אַ צווייטען פאָרשלאַג, אַז מען זאָל פועל זיין ביי דער אמעריקאנער רעגירונג, אז דאָס וואָרט „היברו" זאָל ניט דערמאהנט ווערען אין דער קלאסיפיצירונג פון די אימיגראַנטען. מענשען זאָלען קלאסיפיצירט ווערען לויט די ל ע נ ד ע ר פון וועלכע זיי קומען, אָבער ניט לויט זייער רעליגיאָן.

מיר פערלאַנגען ניט פון קאָנגרעסמאַן קאהן, ער זאָל זיין אַ ידען אין דער אידישער געשיכטע, קענען דאָס אידישע לעבען, האָבען אַ קלאָרען בעגריף פון דעם אידישען פראָבלעם — דאָס וואָלט גע־ווען צו פיעל פערלאנגט, אָבער מיר פאָדערען פון יעדען, וועלכער קומט מיט עצות, וואָס זיי ריהרען אָן דעם גאַנצען כלל, אז ער זאָל זיך נ י ט ש פ י ע ל ע ן מ י ט פ י י ע ר און ניט טרייבען קיין וואָלוועלע פאָליטיק אויפ'ן חשבון פון די אידישע מאַסען, וועלכע זיינען געצוואונגען דורך נויט, רעכטלאָזיגקייט און פערפאָלגונג לאָזען זיך איבער די וועלט און זוכען אַ נייע היימאַטה.

מען קאָן ניט וויסען, וואָס פאר אינטערנאציאָנאַלע פערוויק־לונגען ערוואַרטען די מענשהייט אין דער צוקונפט. מען קאָן ניט נביאות זאָגען, וואָס פאר ניי־גרופּירונגען וועט די איצטיגע מלחמה מיט זיך ברענגען. מען קאָן ניט וויסען, וואָס פאר נייע אימיגראַציאָנס געזעצע וועלען מיט דער צייט געשאַפען ווערען אין אַמעריקא. מען קאָן אָבער דאָך מיט זיכערהייט אָננעהמען, אַז אויך די נייע געזעצע וועלען זיין מילדער און ווייכער בנוגע צו די פער־פאָלגטע ווי צו די ניט פערפאָלגטע. פאַרשלאָגען א י צ ט, אַז מען זאָל די אידישע אימיגראַנטען רעגיסטרירען אַלס סתם רוסען, רומע־נער אָדער פּויליען — דאָס הייסט זיין קורצזיכטיג און פאָליטיש אונ־רייף. פאר וואָס האָט זיך קאָנגרעססמאן כהן ניט מטריח געווען צו ערפאָהרען, ווי די אידישע געפאַנגענע, איך מיין די ציוויל־געפאַנ־גענע, זיינען איצט בעהאַנדעלט געוואָרען אין דער גאַנצער וועלט מיט אויסנאַהם פון די לענדער, וואו די אידען פיהלען זיך שטענדיג ווי געפאַנגענע? אפשר וואָלט ער איינגעזעהן, אַז עס זיינען דאָ מאָמענטען, ווען עס לוינט זיך ניט צו פערלייקענען די אייגענע אָבשטאַמונג און די צוגעהעריגקייט צום אייגענעם פאָלק.

מיר ווייסען נאָך ניט, ווי די בני־ברית־קאָנווענשאָן האָט זיך פערהאַלטען צו דעם פאָרשלאַג. אונז קימערט דאָס זעהר ווייניג, וואָרים די צייט, ווען אידישע פּאָליטיק איז געמאַכט געוואָרען אין אָרדענס און סתם קהל׳שע אספות, איז לאַנג פאַרביי. די שעה פון די אונפעראַנטוואָרטליכע פּאָליטיקער האָט געשלאָגען, אויף דאָס אידישע פאָלקס־לעבען האָבען זיי קיין שום איינפלוס ניט מעהר. זיי קאָנען זיך אפילו ניט בעריהמען מיט אזא לאַנגען טויט־זיין ווי די אידישע נאַציאָנאַליטעט, נאָך זייער מיינונג. זיי זיינען פשוט׳ע פּאָליטישע בר־מנן׳ס. אונז אינטערעסירט נאָר די „ניי־טראַליטעט“ פון אַ אידישער אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע בעהויפּטעט, אַז זי האָט נאָר נייטראַלע ציעלען.

אָט אַזוי קומען מענשען, וואָס האָבען גאָר נישט צוגעלערענט און גאָר נישט פערגעסען, מיט אַלטע, אָבגעטראָגענע און אָבגעד־דראָשענע געדאַנקען און זאָגען זיי ארויס מיט גרויסקייט, גלייך ווי זיי וואָלטען ענטדעקט אַ נייעם אמת, אַ נייע תורה. זיי בעד־

גרייפען ניט, אָדער זיי ווילען ניט בעגרייפען, אז עס איז אונמעג־ליך צו פערהילכען די שטימע פון לעבען מיט דער שוואכער אי־דעאָלאָגיע פון אסימילאטאָרישען חדר.

און דאָ קומט מען נאָך און מען זאָגט א ו נ ז מוסר, אז עס דארף ניט זיין קיין אונטערשיעד צווישען דייטשע, רוסישע, פוילישע און פראנצויזישע אידען (די פראנצויזישע אידען נעהמט מען אריין נאָר פון פרעהליכקייט וועגען, מיינען מיינט מען די דייטשע און די רוסישע אידען), און מען פראָטעסטירט קעגען די טענדענץ, וועלכע מערקט זיך אין דער ל ע צ ט ע ר צ י י ט צו שאפען א וואנד צווישען די פערשיעדענע אידישע גרופען. אזוי האָט גערעדט איינער פון די הויפט־פיהרער פון די דייטש־אמעריקאנישע אידען אין א פערזאמלונג אין „עדיוקיישאָנאל־עללייענס.“ וויעדער פערבימען די טענות. ווער האָט דען געשא־פען די מחיצה צווישען די „דייטשען“ און די „רוסען“, ווער האָט געקוקט ב י ז א ה ע ר פון אויבען אראָב אויף די אידישע מאסען? ווער האָט איגנאָרירט דאָס גאנצע שאפען פון אידישען פאָלק, ווער האָט געלייקענט אין די עקזיסטענץ פון דעם אידישען פאָלק? דאָס איז געווען א גאנץ קליינע גרופע פון מערב. ז י האָט נעבויט די מחיצה, ז י האָט זיך דערווייטערט פון שטאָם, ז י האָט געוואָלט פערשווינדען, אונטערגעהן און זי האָט געגלויבט אין איהר גאוה, אז די מאסען וועלען נאָך איהר נאָכטאנצען. איצט, אז די קליינע גרופע האָט געלעגענהייט צו איבערצייגען זיך אויף טריט און שריט, אז זי האָט זיך אומזיסט אָנגעשטרענגט און וועט קיין מאָל ניט עררייכען איהר ציעל, קומט זי נאָך מיט טענות צו די אנדערע.

געוויס איז עס ווינשענסווערטה אז עס זאָל ניט זיין קיין אונטערשיעד צווישען די פערשיעדענע אידישע גרופען. די פראגע איז נאָר, ווער צו וועמען זאָל זיך דערנעהנטערען, ווער וועמען זאָל מאכען פשרות. מיר רעכענען, אז די תשובה אויף דער שאלה האָט געגעבען דאָס לעבען גופא. מיר זעהען פאר אונז אין מערב איי־ראָפּא א נייע אידישע יוגענד, וועלכע טרייסעלט פון זיך אָב דעם אסימילאטאָרישען שטויב און זוכט אנשלום אָן איהר פאָלק, אָן

איהר שטאַם, אָן איהר נאַציאָן. דאָס זיינען קינדער פון אסימי־
לירטע עלטערען. דעם זעלבען פּראָצעס וועט אויך מ ו ז ע ן
דורכמאכען דאָס אמעריקאנער יודענטהום. די פערהעלטניסע און
די גאַנצע ענטוויקלונג פון דער מאָדערנער געזעלשאפט וועלען
אונז צווינגען דערצו.

די אַלטע, מיר מיינען ניט נאָר אַלט אין יאָהרען, מערקען
ניט די טענדענץ פון דער נייער ענטוויקלונג, און דעריבער הערט
זיך אין זייערע ווערטער ערביטערונג, הילפלאָזיגקייט און כעס—
שלעכטע ווענגוייזער אין פּאָליטישען לעבען. מיר וואָלטען זיי
געבען אַן עצה: אנשטאט צו זאָגען מוסר אנדערע זאָלען זיי בע־
סער איבערקוקען זייער אייגענעם חשבון, וואָרים זיי האָבען איהם
טאַקע געמאַכט אָהן דעם בעל־הבית.

7. מאי, 1915.

אונזער אייגענע מלחמה

TORONTO JEWISH LOCAL NO. 3
WORKERS OF THE WORLD
UNITE
S. D. P. OF C.

די קעמפפענדע צדדים

דער אויסדרוק „אחדות“ האָט שוין לאַנג פערלאָרען ביי אונז זיין רייכען און טיעפען אינהאַלט. ער איז בעוונותינו הרבים גע־וואָרען ביליג און אויבערפלעכליך. אונטער „אחדות“ פערשטעהען מיר ניט מעהר די א י נ ע ר ע צוגעהעריגקייט צו א העכרער איינהייט, אין וועלכער עס ווערען פערשמאָלצען די איינצעלנע פאָלקס־חלקים, קלאַסען, גרופען און פארטייען צו אן אָרגאַנישען גאַנצען. אונטער „אחדות“ האָבען מיר אָנגעהויבען צו פערשטעהן העכסטענס דעם סאָלידארען ווידערשטאַנד, ווען מיר ווערען אטאַ־קירט פון אן א ו י ס ע ר ע ן געגנער. צום ביישפיעל: די פּאָגראָ־מען, דער דרייפוס־פּראָצעס, דער ביילים־פּראָצעס וכדומה האָבען ארויסגערופען צו זיך כמעט אן איינהייטליכע שטעלונג אין דער גאַנצער אידישער וועלט — דאָס איז געווען א שטעלונג פון ווידער־שטאַנד, א פערטהיידיגונגס־שטעלונג. דאָס איז די פּ א ס י ו ו ע אחדות. דאָרט אָבער, וואו עס פאָדערט זיך צו ווערען אַקטיוו, אויסצודריקען דעם קאָלעקטיווען פאָלקס־ווילען אין א וויכטיגער פראגע, וועלכע איז נוגע צום גאַנצען כלל, פעהלט אונז די צוזאַ־מענשמעלצענדע קראפט, דער אייניגענדער גייסט, און מיר צופאלען אין חלקים, קלאַסען, גרופען און פארטייען. א ק ט י ו ו ע אחדות בעזיצען מיר ניט מעהר.

צום ביישפיעל: אפילו אין אזא אומפאַסענדער און וויכטיגער פראגע ווי די אידישע עמאנסיפּאַציאָן קענען מיר ניט אויפטרעטען מיט איינהייטליכע פאָדערונגען, מיט אן איינהייטליכען פּראָגראם. מען איז נאָך אייניג בנוגע צום שטח פון דער עמאַנסיפּאַציאָן, קומט מען אָבער צו דער פראגע פון איהר אינהאלט, שווימען גלייך ארויס חלוקי דעות. עס קלינגט כמעט ווי א וויטץ, אָבער

מיר האָבען גאַנצע גרופּען און פּאַרטייען, אידישע, וועלכע טרעטען אויף אַלס געגנער פון נאַציאָנאַלע רעכטע אפילו דאָרט, וואו די אידען זיינען קאָנצענטרירט אין גרויסע מאַסען. ביי קיין אומה ולשון קען אַזאַ ערשיינונג ניט פּאָרקומען.

שטערען די א ק ט י ו ו ע אחדות, בערויבען דעם כלל, אריינגעהמען נאַציאָנאַלעס פערמעגען פון רשות הרבים אין רשות היחיד און אויסלאַכען זיך פון דער גאַנצער אידישער עפענטליכער מיינונג — דאָס ווערט ביי אונז ניט בעטראַכט אַלס עברה. דער יחיד איז נאָך ביי אונז ווי עס איז געשיצט, דער כלל איז הפקר, און דער יחיד, ווען נאָר שטאַרק גענוג, הערשט איבער דעם כלל. דאַרין בעשטעהט די גרעסטע ביטערקייט פון גלות. דערפון שטאַמען אַלע נעגאַטיווע ערשיינונגען פון אונזער פאָלקס־לעבען.

עס איז געקומען די צייט, אַז איינע פון דיעזע טרויעריגע ערשיינונגען זאָל אויפגעדעקט ווערען. זאָל די אידישע דעת הקהל משפט'ן.

דאָס טעכניקום אין חיפה, אין ארץ ישראל, אונטען אַם הים־טאַרישען כרמל, האָט איינגעשלונגען גענוג אידישע ענערגיע און גענוג אויפמערקזאַמקייט. מיט דיעזען טעכניקום זיינען געווען פער־בונדען פיעלע אידישע האָפנונגען. איידער דאָס טעכניקום האָט נאָך געעפענט זיינע טיהרען פאַר די אידישע יוגענד, איז אויס־געבראָכען דער „שפּראַכען־קאַמפּף". די ניט איינגעווייהטע, די פון ווייטען שטעהענדע, האָבען דעם גאַנצען סכסוך ניט פערשטאַנען, אָדער ריכטיגער, זיי האָבען ניט בעגריפען זיין פּרינציפּיעלע בע־דייטונג און האָבען דעם גאַנצען קאַמפּף בעטראַכטעט ווי אַן אינ־צידענט, ווי אַן איינצעלנעם עפּיזאָד אין די בעציהונגען צווישען צוויי אידישע אָרגאַניזאַציאָנען, פון איין צד די ציוניסטישע אָרגאַ־ניזאַציאָן און פון דער אנדער זייט דער „הילפס פעראיין דער דייטשען יודען". דער הילפס־פעראיין האָט זיך טאַקע בעמיהט צו פערדונקלען די פּרינציפּיעלע זייט פון דער שפּראַכען־פראַגע, וואו ער האָט זיך געפיהלט שוואַך און שולדיג, און האָט איבערגעטראָ־גען זיינע כלי־זין אויף די איינצעלנע פּערזאָנען.

דאָס איז די טאַקטיק פון אַלע פּרינציפּענלאָזע. זיי גלויבען ניט אין ריינע, לויטערע געזינונגען, זיי גלויבען ניט אין א „מחלקת לשם שמים“, וואָרים ביי זיי אַליין שטעהט זייער אייגענע פּערזאָן, זייער אייגענער עהרגייץ אויפ'ן ערשטען פּלאַן. זיי זיינען ניט אימשטאַנד אָבצוזונדערן די פּערזאָן פון דער אידעע, דעם טרעגער פון דעם אידעאַל, און דעריבער טראָגען אַלע צוזאַמענשטויסען, וואָס מען האָט מיט מענשען פון דיעזער אַרט, א פּערזענליכען שטעמפּעל. און וויבאַלד דער קאַמפּף ווערט פּערזענליך, צופלאַקערן זיך די ליידענשאַפטען, און ביסלעכווייז טרעט אָב דער הויפּט שטרייט־פּונקט אויפ'ן הינטערען פּלאַן, און אין פאָדערגרונד זעהט מען נאָר א דועל צווישען פּערזענליכע געגנער. די וואָס שטעהען פון וויטען שטעלען זיך איין פאַר איין צד אָדער פאַר דעם אַנדערען צד. דער צד שפּיעלט די הויפּט־ראָלע, די זאַך אַליין, דער ענין, ווערט כמעט גאָר ניט בעריקזיכטיגט. עס איז שווער, זעהר שווער צו איבערציינען די וויטשטעהענדע, די ניט אונמיטעלבאַר פּעראינ־טערעסירטע, אַז עס זיינען דאָ מענשען, אַנהענגער פון א אידעע, וועלכע דיענען זייער אידעע אָהן שום פּערזענליכען עהרגייץ, אָהן שום יאָגעניש נאָך נצחון צוליעב נצחון. עס איז שווער צו איבער־ציינען דאָס זייטיגע פּובליקום, אַז עס זיינען דאָ מענשען, פאַר וועלכע דער נצחון פון דער אידעע איז דער עיקר, ווען אפילו זייערע פּערזענליכע אינטערעסען זאָלען דערפון פּערלירען.

אין אמת'ן קאָן דער דערמאָנטער שפּראַכען־קאַמפּף בשום אופן ניט בעטראַכט ווערען אַלס א קאַמפּף צווישען די ציוניסטען און א ניט־ציוניסטישער אָדער אַן אַנטי־ציוניסטישער חברה. דאָס וואָלט געהייסען, מיט א כונה פערקלענערען די בעדייטונג פון דעם קאַמפּף. אין דעם קאַמפּף האָט זיך אויסגעדריקט, קלאָרער און שאַרפער ווי ערגעץ וואו אַנדערש, דער גאַנצער אַנטאַגאָניזם צוויי־שען די צוויי הערשענדע הויפּט־שטרעמונגען אין אידישען לעבען, צווישען דער א י ד י ש ־ נ א צ י אָ נ אַ ל ע ר וועלט־אַנשויאונג און דער א ס י מ י ל א ט אָ ר י ש ע ר ריכטונג, צווישען די, וועלכע שטעהען אויף דעם היסטאָרישען באָדען און דענקען וועגען די אידישע צוקונפט אַלס א פּראָצעס פון פרייער הארמאָ־

נישער ענטוויקלונג פון די איבערליפערטע פאָלקס־כוחות און איי־גענשאפטען, און צווישען די, וועלכע האָבען שוין לאַנג פער'משכונט די אידישע פערגאַנגענהייט און אויסגעביטען זי אויף די בילינגע, קליינבירגערליכע עמאַנסיפּאַציאָן פון די יחידים און בילדען זיך איין אין זייער וואולגארער גאוה, אז זיי קענען פיהרען דאָס פאָלק, צווינגען דאָס פאָלק, עס זאָל דורכמאַכען אַ פּראָצעס פון אבוויקלונג, אראָבוואַרפען פון זיך די „ערבליכע בעלאַסטונג" און איינגעשלונגען ווערען פון דער ארומיגער סביבה.

דאָס טעכניקום אין חיפה האָט געהאַט דריי שותפים, אָדער ריכטיגער, דריי אידישע גרופּען זיינען אין איהם געווען פערטראָטען: אַ רוסישע, אַ דייטשע און אַן אַמעריקאַנישע. די רוסישע גרופּע איז בעשטאַנען פון זיבען מיטגליעדער, די דייטשע פון ניין און די אַמעריקאַנישע פון ניין. אָרגאַניזירטע ציוניסטען זיינען געווען מעהר ניט ווי צוויי אין דער רוסישער גרופּע און צוויי אין דער אַמעריקאַנער. הייסט דאָס, פיער ציוניסטען אונטער פינף און צוואַנציג מיטגליעדער. איינער פון דער רוסישער גרופּע געהערט צו די עדעלסטע און טיעפזינניגסטע אידישע דענקער און צו די בעסטע בעגרינדער פון דער אידיש־נאַציאָנאַלער וועלט־אַנשויאונג, און אויך פון דעם ציוניזם, אלס לאָגישער רעזולטאַט פון דער נאַציאָנאַלער וועלט־אַנשויאונג, אָבער ער אליין בעטראַכט זיך ניט אלס אָרגאַניזירטער ציוניסט.

עס איז איבעריג צו זאָגען, אז אין דער שפּראַכען־פּראַגע איז ניט געווען קיין שום אונטערשיעד צווישען זיינע פאָדערונגען און די פאָדערונגען פון די ציוניסטען. עס האָט ניט געקענט זיין קיין אונטערשיעד, וואָרים איידער די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציאָן האָט נאָך עקזיסטירט, און די אַלטע חובבי ציון האָבען נאָך נעהאַט יראת הרוממות פאַר די אַליאַנס איזראַעליט — נאָך צו יענער צייט איז ער אַרויס אונערשראָקען און האָט כמעט גאַנץ אַליין אויפגענומען דעם ערשטען שפּראַכען־קאַמפּף אין ארץ ישראל געגען די יחסן'דיגע און זיך גרויס־האַלטענדע אידישע חברה.

דאָס איז געווען „אחד העם".

דערפאַר האָט זיך געפונען אונטער די צוויי אַמעריקאַנישע

ציוניסטישע מיטגליעדער איינער, וואָס איז אין רעכטען מיטען קאַמפּף געוואָרען אונטריי זיין אייגענער פּאַרטיי, זיינע אייגענע פּרינציפּען, און האָט זיך ניט בעגנוגט מיט „שב ואל תעשה“, אדרבא, ער איז אַריבערגעלאָפען אויף דער אַנדער זייט און האָט אַרויסגעגעבען אַ הכשר אויף אַסימילאַטאָרישע פּאָליטיק אין ארץ ישראל. ער האָט געהאָלפען מיט זיין גאַנצער שווערער אויטאָריטעט צו בעקעמפּפען די נאַציאָנאַלע פאָדערונגען. אַ מערקווירדיגע ער־שיינונג, ווי די אַסימילאַציאָן קען אָפּטמאָל זיין איינגעוויקעלט אין אַ מזוזה און אַרומגעדרעהט מיט רצועות. אין אונזער פערקעהרטען גלות לעבען קען אָבער אַלעס פּאַסירען, וואָרים, והא ראיה — עס האָט דאָך פּאַסירט. מיר האָבען אין גלות זעהר פיעל קלוגע קעפּ, זעהר פיעל געלעהרטע, זעהר פיעל שאַרפזיניגע פאָרשער, אָבער קרומע קעפּ האָבען מיר נאָך מעהר, קעפּ מיט אויסגעבויגענע גע־דאַנקען, מיט פערקעהרטע סברות, מיט פערדרעהטער לאָגיק. דאַכט זיך אַזאַ פּשוט׳ע זאַך: מען בויט אַ אידישע האָכשולע אין ארץ ישראל, דאָרט וואו מען האָט שוין גענוג העברעאישע פּאָרבעריי־טונגס־שולען, צוויי פולע גימנאַזיען און צוויי לעהרער־סעמינאַריען, די האָכשולע ווערט געגרינדעט און אויסגעהאַלטען ניט פון אַן איינצעלנער אָרגאַניזאַציאָן, נור פון פערטרעטער פון דריי פערשיע־דענע אידישע גרופּען — דאַכט זיך, אַז דער שכל איז מחיב און דער יושר דיקטירט, אַז די נייע האָכשולע מוז פאָרשטעלען אַ נייע עטאַפּע אין דער ארץ־ישראל׳דיגער אידיש־נאַציאָנאַלער ענטוויק־לונג, און אויף אַזאַ אופן קאָן גאָרניט זיין קיין שאלה, וועלכע שפּראַך זאָל דאָרט פערנעהמען דעם אויבען־אָן. אלא וואָס איז די טענה, אַז די העברעאישע שפּראַך איז נאָך ניט גענוג ענטוויקעלט בנוגע צו די וויסענשאַפטליך־טעכנישע אויסדריקע. האָבען דאָך אויך די נאַציאָנאַליסטען פערלאַנגט, אַז דיזע פראַגע זאָל פאָרגע־לעגט ווערען פאַר עקספּערטען, וועלכע זאָלען זי גרינדליך אונטער־זוכען און אַרויסטראָגען זייער פּסק דין. די נאַציאָנאַליסטען האָ־בען נאָר פּראָטעסטירט אקעגען דעם, וואָס איינגעבילדעטע עם־הארצים האָבען זיך ערלויבט צו זאָגען אַ דעה אין אַזאַ וויכטיגער אנגעלעגענהייט.

נו, מילא זייטענס די אַסימילאַטאָרען האָט מען אַזאַ שטעלונג געקאָנט ערוואַרטען, אָבער עס זאָלען זיך געפינען ציוניסטען, וועלכע זאָלען נאָך העלפען די אַסימילאַטאָרען אין דער מלחמה — דאָס האָט זיך ניט געקאָנט לעגען אויף קיין גלאַטען שכל. אָבער, ווי געזאָגט, מיר האָבען צופיעל קרומע מחות, און טאַקי גאַנץ אָפט ליידען מיר פון זיי. זיי מאַכען אונז אָן צרות. אַ פריינד פון מיר איז זיך נוהג אויסצודריקען אין אַזאַ פאַל: אַז דיין שכל איז אויסגעבויגען ווי אַ שופר און מיין סברא איז גלייך ווי אַ מעטער, היינט נעהם שטופּ אַ מעטער אין אַ שופר.

אַסימילאַציאָן טרייבט צו נאַציאָנאַלער מסירה

די איבעריגע פיער מיטגליעדער פון דער רוסישער גרופע אין קוראַטאָריום זיינען אויך צוגעשטאנען צו די פאָדערונגען פון די נאַציאָנאַליסטען, און אויך די אמעריקאנער מיטגליעדער האָבען פאָרגעשלאָגען אַ פשרה, וועלכע איז פון אַלעמען אַקצעפּטירט געוואָרען. האָט דאָך, דאַכט זיך, געקאָנט באמת געשלאָסען ווערען אַ דויערנדער שלום. נור דאָ ליגט טאקע דער שליסעל, וועל־כער עפענט אונז די פּרינציפּיעלע זייט פון דעם שפּראַכען־קאַמפּף. מען קאָן זיך פערהאַלטען צום אידישען נאַציאָנאַליזם ווי מען וויל, אָבער דער גערדאנק אַליין צו גרינדען אַ אידישעם טעכניקום אין חיפה אויפ'ן כרמל איז אַן און פאַר זיך אַ נאַציאָנאַלער געדאנק. ווען אידישע גרופּען פון פערשיעדענע מדינות פעראייניגען זיך צו בויען די ערשטע אידישע האָכשולע אין ארץ ישראל, ווייזט זיך ארויס אין אַזאַ אַקט דער אידיש־נאַציאָנאַלער ווילען. די גרונדלאגע, די טרייבענדע קראַפט מוז, אין אַזאַ פאַל, אַ נאַציאָנאַלע זיין, ווען אפילו דער ווילען געהט ארויס ניט פון בעוואוסטזיין, נאָר פון אונטערבעוואוסטזיין. ווייסען מיר דען אַלעס, וואָס שטעקט אין אונזער נשמה, קענען מיר דען אַלע איהרע נייגונגען און רעגונגען, פערשטעהען מיר טאַקע אַלע איהרע סודות, און בפרט נאָך דאָרט וואו זי הערט אויף צו זיין אַן איינצעלנע נשמה, וואו זי ציהט יניקה פון מקור, פון שרש, וואו זי איז פערבונדען מיט אַ פאָלק, מיט אַ פערגאנגענהייט, מיט אַ לאנגער ירושה פון דורות, מיט אַ מסורה, מיט אַ דביר, מיט אַ היכל און מיט אַ קדש־הקדשים?

קעהרען מיר זיך אום צוריק צו די פערשיעדענע מיטגליעדער, גרופּען און קוראַטאָריום פון טעכניקום. די רוסישע מיטגליעדער

האָבען אַלע, אָהן אַן אויסנאַהם, אָנגענומען אַ נאַציאָנאַלע שטעלונג אין בעצוג אויף די שפּראַכען־פראַגע. און דאָס איז אויך געווען נאַטירליך. דער גרונדשטיין פאַר די גאַנצע אונטערנעהמונג איז געלעגט געוואָרען פון די יורשים פון דעם בעוואוסטען חובב ציון קלונימוס זאב וויסאָצקי, אַ איד אין שעהנסטען זין פון וואָרט, אַ למדן, אַ משכיל, אַ פערטרעטער פון דער אַלטער שולע, אַ מענש מיט נאַציאָנאַלע אידעאַלען, מיט גרויסע צוקונפטס־פּלענער און מיט אַ ברענענדער ליעבע צו ארץ ישראל. איהם, קלונימוס זאב וויסאָצקי'ן, איז דאָס צוערשט איינגעפאַלען דער געדאַנק נאָך מיט דרייסיג יאָהר צוריק מקדיש צו זיין אַ געוויסען סכום פאַר אַ אידישע אוניווערזיטעט אין ירושלים. ליידער איז צו יענער צייט די אידישע וועלט נאָך געווען זעהר אונאָרגאַניזירט, און די „אַליאַנס איזראַעליט“ איז געווען די איינציגע אידישע כלומר'שט־אינטער־נאַציאָנאַלע געזעלשאַפט, וועלכער מען האָט געקאָנט אָנפערטרויען אַ פקדון אויף דורות. האָט דער גרויסער און ווייט־בליקענדער איד און חובב־ציון איבערגעגעבען דאָס געלד פאַר די ערשטע אידישע אוניווערזיטעט אין ירושלים דער „אַליאַנס איזראַעליט“.

די יורשים פון קלונימוס זאב וויסאָצקי האָבען געהאַנדעלט נאָך דעם זין פון דעם „אַלטען'ס“ צואה. נאָך דעם זין און ניט נאָך דעם בוכשטאַב. פאָרמעל זיינען זיי ניט געווען געבונדען דורך די צואה צו גרינדען עטוואָס דוקא אין ארץ ישראל. זיי האָבען אָבער מיט בעזונדערער פרייד און חשק אַקצעפּטירט דעם פּלאַן פון טעכניקום אין חיפה, ווייל זיי האָבען אין דער פערווירק־ליכונג פון אַזאַ פּלאַן געזעהן אַ ווינשענסווערטהע קאָמבינאַציאָן פון מאָדערנער אַנשויאונג פון די ק י נ ד ע ר, געטראָגען פון אַלטען גייסט פון דעם ט אַ ט ע ן, פון דעם בעל־הצואה. איז דאָך זעלבסטפערשטענדליך, אַז ד י גרופּע מיטגליעדער וואָלט זיך זעלבסט פערלייקענט, ווען זי וואָלט ניט געווען פאַר די שטאַרקע בעטאָנונג פון דעם העברעאישען מאָמענט אין דער נייער האָכשולע.

די אַמעריקאַנער מיטגליעדער, אפילו די ניט־נאַציאָנאַל גע־זינטע, האָבען אויך אָנגענומען אַ ריכטיגע שטעלונג צו דער שפּראַך־פראַגע, וואָרים זיי זיינען אויך געווען פריי פון פניות און פון

זייטיגע כונות. פאר זיי איז דאָס געווען מעהר ניט ווי א פּראַק־טישע פראגע, און דעריבער האָבען זיי פאָרגעשלאָגען, אז מען זאָל דערווייל איינפיהרען די העברעאישע שפראך אלס אונטער־ריכטס־שפראך, ווי ווייט עס געהט ביי דעם איצ־טיגען שטאנד פון דער העברעאישער ענטוויקלונג. אויף להבא אָבער האָבען זיי אויסגעדריקט בפירוש דעם וואונש, אז די העברע־אישע שפראך זאָל זיין די הערשענדע אין טעכניקום.

די איינציגע גרופּע, וועלכע איז געווען אונצופריעדען מיט דער פשרה, איז געווען די דייטשע. זי האָט זיך געפיהלט גע־צוואונגען אונטערצוגעבען, ווייל זי האָט קיין שום מעגליכקייט ניט געהאט דורכצופיהרען איהר אסימילאטאָרישען פּלאן. טיעף אין הארצען האָט זי פערבאָרגען איהר כעס און ערביטערונג און האָט שטענדיג געקלעהרט פון „רעוואנש“. פון וועמען זשע זאָל מען נעהמען נקמה, ווען ניט פון די ציוניסטען? די ציוניסטען פער־נעהמען דאָך דעם זעלבען פּלאץ אונטער די אידען, ווי די אידען בכלל אונטער די אומות העולם. אויף די ציוניסטען ווענדעט מען אָן, אין געוויסע קרייזען, די זעלבע טאקטיק, וועלכע די אנטי־סעמיטען ווענדען אָן אויף די אידען אין אלגעמיינעם. דאָס דריקט זיך אויס הויפּטזעכליך אין דער קאָלעקטיווער אחריות פון די אידען פאר דער גרויסער וועלט און פון די ציוניסטען פאר דער אידישער וועלט. פאר יעדעם אונגעלונגען וואָרט אָדער אונשעהנע האנד־לונג פון א ציוניסט מאכט מען פעראנטוואָרטליך ניט דעם בעטרע־פענדען ציוניסט, נאָר דעם ציוניזם. דאָס ערקלעהרט זיך פשוט. די אנטיסעמיטען געהען אזוי ווייט אין זייער האס צום סעמיטיזם, אז אפילו דער אסימילירטער איד בעזיצט נאָך אין זייערע אויגען נענוג „סעמיטיזם“, כדי זיי זאָלען פיהלען צו איהם א שנאה. דער אסימילירטער איד געהט אזוי ווייט אוועק פון סעמיטיזם, ער זוכט אזוי ווייט אָבצוטרייסלען פון זיך יעדען סימן פון סעמיטיזם, אז וואו ער זעהט א טרעגער פון ציוניזם, ווערט ער א פערצאפּעלטער. דער אינסטינקט זאָגט איהם אונטער, אז דער ציוניסט איז זיין שלימסטער, געפעהרליכסטער געגנער, וואָרים דער ציוניזם איז דאָך דער קאָנצענטרירטער סעמיטיזם.

האָט דער „הילפס־פעראיין דער דייטשען יודען“ אויפגענומען דעם קאמפף געגען דעם ציוניזם מיט ביטערקייט און האַס, מיט רציחה און נקמה־דורשט, ווי עס איז נאָך ביז צו דיעזען קאמפף קיין מאָל ניט פאָרגעקומען אין אַלע מחלוקות און שטרייטיגקייטען, וועלכע מען האָט געפיהרט מיט דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן. נור איין מאָל, געדענק איך, איז פאָרגעקומען עטוואָס ענליכעס. דאָס איז געוועזען אין דער ערשטער צייט נאָך דער אויפלעזונג פון דער ערשטער רוסישער „דומע“. כל זמן די דומע האָט נאָך געלעבט, און מען האָט נאָך געהאט וועלכע עס איז האָפנונגען אויף אַלגעמיינע און אידישע ישועות, האָט זיך די אידישע גרופּע אין דער דומע געפיהלט ווי אַ געשלאָסענע קערפּערשאַפט. עס זיינען פאָרגעקומען אין די בעראטהונגען פון דער גרופּע זעהר אָפט גאַנץ הייסע דעבאַטען, דען אויך אין דיעזער גרופּע זיינען געוועזען פער־טראָטען מענשען פון דיאַמעטראַל ענטגעגענגעזעצטע וועלט־אַנשוי־אונגען, דאָך האָבען זיי אַלע געהאט איין שותפות׳דיגען ברענפּונקט אין זייער פּאָליטישען פּראָגראַם: די אידישע גלייכבערעכטיגונג, אָדער, ווי מען פלעגט עס צו יענער צייט בעצייכענען, די אידישע פ ו ל ב ע ר ע כ ט י ג ו נ ג. בלייבען ביי איינפאַכער גלייכבע־רעכטיגונג איז דאַמאָלס געהאַלטען געוואָרען פאַר אַ פּחיתות הכבוד. אין דיעזען ברענפּונקט זיינען אַלע געוועזען פעראייניגט. וכוחים פלעגען ארויסקומען נור ביי דעם עפענען פון די קלאַמערן, דעם מרכא־טפּחא, אין וועלכע די „פולבערעכטיגונג“ איז געוועזען איינ־געשלאָסען. בעזונדערס האָט מען זיך געהיצט וועגען דעם פּונקט „נאַציאָנאַלע זעלבסטבעשטימונג“. דאָ פלעגט פאָרקומען דער אמת׳ער „ויתרוצצו“, פּונקט נאָך דער בעשרייבונג פון רש״י אין תולדות, די ליידענשאַפטען פלעגען פּלאַצען, און דער קאמפף, — אַ אידעען קאמפף, — פלעגט ניט זעלטען איבערטרעטען די גרעניץ פון פּאַרלאַמענטאַריזם, פאַר וועלכען אַלע האָבען זיך בעמיהט צו האָבען דרך ארץ.

די דומע איז אָבער אויפגעלעזט געוואָרען, ברוטאַל, העזה׳דיג, און אַלע, אָהן אַן אויסנאַהם, סיי רוסען, סיי פּוילען, סיי אידען, האָבען זיך געפיהלט ניט ענטטוישט, נאָר פּשוט אָבגענאַרט, אויס־

געלאכט, עפּעס ווי אָבגעשמיסענע, גלייך ווי מען האָט זיך אָנגע־
שפּיעלט מיט אַ מפּיל־קינד און ניט געמערקט ביים שפּיעלען זיך,
אַז די כשר'ע נשמה'לע איז שוין לאַנג אַוועקגעפלויגען... דאָ איז
אויך געקומען דער סוף צו דער קינסטליכער אידישער אייניגקייט.
בעזונדערס די אַסימילאַטאָרען, וועלכע האָבען זיך די גאַנצע צייט
איינגעהאַלטען, פערבאָרגען זייערע אַסימילאַטאָרישע טענדענצען
און אויסגעפיינט זיך גאָר אָפּטמאָל מיט נאַציאָנאַל קלינגענדע פראַ־
זען — בעזונדערס זיי האָבען אַפּנים חרטה געהאַט אויף דער גאַנ־
צער מעשה. צוליעב וואָס האָבען זיי זיך געפּייניגט, צוליעב וואָס
האָבען זיי אויסגעהאַלטען אַזאַ לאַנגען אַסימילאַטאָרישען תענית?
דער שד איז אַרויסגעשפּרונגען און האָט געזוכט בעפריעדיגונג פאַר
די יסורים און פאַר'ן לאַנגען תענית. דאַמאָלס איז אַרויסגעטרעטען
אַ גרופּע פון פעטערבורגער אידישע אינטעליגענטען — מען האָט
זיי גערופען „די דערגרייכער“ — און האָט געטהאָן דאָסזעלבע
וואָס דער „הילפס־פעראיין“ האָט געטהאָן, אין פערגרעסערטען
פאָרמאַט, 9 יאָהר שפּעטער, — זי האָט נעמליך אָבגעדרוקט אַן
ערקלעהרונג אין זייער אָרגאַן, דוקא אין דער רוסישער שפּראַך,
מכח דעם ציוניזם און די ציוניסטען.

מען רופט דאָס אַן ערקלעהרונג, אין אמת'ען אָבער איז דאָס
מעהר ווי אַ פּשוט'ע ערקלעהרונג, אין אמת'ען איז עס אַ נאַציאָ־
נאַלע פערלוימדונג, און ווען זי וואָלט ניט געהאַט אין זיך דייטליכע
עלעמענטען פון עם־הארצות און קורצזיכטיגקייט, וואָלט מען זי
אפילו געקאָנט אָנרופען אַ פּשוט'ע מסירה'לע. אידען געהען אַרויס
און ערקלעהרען, אַז דער ציוניסטישער געדאַנק שליעסט אויס די
פּאַטריאָטישע געזינונג צו דער מדינה, וואו מען לעבט, און בכן...
בכן האָבען די ציוניסטען קיין רעכט ניט צו פאָדערען פאַר זיך
גלייכבערעכטיגונג. עס קומען אידען און שפּאַלטען די אידען אין
צוויי מחנות, איין מחנה איז כשר פאַר גלייכבערעכטיגונג, דאָס
הייסט פאַר די בעלי־בתים, די אַנדערע מחנה איז פסול, טרפה.
איין מחנה פערדיענט צוטרויען אין די הויכע פענסטער, די אַנדערע
איז ניט ווערטה, וואָס די ערד טראָגט זי. איין מחנה איז צופער־
לעסיג, ווייל זי האָט מוחל געווען אויף אַן אייגענע צוקונפט, אויף

דער אנדער מחנה קאָן מען ניט בויען, ווייל זי טראָגט אין זיך אַלטע זכרונות און נייע איינגענע האָפנונגען.

וויפיעל שפלות, וויפיעל קנעכטישע געזינונג און וויפיעל פּאָ־ליטישע אונרייפקייט ליעגט אין אַזא מסירה! די שפלות און די קנעכטישע געזינונג ברויכט מען ניט צו ערקלעהרען, זיי שטעכען פשוט אוים די אויגען. וועגען די פּאָליטישע אָרימזעליגקייט און אונרייפקייט, וועלכע ליעגען אין אַזעלכע אָנגריפען אויף דעם ציוניזם, לוינט זיך אַ ביסעל אָבצושטעלען, ווייל די ערשיינונג איז אַן אַלגעמיין אידישע און קאָן בעטראַכט ווערען, ווי איינע פון די טרויעריגסטע ערשיינונגען פון אונזער גלות־לעבען; ווייל מען קאָן זי גאַנץ אָפט בעאָבאַכטען איבעראַל, אין רוסלאַנד, ווי אין דייטשלאַנד, אין עסטרייך ווי אין אַמעריקא, און אין אַלער לעצטער צייט זאָגאר אויך אין ארץ ישראל, דאָרט, וואו עס שימערט נאָך אונז די איינציגע האָפנונג, אַז אונזער פאָלק קאָן זיך נאָך בענייען און רעטען זיך פון דעם פיזישען און גייסטיגען גלות, דאָרט, וואו מיר גלויבען נאָך, אַז מיר קאָנען נאָך זוכה זיין צו דעם גרויסען אַקט פון תחית־המתים.

נאַקעטקייט פון דער אַסימילאַציאָן

קיינער האָט נאָך ניט אַזוי טיעף, אַזוי אַלזייטיג פערשטאַנען די פּסיכאָלאָגיע פון גלות ווי די צוויי געניאַלע משוררים פון פאָריגען יאָהרהונדערט, היינע און שאמיסאָ. איינער, אַ קינד פון אַלטען גלות־פאָלק, האָט בעזונגען די שמערצען פון גלות, די הייליגע יסורים פון אַ בענקענדע נשמה און ער האָט געלאָזען דער וועלט אַ רייכע ירושה: „די העברעאישע מעלאָדיען" און זיין „ודוי הגדול". דער אַנדערער, וועלכער האָט פערזוכט נאָר עטוואָס פון גלות, — אַליין אַ פראַנצויז און ווערט צופעליג אַ דייטשער דיכטער, — האָט אונז מזכה געווען מיט דער וויציגסטער, פיינסטער און שאַרפסטער כאַראַקטעריסטיק פון גלות, מיט זיין ערצעהלונג פון „פעטער שלומיאל". זיי האָבען ביידע פערשטאַנען אויפ'ן פיינסטען אופן דעם גלות מיט זיינע טיעפענישען און זיי האָבען איהם ביידע קינסטלעריש פעראייביגט, אונאיבערטראָפען פעראייביגט.

דער פעטער שלומיאל, ווען ער זעהט, וואָס פאַר יסורים זיין שאָטענלאָזיגקייט פערשאַפט איהם אויף שריט און טריט, פאַלט אויף אַ המצאה. ער איז זיך מישב און געהט צו דעם גרעסטען קינסטלער און שלאָגט איהם פאָר אַ גרויסע מטבע, נור ער זאָל איהם שאַפען אַ קינסטליכען שאָטען במקום דעם פערשוואונדענעם. ער האָט איינגעזעהן, אַז אַ שאָטען מוז י ע ד ע ר מענש האָבען, ווען ניט, ווערט מען אַרויסגעשטויסען פון דער געזעלשאַפט, און יעדער בזוי און פערברעכער נעהמט זיך דאָס רעכט זיך לוסטיג צו מאַכען איבער דעם שאָטענלאָזען. דעם אייגענעם שאָטען האָט ער אָבער געפּטר'ט, פערקויפט, פערשאַכערט. פאַר וואָס זאָל דאָס ניט געהן צו פערשאַפען זיך אַ קינסטליכען. מאַכט מען דאָך קינסטליכע הענד און פיס. אמת, זיי זיינען ניט דאָס וואָס די

נאַטירליכע, מען בעווענט זיך ניט מ י ט זיי, מען מוז ז י י בע־ווענען. מאַכט מען דאָך אַפילו קינסטליכע אויגען. אמת, מען זעהט ניט מ י ט זיי, אָבער אַנדערע זעהען זיי און האָבען אַ טעות. פאַר וואָס זאָל מען ניט קאָנען מאַכען אַ קינסטליכען שאָטען, אַן אויסגעמאָלטען, מען זאָל איהם קאָנען נאָכטראָגען נאָך זיך? אמת, ער וועט ניט שטימען מיט דער בעלייכטונג פון דער זון אָדער פון דער לבנה, ער וועט ניט קאָנען געמאַכט ווערען לענגער אָדער קירצער, דונקעלער אָדער העלער; וואָרים ער איז דאָך מעהר ניט ווי אַ געמאָלטער גולם. אָבער פאָרט בעסער ווי גאָרניט. אָהן אַ שאָטען איז נאָך ערגער ווי ארויסצוגעהן אַ נאַקעטער אין גאַס. דער נאַקעטער איז דאָך נאָר נאַקעט פון דרויסען, אינווענינג איז ער מיט אַלע מענשען גלייך. דער וואָס האָט אָבער קיין שאָטען ניט, ווערט עפּעס בעטראַכט ווי איינער, וואָס וואָלט געווען נאַקעט פון אינווענינג.

דער קינסטלער איז נשתומם געוואָרען. פערשיעדענעס האָט ער אין זיין לעבען פערזוכט איבערצוטראָגען אויפ'ן לייוועגט, דאָס גאָלד פון דער זון, דאָס גרין פון די בוימער, דאָס זילבער פון דעם רוישענדען וואַסער — אָבער מאָלען אַ שאָטען, דאָס איז איהם נאָך קיין מאָל ניט פאָרגעקומען. און ווי אַזוי האָסט דו פערלאָרען דיין שאָטען, דו שלומיאל? שלומיאל האָט מורא געהאט אָנפערטרויען זיך דעם קינסטלער און אויסזאָגען איהם דעם גאַנצען אמת. דערצעהלט ער איהם אַ גאַנצע מעשה, ווי ער האָט געמאַכט רייזען אין רוסלאַנד, דער פראָסט האָט געברענט, און ער אליין האָט זיך געאיילט, האָט ער ניט געקאָנט גוט אויפפּאַסען און האָט פערלאָרען זיין שאָטען. ער איז צוגעפראָרען געוואָרען און האָט זיך אָבגעריסען פון איהם, פון שלומיאל. דאַכט זיך, אַן אונגליקליכער מענש, דער שלומיאל. דער קינסטלער אָבער צייגט ניט ארויס צו איהם קיין איינציגען פונק פון מיטלייד. אדרבא, ער ווערט אויף איהם שטאַרק אויפגעבראַכט: דו, אונגליק־זעליגער, ווי קאָן איך דיר אָנפערטרויען אַ קונסט־ווערק, ווען דו האָסט דיין א י י ג ע נ ע ם שאָטען, פון גאָט דיר אָנפערטרויטען, פון דער נאַטור צו דיר צוגעוואַקסענעם, ניט געקאָנט איינהיטען.

עס וואָלט געווען אַ פערברעכען מאַכען דיך פאַר אַ בעל־הבית איבער אַ קונסט־ווערק! אויסערדעם פערוועקסעלסט דו די בעגריפען. דו מיינסט די קונסט האָט זיך אַראָבגעלאָזען פון הימעל צו אונז, ערד־בעוואוינער, כדי מיר זאָלען מיט איהר הילפע קאָנען גאַנץ מאַכען דאָס, וואָס די מענשען צושטערען, מכפר זיין מיט קונסט־ווערקען אויף די עבירות, וואָס מען פערברעכט געגען דער נאַטור. דו האָסט אַ טעות, זינדער. קונסט איז ניט קינסטליך, ווען זיי שטאַמען אפילו שפּראכליך פון איין שורש. ניטאָ קיין קונסט במקום נאַטור, די קונסט איז נאָר אַ פּירוש אויף נאַטור. ערזעצען, ערגענצען קאָן מען נאָר קינסטליך, טעכניש, מעכאַניש — דערפון שטאַמען די אָבגעטער און דער געצענדיענסט!

אַרימזעליגע אסימילאַטאָרען! שאַמיסאָ האָט אייך געגעבען אַ קלאָרע תשובה. איהר קומט און פער'מסר'ט אייערע אייגענע ברידער און איהר מיינט, אַז דורך אַזאַ מסירה וועט איהר זיך אליין רעטען, און איהר פערשטעהט גאָר ניט, אַז איהר פערלוימדעט זיך אליין אויף דעם געפעהרליכסטען אופן. איהר קומט און איהר טענה'ט, אַז איהר זייט פיינע מענשען, אַז פאַר אייך איז ניטאָ וואָס מורא צו האָבען, וואָרום איהר טראָגט שוין לאַנג נאָך זיך נישט נאָך קיין אייגענעם שאָטען, ער איז שוין לאַנג פערשוואונדען, צוגעפראָרען צו אַ פרעמדען באָדען מחמת גרויס קעלט, אָדער צו־שמאָלצען געוואָרען פון אַ פרעמדער זון מחמת גרויסע היץ. „אָט — אזוי טענה'ט איהר ווייטער, — פאַר די האָט מורא, פאַר די ציוניסטען, וואָרים הינטער זיי געהט נאָך אַ לאַנגע פערגאַנגענ־הייט און פאַר זיי שוועבט אָן אייגענע צוקונפט. מיר זיינען אָבער שעהנע מענשען, נאַקעט פון הינטען, נאַקעט פון פאָרענט, און אינוועניג אָהן אָן אייגענעם אינהאַלט. מיר שליסען זיך אָן אייך אָן, מיר בעטען אייך, מיר האָבען נאָר איין בקשה: ערלויבט אונז ארויפציהען אויף זיך אייערע אָבגעטראָגענע קליידער, מיר וועלען אויף זיי מאַכען „שהחיינו", גלייך ווי זיי וואָלטען געווען גאָר שפּאָגעל נייע, לאָזט אונז אָנפילען אונזער „איך" מיט די „שיריים" פון אייער אינהאַלט. איהר לעבט דאָך בהרחבה, פון אייער אינ־האַלט ברעקלען זיך אָפטמאָל אָב קליינע חלקים, פאַר אונז וועט

דאָס זיין די והותר. וועט אונזער אינהאַלט זיין אַ שיטערער, אַ דורכזיכטיגער, עס שאַדט ניט, מיר וועלן זיין שטאָלץ אויף איהם, ווייל ער איז אַן אינהאַלט פון אייער אינהאַלט. איהר ווייסט ניט, ווי מיר לעכצען און ציהען זיך צו אייך, מיט אונזער גאַנצער נאַקעטער און אינהאַלטסלאָזער נשמה." איין זאַך וועט איהר פועל'ן מיט אייער מסירה — פאַר די ציוניסטען וועט מען אָנהויבען מעהר מורא צו האָבען, מען וועט שאַפען פאַר זיי נייע גזרות, מען וועט זעהן זיי צו דריקען, צו פערפאָלגען, אָבער אייך וועט מען אָנהויבען מעהר פעראַכטען, מען וועט אייך האַלטען פאַר בזוים, פאַר לעדיג־גנעהער, פאַר שמאַראָצער, מען וועט אייך אַרויס־וואַרפען קליידער „טלאי על גבי טלאי" און מיט ברעקלעך קלייבען וועט מען אייך מכבד זיין אונטער'ן טיש... עס וועלן קומען די אמת'ע קינסטלער, די וואָס טראָגען אין זיך גאָט'ס אַ פונק, און זיי וועלן אייך זאָגען: דעם איינענעם, פון גאָט אָנפער־טרויטען, פון דער נאַטור צוגעוואַקסענעם שאָטען האָט איהר ניט געקאָנט איינהיטען, ווי זאָלען מיר אייך אָנפערטרויען אַ קונסט־ווערק, אַ פרעמד ווערק, צו וועלכען איהר האָט גאָר קיין שייכות ניט.

דאָס איז איין פונקט. עס איז אָבער דאָ נאָך אַ פונקט אין דער אַסימילאַטאָרישער מסירה, נאָך ניעדריגער, נאָך געפעהר־ליכער. זאָל מען צוגעבען אויף אַ ווייל, אַז די וועלט בעזיצט ניט פיעל קינסטלער מיט אַזאַ פיינער אויפפאַסונג פון קונסט און פון שאָטען ווי דער קינסטלער פון שאַמיסאָ. זאָל מען מסכים זיין אויף אַ ווייל, אַז די מייסטע מלוכות זיינען פאָליציי־שטאַאַטען מיט הערשענדע נאַציאָנען, און די הערשענדע נאַציאָנען פער־שטעהען ניט קיין חכמות און ווילען און פאָדערען, אַז די אַנדערע נאַציאָנען זאָלען פון זיי איינגעשלונגען ווערען. דאָס וואָלט געווען אפילו אַ זעהר וואולגאַרע אויפפאַסונג פון דעם סאָציאַלען פּראָבלעם, אָבער אפשר איז טאַקע די מענשליכע געזעלשאַפט וואולגאַר, און די אַסימילאַטאָרען האָבען זי בעסער און ריכטיגער תופס געווען. קומען זיי און ווילען מאַכען אַ סוף צו די אידישע צרות. מאַכען זיי אַזאַ חשבון: די ציוניסטען זיינען דאָך גאָר אַ פערשווינדענדע מינאָריטעט לגבי „כלל ישראל". לאָמיר זיי מקריב זיין צוליעב

דאָס אַלגעמיינע אידישע גליק. מיר וועלען געבען די אַנטי־סעמיטען, די אָפענע און די פערבאָרגענע, כאבאר, שוחד; זיי מוזען דאָך האָבען אויף וועמען אויסצולאָזען זייער כעס, אויף וועמען אויסצוגיסען זייער אַנטיסעמיטישע גאַל — זאָלען זיי פרעסען די ציוניסטען, און דער כלל ישראל וועט געהאָלפען ווערען.

אַרימזעליגע פּסיכאָלאָגען! איהר מיינט צו פער׳מסר׳ען א פערשווינדענדע מינאָריטעט און איהר זייט מקריב דעם כלל צו־ליעב א הייפּעלע אסימילאַטאָרען. די אַנטיסעמיטען וועלען מסכים זיין צו אייער הנחה, זיי וועלען זיך ערקלעהרען איינפערשטאַנדען מיט אייער פּסק דין: אַז דער, וואָס קאָן ניט איינגעשלונגען ווערען פון דער סביבה ביז אונקענטיג ווערען, מוז ארויסציהען. דער, וואָס קאָן ניט פערשווינדען, מוז שווינדען, וואָרום אזוי קומט אויס נאָך דער טהעאָריע פון אַלטע רעטראָגראַדען, דונקעל־מענער און שוואַרצע־מאה׳ניקעס. אָבער זיי וועלען זיך ניט בעגניגען מיט דעם קליינעם קרבן, וואָס איהר ווילט מקריב זיין פאַר זיי. זיי וועלען אייך בעווייזען, אַז דער כלל ישראל האלט ניט מיט אייך, נאָר דוקא מיט די ציוניסטען, און טויזענד ראיות וועלען זיי אייך ברענגען, און טאַקע ריכטיגע ראיות. זיי וועלען אייך בעווייזען, אַז איהר זייט אונוויסענדע, עם־הארצים, אַז איהר קענט ניט אייער איינגען פאָלק, ניט זיינע טראַדיציאָנען, ניט זיין פערגאַנגענהייט, ניט זיין געגענוואַרט. זיי וועלען אייך פיהרען אין שוהל און וועלען אייך איבערזעצען די אידישע תפלות, זיי וועלען מיט אייך לייענען קינות, זיי וועלען אייך אָנווייזען אויף דער תפלה פאַר׳ן קיסר, וואָס אפילו זי פערענדיגט זיך מיט דער בקשה: „אין זיינע טעג און אין אונזערע טעג זאָל געהאָלפען ווערען יהודה און ישראל זאָל רוהען אונגעשטערט אויף זיין איינענעם באָדען“. זיי וועלען אייך אָנווייזען אויף די גאַנצע אידישע ליטעראַטור, זייט טיטוס האָט חרוב געמאַכט דעם בית המקדש ביז אויף דעם לעצטען אידישען דיכטער פון דער געגענוואַרט, דורכגעדרונגען פון פער־עהרונג פאַר די פערגאַנגענהייט און פון האָפנונג פאַר די צוקונפט. זיי וועלען אייך ווייזען אויף משיח׳ען, דאָס הייסט אויף די אידישע זעהנזוכט נאָך משיח׳ן. זיי וועלען אייך נאָך פיעלעס ווייזען און

פיעלעס בעוווייזען, זיי וועלען שוין אויסגעפינען די ענטשפּרעכענדע מומחים, וואָס האָבען מעהר געלערענט פאַר אייך און ווייסען בעסער פאַר אייך דאָס אידישע פאָלק און דעם אידישען אינהאַלט. און צום סוף וועלען זיי אייך זאָגען: אייער משפט איבער די ציוניסטען איז גערעכט, אָבער דעם חשבון לאָזט אונז אליין מאַכען. זיי וועלען אייך דאַנקען פאַר אייער פּסק־דין, וואָרים שטרענגער האָט דער שלימסטער און פערביסענסטער אַנטיסעמיט ניט געקאָנט פּסק'ענען, אָבער אויספיהרען דעם פּסק וועלען זיי אליין און זיי וועלען איהם אָנווענדען אויף דעם כ ל ל י ש ר א ל, און אפשר אויף אייך אליין אויך. זיי וועלען אייך בעטראַכטען אלס פעלשער, אלס פּאָליטיקער, וועלכע פערגראָבען טיעף זייערע אייגענע מחשבות.

אין דער גאַנצער וועלט האָבען די אַסימילאַטאָרען איין טבע: זיי שטעלען שטענדיג אַרויס זייער איבער־פּאַטריאָטיזם. און ווען זיי לאָזען זיך אַראָב פון זייערע הויכע פּאַלאַצען און קומען אין די אידישע קוואַרטאַלען, טהוען זיי דאָס, ווי איינער, וואָס איז מבקר חולה. דער בליק איז פול רחמנות און די צונג פול עצות, און אלע ווערען זיי פרעדיגער און גיבען זייערע „אָרימע ברידער" אַ לעקציאָן אין הלכות פּאַטריאָטיזם. און די אָרומיגע, די שכנים, די פרעמדע, לייענען אויף מאָרגען די קלוגע און טיעף מאָראַלישע ווערטער פון די אידישע „פּאַרשטעהער" און זיי דענקען זיך: ווי שלעכט מוז עס אויסזעהן מיט דעם אידישען פּאַטריאָטיזם, ווען מען מוז שטענדיג דערמאָנען זיי מכח איהם.

די זעלבע שיטה און די זעלבע מיטעל האָט אויך דער „הילפס־פעראיין דער דייטשען יודען" אָנגעווענדעט אין זיין קאַמפּף געגען די ציוניסטען, אין דייטשלאַנד און אין ארץ ישראל גופא. עס איז אַזוי ווייט געקומען, אַז די מיטגליעדער פון „דעם דייטש־אידישען אַנטי־ציוניסטישען קאָמיטעט" בשותפות מיט די מענער פון דער לייטונג פון הילפס־פעראיין, האָבען אויסגעגעבען גרויסע סומען געלד און אָבגעדרוקט אין אלע גרויסע און מיטעלע דייטשע צייטונגען אַן ערקלעהרונג מיט דעם זעלבען נוסח און מיט דער זעלבער מסירה. זיי האָבען געלאָזט וויסען די וועלט, די

קריסטליכע וועלט, אַז זיי אַליין זיינען פיינע מענשען, גליהענדע פּאַטריאָטען, אַז זיי פיהלען זיך איינס מיט זייערע שכנים, פּשוט ווי איין גוף און איין נשמה, נאָר אין בעצוג אויף רעליגיאָן לאָזען זיי איבער אַ קליין מחיצה'לע. ווייטער האָבען זיי פערלוימדעט די ציוניסטען, דיעזע „פּאַטערלאַנדסלאָזע געזעלען", וואָס האָבען די חוצפּה צו פיהרען אַ קאַמפּף וועגען העברעאיש און טרוימען פון אַ אידיש־נאַציאָנאַלער צוקונפט. זיי האָבען בכן ערקלעהרט ווייטער, אַז מהיום והלאה לעגען זיי ארויף אַ געזעלשאַפטליכען חרם אויף די ציוניסטען, זיי וועלען מיט זיי זיך ניט צונויפקומען אפילו אויף דעם נייטראלען באָדען פון דער פילאַנטראָפּישער טהעטיגקייט. און גע'חתמ'עט זיינען געווען אַלע קאָמערציענ־רעטהע און אַלע געהיימרעטהע, פּאָליטיקער און סתם כלל־טהוער. די אסימילאַציאָנסזוכט און דער פּחד פאַר דעם וואַקסענדען ציוניזם האָט זיי אַלע פעראייניגט.

פערבאָרגענע פאָלקס־סימפּאַטיען

איינגעשלאָפענע סימפּאטהיען פון א פאָלקס־זעעלע מוזען האָבען אן אויסערען שטויס, כדי זיי זאָלען ערשיטערט ווערען און ארויסגעהן פון דעם בעהאלטענעם ווינקעל, וואוהין מען האָט זיי אָדער וואוהין זיי האָבען זיך פערררוקט. דער קאמפף וועגען די לעהר־שפּראך אין חיפה'ר טעכניקום האָט דעריבער געהאט די בע־דייטונג ניט פון אן איינצעלפאל, ניט פון א געוועהנליכען סכסוך, ער האָט באלד פעראינטערעסירט כמעט די גאַנצע אידישע געזעל־שאפט אין אייראָפּא. ס'קאָן אפשר קלינגען עטוואָס קאָמיש, אָבער עס איז א טהאט־זאך, אז דער „הילפס־פעראיין דער דייטשען יודען" האָט מיט זיין אונגעלומפּערטען אנגריף אויף די העברע־אישע שפּראך מעהר געהאָלפען ארויסצורופען די סימפּאטהיען פאר העברעאיש און דעם נייעם ישוב בכלל אלס די ציוניסטישע אָרגאניזאציאָן מיט איהר פערטהיידיגונגס־פּראָפּאגאנדא. אזעלכע ערשיינונגען קומען אָפט פאָר אין עפענטליכען לעבען.

דער פיהרער פון הילפס־פעראיין האָט בכבודו ובעצמו גע־מאכט א רייזע נאָך ארץ ישראל גלייך נאָך דעם ווי דער סכסוך האָט אויסגעבראָכען אין קוראטאָריום פון טעכניקום, אם 26טען אָקטאָבער 1913. ער האָט געמיינט, אז וויבאלד ער וועט זיך דאָרט אליין צייגען, וועט גאַנץ ארץ ישראל פאלען פאר איהם כורעים און בעטען ביי איהם מחילה, וואָס מען האָט זיך ניט פער־לאָזען אין דער שפּראכען־פראגע אויף דעם יושר פון איהם און פון הילפס־פעראיין. ער האָט אָבער א טעות געהאט. ארץ ישראל האָט זיך פאר די לעצטע צעהן יאָהר זעהר אויסגעגלייכט און וויל ניט מעהר בויגען דעם רוקען פאר א אידישען אסימילאנטען. דער פיהרער פון הילפס־פעראיין האָט באלד איינגעזעהן, אז ער

האָט דאָ צו טהאָן מיט אַן עלעמענטאַרען געזעלשאַפטליכען ווילען, און האָט בעטרעטען אַן אנדער וועג. פּאָליציי, טערקישע פּאָליציי, איז אריינגעדרונגען אין די שולען און האָט פערטריבען פון דאָרט די ווידערשפּעניגע לעהרער און לעהרערינס. דער פּאַשאַ פון ירושלים האָט ארויסגעגעבען אַ בעפעהל, וועלכער האָט ענטהאַל־טען אַ ווארנונג פאר די ציוניסטען. מען האָט געזאַמעלט חתימות אויף אַ הכשר פאר דעם הילפס־פעראיין פון אַלטע רבנים און פון סתם חלוקה לייט. און ועל כולם האָט מען אַנגעווענדעט דאָס אַלטע מיטעל, און דער פיהרער פון הילפס־פעראיין איז מיט אַמאָל גע־וואָרען דער פערטהיידיגער פון דער אידישער רעליגיאָן אין ארץ ישראל. ער האָט זיך זעלבסט געקרוינט צום רעטער פון ארץ ישראל אנקעגען די ציוניסטישע אפּיקורסות. איינפאַך צום לאַכען, ווען עס וואָלט ניט געווען אזוי טרויעריג. טאַטעס פון געטויפטע קינ־דער, זיידעס, וואָס פיהרען אליין זייערע ניי געבאָרענע אייניק־לעך אין די קירכע און פונקציאָנירען אלס עדות ביי דער טבילה, חתמה'נען זיך אויף דעם אנטי־ציוניסטישען אויפרוף, וואו זיי זאָגען, אז נאָר אין עניני אמונה אונטערשיידען זיי זיך פון זייערע שכנים, און אַ מאַן, וואָס האָט ניט קיין בעגריף פון אידישען „אלף בית“, ווערט דער אפּוטרופּוס אויף די אידישע רעליגיעזע אינטערעסען, און וואו, אין ארץ ישראל. עס האָבען זיך געפונען צבועים און סתם ביליגע נשמות, וועלכע האָבען ניט בעגריפען די ביטערע איראָניע, וואָס שטעקט אין אזא האנדלונג, און זיי האָבען דעם פיהרער פון הילפס־פעראיין געהאָלפען אין זיין קאָמי־שער און נאָך מעהר טרויעריגער ראָלע.

ווען ער האָט זיך אומגעקעהרט פון זיין בעריהמט געוואָרענער רייזע נאָך ארץ ישראל, האָט ער ארויסגעגעבען אַ חבור, געדרוקט אלס מאַנוסקריפּט און פערשיקט אין אַלע וועלט טהיילען אין טוי־זענדע עקזעמפּלארען. אין דיזער בראָשורע האָט ער פעראייביגט די אנטי־ציוניסטישע מסירה, וועלכע איז ניט מילדער אבגעפאַסט ווי די מסירה פון די שמרונים אין דער צייט פון עזרא און נחמיה. אין איהר, אין דער בראָשורע, ווערען אויפמערקזאַם געמאַכט אויף די ציוניסטישע סכנה: די טערקישע רעגירונג, די

א ר א ב י ש ע בעפעלקערונג און די „שלומי אמוני ישראל“. מילא די לעצטע לאָזען מיר ביי זייט, אָבער די טערקישע רעגי־רונג און די אראבישע בעפעלקערונג האָבען אפשר טאקע אריינ־גענומען אין זיך א חלק פון דעם אויסגעשפריצטען גיפט. די באַ־צילען פון א מסירה זיינען אין דיזער הינזיכט גלייך צו די אנדערע שעדליכע באצילען, וועלכע פערברייטען קראנקהייטען און מגפות. זיי ברויכען ניט צו ווירקען דוקא גלייך ווי זיי ווערען ארויסגע־לאָזען. אָפטמאָל ליעגען זיי אָב חדשים און יאָהרען לאנג, ביז עס קומט אויף פאר זיי די גינסטיגע געלעגענהייט, און דאן נעהמען זיי זיך צו זייער פערגיפטענדער ארבייט. ערשט ווען די מגפה איז פארביי, קומען די פאָרשער און זוכען אויסצוגעפינען דעם וועג, וועלכען די באצילען האָבען דורכגעמאכט.

דערוויילי איז די מלחמה אָנגעגאנגען די גאנצע צייט, אין די גלות לענדער ווי אין ארץ ישראל גופא. און דאָ איז געשעהן עט־וואָס וואונדערבארעס. אין דייטשלאנד איז די גאנצע יוגענד, די גאנצע אינטעליגענץ כמעט, אריבער אויף דער נאציאָנאלער זייט. דאָס איז געווען א קראפט־פראָבע צווישען דעם נאציאָנאלען געדאנק און דער אסימילאציאָן, און מנצח געווען האָט דער נאציאָנאלער גע־דאנק. צום ערשטען מאָל האָט די גרויסע וועלט איינגעזעהן, אז מען האָט זי גענארט. מען האָט איהר ערצעהלט מעשיות פון א פערשטאָרבענער פערגאנגענהייט, פון א פערשוואונדענער שפראך, פון אן אויפגעלעזטער נאציאָן. מיט אמאָל האָט זי געהערט פון א אידישען שפראכען־קאמפף, פון א רעוואָלוציאָן אין פאלעס־טינא. צייטונגען ווי „דאָס בערלינער טאגעבלאט“ און „די פראנק־פורטער צייטונג“, וועלכע ציטערען צו בעריהרען א אידיש טהעמא, כדי מען זאָל זיך ניט דערמאהנען, אז די בעלי בתים פון די צייטונ־גען און 90% פון די מיטארבייטער זיינען אידען, האָבען מיט אמאָל געמוזט ברענגען ידיעות וועגען די „אידישע מלחמה.“ און טעלע־גראמען זיינען געפלויגען, און לייט־ארטיקלען זיינען געשריבען געוואָרען. עס מאכט ניט אויס, וואָס די אלע ידיעות און די אר־טיקלען האָבען געצייגט א שטארקע נטיה צום צד פון הילפס־פער־איין. א נאציאָנאלע שטעלונג האָט מען פון אזא פרעסע ניט גע־

קאָנט ערוואַרטען. אָבער דער פאַקט אַליין איז געווען וויכטיג. אין ארץ ישראל איז טאַקע צו אַ רעוואָלוציאָן ניט געקומען, דערפאַר אָבער האָט דער שפּראַכען־קאַמפּף פּעראַורזאַכט אַ וואַהרע רעוואָ־לוציאָן אין טויזענדע און טויזענדע פון אידישע מוחות, וועלכע האָבען ביז צו דיעזען קאַמפּף קיין מאָל אין לעבען זיך ניט פער־טראַכט וועגען דעם אידישען נאַציאָנאַליזם און ציוניזם.

דיזעלבע ערשיינונג האָט מען געקאָנט מערקען אויך אין עסטרייך, גאַליציען, בעהמען, אין רוסלאַנד, אפילו אין די קליינע מדינות, און צום סוף האָט זיך די איינגעשלאָפענע ענגליש־אידישע געזעלשאַפט אויך אביסעל אויפגעמונטערט. ארץ ישראל האָט ניט געקאָנט מעהר פערשווייגען ווערען, און צוליעב דעם שפּראַכען־קאַמפּף האָט מען אויך אָנגעהויבען צו רעדען מכח דעם נייעם ישוב אין אַלגעמיין, מכח די קאָלאָניען, תל אביב און חיפה, מכח דאָס עקאָנאָמישע און געזעלשאַפטליכע לעבען, מכח די שולען און מכח די אידישע רענעסאַנס בעוועגונג. דער שפּראַכען־קאַמפּף איז געווען דער ערשטער פּאָליטישער אַרויסטריט פון דעם נייעם ישוב, אָבער פּאָליטיש ניט אין רעוואָלוציאָנערען, נאָר אין עוואָ־לוציאָנערען זינן פון וואָרט. דורך דעם שפּראַכען־קאַמפּף האָט דער נייער ישוב בעקומען דעם פּרסום, וועלכען ער פערדיענט, און אַלע מיטעל פון דער אויפגע׳רגז׳טער אסימילאַציאָן האָבען ניט געהאָל־פען צו פערדונקעלען זיין בעדייטונג.

דאָס איז געווען אַ וואונדערבאַרע צייט. קיין מאָל האָט מען ניט אַזוי שטאַרק אַגיטירט פאַר דעם ציוניסטישען געדאַנק, ווי אין דער צייט פון דעם שפּראַכען־קאַמפּף. קיין מאָל האָט די אי־דישע גרויסע וועלט זיך ניט אַזוי מוטהיג און וואַרעם אָבגערופען אויף דעם ציוניסטישען אַפּיעל ווי אין דיזער צייט. מען האָט נאָר געדאַרפט זיין אין די ציוניסטישע פערזאַמלונגען אין די גרויסע און אין די קליינע שטעדט פון גאַנץ אייראָפּאַ און צוזעהן, ווי דאָס פּובליקום רעאַגירט. שטראַהלענדע געזיכטער און אָפּפערוויליגקייט אין די אויגען. עס איז אונריכטיג, פאַלש, גאַנץ פאַלש, ווען מען כאַ־ראַקטעריזירט דיעזען קאַמפּף אַלס קאַמפּף צווישען דעם הילפס־פער־איין און די ציוניסטען. דאָס שטימט ניט. טויזענדע און טויזענדע

ניט־ציוניסטען האָבען ארויסגעוויזען אזוי פיעל סימפּאטהיע פאר העברעאיש, טויזענדע און טויזענדע פון ווייט שטעהענדע האָבען זיך אזוי דערנאָהענט דעם נאציאָנאל אידישען געדאנק, אז מען קאָן מיט רעכט בעהויפּטען: אין דיעזען קאמפּף האָט זיך אָפענ־באַרט דער איינגעשלומערטער אידישער גייסט. און ער האָט טאקע געשאפען וואונדער. נאָר א קליינער חלק פון די אויפגעוועקטע סימפּאטהיען איז אויסגענוצט געוואָרען פון די ציוניסטען. די אָר־גאניזאציאָן איז ניט געווען גענוג שטארק, כדי אויסצונוצען די גאנציע געשאפענע שטימונג. דאָך זיינען אויף אמאָל גע־עפענט געוואָרען אין ארץ ישראל צעהן נייע שוהלען און קורסען, און די נויטיגע מיטעל זיינען צו דיזען צוועק מיט ליינגטיג־קייט נעזאמעלט געוואָרען. אין דייטשלאנד האָבען פערהעלט־ניסמעסיג זעהר פיעל בייגעטראָגען צום שול־פאָנד די קינדער און די אייניקלעך פון די זעלבע קאמערציענרעטהע און געהיימרעטהע, וועלכע זיינען געווען גע'חתמ'ט אויף דעם אנטי־ציוניסטישען מאַ־ניפעסט אין אנאָנסען טהייל פון די גרויסע דייטשע צייטונגען. די ציוניסטישע אָרגאניזאציאָן האָט גלענצענד אויסגעהאלטען די בע־לאסטונגס־פּראָבע.

נאָך א כאראקטעריסטישע קליינינקייט. צו יענער צייט זיי־נען ערשיענען איינינע ארטיקלען וועגען דעם ציוניזם און דעם שפּראכען־קאמפּף אין „די סאָציאליסטישען מאָנאטסהעפטע“ און אין דער „נייען דייטשען רונדשוי“. דער רעוויזיאָניסט דר. עדוואַרד בערנשטיין האָט זיך אָנגענומען פאר'ן הילפס־פעראיין. דער בע־ריהמטער פיינער קינסטלער פאקע און דער אבגעאָרדנעטער דר. קוועסעל, אליין א געוועזענער ארבייטער און א קענער פון די מזרח אידען, האָבען זיך שטארק איינגעשטעלט פאר דעם ציוניזם און פאר די ציוניסטען. עס איז איבעריג צו בעמערקען, אז די לעצטע צוויי זיינען דוקא ניט קיין אידען.

דער שפּראכען־קאמפּף האָט זיך אָבגעשפּיעלט הויפּטזעכליך אין דייטשלאנד און אין ארץ ישראל. ארץ ישראל איז א לאנד, וואו די בלאָזענדע ווינדען שפּיעלען כמעט אזא בעדייטענדע ראָלע אין לעבען פון דער בעפעלקערונג ווי דער רעגען, און אפשר נאָך

אַ גרעסערע, ווייל דער רעגן אליין הענגט אויך אָב פון דער ווינד־ריכטונג. ניט אומזיסט זאָגען מיר משיב הרוח פאר מוריד הגשם. ניט אומזיסט איז יעדעס קינד אין ארץ ישראל אינטים פערטרויט מיט דער טבע פון די ווינדען און פערהאלט זיך צו זיי מיט גרויס רעספּעקט. „עושה מלאכיו רוחות", די ווינדען זיינען זיינע שליחים, דורך זיי איז ער מודיע דער וועלט זיין ווילען. אָבער ניט נאָר אין מעטעאָראָלאָגישען זינן הענגט ארץ ישראל אָב פון די בלאָזענדע ווינדען. אויך אין פּאָליטישען זין האָט די בעפעלקערונג זיך געמוזט צוהערען צו די הערשענדע שטרעמונגען, ארויסגעפינען פון וואנען דער ווינד בלאָזט. און דער ווינד אין ארץ ישראל האָט די טבע צו וועקסלען אָפט די ריכטונג. דאָ קומט ער פון לאָנדאָן, דאָ פון פּאריז, דאָ פון בערלין און מיט אמאָל גאָר פון פּעטערבורג. דאָס איז נאָך געווען איידער די „קאַפּיטולאציאָנען" זיינען בטל געוואָרען, דאָס הייסט, איידער די טערקיי האָט בענוצט אין אָנהויב פון דער מלחמה די גינסטיגע געלעגענהייט אויף אראָבצורוארפען פון זיך דעם זעקספאכען יאָך פון דער אייראָפּעאישער אפּוטרופּסות. האָט דער ווינד געבלאָזען פון וואנען איהר ווילט, נאָר ניט פון קאָנסטאנטינאָפּאָל אליין, וואָרים קאָנסטאָנטינאָפּאָל האָט קיין אייגענעם ווינד רעזערוואואר ניט געהאט, די פרעמדע מלוכות האָבען דאָס ניט צוגעלאָזען. בשעת דעם שפּראכען־קאמפּף האָט געבלאָזען דוקא א מערב ווינד פון בערלינער ריכטונג.

דער הילפס־פעראיין האָט זיך טאקע צוליעב דעם געפּיהלט פעסט אין זאָטעל און איז צוגעגאנגען מיט זיכערהייט צו זיין צו־שטערונגס־ווערק. דער הילפס־פעראיין האָט זיך געפונען אין א בעפעסטיגטער פּאָזיציאָן, געשטיצט און געפּאנצערט פון אלע זייטען, וואָרים דאָ האָט זיך דאָך געהאנדעלט וועגען א קאָנקורענץ צווישען דייטש און העברעאיש, איז געווען די רעכענונג אַן אוי־בענאויפיגע: די דייטשע רעגירונג איז דאָך מחויב צו בעשיצען די דייטשע פּרינציפּען און אין דער טערקיי איז דאָך דייטש טרומפּף. פּיעלע ציוניסטען, און דוקא פון די וועלכע האָבען ליעב צו בע־טאָנען אין זייער ציוניזם דעם פּ אָ ל י ט י ש ע ן מאָמענט, האָבען אויך בעקומען פּחד און אָנגעהויבען שיטען מיט עצות, ווי

מען זאָל שליסען שלום, דאָס הייסט, ווי מען זאָל זיך אונטער־געבען. מערקווירדיג, דיזעלבע ציוניסטען האָבען געהאַלטען אין איין שרייען און פּראָטעסטירען אנקעגען דעם וואָס די ציוניס־טישע אָרגאַניזאַציאָן איז צופיעל דייטש געפאַרבט, די פּאַרטיי צייטונג ערשיינט אין דייטש, די הויפּט קאָנגרעס־שפּראַך איז דייטש און נאָך עהנליכעס. ניט אומזיסט האָט די לאָנדאָנער „טיימס" אָנגעגריפען אייניגע מאָל דעם ציוניזם וועגען דעם דייטשען שטעמפּעל וואָס ער טראָגט אויף זיך, נאָך איידער ענגלאַנד האָט ערקלערט מלחמה דייטשלאַנד. נו, דאַכט זיך, ווי באַלד מען האָט מורא פאַר אַזעלכע בעשולדיגונגען (די בעשולדיגונגען זיינען בעגרינדעט נאָר ריין אויסערליך. דער אומשטאַנד אַז די באַנקען פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן און דער נאַציאָנאַל פאָנד זיינען ענגלישע געזעלשאַפטען, איז מבטל אין גאַנצען די בעשולדיגונגען. עס איז ניט די שולד פון דער ציוניסטישער אָרגאַניזאַציאָן, וואָס גראָד אין דייטשלאַנד האָט דער ציוניזם אויפגעלעבט אַם אינטענסיווסטען אין די לעצטע צוואַנציג יאָהר און געגעבען דער אָרגאַניזאַציאָן זעהר טיכטיגע קרעפטען), זאָל מען דאָך העכסט צופריעדען זיין, ווען די ציוניסטישע אָרגאַניזאַציאָן האָט בעקומען אַ גלענצענדע געלעגענהייט צו דעמאָנסטרירען פאַר די אויגען פון דער גאַנצער וועלט, אַז דער ציוניזם דיענט אויסשליסליך אידישע צוועקען און ליעבאויגעלט ניט מיט פרעמדע מלוכות.

אָבער, ווי עס שיינט, איז לאָגיק אַ זעלטענער אַרטיקעל.

איבערפּאַטריאָטען

דאָס איז געווען אין דער צייט פון דעם לעצטען גרויסען באַל־קאַן סכסוך. צוערשט האָט מען געמאכט יה אחת געגען דעם טערק און דערנאָך האָט מען זיך צוריסען צווישען זיך. די נעכטיגע „פערבינדעטע" זיינען היינט געלעגען איינע ביי די אנדערע אין די האָר, און פון דעם גרויסען פּלאָנטער איז גאָר פון דער העלער הויט ארויסגעשפּרונגען א שפּאָגעל נייע מלוכה'לע — אַלבאַניען. אַלץ איז געווען פאַרטיג, עס האָט געפעהלט נאָר א פירסט, וועל־כער זאָל אָנטהאָן אויף זיך די קרוין און רעגיערען דאָס פאָלק. וואו עס האָט זיך נאָר פערוואַלגערט א שלים־מזל'ניק מזרע המלוכה, האָט מען איהם גע'שדכנ'ט די נייע מלוכה. אַלבאַניען האָט גע־זוכט יחוס. ענדליך האָט זיך גאָט מרחם געווען אויף אַלבאַניען און האָט איהר צוגעשיקט דעם ריכטיגען בן־זוג, א פּרייסישען לייי־טענאַנט פון אַלטען אדעל. דער נייער פירסט איז מיט אמאָל גע־וואָרען א פערברענטער אַלבאַנישער פּאַטריאָט, ער האָט מעהר פּשוט ניט געקאָנט פערשטעהן, ווי אזוי האָט ער געקאָנט ביז אהער לעבען אָהן זיין בעשערטע. חדשים לאַנג האָבען די אייראָפּע־אישע וויטץ בלעטער געהאַט מזונות.

דער נייער פירסט האָט געבעך קיין נחת אין אַלבאַניען ניט געהאַט, דער זווג איז, ווי מען זאָגט, ניט עולה יפה געווען, דערפאַר אָבער זיינען אונז איבערגעבליבען פון יענער צייט אייניגע וואונ־דערבאַרע בעשרייבונגען פון אַלבאַניען. אויך דער בעריהמטער פעליעטאָניסט ראָדא־ראָדא האָט גֿעגעבען דער נייער מדינה'לע א שעהנעם דרשה־געשאַנק אין דער פאָרם פון א גלענצענדען פע־ליעטאָן.

אין אַלבאַניען פיהרען, כידוע, אן אייביגע מלחמה די פּער־

שיעדענע גרופּען פון דער בעפעלקערונג. די קאַטהאָליקען טענה'ען, אַז זיי קומט די פּיהרערשאַפט, ווייל מעהר ווי די העלפט פון דער געזאַממטער בעפעלקערונג געהערט צו דער קאַטהאָלישער קירכע. די מאַחמעדאַנער ציהען אָן פּונקט דיזעלבע טענה, און די אַנדערש־גלויביגע טענה'ן אויך פון זייער זייט, אַז זיי קומט אויך אַ גרויסער חלק, וואָרים מעהר ווי אַ דריטעל פון דער אַלבאַנישער בעפעלקערונג געהערט גאָר זיי. גאַנץ שטימען קאָן דער חשבון ניט, ערגעץ וואו מוז דאָ זיין אַ גראָבער טעות. איז געקומען ראָדאַ־ראָדאַ און געמאַכט אַ פּשרה. ער בעהויפּטעט, אַז קיינער פון די דריי צדדים האָט ניט קיין טעות. אַלבאַניען האָט טאַקע 55% קאַטהאָליקען, 55% מאַחאַמעדאַנער און אַן ערך 30% אַנדערש־גלויביגע מכל המינים, וואָרים אַלבאַניען, — אַזוי געפינט ראָדאַ־ראָדאַ — איז אַ טשיקאַווע מדינה'לע, זי האָט 140% בעפעלקע־רונג.

דעריבער האָט טאַקע דער נייער פּירסט געמוזט האָבען אין זיך לכל הפּחות 150% פּאַטריאָטיזם, כדי ער זאָל קאָנען בעטהיי־לען אַלע זיינע אונטערטהאַנען, און זאָל זיך דערביי אַליין ניט אין גאַנצען אויסלעדיגען.

מען פּאַסט דאָס אויף ווי אַ וויץ, אין דער ווירקליכקייט אָבער שטעקט דערין אַ שטיק אמת. ספּעציעל האָט גאָט גע־בענשט אונז אידען מיט איבער־פּאַטריאָטען, מיט 150 פּראָצענ־טיגע פּאַטריאָטען. דאָס זיינען כמעט אַלע אונזערע שתדלנים, און דערהויפּט די שתדלנים פון נייעם טיפּוס, פון די קרובים למלכות. די שתדלנים מוזען איבערזאַלצען, איבערכאַפּען די מאָס, וואָרים זיי מוזען דאָך עפּעס אָנגעבען אין נדן, זיי מוזען דאָך ווייזען אַ חידוש. ווערט דער שתדלן אַ קאַטהאָליק, מוז ער זיין קאַטהאָלישער ווי דער פּאַפּסט, איז ער אַ פּאַטריאָט, מוז ער האָבען פּאַטריאָטיזם מיט אַ הכרעה. דער נאַטירליכער קאַטהאָליק דערגרייכט די העכסטע מדרגה מיט 100% קאַטהאָליציזם, דער נאַטירליכער פּאַטריאָט קאָן אויך מעהר ווי 100% פּאַטריאָטיזם בשום אופן ניט בעזיצען, אָבער דער איבערגעלאָפענער, דער אָנ־געשלאָסענער מוז זיין „גאַנץ מיט אַ שטיקעל צוגאָב“, ער מוז

האָבען אויף איינפאַל. הונדערט פּראָצענטיגע קאָן מען דאָך האָבען **אייגענע**.

מאַכען טאַקע די שתדלנים דעם חשבון אויף 150%, און זיי מיינען, אַז די וועלט גלויבט זיי. מען גלויבט זיי אזוי פיעל, ווי מען גלויבט ראַדאַ־ראַדאַ, אַז אַלבאַניען האָט 140% בעפעלקערונג. נאָר וואָלטען זיי, די שתדלנים, געהאַט צו טהאָן נאָר מיט זייער אייגענער פּערזאָן, וואָלטען זיי געוועזן נאָר קאָמישע פיגורען. דאָס אונגליק איז אָבער, וואָס זיי אינטערעסירען זיך פאַר דעם כלל, טרעטען אויף פאַר׳ן כלל, רעדען פאַר איהם, גיבען הבטחות אין זיין נאָמען אָהן אַ ברעקעל פון פעראַנטוואָרטליכקייטס־געפיהל, אָהן אַ האָר פון מאָראַלישער אחריות. איבערהויפּט נאָך, ווען זיי קומען פון אַ פרעמדער סביבה, ווען זיי האָבען קיין מאָל ניט געלעבט דאָס לעבען פון דעם כלל, וועלכען זיי פערטרעטען, קיין מאָל ניט געקענט זיין נשמה, ניט אינטערעסירט זיך מיט זיינע האָפנונגען און ערוואַרטונגען. אויף זייער פאָלק קוקען זיי פון אויבען אַראָב און אויף די פריצים — פון אונטען אַרויף. קאָן מען זיך שוין פאָרשטעלען, וואָס פאַר אַ דיסטאַנץ עס עקזיסטירט **אין זייערע אויגען** צווישען דעם פריץ און דעם כלל, פאַר וועלכען זיי זיינען די מליצי יושר.

אין שפּראַכען־קאַמפּף פון חיפה׳ער טעכניקום האָט זיך ענטפּלעקט די שתדלנות פון אַ בעשטימטען מין אין איהר גאַנצער אָרימזעליגקייט. מען קאָן מיט זיכערהייט זאָגען, אַז ווען מען וואָלט פערהאַנדעלט דירעקט מיט די רעגיערונגען, אָהן שתדלנים אלס עהרליכע מעקלער, וואָלט די גאַנצע פראַגע צו קיינע רייבונגען ניט געפיהרט.

וואָרים והא ראיה.

מיר האָבען אין פּאַלעסטינאַ צוויי העברעאישע גימנאַזיען, אין יפו און אין ירושלים. דאָס יפו׳ער גימנאַזיום געפינט זיך אונטער דעם טערקישען שוטץ, דאָס ירושלים׳ער — אונטער דעם פראַנצויזישען שוטץ. די טערקישע רעגירונג האָט אַבסאָלוט קיינע שוועריגקייטען דעם גימנאַזיום ניט געמאַכט. דאָס גימנאַזיום איז אַ **העברעאישעס**, און טערקיש ווערט דאָרט געלערענט

אלס רעגיערונגס־שפּראַך. די פראַנצויזישע רעגיערונג האָט נאָר פערלאַנגט, אַז די פראַנצויזישע שפּראַך זאָל זיין די הויפּט פרעמד־שפּראַך אין ירושלים'ער גימנאַזיום, ווייטער, קאָן אַלעס געלערנט ווערען אין העברעאיש. בלי שום ספק וואָלט די דייטשע רעגירונג אויך ניט געשטעלט קיין גרעסערע פאָדערונגען ניט צו דער מיטעלשולע, ניט צום טעכניקום אין חיפה. די דייטשע רעגירונג וואָלט ענטשיעדען געווען צו־פריעדען, ווען די דייטשע שפּראַך ווערט איינגעפיהרט אלס הויפּט פרעמד־שפּראַך אין אַ שולע, וועלכע ווערט געגרינדעט פאַר אידען אויף דעם חשבון פון אידען. די דייטשע רעגירונג וואָלט גע־קאָנט זיין מעהר ווי צופריעדען מיט די פאָדע־רונגען פון די נאַציאָנאַליסטען, וועלכע האָבען צוגעגעבען, אַז אין די ערשטע יאָהרען זאָל אין טעכניקום גופא איינגעפיהרט ווערען די דייטשע שפּראַך אלס לעהר־שפּראַך, נאָר אַ קליינער חלק פון די אַלגעמיינע למודים זאָל געלערענט ווערען אין העברעאיש. פאַר די ערשטע יאָהרען האָבען זיי פאַר העברעאיש פערלאַנגט אין גאַנ־צען 9 אָדער זאָגאַר 6 שטונדען אין דער וואָך פון 45 שטונדען. דאָס איז געווען די אויסערסטע גרענעץ פון אַ פשרה.

נאָר צום אונגליק האָבען זיך אריינגעמישט די שתדלנים. דער הילפס־פעראיין האָט די אויסערסטע פשרה ניט אָנגענומען. די ענטריסטונג פון הילפס־פעראיין איז געווען געריכטעט ניט אַזוי געגען די צאָהל פון די שטונדען, וועלכע די נאַציאָנאַליסטען האָבען פערלאַנגט פאַר העברעאיש, נאָר קעגען די ציוניסטישע העזה צו פערלאַנגען, אַז דוקא פיזיק, כעמיע און מאַטהע־מאַטיק זאָלען געלערענט ווערען אין העברעאיש. דאָס הייסט דאָך אָבגעבען דער העברעאישער שפּראַך דעם רעכטען מזרח אין פּראָגראַם — דאָס האָבען זיי פשוט ניט געקאָנט אריבערטראָגען. זיי פון זייער זייט האָבען פאָרגעשלאָגען, אַז פאַר העברעאיש זאָל מען אָפּפערען פאָלגענדע פעכער: רעליגיאָן, צייכנען און גימנאַסטיק, און דאָס אויך נאָר אין דער מיטעל־שולע. זיי, אין זייער עם־הארצות און זייער פרעמד־זיין פון דער גאַנצער מאָ־דערנער אידישער ענטוויקלונג, האָבען אַליין ניט פערשטאַנען, ווי

גראָב זיי האָבען מיט זייער פאָרשלאג בעלײדיגט די אידישע נשמה. די נאציאָנאַליסטען האָבען זיך אָבגעשטעלט אויף די אויבען־דערמאָנטע דריי פּעבער, ווייל דער שיעור פון דיעזע למודים אין פּראָגראם פון טעכניקום איז געווען ניט ברייטער ווי אין יפו'ער גימנאזיום, האָט מען שוין דאָך, הייסט דאָס, אן אויסגעארבייטע טערמינאָלאָגיע און אויף איינינע לעהר־ביכער.

דאָך האָט זיך די דייטשע רעגיערונג פערהאַלטען גאַנץ קאָ־רעקט, זי האָט זיך ניט אריינגעמישט אין דעם סכסוך און האָט בעטראכט די גאַנצע פראגע ווי א ריין אינערע אידישע אַנגעלע־גענהייט. ווען די דייטשע רעגירונג וואָלט אָבער זיך מיהע גע־געבען אריינצודרינגען טיעפער אין דעם תוך פון דער פראגע, וואָלט זי געווים מוחל געווען איהרע פּאָר אידען זייער איבער־פּאטריאָטיזם, וואָרים קיינער האָט ניט אזוי געשאדט דעם פּרעס־טיזש פון דייטשלאנד אין ארץ־ישראל ווי די פרייוויליגע איבער־פּאטריאָטען פון הילפס־פעראיין.

די טערקישע רעגירונג האָט זיך אויף פערהאַלטען נייטראל אין דער שפּראכען־פראגע. זי איז אָבער זעהר פיעל גערייצט געוואָרען פון דעם הילפס־פעראיין קעגען די ציוניסטען. א רע־גירונג מוז רעאגירען אפילו אויף מסירות, אזוי פיהרט זיך שוין אין דער וועלט, און די טערקיי איז געווים ניט קיין אויסנאַהם אין דיזער הינזיכט. און ווען אפילו די לאָקאלע רעגירונג האָט אין הארצען אָפּטמאָל סימפּאטיזירט מיט די ציוניסטען, האָט זי דאָס ניט געקאָנט ארויסווייזען, ווייל די פערטרעטער פון הילפס־פעראיין האָבען זיך בעמיהט זי אייגצורעדען, אז דאָ געהט פּאָר א קאמפּף צווישען ציוניזם און דייטשטהום — און דער ווינד האָט דאמאָלס געבלאָזען פון בערלין. די צענטראלע רעגירונג האָט זיך לחלוטין ניט געמישט אין דעם קאמפּף. אין געגענווער־טיגען מאָמענט איז ער אפשר איהר געווען אונאנגענעהם, אָבער א צענטראלע רעגירונג לאָזט זיך ניט לייטען פון אויגענבליקליכע נוצען אָדער שאדענס, א צענטראלע רעגיערונג מוז זיך שטענדיג רעכענען פון ת כ ל י ת ־ שטאַנדפּונקט. און ווען מען רעדט מכח ת כ ל י ת, האָט די שטעלונג פון דער טערקי־

שער רעגירונג צו די ציוניסטען אין שפּראַכען־קאַמפּף געקאָנט זיין נאָר אַ פּאָזיטיווע, אַ פריינדליכע. די טערקישע רעגיערונג האָט שטענדיג געהאַט גענוג מעגליכקייט ניט צוצולאָזען די ווייטערע ענטוויקלונג פון דעם נייעם ישוב. זי האָט דאָס ניט געטהאָן ניט צוליעב איהרע סימפּאַטהיען פאַר דעם ציוניסטישען אידעאַל, ניט צוליעב די שעהנע אויגען פון די ציוניסטען, נאָר ווייל זי האָט איהר אייגענעם חשבון. איהר חשבון קאָן נור בערוהען דערויף, וואָס זי זעהט אין דעם נייעם ישוב אַ ז ע ל ב ס ט ש ט ע נ ד י ג ע ל ע מ ע נ ט, וואָס פערפאָלגט נאָר א י י ג ע נ ע צ ו ו ע־ ק ע ן און דיענט קיין מאָל ניט אלס ווערקצייג, כדי דורכצופיהרען פרעמדלענדישע פּאָליטיק. אַ בעסערען, אַ שטאַרקערען בעווייז, אַז דער נייער ישוב דיענט זיך אַליין און איז קיינעם אַ פרעמדען ניט אונטערטהעניג, ווי דורך די ציוניסטישע שטעלונג אין שפּראַכען־קאַמפּף, האָט מען ניט געקאָנט ברענגען, און דער ציוניזם, אלס קולטורעלע און פּאָליטישע בעוועגונג צו גלייכער צייט, האָט געקאָנט ארויסגעהן פון דעם קאַמפּף נאָר געשטאַרקט און געפעסטיגט. ווען פיעלע ציוניסטען האָבען דאָס ניט פערשטאַנען, ליעגט די אורזאַכע אין זייער אייגענער פּאָליטישער קורצזיכטיגקייט. אין ארץ ישראל האָט דאָס יעדער בעגריפען. נאָך מעהר — יעדער האָט דאָס געפיהלט.

פון פיעלע זייטען איז געריכטעט געוואָרען די פראַגע: ווי איז עס געקומען, אַז דער זעלבער הילפס־פעראיין, וועלכער האָט זיך יאָהרען לאַנג געפיהרט אַזוי אַנשטענדיג פון אידיש נאַציאָנאַלען געזיכטס־פונקט אין זיינע שולען אין ארץ ישראל; דער זעלבער הילפס־פעראיין, וועלכער האָט אַליין געדרוקט אין זיינע יאָהריגע „דין וחשבון'ס", אַז די איינציגע שפּראַך, וועלכע קאָן פעראייניגען די אידען אין ארץ ישראל, איז די העברעאישע, און האָט ניט געפונען גענוג שטאַרקע ווערטער צו קריטיקירען די שולען פון דער אליאַנס איזראַעליט פאַר די פראַנצויזישע פּאָליטיק, וואָס ווערט אין זיי געטריבען — ווי איז עס געקומען, אַז דער זעלבער הילפס־פעראיין זאָל ווערען מיט אַמאָל אונטריי זיינע אייגענע פּרינציפּען, זיין אייגענער טאַקטיק, זיין אייגענעם סיסטעם? דערויף זיי־

נען דאָ זעהר פיעל תירוצים. ערשטענס שטאמט די ליעבע פון הילפּס־פעראיין צו דער העברעאישער שפּראך אויס זיין געגנער־שאפט צו דער אליאנס איזראעליט. צווייטענס האָט דער הילפס־פעראיין אין די ערשטע יאָהרען געשפּיעלט נאָר אן אונבעדייטענדע ראָלע און האָט נאָך ניט געהאט די אמביציאָן, וועלכע ער האָט ערשט בעקומען מיט דעם בוי פון דעם טעכניקום. דריטענס טרעפט זיך זעהר אָפט אין לעבען, אז מען רופט ארויס ניט ווילענדיג א גייסט, פאר וועלכען מען דערשרעקט זיך דערנאָך אליין. דאָס איז אויך געוועזן מיט דעם הילפס־פעראיין. ער האָט געגלויבט, אז העברעאיש איז מעהר ניט ווי אביסעל רעליגיאָן, דאָס הייסט, דער שווערפּונקט פון דער שפּראך ליעגט נאָר אין איהר רעליגיעזען ווערטה. אלע אסימילאטאָרען דענקען אזוי. זיי ווייסען, אז פון אומעדום האָט מען העברעאיש פערטריבען, נאָר אין דער סינאגאָגע האָט מען זי איבערגעלאָזען — איז דאָך א סימן, אז זי געהערט צו די כלי־קדש, ווי צום ביישפּיעל צום ארון־הקדש, צו דער מנורה, צום נר תמיד, צום רב, צום חזן, צום שופר בלאָזער און אזוי ווייטער. און אזוי ווי אלע אסימילאטאָרען, אפילו די וואָס פיהרען אליין זייערע קינדער צו דער טויפע, זיינען מודה, אז פאר די „אָסט יודען" איז די רעליגיאָן דערוויייל נאָך א נויטיגער ארטיקעל, האָט דער הילפּס־פעראיין געגלויבט, אז סוף־כל־סוף וועט זיך איהם איינגעבען דורכצופיהרען זיין פּראָגראם: העברעאיש פאר גאָט און דייטש פאר לייטען. אין די ערשטע יאָהרען איז ער געוועזן פעראינטערעסירט צו מאכען חן'דלעך אפילו צו די ציונים־טען, ער האָט דעריבער צוגעדריקט אן אויג און צוגעלאָזען הנחות. ווי ער האָט דערפיהלט, אז זיין פּאָזיציאָן איז פעסטער געוואָרען, האָט ער טאקע אָנגעהויבען ארויסצושטופּען פון זיינע שולען די העברעאישע שפּראך אלס אונטעררינכטס־שפּראך און איינפיהרען אנשטאט איהר די דייטשע שפּראך. דעריבער איז טאקע אין ארץ ישראל געוואקסען די אָפּאָזיציאָנעלע שטימונג קעגען דעם הילפּס־פעראיין נאָך פיעל, פיעל פריהער איידער עס האָט אויס־געבראָכען דער טעכניקום־שפּראכען־קאמפּף. עס האָט געקאָסט געגוג מיה און אָנשטרענגונג איינצוהאלטען די געזעלשאפטליכע

ענטריסטונג פון ארץ ישראל און רוהיג אָבוואַרטען ביז עס וועט אויסגעאַרבייט ווערן אַ פּראָגראַם פאַר דאָס טעכניקום. די, וואָס האָבען געהאָלפען צו בערוהיגען די עפענטליכע מיינונג, האָבען נאָך אַלץ געגלויבט, אַז דער שכל הישר און דער עלעמענטאַרער יושר וועלען סוף־כל־סוף מוזען זיעגען.

פאָלק, לאַנד און שפּראַך

פאָלק, לאנד און שפּראך — דאָס איז די נאציאָנאלע דרייאיי־ניגקייט, אָדער בעסער, ווייל דיעזער אויסדרוק קלינגט אונאידיש, דער נאציאָנאלער „חוט המשולש“, וועלכער שאפט די הארמאָניע אין לעבען. אונטער הארמאָניע פערשטעהען מיר דאָ ניט די ביליגע צופריעדענהייט פון דעם פּרט, אויך ניט די גאראנטירטע זיכערהייט פון דעם פּרט. אונטער הארמאָניע פערשטעהען מיר דאָ די געשלאָ־סענהייט פון דעם כלל, די העכערע מדרגה פון דאזיין, וואו דער פּרט פיהלט זיך ניט מעהר אליין פאר זיך און ציעהט ניט זיין יניקה פון זיך אליין, וואו ער פיהלט זיך פיעל מעהר אלס א חלק פון א גרויסען גאנצען, מיט איהם, דעם גאנצען, פערוואנדט און פערוואקסען, פון איהם בעוואכט און בעשיצט, און זעהענדיג אין איהם, אין זיין רייכער, פיעלזייטיגער ענטוויקלונג, אין זיין גליק און וואָהלשטאנד, זיין אייגענעם פערזענליכען אידעאל. דאָס איז די הויכע מדרגה פון „עבודה מאהבה“, דיענען דעם אייגענעם פאָלק ניט מחמת מורא, אויך ניט מחמת בערעכנונג, נאָר מחמת ליעבע, מחמת א געפיהל פון אינערער דאנקבארקייט צו זיינע שעפּפערישע כחות, צו זיין בעפרוכטענדער קראפט, וואָס נאָר צוליעב איהר קאָן אויך דער יחיד ארויפקלעטערען אויף א הויכע שטופע.

פאָלק און לאנד זיינען ניט פּשוט'ע צוויי — זיי זיינען א פּ אָ ר. דער גאָט, וואָס האָט זיי ביידע געשאפען, האָט זיי געבראכט צו א זווג. דאָס ערשט־געבאָרענע קינד פון דעם זווג איז די שפּראך. אין דער שפּראך שפּיעגלען זיי זיך ביידע אָב, אי פאָלק, אי לאנד. די שפּראך איז ניט נאָר א כלי, וואוהין מיר טהוען אריין אונזער מחשבה, אָדער א בילד פון אונזער מחשבה,

די שפּראַך איז פיעל מעהר: זי איז ניט קיין אָבדרוק, זי איז דער אויסדרוק פון אונזער גאַנצען „איך". ווער עס האָט נאָר אַן ערעלע אויפפאַסונג און אַ פיינעם געהער, פערנעהמט אין דער שפּראַך דאָס ציטערענדע שאַפען פון אַ פאָלק, די מוזיק פון אַ פאָלקס־נשמה מיט אַלע איהרע צניעות'דיגע און פול סודות'דיגע רעגונגען. ער הערט אויך אין איהר, אין דער שפּראַך, דעם קול פון דער סביבה, וואו זי איז געבאָרען געוואָרען, וואו עס איז ענטשטאַנען איהר וויעגעלע, און וואו זי איז ערצויגען געוואָרען. ער זעהט אויך אין איהר, אין דער שפּראַך, דעם אָבגלאַנץ פון דעם הימעל, וועלכער האָט זי בעשטראַהלט, די פאַרבען פון די וועלדער און פעלדער, וואו זי האָט זיך געשפּיעלט צוערשט אַלס ציטעריגע בת־יחידה'קע און דערנאָך אַלס דאָס עלטסטע קינד, אַלס דאָס ליעבלינגס־קינד פון דעם פאָלק און פון דעם לאַנד.

עס איז דאַריבער לייכט צו בעגרייפען, וואָס עס האָבען גע־פיהלט אונזערע פּיאָנירען אין ארץ ישראל גופא, ווען עס האָט אויסגעבראָכען דער שפּראַכען־קאַמפּף. די ציוניסטען פון דער גאַנצער וועלט האָבען דערשפּירט, אַז דאָ האַנדעלט זיך וועגען עט־וואָס זעהר ערנסטעס, וועגען דעם לעבענס־נערוו פון דעם ציוניזם. פאַר די פּיאָנירען אין ארץ ישראל איז דאָס געווען נאָך מעהר, פאַר זיי איז דאָס געווען די עלעמענטאַרע פראַגע פון „זיין אָדער ניט זיין". פאַר זיי איז דאָס ניט געווען אַן איינצעלנע פראַגע פון לעבען, ווען אויך זעהר אַ וויכטיגע פראַגע. פאַר זיי איז דאָס געווען די לעבענס־פראַגע. די העברעאישע שפּראַך איז פאַר זיי געוואָרען אַ סימבאָל, אין איהר האָבען זיי געזעהן די קרוין פון זייער גאַנצען ווערק, די העכסטע פערקערפּערונג פון זייער שאַפען און ווירקען אין דעם משך פון צוויי דורות, ווען די מויערער פון נייעם ישוב האָבען מיט איין האַנד געלעגט אַ ציגעל אויף אַ ציגעל, אַ שטיין אויף אַ שטיין, און מיט דער אַנדער האַנד זיך פערטהיידיגט געגען די אינערע און אויסערע שטערער. דערי־בער זיינען זיי פערציטערט געוואָרען, ווען פרעמדע האָבען זיך געוואָלט אַריינרייסען אין זייער רשות מיט ברוטאַלער געוואַלט און

צווינגען זיי אראָבצוגעהן פון וועג, וועלכען זיי האָבען אויסגעטראָטען מיט אזוי פיעל מסירות נפש.

וואָס האָט זיי געדופען אהער, די פּיאָנירען, וועלכע געהיימע קראפט האָט זיי געצויגען אין דאָס חרוב׳דיגע לאנד? פאר וואָסי האָבען זיי געוועהלט גאָר אַן אייגענעם וועג און זיך ניט געלאָזען טראָגען פון דעם אַלגעמיינעם מעכטיגען שטראָם, איבער דעם אָוקינוס נאָך דעם ווייטען מערב, צוזאמען מיט די הונדערט טויזענדע, מיט די מיליאָנען פון זייערע ברידער? האָבען זיי דען ניט געוואוסט, אז אין מערב וועלען זיי געפינען פארטיגע שטעדט און פארטיגע פאבריקען מיט הויך אויסגעשטרעקטע העלזער, וועלכע שלינגען אונטען איין מוסקעל־קראפט און אויבען לאָזען זיי ארויס רויך און דאמפף? אָדער פ א ר ט י ג ע שטראסען, וואו מען קאָן פריי מסחר׳ען, אָדער, ווען מען האָט שוין א תשוקה צו א דאָרפס־לעבען — פארטיגע פארמען מיט גאז, עלעקטריציטעט און פער־שיעדענע אנדערע בעקוועמליכקייטען? האָבען זיי דען ניט גע־וואוסט, אז דאָרט אין דער נייער וועלט, אין ווייטען מערב, איז דאָס לעבען געאָרדנעט, רעגולירט, די רעגיערונג איז גוט, און די בעפעלקערונג איז ציוויליזירט? וואָס האָט זיי געטריבען דוקא נאָך דעם מזרח, וואו מען האָט געמוזט צוערשט אויפאקערען דעם באָדען, אויסשטיינען איהם און בעפרייען איהם פון די דערנער, וואָס האָבען אונגעשטערט אין משך פון יאָהרהונדערטען, און אפשר נאָך לענגער, פאנאנדערגעלאָזען זייערע וואָרצלען און געזויגען אָהן רחמנות זיין זאפט? וואָס האָט זיי געטריבען אין א לאנד, וואו מען האָט געמוזט צוערשט אָנהויבען צו פלאנצען און פיהרען א מלחמה מיט די האלב ווילדע בעדואינען־שבטים און מיט די פערשיעדענע קראנקהייטען?

האָט זיי דען ניט א גרויסער געדאנק געבראכט אהער, האָט זיי דען ניט בעפליגעלט א היסטאָרישע האָפנונג צו פיהרען אמאָל א ן א י י ג ע נ ע ם לעבען, צו שאפען א ן א י י ג ע נ ע סביבה, צו האָבען א ן א י י ג ע נ ע שפראך, צו בויען א ן א י י ג ע נ ע קולטור, צו ערציהען אַן אייגענע יוגענד און צו גרינדען פאר איהר אייגענע שולען און אייגענע טעמפלען פון וויסענשאפט?

דאָס איז דאָך דער לאַנג־דורות'דיגער חלום, וועלכער זאָל דורך זייערע ארבייט פערווירקליכט ווערען. היינט אז ס'קומען בעלי־צדקה און ווילען זיי מזכה זיין מיט א שטיק גלות אין לאנד פון זייער האָפנונג, הויבט זיך דאָך אויף פאר זיי די שרעקליכע פראגע: „למה זה אנכי“, וואָס האָב איך דאָ צו זוכען? פרעמדע שפּראכען האָב איך זיך אָנגעהערט גענוג אין מיין לעבען, איך האָב גענוג געדיענט פרעמדע קולטורען, איך האָב דאָך געזוכט רעטונג פון קנעכטשאפט, איך בין דאָך אנטלאָפען פון דער פרעמדע, כדי צו פיהלען זיך א י ן ד ע ר ה י י ם! ווער וויל מיך ווידער אריינצווינגען אין יאָך, ווער ברענגט מיר צושלעפּען דעם גלות אהער? ניט דער טערקישער הערשער, ניט דער אראבישער שכן — זיי האָבען מיר דוקא ערלויבט צו גרינדען מיינע אייגענע שולען. א ן א י י ג ע נ ע ר, א „גלויבענס־גענאָסע“ פון דער פרעמדע, וויל מיך דאָ צווינגען צו ווערען א וועכטער פון פרעמדע גיטער. איך געדענק, איך האָב אמאָל שוין געהערט עטוואָס עהנליכעס, דאָרט ווערט אויך גערעדט פון שרון און כרמל, פון די טעכטער ירושלים'ס און פון די ווייגבערג פון עין־גדי. און אויך דאָרט האָבען „אייגענע“ אָנגעטהאָן צרות. איך דערמאָן זיך: „בני אמי נחרו בי, שמוני נוטרה את הכרמים, כרמי שלי לא נטרתי!“

ארץ ישראל, דער נ א נ צ ע ר נייער ישוב, איז דעריבער נעגאַנגען פיעל ווייטער אין זיינע פאָדערונגען. ער האָט זיך נע־שראָקען זאָגאר פאר די פשרות, וואָס די נאציאָנאליסטען האָבען פאָרגעשלאָגען. דער נייער ישוב האָט געזעהן דערין א בעליידיגונג, ווען עם הארצים־עקספּערטען פון דעם צד שכנגד האָבען געלייקענט, אז מען קאָן צופּאסען די העברעאישע שפּראך צו אלע צווייגען פון דער מאָדערנער וויסענשאַפט. זיי אין ארץ־ישראל האָבען דאָס בעסער פערשטאנען ווי אומעדום, אז זיי זיינען שוין אריבער די הויפּט־שווערינקייט, און אז עס וואָלט געווען אַן אונפערצייהליכע זינד צו שטערען די העברעאישע שפּראך אין איהר ווייטערער נא־טירליכער ענטוויקלונג.

וואָרים דאָס איז מעהר ניט ווי אַן אויבערפלעכליכע גלות־מיינונג, ווען מען נעהמט אָן פאר א הנחה, אז וואָס אויף א העכערער

מדרגה דער לעהר־געגענשטאנד שטעהט, איז אלץ שווערער צו לערנען איהם אין העברעאיש. אזוי קאָנען נאָר אורטהיילען יענע פון אונז, וועלכע זיינען ניט בעקאנט מיט דער העברעאישער ענט־וויקלונג אין מיטעלאלטער און אין די לעצטע יאָהר־הונדערטען. די העברעאישע ליטעראטור בעזיצט אונגעהייערע מאסען פון ווערק אויף אלע געביעטען פון דעם העכערען וויסען, בעזונדערם אין דער אלגעמיינער מאטעמאטיק, אין דער אסטראָנאָמיע און אין דער אלגעמיינער פילאָזאָפיע. עס פעהלען נאָר די נייע טעכנישע אויסדריקע, זיי קאָנען אָבער לייכט געשאפען ווערען, וואָרים אויך ביי די אנדערע נאציאָנען ווערען זיי געשאפען פון מומחים. מיט 80 יאָהר צוריק האָט די רוסישע שפראך, צום ביישפיעל, לחלוטין ניט געהאט קיין וויסענשאפטליכע ליטעראטור, נאָך מיט 40 יאָהר צוריק האָט די טעכנישע שפראך נאָך ניט געהאט קיין וויסענ־שאפטליכע טערמינאָלאָגיע. דאָך האָבען זיי זיך ביידע זעהר שנעל וויסענשאפטליך ענטוויקעלט, אז זיי ברויכען שוין כמעט ניט צו מאכען הלוואות. דער העברעאישער שפראך פעהלט ניט די וויסענ־שאפטליכע ליטעראטור, נאָר די טערמינאָלאָגיע. זי צו שאפען איז א מלאָכה און ניט קיין קונסט, אין העכערען זין פון וואָרט. וואָס עס האָט געפעהלט דער העברעאישער שפראך — איז די אוממיטעלבארע לעבעדיגקייט, עס האָט איהר געפעהלט דאָס, וואָס מיר רופען אָן „חיות“, און דאָס קאָן דוקא ניט געשאפען ווערען פון געלעהרטע. דערצו איז נויטיג, אז צוויי־שען לעבען און שפראך זאָל זיין א וועקסעל־ווירקונג, דערצו איז נויטיג, אז די שפראך זאָל קומען אין בעריהרונג מיט דעם הויז, מיט דעם פעלד, מיט דעם גארטען, זי זאָל זיך באָדען אין זעלבען טהוי, אין וועלכען עס באָדען זיך די פלאנצען, טרינקען דאָס זעלבע רעגענוואסער, וואָס די פעלדער טרינקען, ארייננזויגען אין זיך די זעלבע זון־שטראהלען, פון וועלכע עס לעבט די גאנצע סביבה. די שפראך מוז בעקומען פרישעם בלוט, און דאָס בלוט מוז ריכטיג צירקולירען אין אלע אָדערען פון דער שפראך, זי מוז בעקומען נאהרונג, פאַרמען, פארב און קלאנג.

ניט שווער וועט עס זיין צו גרינדען א העברעאישע אוניווער־

זיטעט — שווער איז געווען צו שאפען די ערשטע העברעאישע פאָלקס־שולע, פיתרען ווייטער די חיות, די פייגלען, די ווערימלעך, די פליגעלעך, די בוימער, די פלאנצען, די בלומען צו דעם מענ־שען, כדי ער זאָל זיי אַלעמען געבען פעסטע נעמען, ווי דאָס האָט גאָר אמאָל געטהאָן אָדם הראשון. שאפען נייע פאסענדע נעמען, אָדער אויסגעפינען די אַלטע נעמען, — רופט דאָס „שעת יצירה“ אָדער „תחית המתים“ —ביידעס איז שווער, ביידעס איז פערבונדען מיט שאפונגס־יסורים. און דער נייער ישוב האָט דורכגעמאכט דיעזען פראָצעס. אַלע האָבען זיך אָנגעשטרענגט לייכטער צו מאכען די „חבלי לדה“. דער נייער אקערבויער האָט אויפגעוועקט דעם שלאָפענדען באָדען, דער האנדווערקער האָט אויסגעהאמערט דעם בעפרייטען געדאנק, דער לעהרער האָט אויסגעגלעט די קנעכטשאפטס־קנייטשען פון מח און אזוי ווייטער, ביז עס איז געקומען דאָס נייע קינד, דאָס העב־רעאישע קינד, און האָט אויסגעשריען דאָס ערשטע וואָרט: אבא, אמא! די מוטער האָט געצויגען חיונה פון דעם בענייטען באָדען, און דער ינוקא האָט אריינגעזויגען אין זיך די נייע שטימונג מיט דער מילך פון זיין מוטער און האָט צוגעגעבען דער אַלט־נייער העב־רעאישער שפראך חן און אינטימיטעט, קלאנג און נאטירליכקייט.

רעליגיאָן אויף אַקציען

גלויבענס־גענאָסע — דאָס איז דער ליעבלינגס־אויסדרוק, וועל־כער איז געשאפען געוואָרען אין דייטשלאַנד און דורך וועלכען די אסימילאַטאָרען בעצייכענען די צוגעהעריגקייט פון איין אידען צו דעם אַנדערען. וויפיעל הכנעה פאַר דעם פרעמדען און וויפיעל אחיזת עינים שטעקט אין דעם אויסדרוק גלויבענס־גענאָסע. פאָלקס געגאָסע — ניטאָ קיין אידיש פאָלק, פשוט ניט בנמצא. שטאַם־געגאָסע — ניטאָ קיין אידישער שטאַם, נאָר שונאים און אַנטי־סעמיטען האָבען דאָס אויסגעטראַכט. די געשיכטע זאָגט, אַז אמאָל האָט יאָ עקזיסטירט עטוואָס עהנליכעס, אָבער דאָס געהערט צו דער גרויער פערגאַנגענהייט. אין דער געגענוואַרט איז דאָ איין סימן, איין דינער פאָדעם, וואָס האַלט נאָך די אידען צוזאַמען — דאָס איז די רעליגיאָן. דאָס הייסט, די אידען אין די פערשיעדענע מדינות און אין די פערשיעדענע וועלט־טהיילען זיינען פונקט אַזוי, פערבונדען איינער מיט דעם אַנדערען, ניט מעהר און ניט וועניגער ווי די קאַטאָליקען, די פּראָטעסטאַנטען אָדער די מאַהמעדאַנער למשל, ווען זיי געהערען צו פערשיעדענע אומות. אַט ווי די פּוילען מיט די פראַנצויזען, די טאַטאַרען מיט די אינדיער, די דייטשען מיט די בורען און אַזוי ווייטער. די קרובות׳שאַפט פון די פער־שיעדענע אידען הענגט אָב פון איין מאָמענט, פון דעם רעליגיעזען מאָמענט, ווייטער — אויס פערוואַנדשאַפט, אויס מחותן׳עשאַפט. אמת, נאָר אַ קליינער ברוכטהייל אידען האָט זיך לעת עתה אַסימי־לירט, ניין חלקים פון דער גאַנצער יודענהייט זעהען נאָך דערווייל אויס עפּעס אידישליך אויך אין אַנדערע, ניט רעליגיעזע היגזיכטען, זיי פיהרען נאָך אַן אייגענעם לעבען, מיט אייגענע מנהגים, האָבען

נאָך אַן אייגענע שפּראַך זאָגאַר, אַן אייגענע ליטעראַטור און אייגענע שולען. אָבער דאָס קומט נאָר דערפון, וואָס די אידען זיינען נאָך ניט עמאַנסיפּירט אומעדום אָדער האָבען נאָך קיין צייט ניט געהאַט זיך צו עמאַנסיפּירען. סוף כל סוף מוז אָבער יעדער אונ־טערשיעד צווישען אידען און ניט־אידען פערשווינדען. בלייבען וועט נאָר די „גלויבענס־גענאָסענשאַפט“.

מיר ווילען שוין ניט רעדען פון דער אינערער קנעכטישער געזינונג, וועלכע שטעקט אין אזא מין פילאָזאָפיע, זי איז אָבער אויך אַ פאַלשע פילאָזאָפיע. די היסטאָרישע פאַקטען זיינען אַנט־קעגען איהר, און נאָר בלינדע, אָדער זעהענדינע, וואָס מאַכען זיך ניט זעהענדיג, קאָנען זיין איהרע אנהענגער.

מיר וועהלען נאָר איין ביישפּיעל. און רוקא פון דער קלאַ־סישער מדינה פון דער אידישער עמאַנסיפּאַציאָן — פון פראַנק־רייך. צו דער צייט, ווען די אידען זיינען עמאַנסיפּירט געוואָרען אין פראַנקרייך, ד. ה. צו דער צייט פון דער גרויסער רעוואָלוציאָן, האָט פראַנקרייך געהאַט אַן ערך פערציג טויזענד אידען. די פראַנ־צויזישע אידען האָבען אָנגעשטרענגט אַלע כחות כדי צו אַסימילירען זיך. פון זייער צד איז קיין מאָל קיין מניעה ניט געווען. איצט, 135 יאָהר נאָך דער גרויסער פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן, לעבען אין פראַנקרייך צווישען 40 און 50 טויזענד איינגעבאָרענע אידען. (די אידישע אימיגראַנטען, זייער צאָהל ווערט געשאַצט אויף 80—100 טויזענד, קומען ניט אין בעטראַכט. זיי גילטען ווי אַן אַבסאָלוט פרעמדער עלעמענט), האַלטען זיי אין איין שרייען, אַז זיי זיינען אַסימילירט, און די 38 מיליאָנען פראַנצויזען האַלטען פערקעהרט אין איין טענה׳ן, אַז זיי זיינען נאָך ניט אַסימילירט. מיר רעדען דאָ ניט פון די אויסגעשפּראָכענע אַנטיסעמיטען — ניין, דאָס פראַנצויזישע פ אָ ל ק בעטראַכט נאָך אימער די אידען אַלס אידען, אַלס צוגעהעריגע צו אַ בעשטימטען שטאַם, צו אַ בע־שטימטער נאַציאָן. די וועלט האָט ליעב גאַנצקייט, און כל זמן דער אַסימילירטער איד וועט שרייען, הייסט זאָס אויך פ י ה ל ע ן, אַז ער איז אַסימילירט, וועט ער אין דער געזעלשאַפט בעטראַכט ווערען ווי אַ איד, און בעהאַנדעלט ווערען ווי דער א נ ד ע ר ע ר.

גוט אָדער שלעכט, עס מאַכט ניט אויס, אָבער שטענדיג ווי דער אַנדערער. מיט איין וואָרט, אַ טויטער, וואָס פיהלט זיין טויט איז נאָך ניט לחלוטין געשטאָרבען און צעהלט נאָך צו די לעבעדיגע. איין אסימילירטער, וואָס פיהלט נאָך זיין אסימילירט זיין, געהערט נאָך פאַר די אַנדערע, פאַר די ז י י ט י ג ע, צו דער גרופּע, פון וועל־כער ער בעמיהט זיך צו בעפרייען. און אַזוי ווי אסימילאַציאָן איז דאָך סוף כל סוף אַ שידוך־מעשה, מוז מען זיך שטענדיג רע־כענען מיט דער פראַגע: „רק אם ירצו המחותנים מצד השני", ווי עס דריקען זיך אויס געוועהנליך די שדכנים אין זייערע בריעף, ווען זיי זיינען פאַרטיג נאָר מיט איין צד.

וויפיעל אונשעהנעס שטעקט דערין. נעהמען אַן אַלטעס, היס־טאָרישעס קולטור־פאָלק, וואָס איז דורכגעגאַנגען אַ לאַנגען וועג דורך פייער און וואַסער, און פערוואַנדלען אַזאַ פאָלק אין אַ „גלויבענס־גענאָסענשאַפט", מיט אַנדערע ווערטער — אין אַן „אַקציען־געזעלשאַפט אויף גלויבען". עס זיינען דאָ אַזעלכע געזעלשאַפטען. אין דייטשלאַנד הייסען זיי: „געזעלשאַפט מיט בעשרענקטער האַפט", דאָס הייסט מיט בעגרענצטער ערבות. יעדער טהיילנעהמער פון אַזאַ געזעלשאַפט, — אויסער די לייטער, — איז נאָר ערב מיט דער סומע, וואָס ער האָט אריינגעטראָגען אין דער געזעלשאַפט, בכן קאָן מען איהם גלויבען בנוגע צו די געשעפטען פון דער געזעל־שאַפט, נאָר אויף אַזוי פיעל וויפיעל ער האָט געגלויבט דער געזעל־שאַפט. ווען מען זאָל נעהמען אין בעטראַכט, וויפיעל גלויבענס־קאַפּיטאַל די דייטש־אידישע אסימילאַטאָרען טראָגען אריין אין די אידישע גלויבענס־גענאָסענשאַפט, וועט מען וויסען, ווי ווייט מען קאָן זיי גלויבען.

אַזאַ פילאָזאָפיע איז ניט נאָר אונשעהן און פאַלש. זי איז אויך געפעהרליך און קאָן זיך פערוואַנדלען אין אַ גרויסע סכנה, ווען די „גלויבענס־גענאָסען" ווערען די אַפּוטרופּסים פון אונזער גורל, ווען זיי ווערען זעלבסט־געקרוינטע פיהרער מיט גרויסע אַמ־ביציאָנען, ווען זיי געהען ארויס פון דעם ענגען קרייז פון זייערע געמיינדע־אַנגעלעגענהייטען און הויבען זיך אָן צו בעשעפטיגען מיט דער פּאָליטיק פון אַ פאָלק, וועמעס עקזיסטענץ זיי לייקענען

אַב. דער אינערער ווידערשפּרוך איז דאָ צו בולט, אַז מען זאָל זיך דאַרפן אָבשטעלן אויף איהם און געבען אויף איהם אַ פּירוש.

און דיעזע „גלויבענס־גענאָסען" זיינען מיט אַמאָל געוואָרען די „משגיחים על הכשרות" פון דער רעליגיעזער ערציהונג אין ארץ ישראל. ניט ווייל זיי אַליין אַנערקענען די חשיבות פון אַזאַ ערציהונג אַן און פאַר זיך, נאָר ווייל זיי פיהלען אין זיך די „מ י ס י אָ ן" צו בעשיצען די אָריענטאַלישע אידען פון אַ זיטליכען אונטערגאַנג חלילה. ווייל „אָהן אַזאַ אומפּאַסענדע בעריקזיכטיגונג פון אַ רעליגיעזער ערציהונג וואָלט דאָס אָריענטאַלישע יודענטהום קיין זיטליכען האַלט ניט געהאַט (פּאַלעס־טינאַ און פּאַלעסטינענזישער ציוניזמוס, פון פּאַול נאַטהאַן, זייטע 10, בערלין, 1914). אַ זעהר דעליקאַטע אויפפאַסונג פון דעם אינערען און אבסאָלוטען ווערטה פון דער אידישער רעליגיאָן!

עס איז אַן אַלטע טאַקטיק. מען האָט זי אָנגעווענדעט אין ירושלים ווי אין רוים, אין רוים ווי אין אַטהען: מען כאַפּט זיך אָן פאַר די ווינקלען פון מזבח אין טעמפּעל און דאָס איז מכפּר אויף די זינד, וואָס מען האָט בעגאַנגען. היינט בעגעהט מען זיך אַ ביסעל אַנדערש, מען שרייט וועגען רעליגיאָן, מענשען, וואָס האָבען צו איהר פּערזענליך קיין שום שייכות ניט, און מען ער־לויבט זיך בשעת מעשה צו טהאָן עולות, — גאַנץ ווייך אויסגע־דריקט, — וועלכע שאַדען דעם כלל. פּונקט ווי דער מאַסען־מאָרד, אין דער פאָרם פון מלחמה, איז ערלויבט און רעכענט זיך ניט פאַר אַ רציחה, אַזוי ווערט אין דער מאָדערנער געזעלשאַפט אויך די קאָ־לעקטיווע מסירה ניט געהאַלטען פאַר אַ פערברעכען. זאָל איינער קומען און אָנצייגען אויף אַ אידען, אַז ער איז שעדליך פאַר דער מדינה, וואו ער לעבט — רופט מען דאָס פשוט מסירה. קומט מען אָבער און מען פערלוימדעט אַ גאַנצע פּאַרטיי אָדער אַ גאַנצע גרופּע אין דער זעלבער הינזיכט — ברויכט מען זיך גאָר ניט צו שעהמען. עס איז אַזאַ מנהג.

אין דער אויבענדערמאָנטער בראָשורע, וועלכע שטעלט פאָר אין אַלגעמיינעם אַ מאַכערייקע פון שלימסטען סאָרט, זיינען דאָ איינינגע שטעלען, וועלכע פערדיענען צו בלייבען אַ זכרון לדורות.

זאָל זעהן די אידישע וועלט, צו וועלכע קאָנזעקווענצען עס פיהרט די נעגנערשאפט צום אידיש־נאַציאָנאַלען געדאנק, זאָל זי זעהן און זיך א טרייסעל טהאָן.

ערשטע שטעלע: „דיעזער קרייז (דאָס איז געמיינט דער קרייז, וועלכער האָט פערטהיידיגט די העברעאישע שפראַך) גיט ארויס די פּאראָלע צו פעריאָגען לחלוטין די אראבישע ארבייטער פון די אידישע זיעדלונגען און קאָלאָניען. די פאָלגע דערפון זיינען רייבונגען, די פאָלגע דערפון איז פיינדשאפט און די וויטערע פאָלגע דערפון איז געווען די ענטשטעהונג פון א בעזונדערער אידישער וועכטער־אָרגאניזאציאָן, וועלכע האָט שוין געליפערט די אראבער אייניגע שלאכטען, און כמעט יעדע וואָך קומען פאָר דער־שאָסענע אראבער און ערמאָרדעטע אידען, און די בלוט־ראכע גיסט וויטער אויל אויף דעם פייער" (זייטע 58).

אזוי רעדט מען מכח דעם „השומר", אן אָרגאניזאציאָן, וועלכע האָט זיך געשטעלט אלס ציעל צו בעוואכען די אידישע פעלדער, פּרדסים און כרמים, צו בעפרייען די קאָלאָניען אין אזא וויכטיגער סאָציאלער פונקציאָן, ווי די שמירה, פון פרעמדער אָבהענגיגקייט.

די שמירה איז ניט אזא לייכטע אויפגאבע אין ארץ־ישראל, וואו עס איז כמעט ניטאָ קיין סימן פון דאָרף־פּאָליציי. מען מוז וואכען ביי טאָג, מען מוז וואכען ביי נאכט, אין היץ, אין קעלט, אין שטורם, אין רעגען. און ווער עס קען נאָר די ענטוויקלונג פון דעם נייעם ישוב, וויים, וואָס פאר א פאָרטשריט עס בעדייטעט די ענטשטעהונג פון דער אָרגאניזאציאָן „השומר".

עס איז געווען א צייט, ווען די קאָלאָניסטען האָבען געגלויבט, אז אזא גראָבע ארבייט ווי אקערען, זעען און שניידען קאָן ניט געטהאָן ווערען פון אידען. דערצו זיינען דאָ די אראבער. זיינען טאקע געווען אייניגע קאָלאָניען, אידישע קאָלאָניען, וואו עס האָט אויסגעזעהן, אז די אידען זיינען אין שכנות ביי די אראבער. מיר זיינען ניט מלמד חוב אויף די קאָלאָניסטען, ווארים עס איז גאָר ניט אזוי לייכט צו ווערען איבער־נאכט פון א קרעמער, א סוחר אָדער סתם א לופט־מענש א טיכטיגער קאָלאָניסט. דורך כשוף געשעהט ניט אזא פערוואנדלונג, דערצו געהערען יאָהרען. איז

טאקע מיט דער צייט אנדערש געוואָרען. די קאָלאָניסטען האָבען אנגעהויבען צו ארבייטען און דורך זייער ארבייט האָבען זיי ערשט קונה געווען דעם באָדען.

די שמירה אָבער איז נאָך אלץ געלעגען אין אראבישע הענד. אזוי ווייט האָט זיך דער ישוב נאָך ניט געקאָנט בעפרייען פון די גלות פאָראורטהיילען. מילא אקערען, פלאנצען וכדומה — דאָס געהט נאָך, אָבער דורכרייטען די ווינטער־נעכט, די פינסטערע, די שטורמדיגע, האָבען נאָך אָפטמאָל א בעגעגעניש מיט בעוואפענטע גנבים, — ניין, דאָס איז ניט קיין אידישע זאַך. אזוי האָט שוין גאָט בעשאפען די וועלט. האָבען זיך אָבער געפונען יונגע, פרישע, מוטהיגע כחות און זיי האָבען אָרגאניזירט דעם „השומר". כמעט אלע מיטגליעדער זיינען פראָלעטאריער מיט דער „פראָלעטארישער פסיכאָלאָגיע". זיי האָט ניט אינטערעסירט דער א י י נ צ ע ל־נ ע ר קאָלאָניסט, אלס בעזיצער פון א פעלד אָדער א וויינגאָרטען. זיי האָט אָבער זעהר אינטערעסירט דער ג ע ז א מ ט ע ר ישוב און ז י י ן כ ב ו ד. זיי האָבען אויך געוואוסט, אז זיי וועלען די ע ר ש ט ע צייט האָבען צו ריזיקירען מיט דעם א י י נ ע נ ע ם לעבען, אָבער מוטהיג און שטאָלץ, אין בעוואוסטזיין אז זיי פיהרען אויס א נאציאנאלע אויפגאבע, זיינען זיי צוגעטראָטען צו זייער ארבייט. זיינען פערבייגעגאנגען איינינגע יאָהר. אָפטמאָל האָט דעם שומר'ס קויל געטראָפען דעם רויבער, אָפטמאָל איז א שומר געפאלען פון דעם רויבער'ס קויל. דאָס איז אָבער געוואָרען אלץ זעלטענער און זעלטענער. די רויבער האָבען בעקומען אָבשיי פאר דעם „השומר'ס" מוטה און אונערשראָקענהייט, און די קאָלאָניסטען האָבען בעקומען צום „השומר" א געפיהל פון כבוד און צוטרויען. אוים הפקר.

אין דער לעצטער צייט האָבען זיך געווענדעט איינינגע אראַבישע דערפער צום „השומר", ער זאָל זיי געבען זיינע וועכטער, און די דייטשע קאָלאָניע „שרון" האָט אנאָנסירט אין די העבּרעאישע צייטונגען, אז זי זוכט דוקא א אידישען שומר.

עס זיינען דאָ אין ארץ־ישראל איינינגע דייטשע קאָלאָניען, געגרינדעט פון די „טעמפלער", — קריסטליכע חובבי ציון, —

זיי זאָגט קיינער קיין מוסר ניט, און זיי האָבען געהאַט פערהעלט־ניסמעסיג מעהר צוזאַמענשטויסען מיט אראבער און בעדואינען.

עס איז איינפאַך אונבעגרייפליך, ווי א געפיהל פון געגנער־שאַפט קאָן פערבלענדען און אומדרעהען איינע פון די שעהנסטע ערשיינונגען אין דער ענטוויקלונג פון דעם נייעם ישוב אין א מינוס, כמעט אין א פערברעכען.

צווייטע שטעלע: „דער סכנה אויפ'ן לאַנד ענטשפּרעכט דער אונפריעדען, ראשית כל אין די שטעדט, וועלכער ווערט אויפגע־וועקט דורך די „פּועלי ציון", דיעזע עלעמענטען, וועלכע האָבען נעבענביי בעמערקט, געפיהרט סטרייק־פערהאנדלונגען צווישען א ו נ ז ע ר ע לעהרער אין יפו און צווישען די הערען פון נימ־נאַזיום נ א ך א י ן ז ו מ ע ר 1913 — זיי פּערטרעטען די אלער־עקסטרעמסטע ווירטשאַפטליכע אנשויאונגען" זייטע 58).
דער פיהרער פון הילפס־פעראיין וויים גאַנץ גוט דעם פירוש המלות פון „עקסטרעמסטע וויסענשאַפטליכע אנשויאונגען" און ער וויים אויך, אז די טערקיי איז נאָך לעת עתה ניט גראָד די פרייעסטע מדינה. דאָך האָט ער עס געפונען פאַר נויטיג צו דרוקען אין זיין בראָשורע. אגב האָט ער זיך פערגעסען, וואָס ער חזר'ט אליין איבער איינינגע מאָל, אז ביז צום טעכניקום־שטרייט איז אלעס געווען רוהיג און אז א ל ע האָבען זיך ביז אהין פערהאַלטען צום הילפס־פעראיין סימפּאַטיש. ווי שטימט עס מיט סטרייק־פער־האַנדלונגען נאָך א יאָהר פאַר דעם טעכניקום־שטרייט — בלייבט א קשיא.

פרד"ס

פרד"ס איז א נוטריקון, אָדער א ראשי־תיבות, די אָבקירצונג פון: פשט, רמז, דרש און סוד. דאָס זיינען די פיער אופנים, אויף וועלכע מען קאָן לערנען יעדען פסוק פון א הייליגער שריפט. די געוועהנליכע מענשען מיט פ ש ו ט ׳ ע השגות זעהען איינפאך מעהר ניט ווי דעם פשט, דאָס וואָס ליעגט אויבען אויף. מענשען מיט א מדרגה העכער פערשטעהען שוין אויך דעם וואונק פון פסוק, דעם רמז, מען ברויכט זיי ניט אַלעם אויסצוטייטשען. נאָך עדע־לערע דערגרייכען ביז צום דרש, דאָס הייסט זיי זעהען אין פסוק ניט אָן איינצעל פאַל, נאָר אָן ע נ י ן, אָן א ל ג ע מ י י נ ע ם געדאנק. זיי פערשטעהען שוין דעם ג י י ס ט פון דעם פסוק און װענדען איהם אָן אויף פערשיעדענע אנדערע עהנליכע ענינים, וועלכע ליעגען ניט אין פסוק בפירוש, אָבער זיי זיינען ענטהאַלטען אין זיין גייסט. די גאנץ גרויסע, די צנועים, די יודעי חן, וועלכע זעהען אַנדערש, הערען אַנדערש און פיהלען אַנדערש, פערשטעהען ניט נאָר דעם גייסט פון פסוק, זיי זיינען משיג אויך זיין נשמה. דער גייסט איז דער כח, ער איז נאָך ניט די נשמה אַליין, ער איז מעהר ניט ווי דער אָבגלאנץ פון דער נשמה. די נשמה איז פול מיט סודות, זי איז אַליין דער גרעסטער סוד, און דעריבער האָבען צו איהר א צוטריט נאָר יחידי סגולה. דאָס זיינען די יחידי סגולה, וועלכע קענען לערנען תורה על פי סוד.

ווייטער איז ידוע, אז אַלץ, וואָס איז דאָ אין דער קדושה, איז אויך דאָ אין דער טומאה להבדיל, אָדער, ווי מען רופט זי, די סטרא אחרא. די טומאה האָט אויך מדרגות, נאָר זי שטעהט מיט׳ן קאָפּ אראָב. צו דער קדושה מוז מען זיך אויפהויבען. צו

דער טומאה — זיך אראָבלאָזען. אין דער קדושה ש ט י י ג ט מען אַלץ ה ע כ ע ר און ה ע כ ע ר, אין דער טומאה ז י נ ק ט מען אַלץ ט י ע פ ע ר און ט י ע פ ע ר. קדושה און טומאה פערהאַלטען זיך איינע צו די אנדערע ווי פערמעגען צו חוב. דער אונטערשיעד צווישען זיי איז ניט קיין איינפאכער, נאָר אן א ו נ ־ ע נ ד ל י כ ע ר, אן א ו נ פ ע ר ג ל י י כ ל י כ ע ר.

אויך פער'מסר'ן קאָן מען אויף פערשיעדענע אופנים. מען קאָן איינעם בעשולדיגען על פי פשט, מען ווייזט אָן אויף אַ קאָנ־קרעטע האַנדלונג, אויף אַ פאקט, וועלכער איז קלאָר און רעדט פאר זיך. אָפטמאָל מסר'ט מען מיט אַ רמז, מען געפינט עפּעס אַרויס אַ וואונק, אַ כונה אין אַ בעשטימטער האַנדלונג. ווען עס איז שווער ארויסצוגעפינען אַ פאסענדען ר מ ז געהט מען אי־בער צום ד ר ש: דער בעטרעפענדער האָט טאקע קיין עולה ניט געטהאָן, אָבער זיין גייסט איז אין חשד. דאָס שרעקליכ־סטע אָבער איז פער'מסר'ט צו ווערען על פי סוד, ווען דער פער'־מסר'טער בינדט זיך צו דיין נשמה.

דער פיהרער פון הילפס־פעראיין האָט זיך ערלויבט צו בע־שולדיגען אין דער דערמאהנטער בראָשורע די ציוניסטען אויף אַ פ ע ר ש ט ע ל ט ע ן אופן. ער פאָרמולירט ניט זיין בע־שולדיגונג, ער זאָגט זי אַרויס מיט רמזים און סודות, און דער לעזער קאָן ווירקליך מיינען, אז הינטער די האַלבע ווערטער ליגט עטוואָס שרעקליכעס, וואָרים והא ראיה, דער מחבר אַליין האָט דאָך מורא געהאַט ארויסצוזאָגען דעם גאַנצען אמת.

„דער ציוניסטישער אַנטראג, וועלכער איז אריינגעבראכט געוואָרען אין קוראַטאָריום פון טעכניקום, האָט ענטהאַלטען אין זיך אַ בעגרינדונג פאר דעם פאָרגעשלאָגענעם לעהרפּלאַן, וואָס יע־דער נאַציאָנאַלער שאָוויניסט, הייסט דאָס אויך י ע ד ע ר א נ ט י ס ע מ י ט, האָט געקאָנט זיין שטאָלץ אויף איהר. עס איז זעלבסטפערשטענדליך (?) אַז דיעזע טיעפגרונדיגע פּאָליטי־שע אַנשויאונגען האָבען ניט געקאָנט בלייבען בסוד אין חיפה (פאר וואָס ?), און אלס רעזולטאַט פון דיזע אנשויאונגען קאָן בע־

טראכט ווערען דאָס אָפענע מיסטרויען פון די מאחמעדאנישע קריי־
זען" (זייטע 59).

סודי סודות! פּאָליטישע אנשויאונגען, וואָס יעדער אנטיסע־
מיט האָט געקאָנט זיין שטאָלץ אויף זיי. מיר ווילען אָבער אויס־
זאָגען דעם סוד. די אראבער ווייסען דאָך איהם שוין סיי ווי סיי,
— דער מחבר פון דער בראָשורע ווייס מסתמא וואָס ער זאָגט, —
פאר וואָס זאָלען די אידען מיט ווענינער פערטרויען בעהאנדעלט
ווערען ווי די אראבער.

אין דער בעגרינדונג פון דעם ציוניסטישען לעהרפּלאן איז
אָנגעגעבען פאָלגענדער טעם, פאר וואָס איינינע, דוקא אלגעמיין
וויסענשפאטליכע, למודים מוזען געלערענט ווערען אין העברע־
איש. דאָס טעכניקום ווערט נעגרינדעט פון אידען און פאר אי־
דען. ווען די תלמידים האָבען די מעגליכקייט צו ע נ ד י נ ע ן
דאָס טעכניקום ג א נ ץ אָ ה ן ה ע ב ר ע א י ש, בעשטעהט
די ס כ נ ה, אז די שולע קען מיט דער צייט, — ביי אזא וויכ־
טיגער גרינדונג מוז מען קוקען ווייט, — פערלירען איהר אידישען
כאראקטער, ווארים אידישע פערוואלטער, — מיר האָפען דאָס, —
ווילען זיך קיין מאָל ניט ערלויבען איינצופיהרען א פּראָצענט
נאָרמע פאר ניט אידען. ווען אָבער די תלמידים ווילען מוזען
קענען העברעאיש, כדי צו בעזוכען דאָס טעכניקום, קאָן מען ער־
ווארטען, אז דער אידישער כאראקטער פון דער שולע וועט ניט
פערלאָרען געהן.

דאָס איז דער גאנצער סוד פון דעם ציוניסטישען אנטראג
און פון דער בעגרינדונג פון זייער לעהרפּלאן. די ציוניסטען
קאָנען אָבער נאָך עטוואָס ווייטער אויסזאָגען. זיי האָבען בפירוש
מסכים געווען, אז פאר די ניט אידישע תלמידים זאָל מען איינ־
פיהרען פּ א ר א ל ע ל ק ו ר ס ע ן אין דער ד י י ט ש ע ר
שפּראך פאר די למודים, וועלכע ווערען געלערענט אין העברעאיש,
ווארום די ציוניסטען האָבען געהאט נאָך א בעגרינדונג פאר זייער
אנטראג, אפשר נאָך א וויכטיגערע ווי די ערשטע. זיי האָבען
ניט געוואָלט, אז עס זאָל געשאפען ווערען די מעגליכקייט פאר
די אידישע תלמידים צו בעזוכען דאָס טעכניקום אָהן העברעאישע

קענטניסען. זיי האָבען געהאט די „חוצפה“ צו פערלאנגען, אז דאָס טעכניקום זאָל פאַרבערייטען ניט נאָר גוטע טעכניקער, נאָר אויך גוטע, זעלבסטבעוואוסטע אידען. דערצו, גלויבען די ציוניסטען, געהערט אונבעדינגט א גוטע העברעאישע אויסביל־דונג. זיי האָבען געהאט דאָס רעכט צו שטעלען אזא פאָדערונג, וואָרים די תקנות פון טעכניקום האָבען א קלאָרען פונקט מכח דעם צווייפאכען צוועק פון טעכניקום, דעם טעכנישען און דעם אידי־שען. זיי האָבען דורך זייער אנטראג געוואָלט בעפעסטיגען דעם פונקט פון די תקנות, וואָרים די ערפאהרונג פון דער לעצטער צייט האָט בעוויזען, אז די תורה שבעל פה פון הילפס־פעראיין שטימט ניט איבעראיין מיט זיין תורה שבכתב. די ציוניסטען האָבען זיך געשראָקען ניט פאר'ן הילפספעראיינס ד י י ט ש, זיי האָבען מורא געהאט פאר זיין פ ע ר ט י י ט ש ע ן.

דער קינפטיגער היסטאָריקער ערשט וועט בענוצען אלע דאָ־קומענטען, וועלכע האָבען א שייכות צו דעם שפראכען־קאמפף און וועלכע קאָנען נאָך איצט ניט פערעפענטליכט ווערען, און די אי־דישע וועלט וועט ארויסטראָגען איהר אורטייל איבער די דיענער פון דער אסימילאציאָן, וועלכע האָבען געזוכט אריבערצוטראָגען זייער שיטה אויף דעם באָדען פון ארץ ישראל. עס האָט זיך ווייעדערהאָלט גאָר אן אלטע געשיכטע. גאָר אמאָל, ווען מען האָט אָנגעהויבען צו בויען דעם צווייטען טעמפעל, האָבען זיך אויך געמעלדעט „גלויבענס גענאָסען“, וועלכע האָבען געוואָלט מיטהעלפען ביי דעם בוי, און זיי האָבען געזאָגט צו די בויער: „מיר וועלען בויען מיט אייך אינאיינעם, וואָרים אזוי ווי איהר טהוען מיר פאָרשען צו אייער גאָט און צו איהם שעכטען מיר זייט די טעג פון אסר חדן דעם קעניג פון אשור, וועלכער האָט אונז אראָבגעבראכט אהער“. זרובבל און ישוע און די אנדערע עלטסטע האָבען ניט אָנגענומען דעם פאָרשלאג פון די „גלויבענס גענאָסען“ און האָבען געבויט אליין. זיי האָבען פערשטאַנען, אז מענשען, וועלכע זיינען ניט פערבונדען אויך מיט דעם אידישען פאָלק, וועלען נאָר שטערען ביי דעם בוי פון א טעמפעל.

אונערוואַרטעט איז בינתים אויסגעבראָכן די וועלט קאַ־טאַסטראָפע, די גרויסע, אונגעהייערע פעלקער מלחמה. מיר גע־פינען זיך אַלע נאָך אין מיטן פון דער קאַטאַסטראָפע און זעהען נאָך ניט איהר סוף. דערווייל האָט זי צושטערט אַ האַלבע וועלט און אויך אַ גרויסען חלק פון אונזער אידישער וועלט. עס זיינען רואינירט געוואָרען מיליאָנען פון אונזערע ברידער אין מזרח פון אייראָפּאַ. עס האָט אויך געהאַט אריבערצוטראָגען אַ פּעקעל צרות אונזער שמערצענסקינד, דער נייער ישוב אין ארץ ישראל.

די לאָקאַלע טערקישע רעגירונג אין ירושלים, יפו און חיפה האָט אָנגעהויבען רודף צו זיין אויף אַ סיסטעמאַטישען אופן די נייע עלעמענטען פון דעם אידישען ישוב. און עטוואָס מערק־ווירדיגעס האָט דערביי פּאַסירט. די לאָקאַלע רעגירונג אין ארץ ישראל האָט זיך קיין מאָל ניט אויסגעצייכענט מיט אַ שטרענגען סיסטעם, ניט אין איהר ליעבע, ניט אין איהר האַס. דיזעס מאָל אָבער האָבען זיך די רדיפות אָבגעשפּיעלט ווי נאָך נאָטען. די רעגיערונג האָט געהאַט אַ פּאַרטיגען צעטעל און האָט אויסגעלאָזען איהר כעס צום „ה ש ו מ ר“, צו די „פּ ו ע ל י צ י ו ן“ און צו די, וועלכע האָבען געשפּיעלט אַן אַקטיווע ראָלע אין שפּראַכען קאַמפּף. און נאָך עפּעס איז מערקווירדיג דערביי. די טערקישע צ ע נ ־ ט ר אַ ל ע רעגירונג האָט באַלד איינגעזעהן, אַז די רדיפות זיי־נען אַ פאָלגע פון ב ל ב ו ל י ם , און האָט אָבגערופען פון ארץ ישראל דעם הויפּט שולדיגען בעאַמטען, בעהאַ עדדין. דער מילי־טערישער דיקטאַטאָר פון ארץ ישראל, דזשעמאַל פּאַשאַ, בעזוכט, נאָך די רדיפות, די אידישע קאָלאָניען און די העברעאישע שו־לען און בעט מחילה ביי די אידען, וואָס מען האָט זיי פערשאַפט אַזוי פיעל יסורים. אין דער זעלבער צייט דרוקט אָב די צייטונג „האַמבורגער איזראַעליטישעס פאַמיליענבלאַט“, דער אָפיציעלער אָרגאַן פון „הילפס־פעראיין“, אַ בעריכט פון ארץ ישראל פער־פאַסט אין גייסט פון דער אויבענדערמאַהנטער בראָשורע, און דער א י ד י ש ע ר בעריכט ערשטאַטער איז מצדיק דעם דין

און נעהט איבער אָפען אויפ׳ן צד פון בעהא עדדין און די אנדערע פערפאָלגער.

דער קינפטיגער היסטאָריקער וועט זיך מ ו ז ע ן אָב־שטעלען אויף אויף דיזע אויפפאלענדע מאָמענטען און ערקלעהרען די סמיכות הפרשיות, וואָס הערשט צווישען זיי.

דערווייל האָט דער הילפס־פעראיין אויסגענוצט די טומעלדיגע צייט פון דער מלחמה, ווען די אידישע אויפמערקזאמקייט איז צוגעשמידט געווען צו דעם אידישען חורבן אין די פערשיעדענע מדינות, און האָט דאָס טעכניקום אויסגעשטעלט צום עפענטליכען פערקויף. ביי דעם פערקויף האָבען געקאָנט זיין פערטראָטען נאָר די קוראטאָרען פון הילפס־פעראיין, ווייל די אנדערע קוראטאָרען זיינען בירגער פון דעם „שונא׳ס לאנד“.

האָט דער הילפס־פעראיין אריבערגעשלעפט דאָס טעכניקום פאר ווענינער ווי חצי חנם פון רשות פון קוראטאָריום אין רשות פון הילפס־פעראיין.

איך האָב זיך דאָ ניט בעשעפטיגט מיט די איינצעלנע מאָמענטען פון שפּראַכען־קאַמפף, פול האַס און קנאה צו דעם נייעז אידען, וועלכער האָט אין א קורצער צייט געשאַפען א נייע סביבה, אריינגעטראָגען אין דער יונגער געזעלשאַפט נייע שטימונגען, נייע האָפנונגען, א נייעם גלויבען אין די שעפּפערישע כחות פון א ווידער־ערוואכענדען פאָלק. איך האָב זיך אָבגעשטעלט נאָר אויף די הויפּט מאָמענטען, אין וועלכע עס שפּיעגעלט זיך אָב די טענדענץ פון הילפס־פעראיין מיט קלאָרהייט און דייטליכקייט.

דאָס איז געווען א שרעקליכער צוזאַמענשטויס צווישען דעם אידיש־נאַציאָנאַלען גייסט און דער יעדע זעלבסטשטענדיגע פאָלקטהימליכע צוקונפט פערניינענדער און אָבלייקענדער אסימילאַציאָן. און פונקט ווי דער נייער ישוב אלס געזאמט־ערשיינונג דריקט אויס דעם ווילען ניט פון א וועלכער עס איז איינצעלנער גרופּע, נאָר א טיעפען און ערנסטען פאָלקסווילען, א דראַנג פון א נע־ונד־פאָלק נאָך אַן אייגענעם היים — אזוי מוז אויך דער הילפס־פעראיין אין דיעזעם פאַל בעטראַכט ווערען ווי דער טרעגער און אויספיהרער פון דער ענטגעגענגעזעצטער שליחות, וועלכע האָט די אויפגאַבע

צו דערשטיקען יעדע נאַציאָנאַלע רעגונג, יעדען נאַציאָנאַלען אויפ־שוואונג אין אידישען לעבען. צוגלייך מיט דער פאָלקס־קדושה האָט זיך אויך די טומאה געבויט אַ נעסט אין ארץ ישראל. זי האָט זיך אַ צייט לאַנג פערקליידעט, ארויפגעצויגען אויף זיך אידישע בגדים, כדי זי זאָל קאָנען אונגעשטערטערהייד ווארטען, ביז עס וועט קומען פאר איהר די שעת הכשר. אין דער צווישען־צייט האָט זי אָנגעזאמעלט גיפט.

און דער שעת הכשר איז געקומען. שוין פאר דעם אויסברוך פון דער מלחמה האָט דער הילפס־פעראיין אָנגעווענדעט אין זיין קאמפף געגען דעם נייעם ישוב אַלערליי מיטעל, וועלכע שטעמפּלען יעדען, ווער עס בענוצט זיי, מיט עביגער שאַנדע. אָבער זייט די מלחמה האָט אויסגעבראָכען האָט דער הילפס־פעראיין נאָך פער־שארפט זיינע כלי־זיין. ער האָט אויסגענוצט דעם מאָמענט, ווען עס האָבען זיך אין דעם גרעסטען חלק פון דער ציוויליזירטער וועלט דערוועקט די ווילדע אינסטינקטען און די ליידענשאַפטען האָבען זיך צופלאַקערט, ווען די מלחמה האָט ארונטערגעריסען די מאסקע פון די נאַציאָנען, און זיי האָבען זיך בעוויעזען אין זייער אמת'ער בעלייכטונג — דיעזען מאָמענט, — דאָס מוז פערשריעבען ווערען אויף די טאָוולען פון דער געשיכטע, — האָט גענוצט דער הילפס־פעראיין צו צושטערען און צוברעכען אַלעס, וואָס ער האָט פריהער ניט געקאָנט בייקומען.

די אסימילאציאָן האָט זיך דערשראָקען פאר דעם נייעם ישוב, פאר דער קאָנצענטרירונג פון דעם אויפלעבענדען אידישען גייסט. זי איז אָבער צו אָרימזעליג, צו אינהאלטסלאָז, צו שוואך, אום צו בעקעמפּפען דעם גייסט מיט איבערציינגונגס־קראפט פנים אל פנים. האָט זי גענוצט אַ בין־השמשות שטונדע און בעטראָטען האָט זי דונקעלע וועגען, וואו מען קאָן מאכען דעם אָנגריף אויפ'ן געגנער פון אַ פערבאָרגענעם ווינקעל.

די שעה האָט געשפיעלט דער אסימילאציאָן, ווי ווייט זי האָט זיך אויסגעדריקט אין די אָפענע און געהיימע האנדלונגען פון הילפס־פעראיין. אָבער מעהר ניט ווי די שעה. אויך אין דייטש־לאנד וואקסט אַ נייער אידישער דור, וועלכער האָט זיך אָבגעוועג־

דעם פון זיינע אייגענע ערציעהער און האָט זיך אומגעקעהרט צו זיין פאָלק און צו זיינע פאָלקס־אידעאַלען, און קיין פינסטערע קראַפט אין דער וועלט וועט מעהר ניט אָבהאַלטען דעם נאַטירליכען, פון דעם ענטוויקלונגס־גאַנג פון דער געשיכטע דיקטירטען פּראָצעס פון אויפלעבונג און בעפרייאונג.

די וואָס גלויבען ניט אין אַן אייגענע צוקונפט האָבען אַליין קיין צוקונפט ניט. זיי זיינען ווי איין־טאָג־פליעגען, זיי אַר־בייטען פאַר דער שעה און פערשווינדען מיט דער שעה.

דער בארג כרמל איז אַ היסטאָרישער בארג. דאָרט האָט אליהו אויסגעפאָכטען דעם קאמפּף מיט די נביאי הבעל, וועלכע האָבען געגעסען פון טיש פון איזבל, און געהאָלפען איהר צו פער־פלאַנצען ביי די אידען דעם קולט פון צידון. ארום דעם זעלבען בארג כרמל האָט דאָס געטראָפען. אחאב, איזבל׳ס מאַן, האָט מיט הילפע פון אַ גוואלד־אקט אָבגענומען דעם וואונדערשעהנעם וויינ־גאָרטען פון נבות. איז געקומען צו איהם אליהו און האָט איהם געזאָגט: „הרצחת וגם ירשת?“.

אונטען, ביים זעלבען היסטאָרישען בארג כרמל, שטעהען די וואונדערבארע בנינים פון אידישען טעכניקום. די בנינים האָבען געזאָלט אויפנעהמען אין זיך די אידישע יוגענד.

זיינען די בנינים פון טעכניקום אריבער פון רשות הרבים אין רשות היחיד. ווער וויים וועלכער צושטערענדער גייסט וועט הער־שען איז זיי, וועלכע פאָהן וועט פלאַטערן איבער זיי.

מיר ווייסען אָבער וועלכער גייסט בעהערשט אונזער יוגענד, מיר ווייסען וועלכער פאָהן זי שווערט טרייהייט, און מיר צווייפלען איין מאָמענט ניט, אַז דער נצחון וועט זיין אונזערער. מיר גלויבען אין דער קראַפט פון אונזער אידעע, מיר גלויבען אויך אין דעם פאָרטשריט פון דער מענשהייט, און מיר זיינען איבערצייגט, אַז די גרויסע וועלט וועט אונז פערשטעהן און וועט סימפּאַטיזירען מיט אונז און מיט אונזער ווערק.

סיון תרע״ה, ניו יאָרק.

TORONTO JEWISH LOCAL NO. 3
WORKERS OF THE WORLD
UNITE
S.D.P. OF C.

3 1761 03595 5715